

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XCI. KÖTET

NAPRAFORGÓK

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1898

NAPRAFORGÓK

UJABB BESZÉLYEK

8 - OCT. 2019

JÓKAI MÓR

1973

EMLEK

SZENTKATOLNAI BIRÓ JÓZSEF

KEDVES SÓGOROMTÓL

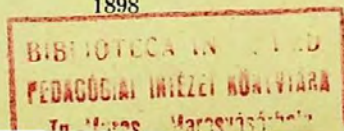
CSIKTAPLÓCZAI LÁZÁR LÁSZLÓ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1898

15028
14.643.

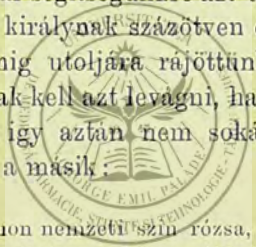
A VILÁGLÁTOTT FIU.

Biharban is széthangzott a nóta: «Állj ki magyar, ha van lelked; Váltsd be régi becsületed. — Áll még Buda, él az Isten: Rácz nem uralkodik itten! Éljen a haza!»

1848 nyara volt: csunya meleg idő! S a bolondok még fütöttek is mellé! Ágyukkal. — Égő falvaknál melegítettek a tenyereiket.

No de, ha az ördög nem alszik, az Isten meg mindig óbren van. Ez is igaz.

Ebben biztunk mink is. — S csak vártuk, csak vártuk, hogy mikor küldi már segítségünkre azt az öldöklő angyalát, a ki Senakérib királynak százötven ezer emberét egy éjszaka megölte: míg utoljára rájöttünk, hogy de édes magyarom, magadnak kell azt levágni, ha azt akarod, hogy megszabadulj tőle; így aztán nem sokára felváltotta az elébbi nótáinkat ez a másik:

«Kalapomon nemzeti szín rózsza,
Ajakamon kedves babám csókja!
Ne félj babám, nem megyek világba,
Nemzetemnek leszek katonája.»

Ez már aztán ért valamit.

Csak úgy tódult a honvédezászlók alá a fiatalság.

Bozonka helységébe is eljutott a toborzó csapat, egy szál vén huszár-örmester, három piros csákós, zöld mundéros, veres nadrágos huszárral, aztán meg a bandával, mely is állt egy kancsal primásból, egy sánta brugósból, meg egy düllelt szemű klárinétosból, a ki még csupa suhancz volt.

De azért összemuzsikálták azok az egész Bozonkából, a mi fegyverfogható legény volt, mind.

Azok közt is legszebb legény volt ugy szemre a Csapó Márton uram Peti fia, a ki olyan ügyes legény volt, hogy még a szolgabíró is elvitte magával valahányszor hajtóvadászaton itt járt; tehát már hozzá volt szokva a puskához.

Csapó uram nem is sajnálta a fiát, hogy fegyver alá álljon. «Két esztendő nem a világ! Éljen a magyar szabadság.» Ezt is énekelte a nóta. Ugyan kikalkulálta, akárki csinálta, hogy csak két esztendeig lesz szükség a magyar szabadságra.

— Hadd menjen a gyerek! Hadd lásson világot. Nem árt neki, ha egy kis regulára tanítják. Ott is legény lesz az a talpán, nem csak a bucsúban. Nem félttem én ötöt.

— Volna csak kend az anyja, majd féltené! siránkozott azonban Csapóné asszonyom, kezeit tördelve nagy keserűségében. — Oh én szeretett magzatom! Ezért ápoltalak, ezért neveltelek, hogy most lánczos golyóbissal lövöldözzenek rád azok a kegyetlen ráczok!

A huszár-örmester megvigasztalta a kesergő anyát.

— Hiszen nem a ráczokra megyünk, hanem a móczokra.

Ezzel meg éppen kétségbeejtette.

— Oh én uram én Istenem! Hisz azok meg éppen kétfelé hasítják, a kit megkaphatnak. Egyszer kis gyerek korában, mikor még csak akkora volt a Peti, mint most az Erzsi-kém, egy rossz kakas megvágta a halántékát, hogy egyszerre ellepte az orcáját a vér. Majd nyavalyás lettem, mikor azt megláttam. Hát még ha arra gondolok, hogy a mócz levágja a fejét a kedves fiamnak.

— Vágja biz a tököt! — szólt bele az örmester; — azt a móczot én a bajuszomra szurom.

Igaz, hogy olyan pár bajusz fenyegetőzött a vitéz hadfi orra alatt, keményen kiviaszkolva, hogy azzal veszedelem

volt szembeszállni, s Petinek is volt már bajusza: az is kipödörve.

— Ne búsuljon édes anyám! — szólt Peti, körülczirógatva az anyja ábrázatját; — majd hozok én kegyelmednek, ha visszajövök az oláhok országából, egy szép — puliszkavágó kést.

Ezen aztán csak el kellett magát nevetnie még a bánatos szivü anyának is. Hisz ő is jól tudta, hogy az oláh asszonyok puliszkavágó kése — egy szál czérna.

— Hát biz ez elég baj lesz nekem, — szólalt meg Csapó Márton uram. Én iszom meg ennek a háborunak legjobban a levét. Mert a fiúnak csak egy borjuval lesz dolga, a kit a hátán hord, de nekem a hat ökörrrel, a ki itthon marad. A rekrutának ha meleg lesz a puska, majd eldobja, de én nem dobhatom el az eke szarvát, akárhogy töri is a tenyerem. Ezentúl kétfő helyett kell majd kaszálnom, s elől-hátul kell szememnek lenni, s éjszaka nyitott szemmel aludnom, mint a nyúlnek, mert nem lesz, a ki strázsáljon. De ha a háza úgy kívánja: hadd menjenek a fiatalok, és viaskodjanak: mi, öregek, az alatt dolgozunk.

— Könnyen beszél kegyelmed, — feddé az urát Klára asszony, — mert kegyelmednek itt marad a kedves rajkója, az Erzsi leánya. A mióta ez a világra jött, fel sem veszi már a fiát, mind csak a kis leányát hordja az ölében: az a drágasága.

— Az hát, — mondja a Márton gazda. — Biz ezt a nagy kamaszt csak nem is hordom a nyakamban, mint a medve a majmát. Ez az ölbe való ni! Ez czirógat engem, mikor baragos vagyok. Ugy-e, cziczám?

Azzal fel is kapta a karjára a kis szemérmes Erzsikét, a ki olyan nagyon szégyenlette magát, hogy a két karjával takargatta el a szemét, onnan kandikálva elő, s csak vonakodva fogadta el a sóspereczet, a mit a nagy bajuszu huszár húzott le a számára a pereczes legénynek a rúdjáról.

— Jaj, legalább csak addig várjanak, örmester uram, a míg egy kis utravaló pogácsát sütök a fiamnak.

— Dehogy várunk nénemasszony! Hiszen ha minden rekrutának meg akarnók várni, a míg az anyja bedagaszt, bevet és előhuzza a katakönyökét, épen itélelnap után hat hétre érkeznénk meg a multságba.

— Ugyan miféle multságba?

— Biz oda, a hol karddal hegedülnek, puskával furu-lyálnak. Ne prézsmitáljunk tovább. Huzd rá czigány, disznót adok: Nem túrja ki a házatat!

A primás erre az álla alá fogta a száraz fát s elkezdte nyekeregtetni, a brugós is beledöfött a felhurozott sütőteknőjébe, a rücskös klárinétosnak is neki dagadt a két pofája, a mint elkezdte a tárogatóját sivalkodtatni. A verbung haladt odább, fel a piac felé, a felesákózott ujonezlegények, egymás vállára fűzve karjaikat, dalolták a módi nótát; a Peti meg vissza-vissza fordult, egyre intve a kapuban álló szüleinek.

— Jaj mennyit fog koplálni a táborban szegény Peti fiam, — siránkozott Klára asszony, sűrű könyjeit a köte-nyével szárítva fel.

Erre a szóra a kis Erzsike az eddigi félénkségét egyszerre levetkőzve, utána iramodott a tánczolva, dalolva tova lépő toborzó csapatnak, s a mint odajutott az édes testvérbátyjához, azt az ajándékba kapott sőspereczet oda-akasztá neki lopva a szijáról aláesüggő kaszafenő túlkére. De csak úgy, hogy senki meg ne lássa.

A kis klárinétos mégis meglátta s el akarta csenni a sós pereczet magának.

Az Erzsike azonban hirtelen kezű volt; olyat ütött a klárinétosnak az öt körmére, hogy az, ha szurkos lett volna is, bekapta volna.

— Ne te ne! Majd adok én neked! Nem a te ebfogdra való!

Apja, anyja majd megette azért a szóért.

Még a Terka néni háza előtt is meg kellett állni egy

bucúsúzóra; az is nagyon szerette a Petit. Ott kin várta a kis ajtóban, végig is áldotta, végig is siratta, mikor elvált tőle, s ráerőtetett egy delipiros kendőt, a minek a csücskéjébe három Szüz Máriás huszas volt bekötve.

— Látod, ezt te neked jegykendőül szántam a farsangon!

Még ki tudja, ki lesz a Peti menyasszonya — hamvazó szerdáig?

Még egy ujdonatuj borjuszájú gyolcsinget is rá akart erőtetni a jó Terka néni, a minek a két lobogós ujját maga suprikálta ki nagy művészettel; de azt a huszárőrmester nem engedte elfogadni: «hová a ménköbe huzná ezt fel a katona-mundér alá? majd ad neki inget, gatyát az «öreg kóficz.» (Ez volt az excellentiás titulusa az akkori magyar hadügyminiszternek.)

Hiába szólt a katona-nóta a pátýolatingröl:

«Ha megvágunk, jó lesz a sebemre.
Ha elesem, elfotmetnek benne»,

a borjuszájú ingnek otthon kellett maradni, s várni a Peti visszatértére.

A Csapó Petit aztán beasszentálták, lóra ültették, elvittek Erdélybe. Nem volt akkor se ujság, se postajárás, Csapó Mártonék levelet sem kaptak a fiuktól, a míg a háborunak vége nem lett. Azt is csak hazatérő fuvarosoktól tudták meg, hogy már be van végezve. Oda a hegyek közé soha se vetődött se ellenség, se jó barát.

Nem is hitték, hogy vége legyen már mindennek. Kimentek a magyar seregek Ázsiába; de majd visszajönnek! Akkor aztán velük együtt megjön a Peti is.

Aztán lassankint egymás után jöttek az új vándormadarak, a kiket ember soha nem látott még itt. Jött a «zsandár», azután jött a «fináncz» — azután jött a «földkóstoló», utoljára jött a «köszörüs». — Ő ugyan azt állította magáról, hogy «Beczirker», de hát minden ember ismerte, hogy Nagy-Váradon ollókat köszörült az utczán.

Csak Peti nem jött meg.

Elmult egy esztendő is, hogy utoljára vetették meg a számára itthon az ágyat; de nem feküdt bele. Azóta is úgy van az, leheveretlen.

Pedig itthon nagyon érzik a hijját. Az egész gazdaság terhe Csapó Márton uramra maradt. Jó szerencse, hogy a hat ökréből négyet elhajtottak a muszkák; kettőt csak el tud látni maga is. Hanem nyáron a takarodásnál nagy baj, hogy idegen szolgálégyre kell bizni a szüleséget, meg a keperakást: az ember nem lehet kétfelé.

Annál kedvesebb volt Márton gazdának az eddig is kedves, most már egyetlen magzatja, a kis Erzsike. Két esztendő alatt nagyot nőtt már: azt mondják, a leány, ha kosár alá rejtik is, megnő. Lehetett már hasznát venni, a majorságot rábizni, meg a kertben gyomlálni, füvet hazatalicskázni, meg az aratóknak ételt kihordani.

Épen aratás ideje volt: az egész falu férfinépe kinn volt a mezőn, hajnal előtt kezdtek a munkához s késő este fogja őket hazavetni. A leánynép is a tarlón volt, kettőzni, kévét kötözni. Otthon a házaknál csak az asszonyok maradtak, az aratók számára ebédet, vacsorát főzni. Mert a magyar földműves tud annyit dolgozni, mint két más ember, hanem aztán enni is szeret annyit, a mennyi egy embert megillet.

— Én bizony megeszem a magam porcióját! mondá Márton gazda, az izzadságot törülve a homlokáról, mikor delet harangoztak a faluban.

— Ejnye, bár csak az én porciómat is megenné kend komám, kiáltá át hozzá a mesgyén keresztül a szomszédja.

Magyar ember szeret tréfálkozni. «Porciónak» hitták ám akkoriban az «adót».

Csakhogy az a várván várt ebéd nem akart megérkezni.

Pedig elég jókor elkészült azzal a jó Klára asszony: pompás szalonnás gombóc volt jó hagymás lével; azt feltálalta egy szép mázos fazékba.

Az az edény is kedvence volt Márton gazdának: szalontai gelencsér remeke, sárga mázzal, elöl egy zöldtollú kakas rajta, piros lábakkal, piros taréjjal; az ételt befődték két mázos cseréptányérral, azoknak az egyikére meg egy pár rózsza volt festve, a másikkra pedig egy pár szegfű. A rózsásfenékű volt a Márton gazda tányéra, a másik a béres-legényé. Mellé két czinkanál is volt téve. Az ételes fazekat Klára asszony belekötötte egy vászonkendőbe s annak a négy összekötött csücskéjét az Erzsike karjára akasztá, jól lelkére kötve a kis leánynak, hogy ugyan gyorsan szedegesse a lábait, hogy jókor odaérjen. Előbb azonban gondosan bekötötte egy tarka cziczkendővel a leányka fejét, s a másik kezébe odaadta a pillangós papucsait. Azokat majd csak akkor huzza fel, ha a tarlóra kiér; addig ne kuspitolja: mert azokat ő cserélte a gyölesos tóttól egy zsák zabért.

De soha se látta többé se apja, se anyja a kis Erzsi lányt. Ugy elveszett az a falutól a szántóföldig való útjában, hogy senki sem tudta meg, hova lett?

Csak nagy keresés után, mikor már a megrémült szülők mindent tüvé tettek miatta, találták meg valahol a kökénybokrok között az egyik félczipőjét, azokkal a fényes pillangókkal, és aztán távolabb, egy körakásnál az erdőszélében az összetört mázos fazekat, a miben az ételt vitte.

Azt beszéltek, hogy sátoros cigányok jártak ezen a tájon; de ki látta őket? Mikor az arató ember dologban van, akkor nem lát mást, mint a munkát, a mi előtte van. Merre mentek? Azt nem lehetett kitalálni. Utat vesztettek.

Panaszt tenni? Felmenni a hatósághoz, s a leányrablók üldöztetését kérni? Ahoz meg senkinek sem volt gusztusa. Félt a magyar paraszt a Beczirkerhez menni panaszra, mert az nem érti a nyelvét, s még ötet magát csukatja be; a zsandárnak is más dolga volt, mint elveszett leányokat keresni. Annak most azzal volt tele a két marka, hogy az emberek kalapjai mellől a betiltott tollakat beszedje.

Már most hát a kis Erzsike sem volt. Egészen üresen maradt a ház. S ha siratta egyfelől Klára asszony a Peti fiát, sirathatta másfelől Márton gazda az aranyos kis leányát, Erzsit: «nem petyeg már a fülembé, nem keres már a fejembe!»

Estenden aztán, mikor a vacsorához nagy egyedül összeültek: vigasztalák egymást kölcsönösen.

— Ne félj asszony, majd haza hozza még a jó Isten a Peti fiadat.

— Nem látom én azt már! Hamarabb megkerül a te Erzsi lányod.

*

Hát aztán csak megint fordult egyet az idő: a pihent oldalára. Más világ jött. A «köszörüs» megint elővette a kerekas laptikáját s ment «egy garas éles, két garas fényes»-t csinálni — tudja kő, hova? A régi urak visszatértek a régi hivatalaikba. A hajdani szolgabíró, a ki a Petit annyiszor elvitte magával puskahordozónak, mikor itt járt uradalmi vadászaton, megint főbíró lett. Nem volt adó. Volt szüz dohány. Jól szelelt a pipánk!

Hire járt, hogy a külföldre menekült hazafiak mind visszatérnek: némelyiket már ki is kiáltották itt-amott követnek. A «Vasárnapi Ujság»-ban, a ki jár a tiszteletes urnak, meglátni az arczképét egy-egy olyan nevezetes nagy embernek, a kinek a pusztá neve kimondásáért is bekóterezték a szegény embert nem rég. Ennek hát igaznak kell lenni.

Ha azoknak szabad haza jönni, hát akkor a többi szegény honvédfiúknak mért nem volna szabad, a kik velük együtt mentek ki Ázsiába, Amerikába?

Hát a mi Petink hogyne jöhetne akkor haza?

A míg a gazdák a malom alatt az ország dolgai felett tanakodtak, és azt döngették, hogy ki legyen az országgyűlésre küldendő követ? az alatt a Klára asszony, meg a Terka néni, délutáni ejtözésül a kötényükbe szedett főtt

kukoriczát hámozgatva szemenkint, azon ábrándoztak, hogy ha most egyszerre a mi Petink betoppanna hozzánk.

Egyszer csak az hallik az udvaron, hogy az öreg házőrző kutyát szólongatja valaki a régi nevén: «Betyár te ne! betyár ne!»

Az ám! a régi nevén, a hogy a magyar világban hitták, mert azután, hogy az «uj rend» bejött, ennek a névnek nem volt maradása, mivelhogy ha valaki elkiáltotta a kutya nevét: «Betyár!» a szomszédban lakó zsandár urak egyszerre eszük nélkül rohantak ki az utcára, puskával, szuronyal: «hol a betyár?» úgy, hogy utoljára a Csapóéknak stemplis papiroson lett kiadva a parancsolat, hogy a kuvaszuknak más, békés polgárhoz illőbb nevet adjanak. Így lett belőle «Bundás.»

Vén, fogatlan eb volt biz az már, ugatni is alig tudott: vajjon ki lehet az a régi ember, a ki még a hajdani nevére emlékezik? — Nagyön ismerősnek kell lennie a háznál, mert a konyhaajtónak a minék a kilincse madzagra jár, egyszerre megtalálta a nyitját, s a szobaajtón is koczogtatás nélkül jön be.

A két csemegéző asszony elé egy ágról szakadt jövevény állít be. Termetre nem magas, inkább tagbaszakadt, arcszínére nézve olvasva is elmehetne a vályogvető cigányok közé; a mi gúnya megakadt rajta, az mind több rendbeli gazdát kiszolgálhatott már, gomb helyett fapeczek tartja össze a mándliját, s a lábszárain levő ruha számos hiányosságai azt engedik sejtetni, hogy a gazdájuk különös hajlandósággal bir a kerítéseken keresztül sétálni. A kalapja alól göndör, fekete haj ágaskodik elő, a közéragadt szalmaszálak bizonyítják, hogy a mult éjszakán valahol egy boglyát választott vendégfogadónak. Az egész utikészsége egy görcsös czelőke; azt is eldobja a kezéből, a mint a szobába belép s azzal egyenesen odaborul a jó Klára asszonynak a nyakába, ezekkel a szókkal:

— Édes anyám! Kedves édes szülő anyám!

S miután annak a két orcáját jobbról-balról összecso-
kolgatta, fordul a másik asszonyhoz, azt is nyalábra
kapja s telesírja a nyakkendőjét a viziontlátás édes köny-
nyeivel:

— Kedves drága jó Terka nénémasszony.

Aztán nagyot fohászkodik, szemeit megtörülgetve inge
ujjával.

— De csak jó is itthon!

A két jó asszonynak szeme-szája eláll a nagy bámulás-
tól: soha sem látták ők, akárhová legyenek, ezt a külö-
nös gavallért.

— Hát nem ismer kend rám? a Peti fiára? Hát úgy
megváltoztam? Boldog Isten! Még az anyám sem ismer
rám! — Hát kend, Terka néni! A ki olyan sokszor meg-
kergetett a seprővel gyerek koromban, mikor a szilvát
megloptam az aszalódeszkáról.

— No a szilvára emlékezem.

— Hát arra a napra emlékezik kend, mikor épen Szent-
Mihály napján elvittek honvédnek, mikor a kis kapujá-
nál megállt a verbunk: nénémasszony egy delipiros
selyemkendőt dugott a táskámba, annak a csücskéjébe
volt kötve három szűz Máriás huszas.

— Ez, biz Isten, igaz.

— Még egy borjuszáju gyolcsinget is rám akart kötni
erővel, de a huszár-örmester nem engedte, hogy azt nem
lehet a honvéd-dolmány alá fölvenni.

— Még most is megvan az a borjuszáju ing.

— Szépen ki volt suprikálva az eleje.

— Szakasztott igaz.

— Hát a kis Erzsike hugom, mikor utánam szaladt, s
a sóspercet a tarsolyomba dugta.

— Né! Még arra is emlékezik. Jaj, azt ellopták a czigá-
nyok. Azt ne emlegesd az «anyád» előtt.

— De hát az anyám még el se fogadott fiának. Hát
már nem emlékezik kegyelmed, lelkem édes szülém,
hogyan elsiratott akkor, mikor a háboruba vittek? Hogy

meg volt keseredve, hátha ott levágnak. Nem gondolhattott rá, hogy a véremet kifolyjni lássa. Mind azt emlegette, hogy mikor egyszer kis gyermek koromban a kakas megvágott a vakszememen, hogy az orczámat ellepte a vér, akkor is majd kétségbeesett. Hát nem látja a helyét itt a vakszememen a kakasvágásnak?

— Már erre a szóra Klára asszonynak is elérzékenyedt a szive. Nem bírta könyeit visszafojtani.

— Hát csakugyan te volnál a Peti fiam?

— Hát persze, hogy én vagyok! Csakhogy ebben a sasoktépte gúnyában még a Betyár kutyánk is megugat. De ha még a tükörben meglátom magamat, magam is azt kérdelem: ki ez a toprongyos? De vegyem csak fel egyszer a hajdani piros pruszlikomat s három sor gombos dolmányomat, meg a pitykés rajtbluzit, aztán nyomhassam a fejembe a darutollas túri süvegemet: tudom, hogy egyszerre minden ember kiszalad az utcára: «itt a Csapó Peti.»

— Ni, hogy emlékezik rá a lelken, hogy miféle ünneplő ruhát hagyott idehaza!

Most már egészen elhitte a két jámbor asszony, hogy az igazi Csapó Peti áll előttök testestül-lelkestül.

— Hajh! édes lelkem szülő anyám. Tiz esztendő nem tréfa ám. Kivált az oly keserves tiz esztendő, mint az enyim. Az dupla kapitulációba megy. Az sem volna csuda, ha megöszülve kerültem volna haza.

— No csakhogy itthon vagy hát: édes fiam! De legelőbb is öltözz át ezekből a rongyokból. Tudod, hol áll az ünneplő ruhád?

— Hogy ne tudnám? A tulipános ládában?

— Az apád oda van a szalontai vásáron; mire hazajön, fel légy öltözve, hogy ő is rád ismerjen. Éhes is vagy, ugy-e?

— De még a fiastyúkot is megenném az égről, ha hozzá juthatnék.

— Szaladj, édes Terka hugom, frissen a mészárszékbe,

hozz egy pár font szegyéet, gulyáshúsnak valót. Ettél-e azóta gulyáshúst, édes fiam, a mióta innen elszakadtál?

— Ettem bizony: krokodilus-húsból.

Terka néne rögtön szaladt a mézárszékbe; útközben elbeszélte sebten öt-hat asszonyfélének, hogy a Csapóék Petije hazaérkezett az óperenciákról; úgy hogy mire visszakerült a két font szegyével, a mihez czubáknak a mézáros még egy darab tölgyét is adott (azzal lesz tökéletes a gulyáshus): hát már akkor az egész faluban el volt terjedve a hire. S nosza megindult a procesz-szió a Csapóék háza felé, meglátni ezt a csudát; udvar, pitvar tele lett fehérnéppel, meg gyermekkel; minden ablakon bekukucsáltak, a kik nem türtöztethették a kíváncsiságukat.

Klára asszony maga segített a hazajöttnek, hogy illendő parádéba csaphassa magát. Legtöbb felakadása volt neki a legény bozontos hajával. Az ő Petijének nem ilyen mangaliczaször forma göndör haja volt. Annak a haja szépen, simán leomlott a vállára.

— Jajh, kedves édes anyám. Mikor az ember öt eszten-deig Afrikában lakik, ott olyan kemény a nap, hogy minden embernek összegöndörödik minden hajszála tőle.

Egy kis olvaszott hájjal megkenve, az a göndör haj is engedelmesebb lett s fésű segítségével (a minek három foga beletörött) engedte magát kétfelé választani.

Mikor aztán még a darutollas süveget is feltették a fejére, akkor — ki merje azt mondani, hogy ez nem a Csapóék Petije?

A közben a Terka néni is hazakerült a húsos kosárral; a tüzet előre is megrakta már Klára asszony; a veres hagymát megapritotta, a burgonyát koczára vagdalta. Addig is pedig, míg a gulyáshús elkészült, felteritette a sávolyos abroszt a kihuzó asztalra. Kitétte a megszelt fehér czipót, paprikás hasaszalonnát, meg a czilindert a jó törkölypálinkával, étvágyesillapítóul.

A Terka néne után nyomban érkezett meg a rektram.

Maksa uram még a régi jó idők maradványa volt, a kinek a meggyőződésain Thun miniszter löblicher Schulrathjai semmit sem változtattak. Ő is a Peti csodájára jött ide. A rossz szemeit okolá, hogy mindgyárt első tekintetre nem ismert rá.

— A természet csekélylem; az ábrázatát diffkultálom, hanem a ruhái tökéletesen azok. De hát az én szemeim rosszak, hiába! Régen szolgálnak már. Én is úgy vagyok már, mint az egyszeri palócz.

S azzal feltalalá a régi adomát, a miben a palócz azt mondja: «úgy elnéztem azt a kulacsot, az gondoltam, hogy sonka, hát pedig sajt.»

— Tessék egy pohárral ebbül a papramorgóbul! serénykedék Klára asszony a kínálkozással.

— Köszönöm, nem iszom, felelt Maksa uram. S ismét fölfrissített egy nyugalmazott anekdotát: — mivelhogy nem veszi be a pálinkát a természetem, — a doktor is megtiltotta; — aztán meg már ma nagyon sokat ittam belőle; — hanem azért ezzel az egy pohárral a Peti gyerek szerencsés hazaérkeztere. De hát csakugyan te vagy a Csapó Peti?

— Hogyne volnék? Hát nem emlékszik rá rektram, mikor egyszer karácsonkor Bethleheemes gyerekek voltunk; s én azalatt, míg a pásztorok odabenn virgináltak, a kéményből elloptam a füstölt kolbászt?

— No már erről rád ismerek, te trifurczifer! — De szörnyüképen való módon megkissebbedtél te azóta, hogy innen elvivének. Akkor felnéztem rád, most meg a kását is megehetném a fejedről.

— Jajh! Édes rektram! Mikor a muszkák elfogtak, elvittek Szibériába. Ott mentem így össze. Hiszen rektram maga tanította, hogy a hideg összehuzza a testeket. De jó hogy ennyi is megmaradt belőlem.

— De nagyon megbarnult a fizimiskád; nem voltál te az előtt ilyen vasfazék színü.

— Hja! Édes rektram, mikor Szerecsenországban vol-

tam, ott barnultam így meg, a hol még éjjel is süt a nap. De jó, hogy olyan fekete nem lettem, mint egy kéménysopró.

Rektramnak volt otthon az iskolában egy falra festett mappája, a mire a legyek nagyon sok nem létező falu helyét csinálták oda; tudta, hogy Szibéria meg Szerecsenország egymással mennyire nincs határvillongásban.

— Hát aztán édes Peti öcsém, hogyan kerültél te le Szibériából Szerecsenországba?

— Hát hogyan? A föld alatt.

— A föld alatt? te! Hisz ez tiszta hazugság.

— Hazugság? Hát ezzel csak azt árulja el rektram, hogy soha sem szokott egyebet olvasni, mint a Hübner-históriát. Hát nem akadt a kezébe ez a nevezetes könyv, ni? a kiben leírja maga az a tudós, a kivel megtörtént, hogyan utazott ő a föld alatt száz napon keresztül. — Én is vele jártam.

Azzal előkereste a leveletts rongyos tarisznyájából azt a sok kéz szennyétől megbarnult füzetet, a melyben a tudós Verne Gyula gyönyörűsége sen leírja ama földalatti utazás történetét. Képek is vannak hozzá nagy számmal, a melyek a történet igaz voltát még jobban bebizonyítják.

A füzet elébb az asszonyok kezén járt keresztül.

— E bizony valósággal így van! monda Terka néne.

— Ez itt a mi fiunk ni! mutogatá a képeken Klára asszony. Végre Maksa uramnak is kézbesíték a hiteles okiratot, a ki nem tudván annak megczáfolásába bocsátkozni, csak annyit mondott rá, nagy fejesóválva, hogy:

— Mégis hamis a német!

— Hiszen anglus volt!

— Akkor is hamis a német, ha anglus.

Ekkor aztán még a Petinek állt feljebb:

— Így van ám az, rektram, mikor az ember elmaradt a világtól. Rektram még most is azt hiszi, hogy odalenn a föld alatt a pokol van. Nem parancsol ott már az ördög: kivették azt az anglusok árendába.

— Hát aztán mi történt veled, meg az utitársaidal, mikor a föld alul kibukkantatok Szerecsenországban?

— Biz a czimboráimat mind megették a vad emberek, mert azoknál ez a szokás; de én nagyon megtetszhettem a szerecsenkirály leányának: azt hozzám adták feleségül.

— No né! Álmélkodék Klára asszony, — a mi fiunknak királyleány lett a felesége!

— Az ám, — folytatá a Peti, a harmadik darab szalonát gyürve a pofájába. — Huszonkét gyermekünk lett a boldog házasságból. Tizenhárom prinecz, és kilencz princesz.

— Huszonkét gyerek? te Peti! Kilencz esztendő alatt! Számítá utána a rektor.

— Hja! hosszabbak ám ott az esztendők, mint itt. Tetszik tudni: a meleg mindent kitágít.

— Az tudva vagyon.

Ismét Terka néne kezdett a kikérdezéshez.

— Hát aztán jó dolgod volt-e ott Szerecsenországban?

— Akárcsak a paradicsomban. Gyalog soha sem jártam; csak mindig struczmadáron lovagoltam.

— Hát aztán mért hagytad el ezt a jó helyedet mégis?

— Nagyon meguntam a sok kolibri-máját, a mivel traktáltak. Aztán meg ott az a szokás, hogy mikor az embernek egy fia születik, annak a nevét feltátóválják az apának a bőrére, hogy el ne felejtse.

Ezt mondva, felgyürte a legény mind a két karjával a lobogós ingújját, kimutatva a meztelen karjait. Azokon csakugyan voltak mindenféle ákombákok kék és veres pontokkal tátóválva.

A két asszony a kezeit csapta össze bámulatában. No már ilyesmire csakugyan nem lehet másutt szert tenni, mint Szerecsenországban.

— Utoljára aztán elkáromítottam magamat: de biz én nem hagyok a bőrömből kalendáriumot csinálni! Megszököm! — Tettem volna én azt már hamarább is: csak-hogy Szerecsenországban soha sincs éjszaka. Ott mindig

süt a nap. Hanem egyszer jött egy napfogyatkozás. Akkor olyan sötét lett, hogy a szerecsenek mind megvakultak. Én is hirtelen felhasználtam a jó alkalmat, felkaptam a struczmadár csődörömre, s egy vágatással áthajtottam Európába.

De már ez vastag tréfa volt Maksa uramnak.

— Hát a földközi tenger mit vétett édes öcsém?

Ezzel is csak a Petinek adott újabban szarvakat.

— Így van ám az, rektram, mikor az ember teljes világ-életben ki nem megy Bozonkárul. Hát nem hallotta hírét, hogy a legújabb időkben a híres Lesseps a szuezi csatorna által összekötötte a két világrészt egymással? Hát azon jöttem keresztül.

Maksa uram csakugyan hallott már valamit a szuezi csatornáról; de ilyen alaposan még meg nem magyarázták neki, hogy tulajdonképen nem a szárazföldet, hanem a tengert metszi keresztül.

— Hát aztán hova kerültél?

— A legközelebb eső országba, Franciaországba. De ott nem volt maradásom; mert ott már olyan sok az ember, hogy felének nappal aludni kell, s csak éjszaka jöhetnek elő, mert különben nem lehetne járni az utcákon. Innen hát nagy hamar átvándoroltam Anglusországba.

«No megállj! Itt megcsiplek!» mondá magában Maksa uram. S aztán fennhangon az kérdé:

— Miféle alkalmatossággal mentél át Frankhonból Angolhonba, Peti öcsém?

— Hát mifélével? A magam két fakójával.

— Micsoda? Gyalog? te! A calais-i csatornán keresztül. Nem vagy te szent Kristóf, a ki gyalog gázolta át a Verestengert.

— Ejnye de jó, hogy ezt is megtakarítottam! mondá Peti. — Külömben még én maradnék benne a hazugságban. Hát nem tudja rektram, hogy a francia nagy csatorna alatt már alagut van építve?

S azzal előhuzta a tárczájából azt a valamelyik képes újságból kivágott képes leírását a La-Manche csatornát átszelni készülő merész tervnek, mely szerint egy Calais-tól Doverig nyuló tunnel a kontinenst a szigetországgal gyalog sorban összekötné.

Maksa uram minden újabb támadásnál nagyobb-nagyobb kudarcokat vallott.

Végre, hogy tökéletes legyen a számadás: Petinek még Amerikába is át kellett utazni.

— No de ide már csak gőzhajón utaztál?

— Nem! Mert én oda a tengeri kigyón utaztam.

— Tengeri kigyón! kiálta fel Maksa uram, végig ütve a törökmegyfa-pipaszárával az asztalon. De már azt csakugyan megeszem!

— Hát itt van. Egye meg rektram!

S e szóval a harmadik igazolványt is előkotorásztá valahonnan a szalonnarakások közül a világlátott fiú, a melyen a tengeri óriáskigyó a maga rémséges valóságában volt leábrázolva, kísérve a vele találkozott hajóskapitányok hiteles bizonyítványaitól.

— S mikor szokott a tengeri kigyó közlekedni?

— Minden esztendőben, a mikor a kovászos uborka érik.

Félbeszakítá az examinálást az udvarra becsörömpölő szekérnek zörgése. Csapó Márton uram szava volt odakinn hallható: az érkezett haza a szalontai vásárból.

A felesége eléje sietett; azonban a gazda már nyitotta az ajtót s visszafelé toltá az asszonyt, mintha nem akarná, hogy kimenjen a pitvarba.

— Megjött a Peti fiunk! sikongatá örömmel az érkező fülébe a jó Klára asszony.

— Megjött? (Márton gazdának erre a szóra egy kicsit édeskés lett az arcza, azután egy kicsit savanykás, végtére egy kicsit keserkés.)

Édeskés lett, mikor a felesége nagy örömét meglátta, de savanyu lett, mikor a neki bemutatott ficzkót eléje prezentálták.

— Micsoda? Hát ez akar az én Peti fiam lenni? Ez a ragyabunkó!

A Peti csak úgy félcsipőre állva dült a pohárszékhez.

— So'se voltam apám uramnak nagyon inyére.

— «Ez is trafál», — jegyzé meg rektram. — Mindig ungorokodtak!

A két asszony azonban két oldalt fogta Márton gazdát, az egyik a jobb fülét, a másik a bal fülét vette ostrom alá, utoljára úgy agyba-főbe beszéltek, mint a kétfenekű dob, hogy ez a valóságos Peti gyerek: itt járt, ott járt; erre emlékezik, arra emlékezik; még a vakszemén ejtett kakasvágás is megvan rajta, hogy utoljára Csapó Márton uramnak az édesből savanyúra vált arcza keserüvé áporodott, s azt mondta hogy:

— No hát, üsse part! Ha ti ráismertek ebben a nyeletlen furkóban a mi Peti fiunkra, legyen lúd, ha kövér». Én nem bánom. Nem hiszem, de elhiszem. Legyen itthon a «magagyütt János». Nekem úgy is szükségem van egy szolgálégyre. Két új ökröt vettem. Lesz, a ki ezután az istállóra vigyáz, s az állatokra almoz. Legyen ő hát az én Peti fiam. Üssön meg a kuruti ménkü!

A két asszonyember magánkívül lett örömeiben, hogy a gazdát ilyen engedelmes kedvében találta. El sem tudták gondolni, hogy mi lehet a motoszkája ennek a nagy kegyességnek. Különben ő kegyelme nagyon is házsártos szokott lenni. Míg egyszer aztán csak ő maga rukkolt ki vele.

— No ha te, anyókám megtaláltad az elveszett pulyádat: — én meg visszaszereztem az eltévedt leánykamat.

Erre aztán a jó Klára asszonynak az ábrázatja lett egyszerre keserü is, meg savanyu is.

— Micsoda? Az Erzsi leányt?

— Az ám. Az Erzsi leányzót.

— Hogy jutott kegyelmed hozzá?

— Bizony nem valami nagyon dobra ütnivaló módon. Hát a szalontai vásáron meglát a főszolgabíró úr. Tudod:

az «uj.» Az a «régí». Rám ismert. Azt mondja: «No Csapó Márton, hát megkerült-e már a Peti fia?» Igaz jó lélekkel felelhettem neki, hogy biz az még maig is oda van. Nem tudtam, hogy már ti megfogtátok. «No hát mondok én kelmednek valamit Csapó Márton. Én aligha rá nem találtam a lányára. Most fogtam össze egy banda kóborló cigányt: azok között van egy fiatal leány, a kinek a képe sokkal fehérebb, s a haja szökebb, mint hogy cigányfajta lehetne. Vallatóra fogtam: annyit meg tudott mondani, hogy valamikor itten kapták el kóbor sátoros cigányok; de már se az apja, se a saját maga nevére nem emlékezett. Jöjjön fel a vármegye házára: nézze meg, nem ismer-e rá? Megköszöntem a gráciát s felmentem hozzá a vármegyeházába. Odahozatta elejbém a leányt. Hát bizony tiz esztendő nagy idő. Az élém állott leány sehogy se talált bele abba a formába, a mibe én a mi Erzsikénket utóhára láttam. A mozdulatjai, meg a beszédje is egészen cigányra vallottak. Ő sem igen akart rám ismerni. De aztán a szolgabíró úr előfogta, kikérdezte: addig-addig, míg kisütötte, hogy őtet bizony kis-leány korában elrabolták a cigányok: azóta kitanították holmi kötélén tánczolásra, meg más affélére. Végtére kivallá, hogy van ő neki egy ereklyéje: egy kis pillangós papucs, a minek a párját elvesztette akkor, midőn elrabolták. Minthogy félpapucs volt, hát megmaradt. Ez is előkerült az ereklyetartóból. Most tudtam meg csak, a szolgabíró úr mondta, hogy vannak a cigányoknak ősi ereklyéik: drága billikomok, aranyból, ezüsből, vertmunkáju ezüst talak, a miket kóborlásaik alatt hátrahagynak a szék-városban egy ismerős ötvösnél, s csak a lakadalmaikon vesznek elő, akkor aztán isznak arany poharakból, de mezitláb. Ezek között megtalálták az Erzsike félpapucsát is.

Ezzel elővette a táskájából Márton gazda a bizonyágtevő pillangós czipőcskét, Klára asszony kikereste a tulipántos lábából annak az itthon talált párját, s nagy lett

az asszonyemberek bámulása, hogy az a két czipő bizony tökéletesen egy pár. Nem lehet a felől semmi kétség!

— Elhozta kegyelmed a leányt? kérdé Klára asszony.

— Itt van. Bezártam addig a fáskamrába, hogy meg ne szökjön.

— Hozza kegyelmed ide.

De nem kellett azt hozni, mert már nyitotta az ajtót, s bedugva rajta a fejét, csak úgy köszöntött be:

— Egy kis mesterségem van, behozhatom?

— Hát te hogy jöttél ki a zárt ajtón keresztül? Förmedt rá Márton gazda hüledezve.

— Hát csak ráolvastam s kinyilt. Bibast dádé! Hát te azt hiszed, hogy be lehet zárni fáskamarába a cigányt?

— No hát kerülj belül egészen.

Erre aztán a leány egészen kinyitá az ajtót s besompolygott rajta.

Tökéletes sátoros cigány volt. Barna is, piros is, arca naptól megaranyozott zomanczú; hamis fekete rigó szemekkel: nevetésre, hízelkedésre, csufolódásra álló szájjal; csakhogy a haja egészen szőkesárga volt: olyan mint a selyembogárnak a motringba legombolyított selyme. A mellett azonban boglyas volt: látszott rajta, hogy az utolsó lakodalomkor fonták be legközelebb, itt-amott egy száraz búzavirág, egy szalmaszál kalásza ragadt közéje, hanem azért a farkinczája végén pántlika volt belefonva.

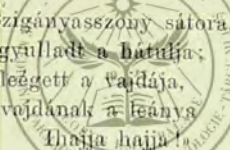
A viseletén meglátszott, hogy ő lehetett a vajda kedvencz leánya, mert minden drágaság fel volt rá rakva; a nyakában gránát, kláris, sárga borostyánkő (mind hamis), kék üveggyöngyökkel, hat sorban, bő ujjú, sok ránczu patyolat-ing a derekán, a mi olyan barna volt már az állhatatos viseléstől, mint a dicső Yzabella királynée, a ki felfogadta, hogy addig nem vált inget, míg a Jeruzsálemig indult férje vissza nem érkezik. Ezenfölül volt egy szerviánka, a mi gránátszínű lehetett valaha; gimbes-gombos, paszomántos, csakhogy a két könyöke kinézett belőle, ott az ingujj is ki lévén kopva. A karcsu derekát

gombos tüző szorította körül, az tartotta rajta a lelógó skarlátpiros szoknyát, mely csak térdig ért, minthogy kapocs és kötő hiányában nagyon fel kellett húzni az öve alá, hogy le ne essék. Annálfogva a valamikor fehér alsó szoknya himzett szegélyével, messze kilógott alóla elől-hátul, s csajkosan tapadt a lábszáraihoz. Egyébiránt harisnyája is volt, a jobb lábán kék, a ballábán rózsaszínű.

S mind ezekhez piros bársony topánkái oldalt pengős sarkantyúkkal.

— No hát nem tudod, hogy hogyan kell köszönni, mikor egy tisztességes házba belép az ember? Inté meg a leányt Márton gazda. Azt sem mondod, hogy «ökör mász be keetekhő!»

— Dehogy nem tudom, monda a leány, s azzal két csipőjére téve a kezeit, rákezdé a nótát:

«Czigányasszony sátorá,
Kigyulladt a hátulja;
Beleégett a vajdája,
A vajdanak a leánya
Thajja thajja!»

S a mellett eljárta a maga bokázó tánczát, hogy csak-úgy csörgöttek bele a sarkantyúi. Ezt a beköszöntést elvégezvén, felkapott egy tányért az asztról, s neki indult tányérozni.

Hát ő így tanulta a tisztességes házhoz való beköszöntést.

— Hagyd el, hagyd el! Nem így kell azt! Csititá őt Klára asszony. Jaj, de rosszul szoktatták azok az Istentől elrugaskodott czigányok! Azt kell mondani, hogy «adjon Isten jó napot kegyelmeteknek mind közönségesen» s aztán kezet csókolni apádnak, anyádnak, nénédasszonynak, rektram előtt pukedlit csinálni s akkor a kályha mellé állni, a kezedet összetenni.

— Hát éhes vagy-e?

Erre azt felelte a leány, hogy:

— Csak én ahhoz a füstölt szalonnához odafenn a kéményben hozzá férhetnék.

— No hát van annál jobb is, mondá Klára asszony, s azzal előkereste a délről eltett maradékot, a töltött káposztás tálát s kitette az asztalra.

A leány mindjárt neki esett az öt körmével a tálnak.

— No no, csak nem fogsz a körmöddel kiszedni a tálból, mint a macska?

— Hát ha nincs bicsakom? Elvették a pandurok.

— Kanállal szokás abból kivenni szépen tányérra. Oktatá Klára asszony jószívuleg. S azzal maga szedett ki neki egy rózsás tányérba tölteléket, dagadót, szalonnát, meg jó füstölt kolbászt.

— Istenem, istenem! Milyen okos kis leány volt ez hét esztendőskorában!

Azzal markába nyomta a kanalat.

— No hát ülj le és egyél.

A leány úgy fogta fel a leüléssel való kinalást, hogy egyenesen a földre kutyorodott le, a lábát maga elé szedve.

Egy «kerülök-fordulok» alatt tiszta volt a tányér. Hanem már akkor megint nem volt semmi kanál a kezében.

— Hát az ujjaiddal kell kitörülni a tányért? riasztott rá Klára asszony. Hol a kanál?

— Kanál? Kanál? Hát hol a kanál? szólt, felugorva a földről a leány.

— Te dugtad el valahová!

— Keressék meg nálam.

A két asszony közrefogta a leányt, megmotozták, összevissza tapogatták, szoknyát, ingujjat megvizsgáltak: a kanál csak nem jött elő.

— Tolvaj van ennél a háznál! erősködék a leány. Adjának csak nekem rostát, majd kivetem én, hogy ki lopta el a kanalat?

Nem is várta, hogy adják, hirtelen előkészítette a rostát,

ollóhegyre állította, kilencz bab szemet vetett belé; azzal körül pörgette, s mikor a tánczó babszemek megállapodtak a rostában, akkor kisütötte az igazságot.

(A Peti ugyancsak szepegett ez alatt.)

— Az ott a tolvaj ni! szólt, a rektorra mutatva az ujjával.

— Micsoda? förmedt fel Maksa uram a méltatlan gyanúsításra. Hogy én loptam el a kanalat?

— Keressék csak a csizmája szára mellett.

Rittig! Ott volt az eltűnt kanál a rektor úr csizmája szárába dugva.

— De ez már boszorkányság! szörnyüködék Maksa uram. Alig voltam hozzá közel egy pillanatra. Sokat tud ez!

Ezt azonban mindenki csak nevetésre fogta.

— Hát jövendőt tudsz-e mondani? unszolá a leányt Maksa uram.

— Neked is mondom, ha akarsz.

Azzal letérdelt a földre: előkereste a tüsszőjéből a szurtos, körül kopott jövendőmondo kártyát s kirakta maga elé a földre, aztán elkezdte magyarázni ünnepélyes hangon:

— Te neked még ebben az órában ellopják azt a kincsedet, a mi neked legkedvesebb az életben.

— Mi lehet az?

— Nézz csak fel oda a mestergerendára, az alatt mondj el magadban egy hiszekegyet, aztán nézz vissza megint az én szemembe, akkor mingyárt megtudod.

Maksa uram ráállt a tréfára, felnézett a magasba, de a helyett, hogy a hiszekegyet koptatta volna ily hiábavaló czélra, inkább azon gondolkozott, hogy mije lehet neki olyan kedves, a mit ellophatnak a tolvajok? A méhes? Azt nehéz ellopni. A «Vasárnapi Ujság» bekötött példánya? Azt nem szokás ellopni. Vagy tán a felesége? Azt meg ki az ördög lopná el?

Ez alatt a leány szépen kihúzta Maksa uramnak a zse-

béből a tajtékpipáját, a dohány zacskóját, tűz-szerszámát, kicsiholt, rágyújtott, mire Maksa uram újra lejött a magasból s alátekint a leányra, már akkor annak a szájában látta füstölögni a tajtékpipáját.

— Utczu mákos-rétes-adta! káromitá el magát a rektor. Hisz ez az én pipám? Hol vetted te gonosz?

— Ott kinn találtam az utcán, azt gondoltam: vad-pipa.

— No már édes leányom, ezt a mesterséget itthon nem folytatod! veté közbe Klára asszony. Itt nem tánczolunk kalamajkát, nem sánzsirozunk kanalakat, hanem dolgozni kell.

— Dolgozni? Mit?

— Hát példának okáért varrni.

— Varrni? Hisz azt a békák teszik, azok mondják:

«Mit varsz? mit varsz?

Papucsot, papucsot.

Kinek? kinek?

Uraknak-nak-nak-nak, uraknak-nak-nak-nak.»

— No te majd megtanulod azt szépen. Látod-e mi ez?

— Ez-e? Kis nyárs. De nagyon kis nyárs ez! Hisz ezen még egy dongót se lehet megsütni.

— Nem nyárs az, hanem varrótű. Ezzel fogsz magadnak, a mostani maskarád helyett egy tisztességes öltözetet varrni.

— Mi a? Hát a ruhát varrni szokás? Én azt gondoltam, hogy azt szövik, aztán úgy szögezik össze kalapácsal.

*

Hej, de megbánta Csapó Márton uram félesztendő mulva azt a szerencsét, hogy a fia hazakerült az operen-
cziákról. Nem mult el vasárnap, hogy vagy a Peti ne verte volna be valakinek a fejét a korcsmában, vagy őt magát ne hozták volna lepedőben a korcsmából. Hétfőn aztán

nem lehetett bele lelket verni a makutyi voltától. Otthon is goromba volt apjával, anyjával, az öregnek nem egyszer kellett őt ököllel rendreutasítani, a mikor a fiú rendesen birokra kelt az apjával, úgy hogy alig tudták őket az aszszonynépek szélyel választani.

Az előljáróság irányában is szörnyü rakoncátlan volt a megkerült fiú. Azzal védte magát, hogy Amerikában ezt így szokták.

Az ökröket rendesen a tilalmasba verte, s semmi tiszteletet nem ismert a mások tulajdona iránt. Azt mondta, hogy Amerikában ezt így szokták.

Márton gazda pedig választott birája volt Bozonka falujának. Tehát a fiának is ő lett volna a legelső birája. Biztatták is az előljárók, hogy fenytse meg ezt a gézengüzt, teljhatalma minden eszközével.

De hát az öreg böles férfi volt. Azt mondá :

— Mit csináljak neki? Ha bedugatom a kóterbe, ő jár jól, én rosszul. Neki enni hord az anyja a börtönbe, s ott nyújtózhatik a priesesen egész nap, én meg végezhetem a dolgot helyette kinn a mezon, meg otthon a marhák körül. Ha pedig lehuzatom a déresre, s én is megmutatom neki, hogy hogyan szokták Törökországban, akkor attól félek, hogy felgyújt, de még az hagyján, a házam biztosítva van, de kiirnak az ujságban, hogy ázsiai módra botoztatok, az országgyűlésen lepocskondiáznak, a viczispán úr felfüggeszt és méltán, mert az a része a deliquensnek, a melyet mogyoróhájjal megkennek, csakugyan ártatlan. Hát csak inkább eltusolom a galibát.

De a milyen goromba volt a Peti minden teremtett lélek iránt, épen olyan nyájas volt az Erzsikéhez. Annak tudott szépeket mondani, azt egyre ölelgette, szorongatta, még meg is csipkedte, ha szerét tehette, a tűzhely mellett. A miért aztán kapott is nagyokat az őt körmére a főző kanállal. Egyszer le is forrázták a nyakát egy merőkanál mosogató vízzel, mikor nagyon tettelesen fejezte ki a barátságot az Erzsike iránt.

— Elment neked a sütnivalód, te Peti, hogy engemet csipkedsz? Az édes hugádat?

— Hm! Mordult fel erre a legény. Tudnék én te neked erre az édes testvérségre valamit mondani. De majd másik másszor!

Nem hiába tartja a magyar közmondás, hogy «nem szokta a cigány a szántást.» A Peti legényből is akkor tört ki a cigánytermészet, mikor az őszi szántás ideje bekövetkezett. Sehogy sem akart a tenyere kibékülni az ekeszarvával. Ő volt mindig a legutolsó, a ki a szántóföldre kihajtott, hanem aztán a hazatérésben megint ő volt a legelső.

Az Erzsi leánynak is nehezen ment az új élet, korán reggel kelni, meg is fészülködni, tehenet megfejteni, kihajtani, hizókat megetetni, kiséperni, fát hasogatni, tüzet rakni, ebédet megfőzni, elmosogatni, aztán kendert titolni, gerebenyezni, kovászt tenni, bedagasztani, sütő kemenczét befűteni, kenyeret bevetni, utoljára a guzsalyhoz ülni, s pödörgetni orsószámra a véghetetlen sok fonalat, a míg a szemei leleragadnak az álomtól. Ezt mind nem szokta ő meg a vándorlása alatt. De kiváltképen keservesen esett a nagy szapulás napja. Hej nem fordul elő ez a megfordított ünnep a cigánysátorban. Teknő mellett állni, két kezét véresre kidörgölni a szappanozásban, aztán kifacsarni a ruhát, dézsában a fején lehordani a patakra, ott térdig a hideg vízben állva, a mosólapáttal paskolni a szapult vásznat: nincs ebben semmi mulatság!

Mégis csak jobb odakinn a szellős sátor alatt, ha van is didergés, ha van is koplalás, de nincs tenyérfeltörés!

Vasárnap délután, a mikor általános pihenés van a keresztyén világban, összeült a Peti az Erzsivel kipanaszkodni magukat egymásnak az új élet fölött. Hiszen nem szerencse ez, hanem veszedelem.

A Petinek az a baja is volt, hogy Csapó uram birói és atyai hatalmánál fogva megtiltotta minden falubeli keresmárosnak, hogy a rakoncátlan legénynek csak egy ital

bort is kimérjenek, úgy hogy annak vasárnaponkint ott-hon kellett duzzogni.

— Te csak könnyen beszélsz, mondá neki Erzsi, mert te megházasodhatol, s akkor a magad gazdája lehetsz.

— De én nem veszek ám el mást soha, mint tégedet. Felelt neki Peti, a leány dereka körül keresgélve.

— Eredj, ne bomolj. Ne járjon a szád! Már hogy vennél el engem: a hugádat?

— Annyira sem vagy te nekem hugám, mint a kálvinista torony, felelt erre Peti. Nem vagyok én a te bátyád, mert én a Mitugrász klarinétos vagyok.

— Hát akkor hogy tudhatsz te mindent, a mi ennél a háznál történt ezelőtt annyi sok esztendővel?

— Hát én voltam itt az egyik muzsikás, mikor itt járt a verbunk, a kinek az igazi Csapó Peti felcsapott. Nem jut már eszedbe, mikor a sósperesz a Peti kaszatokmányára akasztottad? Én le akartam venni, te a kezemre ütöttél, «nem ebfogra való!»

— Te voltál az? Hát aztán hogy merted magad az igazi Csapó Petinek kiadni?

— Tudom én azt jól, hogy könnyű megcsalni a parasztot. Egyszer végig hallgattam, mikor a követválasztásnál a jelölt urak óraszámra «lódítottak» a piacz közepén. Mind elhitték, hogy ő a népnek az atyja, mért ne hihetnék el nekem, hogy én vagyok a népnek a fia?

— Czigány okoskodás; de jó!

— Aztán tudom ám én jól, hogy hol van a te bátyád: az igazi.

— Hát hol van?

— A tömlöczben.

— Micsoda bűneért került oda?

Nem a maga bűneért, hanem az enyimért. Véletlenül jöttem össze vele odafenn a «görbe országban», a Szilágyságban. Ötet Szibériából eresztették haza, a hová a muszkák hurczolták el a forradalomkor. Engem meg az údvarhelyi dulló üldözött, verje meg a devla! Valami kis

ártatlan csemege miatt. A delizsánczot találtuk az árokba belefördíteni, aztán mikor kisegítettük, hogy könnyebb legyen, a pénzes zacskók a kezünkben maradtak. Egy csárdában összetalálkoztunk a közös szalmán a Peti meg én is. Ő nagyon rongyos volt, én megszántam, nekem jó ruhám volt, azt mondtam neki, hogy cserélek vele. Ráállt a bolond, elhitte, hogy vannak nagylelkű hazafiak, a kik a hazatérő menekültet a saját köntösükkel felruházzák. Én aztán az ő rongyaiban, mint szibériai száműzött szépen átrándultam két országon, ötöt pedig az én szép zsinóros mentémben nyakon csipték, most ott ül Szamosujváron.

— De hisz az a csalfaság elébb-utóbb ki fog sülni. S akkor az én bátyám haza kerül s összetöri a csontodat.

— Tudom én azt. Nem is ettem én bolond gombát, hogy soká itt ragadjak, hanem csak arra várok, a mikor a bíró uram beszedi az adórestancziát, egyszerre sok pénz lesz aládájában.

Akkor aztán «ha nem gyűszsz, viszlek!» S azzal «usgye főre!»

— Ki akarod rabolni az apámat? S ezt nekem elmondod?

— El ám, mert épen a te segítségeddel akarom kirabolni, aztán téged is magammal viszlek.

— Bizonyos vagy róla?

— Tudom én azt jól, hogy velem jössz, ha hilak. A ki egyszer megszokta a cigány-életet, nem lesz abból paraszt soha. Itt látod, hogy minden legény csak mókázik veled, cigányleánynak csúfolnak, a legszebb enyelgésük az, ha az ostorral a viganódra húzhatnak a szekérről. Még a béres is kicsúfol. Csak én vagyok neked való. Aztán, ha egyszer sok pénzünk lesz, kimegyünk Oláhországba, ott senki azt sem kérdi tőlünk, hogy «ungye mere?» Úgy élünk, mint a hal a vízben.

Az Erzsi leány ráhagyta, hogy jó lesz. Biz ő is megunta már az itthoni keserves életet.

Akkor aztán szépen kifőzték együtt a gonosz tervet, hogy a birónál levő adópénztárt hogy kerítsék kezükre.

Mikor az Erzsi megtudja, hogy Csapó Márton sok pénzt hozott haza (azt a szeglet-almáriumba szokta jól elzárni), majd értesíti róla az ál-Petit, hogy itt van az ideje. Éjjel a Peti bekopogtat majd az ajtón, a kis szobába, a hol a bíró alszik, azzal az ijedtséggel, hogy az egyik ökor fel van puffadva, jőjön ki segíteni rajta.

Mikor aztán az öreg kitötyög az istállóba, s a szalmán fekvő ökorhoz lehajol, hogy annak a száját szétnyissa, s a végett egy kötelet vessen annak a szájába, akkor az apját kísérő Erzsi a kezébe adott kötelet hirtelen a gazda nyakába veti, s akkor aztán a fuldokló öreg embert ketten együtt könnyen megkötözik. Azért nem fogják megölni, csak épen megnémítják. Akkor aztán az adópénzt elemelik, a két lovat befogják a szekérbe, s reggel hetedhét országon túl lesznek ismerős előttük már a tolvajok útja jobban, mint a pandurok előtt. Erre kezét is adtak egymásnak.

A terv kiviteléhez a Peti komolyan is hozzá fogott, a mennyiben a kivitelre szánt nap estéjén úgy megraktálta az egyik szarvasmarhát jó friss luczernával, hogy az valószággal dobkört kapott éjszakára; igaz lélekkel lármázhatta fel Csapó Márton uramat a veszély hirül adásával.

Az öreg a hívásra kijött a déczbundájával a nyakában, mire az Erzsi is előjött a konyhából a lámpással s eléje világított az istállóig.

Az öreg természetesen nagy dühbe jött, mikor meglátta a veszedelmes bajba jutott állatját, s az első dolga az volt, hogy a hanyagságban bűnös Petit egy hatalmas nyaklevessel üdvözölje.

Erre számított is a Peti. Volt oka rá, hogy az öreggel birokra keljen s dulakodni kezdjen.

Csapó Márton uram azonban, hajlott kora daczára is, izmos férfi volt s az ál-Peti nem bírta őt a falhoz szorítani.

E tülekedés közben odakiálta hát az Erzsinek :

— Kapd fel azt a kötelet, s vesd a nyakába az öregnek!
Csapó Márton erre megrettent.

— Fiam! Te meg akarsz engem ölni?

— Én nem vagyok kendnek igazi fia! — dörmögé a ficzkó fogcsikorgatva. — Gyorsan Erzsi!

— De én az igazi leánya vagyok! — kiálta az Erzsi s abban a pillanatban a kötél-hurok az ál-Peti nyakára lett szoritva, a másik perczen aztán már ő volt az alom-szalmára leteperve, s a két keze hátra kötve.

Másnap reggel haza érkezett az igazi Csapó Peti.

★

Ez pedig igaz történet. Semek is van története.

Püspökszentelésre mentünk Kassára. Együtt jöttek a bucsuzó bihari urak is, köztünk az erélyességéről és jó humoráról országszerte ismert alispán, az 1861-iki szolgabíró. More patrio leültünk tarokkozni, hogy ne vesszen hiába a drága idő: more consueto engem jól elverték.

De tarokkozás közben az én alispánom ezt a történetet historizálta el kedélyes humorával.

A játék végén aztán szokás eldicsekedni vele, hogy ki mennyit nyert a nehéz küzdelemben. Végül maradtam én.

«Én nyertem a legtöbbet: egy kész novellát, a mit csak le kell írni, s nem állok jót róla, hogy még népszínmű is nem lesz-e belőle?»

A ROSSZUL OSZTOZOTT TESTVÉREK.

Ha tudná azt a budapesti közönség, hogy minő kincset bír a fővárosa közelében! Egy valóságos őserdőt, a minővel nem dicsekedhetik se Bécs, se Páris: talán egyedül München, olyan rengeteg fedi a budai határral szomszédos hegyeket,

a melyben egész nap elbolyonghat még most is az ember, a nélkül, hogy kerítés, tilalomfa elzárná az útját; emberhangtalan völgyeket, melyekben még a népvándorlás le nem legelte a vad virágokat; csalitokat, a melyek még nincsenek teleszórva ludfertálytakaró papirosokkal. Magam még most is rá tudnék akadni a rejtett zugokra, a melyekben tavasszal a gyöngyvirág, nyáron a csattogó eper terem: ismerősek előttem a sötét félkerek foltok a pagony pázsitján, melyekben bizonyosra találni minden esős idő után a pompás csiperke-gombát. Én tudom, hol találni ősszel a fehérgyümölcsű somot; hol sütkéreznek még a kigyók a kövek között; hol bujdokol az óriási csirkebéka, melynek olyan hangja van, mint egy rügött borjunak. Én ez erdőkben még sasfészket is találtam és horzodut. Dehogy árultam volna el őket valami vadászembernek. A mókusoknak pedig három fajtájával állok ismeretségben. Az egyik lángvörös, a másik sötétbarna, a harmadik szürke, körülbozontos farkú. Azoké a bükkös erdő.

Azután ismerem azt az utat is az erdőkön keresztül, a mit nem jelez más, mint egy-egy mésszel rajzolt kereszt az ős cserfák derekán. Embernyom nem taposott ösvényt a puha harasztban. Így hívják a korhatag falevél-törmelékét a vén erdőkben. Mikor a magányos kóborló ez uton végig jár, olyan csend fogadja, akár egy templomban: a mit csak a feketerigó furulyahangja, a szajkó rikoltása s a fávágó harkály kopogása szakít néha félbe. Ezen az ösvényen nem is szokott más járni, csak azok, a kik amott lent a tulsó völgyben laknak, meg a kik tudnak felölrük esztendőben egyszer rászánják magukat, hogy ellátogassanak hozzájuk.

A völgyet úgy hívják, hogy «Makkos Mária völgye», németül «Maria Eichel».

Hajdan egy jámbor szerzetes-rend választotta ki e csendes rejték-völgyet ájtatos remetesége helyéül: a Paulinusoké. Ők építették ott a kolostort, s a nagy terebély

almafák ott a lankán még az ő ültetményeik. II. József nagy gyéritési műveletének áldozatul esett ez a szerzet s a kolostor a kerttel együtt újra került: megvette egy becsületes budakeszi sváb. A családnevet nem igen szokták e tájon emlékezetben tartogatni; az első vevőn rajta száradt a «Kloster-Michl» név, a fiát azonban már «Krumpirn Hansl»-nak tisztelték, mivel hogy ő hozta be a budai hegyek közé a burgonyát; ennek a fia pedig már «Meier Seppi» név alatt volt ismeretes, a mi azzal volt indokolva, hogy tejgazdaságot tartott. A felesége maga hordta el a rendes vevőinek a tejet, még szamarat sem tartott hozzá; mindennap megtevé a hosszú utat a Makkos Mária völgyéből a városba, akár tél volt, akár nyár. Valamikor szép asszony lehetett: igazi piros-pozsgás, gömbölyű arcú, kékszemű sváb fizionómia; jó kedvű, barátságos teremtés, a ki azért fárad és dolgozik, mert ez neki multság, nem mintha rá volna szoruló. A birtokuk megért ötvenezer forintot.

Mikor nyáron kinnlaktunk a Svábhegyen, nekünk az Anna Midi hordta a tejet; már reggel hat órakor ott volt. Gyümölcseréskor is a legelső termését mihozzánk hozta; ha a csattogó eper, a tinórú-gomba ideje volt, azt sem vitte máshoz. Aztán a tüzelő fát is ő tőlük vettük: nekik szép nagy erdejük volt, a miből évenként turnus szerint vágták ki az erdei ölfát. Olyankor maga jött a szekérrel a Meier Seppi.

Egy szót sem tudott magyarul. Hanem azért kifogástalan derék magyar ember volt, daczára a simára borotvált arcának. Ő vele történt az, hogy mikor 48-ban a budakeszi deputatioval (rendeletre) feljött a Budán regnáló Windischgrätz elé, a hatalmas hadvezérnek arra a kérdésre, hogy «no hát ti milyen érzelműek vagytok?» azt felelte, hogy «mi csak jó érzelműek volnánk valamennyien, hanem a papunk»... — «No hát — a pap?» — «Az egy valóságos megtestesült Schwarzgelb!»

Be is csukták érte két hétre. A mivel nagyra volt az

egész atyafiság. Akkoriban így taksálták az embert: «de-rék ember, be is volt csukva».

Tőle kaptam a szilvafáimat is, a melyekkel a kertem lankája be van ültetve. Ő maga segítette azokat elrakni.

Minden találkozásnál nagyokat parolázva egymás tenyerébe, megígértette velem, hogy egyszer meglátogatjuk az egész háznépemmel együtt az ő kis erdei tanyáját. Egyszer aztán beváltottuk az ígéretet s egy szép délután nekiindultunk a kirándulásnak.

A budakeszi vágásig csak tudtam az utat, hanem ott azután kezdődik a rengeteg, a melyből csak jelek után lehet kiigazodni. Természetesen kocsisút is vezet a Makkos Mária völgyébe, de az nagy kerülőt tesz, s csak parasztszekérrel járható. A Meier Seppi azonban megígérte, hogy majd a Jancsi fiát fele uton elénk küldi; az ott fog ránk várni a Norma-fánál.

Pontosan a megállapított órában ott voltunk a Norma-fánál, a honnan a gyönyörű Taczán-völgybe nyílik a kilátás.

Úgy látszott, hogy korán érkezünk; mert a Norma-fa környékén még nem volt látható más emberi alak, mint egy kis gyermek, a ki ott ült egy bokor alatt s bodzafából sípot faragott. Ránézve, négy esztendő s fiúcskának lehetett becsülni, s az embernek az volt az első gondolatja, hogy ugyan hogy tudnak ilyen kis porontyot szülői felügyelet nélkül az erdőre bocsátani?

Addig is letelepedtünk a fűbe.

Erre a kis fiúcska abbahagyta a sípfaragást s odajött hozzánk, emberségtudón köszöntve.

— Jó napot. Nem önök azok a vendégek, a kik a Makkos Mária-völgybe készülnek? — kérdezé tőlem.

— De azok vagyunk, fiúcskám. A Meier Seppi fiára várunk, a ki bennünket odáig fog vezetni.

Erre az apró emberke hátravetette a fejét, szétfeszítette a vállait, a bodzafasípot kettétörte az öklei között és eldobta s azt mondá:

— «Meier Seppi» csak csúfneve az öregnek: azt Groll Józsefnek hívják. Én vagyok annak a fia, a Groll János (sic!), a ki önöket Makkos Máriáig fogom vezetni.

Csupa megenni való volt ez a máknyi-makkemberke, mikor ilyen büszke önérzettel lépett fel a családjá becsülete mellett.

— Isten köszöntsön fel, Groll János, ha te vagy az, a ki minket kalauzolni fogsz! De hát nincs apádnak nagyobb fia náladnál, hogy téged küldött?

— Van, de az fél egyedül járni az erdőben.

— Hát te nem félsz?

A parányi embernek nagy szemei voltak. E kérdéstől még nagyobbak lettek.

— Mitől félnék?

Mondhattam volna neki: attól, hogy a mókus elkap; de nem akartam megsérteni.

— Ha tetszik, menjünk. Az anyám várja önöket.

S azzal megindult előttünk, akkorákat lépve az apró lábaival, hogy a felnőtt ember lépéseit szinte megközelíté velük.

— Majd elfáradsz, ha olyan nagyokat lépsz.

— Én mindig így szoktam járni.

Nekem eszembe jutott, hogy mikor ilyen kicsiny fiú voltam, az apám kivitt magával a szigetre, a kertünkbe, s hogy ne érezzem az elfáradást, két fűzfavesszőt vágott a számomra, az egyik volt a paripa, a másik ostor; én aztán vígan győztem a hosszú utat. Elmondtam ez emlékemet a sétáló társaságnak. Ennek a kis fiúnak is kellene ilyen vesszőparipát vágni.

Erre a kis kalauz hátra fordult s azt felelé magyarul:

— Én igazi lovon szoktam nyargalni.

A válasznál még jobban meglepett az, hogy magyarul adta.

— Hát tudsz te magyarul?

— Az természetes.

— Hol tanultad meg? Hisz se apád, se anyád egy magyar szónak sem ura.

— Cserébe küldtek Pomázra magyarokhoz.

— Mikor?

— Oh, már az nagyon régen volt.

Nagyon régen? Talán hát még sem négy esztendő ez az apróság?

Az út lefelé kezdett térni, hegynek alá könnyű a gyaloglás: az én kis emberem úgy neki lódult, hogy a karaván női tagjai alig birtak vele lépést tartani. Egy párszor vissza is szólították. Ha nő szólt hozzá, veres lett az arca, úgy elpirult, mint valami nagysiheder, és zsenirozva érezte magát.

Annál közlékenyebb volt irányomban: megismertetett az erdei út fortélyával, hogyan lehet eligazodni a sűrűben a bemeszelt faderekakról; megmutatta a határkövet, mely Buda város birtokát a kamarai erdőtől elválasztja. Útközben figyelmeztetett a mérges gombákra, melyeket külsőjükre nézve könnyű összetéveszteni az ehetőkkel, ha feltöri őket az ember, kék-zöld színt váltanak egyszerre; a hol kocsinyomot talált az erdőben, kimondá a véleményét, hogy itt faorvok jártak bizonyosan az éjjel; s a mint egyszer egy az uton áthajló bükkfához értünk, ott megállt, előbb szétnézett, hogy messze maradtak-e a hölgyek? nem fogják-e meghallani? s aztán halk hangon közlévellem, hogy itt erre a fára akasztotta fel magát most tavasszal egy magyar földesúrnak a fia, ott függött azon a kihajló ágon.

— Hát te azt hogy tudod?

— Hiszen én találtam rá.

— Tudom, szaladtál is haza ész nélkül!

— Haza nem; hanem be a krisztinavárosi kapitánysághoz. — Az apám hozta hírül, hogy falragaszokon hirdetik a fiatal úrfi eltűnését, száz forint a jutalma, a ki rátalál halva. Én bejelentettem, hogy rátaláltam.

— És aztán még vissza is tértél ide a rendőrökkel?

— Vissza hát. Nálam nélkül le se tudták volna venni. A fa dereka vékony, csak én tudtam rá felmászni, hogy elvágjam a kötelet.

- Akkor te mennykő gyerek vagy.
- Meg is kaptam érte a száz forintot.
- Hát aztán mit csináltál vele?
- Betettem a takarékpénztárba.

Nézze meg az ember! Ennek a babszem jankónak száz forintja van a takarékpénztárban! Mikor én ekkora voltam, nem ismertem nagyobb pénzt a susztertallérnál, azt is ajándékba kaptam s aztán örültem, ha annyi árpaczukrot vehettem rajta, a mennyivel elronthattam a gyomromat. Ez meg már kapitalizálja a száz forintját. Mikor érem én ezt utol?

Az erdei rejtek-ösvény egy szép kies völgybe vezetett alá, melynek lankás oldalán tehenek legeltek. Óriási nagy diófák tartották eltakarva magát a majorházat, mely hajdan barátkolostor volt, a kápolnából lett konyha, az oltár helyén van a tűzhely.

«és miért ne?»
Itt és ott élhetünk az Isten kedvére».*

A teheneket egy kis szőszke leány őrizte, a ki egyszerre oda futott elénk, a mint meglátott bennünket.

— No te, Jancsi!

— No te, Lizi!

Ezzel a két szóval üdvözölték egymást s aztán elkezdtek versenyt futtatni, hogy ki jelenti be hamarább a vendégek megérkeztét a háznál. A kis ember megelőzte a nagy leányt, s még az a diófaig sem ért, már ő jött is vissza hozzánk.

— Talán nénéd az a Lizi? — kérdezém tőle.

— «Néném!» — szólt egész nehezteléssel a János. — Hogy volna nekem nénéd? Egy árva leány, a kit örökbe tartunk.

— Terringettét! De megharagudtál! Még megérem, hogy szeretőd a Lizi.

* Petőfi.

— Hát hadd legyen!

A derék Anna Midi már ott várt bennünket az ajtóban. Nem jöhetett kijebb, mert tésztát dagasztott, buchtlit készített a számunkra. Nagy volt az öröme a jó asszonynak, hogy meglátogattuk valahára. Alig találta a helyünket s erősen unszolt, hogy menjünk be a «tiszta» szobájába; de az én népemnek nagyobb kedve volt odakinn a szabadban telepedni le az illatos diófák alatt, a czövek-lábú asztal körül.

A kis Lizi nagyon frissen fölterített, s hozta poharakban, köcsögökben az édes tejet, aludt tejet, addig is, míg a buchtli kisül.

— Mindjárt megérkezik a gazda is, — biztatott bennünket az Anna Midi; oda lenn van a luczernásban a Tóni fiával; gyűjtenek, petróleumot raknak; tüstént itthon lesznek.

S mint a parancsolat, jöttek is már épen a kerten keresztül. Szép gyümölcsös kert volt; az új ültetés közül még kimagaslott néhány százados körtefa, almafa, a mi a barátoktól maradt; a cseresznye épen érni kezdett; egy fának a tetejében feketélt az a szép ökörszem-cseresznye, a mit csak grátiából osztottak beteggyógyítónak, hatalmas kereplő volt rákötve a rigók elriasztására.

E fák közül kanyargott elő az ösvény, a melyen láttuk fölfelé jönni az apát és fiát.

Az apa czepeelt a hátán egy egész kalangya luczernát, még tetejébe a kasza is bele volt vágva a szénába, a fiu pedig hozta a villát, a gereblyét, meg a vizes korsót. Nagy, hosszú siheder volt, de látszott rajta, hogy terhére van ez a nagyság; úgy szeretné vagy a kezét, vagy a lábát valahol elhagyni; de legörömostebb a fejét. Az volt nagyon az útjában.

Mikor megérkeztek a ház elé, az Anna Midi ráförmedt a fiura.

— Te nagy kamasz! Engeded az apádnak, hogy ő czepelje a luczernát a hátán.

— Ejh, asszony! — csitítá a gazda. — Nem bírja ez még azt.

— Legalább a kaszát hozhattad volna, te Tóni.

— Hát van nekem három kezem? — mordult vissza a fiu.

— Eredj, te goromba! Legalább hát előre siethetnél volna, ha semmit se kellett hoznod. Hogy szedtél volna nekem érett cseresznyét a buchtlihoz. Mind csak arra várok még. No szaporán!

A Tóni felnézett nagy renyhén a cseresznyefára, félre-szegett nyakkal.

— Letörök az én alattam! — S azzal levetette magát a luczernára, a mit az apja hozott.

— Eredj! — rivallt rá az öreg, — ne hidalj le a luczernát, a mit én a teheneknek hoztam.

Akkor aztán eléugrott a kis Jankó, felkapta a füles kosarat.

— No majd felmászok én a fára mindjárt.

S azzal gyorsan, mint az evetke, felfutott a fa tetejébe, a legmagasabb ágakig, a hol a legérettebb cseresznyék voltak. Ő alatta nem tört az le.

Én az alatt beszédbe akartam elegyedni a hosszú fiuval.

— Hát tudsz-e magyarul?

Nagyott rázott a fején és vigyorgott.

— Noá.

— Nem jársz tán iskolába?

Ezen meg épen nagyot nevetett.

— O ná.

Az apja gyámolítására jött a fiának.

— Nem olyan nagy legény ám ez, mint a milyennek látszik. Ez még csak csigával tud játszani. Mit gondol az úr, hány esztendő? Most lesz kukoriczatöréskor tíz esztendő.

— No én tizenhatra taksáltam volna.

— Az ám. Óriás lesz ebből. Pénzért fogom mutogatni a vásáron.

— Azért is olyan tohonya, mert nagy növésben van, tevé hozzá a jó Anna Midi.

A fiu aztán ott hagyott bennünket, s a míg mi ő róla beszéltünk, odabenn a konyhában megette a kuglófhoz előkészített lekvárt. A kis Jankó azonban már tele is szedte a kosarát cseresznyével s hozta az anyjának.

A becsületes Groll József oda vonta magához a kis Jankót s megecirógatta a fejét; s aztán valami olyan furcsa mosolygással, a miben több volt a szégyenkedés, mint a dicsekedés, azt mondá:

— Hanem ez a kis vakarcs már tud magyarul: iskolába is jár. Ugy-e bár, Jánoskám, már szavalni is tudsz? No hát vágd ki a becsületünket.

Azzal félkézzel feltette a kis fiut az asztal közepére.

Az nem is nagyon kérlette magát, csupán azt kívánta, hogy az anyja hozza ki az iskolai könyvét s nézzen utána, hogy ha bele talál sülni, aztán segítse ki.

Az Anna Midi egy szót sem értett magyarul: de a Jancsika ráerőszakolta, hogy legalább azt az egy verset, a mit ő tud szavalni, tanulja meg olvasni.

Vörösmarty «Petiké»-je volt a szavalmány.

De olyan becsületesen elszavalta azt a Jancsika, hogy csupa csuda volt. A feleségem azt mondta rá, hogy nincs az a színész, a ki ennél ügyesebben tudjon előadni humoros költeményt. S olyan jól állt az ennek a kis arasznyi embernek, a ki alig érte fel a szájával a nagy vizes korsót.

— Hát ezt a gyereket mennyi idősnek tartja az úr? kérdezé az apa tőlem.

Sokat akartam mondani.

— Lehet öt esztendő.

— Az ám tizenöt. «Bátyja» ez ennek a nagy kamasznak: nem öcsese.

— No akkor ezek a testvérek ugyan rosszszul vannak megosztotva, mondám én az öreg Grollnak.

— Az még hagyján szólt az öreg, hogy így csontban,

húsbán az egyiknek nagyon is sok, a másiknak nagyon is kevés jutott: de azután a fej dolgában még rosszabbul vannak megosztva. Ez a hosszú égmeszelő, a ki nem tudom, hogy hová akar felnőni, már a harmadik eszten-deje, hogy az iskolába jár, s még most se tudja a nevét becsületesen leírni: ez a kis vakarcs meg már minden mesét könyv nélkül tud, a mi csak az iskolakönyvekben van; egyszer elviszem magammal a színházba s itthon elmondja az anyjának az egész darabot szóról-szóra. Ezt a nagyot meg ha a szomszédba elküldöm, hogy hozza haza a kölcsönként szénavonyogót, hát rittig elhozza helyette a szomszédasszonynak a talkedli-sütőjét: már odáig elfelejti, hogy miért küldték.

Erre az Anna Midi is beleszólt a beszédbe.

— Hiszen csak ne maradt volna ilyen kicsi. Nem volna nekem ennél kedvesebb fiám: mert ez úgy tudja még a gondolatomat is. De hát szegényszemre ilyen maradt. Nem tudom én, ki bábonázta meg? Talán átlépték, mikor kicsiny volt. Próbáltam én ezzel már mindenfélét. Kenyér-tésztába beledagasztottam, úgy lettem a kemenczébe: azt mondták, ettől megváltozik a törpesége, de bizony csak nem nőtt ez meg a kenyérélesztőtől sem.

— Nem baj az, asszony, vigasztalá az öreg. Legalább kevesebb posztó kell neki a mándlihoz. Azért legény ez a talpán! Úgy elhajtja a lovat, akár egy kocsis. Nem is ijed ez meg az árnyékától. Nincs az a nagy kutya, a kitől megrettenjen, ha rátámad; úgy meghajigálja kövel, hogy elszalad esze nélkül. Kérem! Télen a nagy kamasz fél magában az iskolába járni; ennek a kicsinek kell kíséreni, s megint érte menni. Ez meg csak úgy fütyöl, meg dalol, mikor egyedül jár az erdőben.

— Mit használ ez mind? Sohajtozék a jó Anna Midi. Azért mégsem lesz lesz belőle embernek való ember. Hiszen mikor négy éves volt, hát épen akkor halt meg a szegény Száli, a komámasszony; maradt neki egy kis leánya: két esztendő. Azt én magamhoz vettem, azzal a

gondolattal, hogy majd ha megnő a két gyerek, s arravaló lesz, hát összeházásítom őket; ők veszik le rólunk öregekről a háztartás terhét. Szerette is egymást a két poronty. De már négy esztendő múlva a leány egy fejjel nagyobb volt a fiunál. Ma meg már úgy néz ki, mikor egymás mellett mennek, mintha dajkája volna valami kis ölbeli babának, a kit járni tanít. Pedig azért most is nagyon szeretik ám egymást. De hát hogy lehessen arra még gondolni is? Uram bocsáss! Hogy lehetne ennek valaki felesége?

Ez alatt a két testvér összekoczkodott.

A hórihorgas cseresznyét lopott a kosárból, a mit a törpe teleszedett.

— Te! Ne pákoszkodj! inté a törpe, mert pofonvágalak!

— Te-e? monda emez mále-szájjal. Te vágsz engem pofon? Leszálljak hozzád, hogy pofon üthess?

— De majd fölmegegyek én hozzád! S azzal olyan gyorsan, mint a höresög, felugrott a nagy kamasznak a vállára, s olyan pofont adott neki, hogy csak úgy csattant. Mire az az öklét fölemelte, már akkor távol volt tőle.

Erre a lusta fiú a lábával rugott nagyot a törpe felé. De ez sem volt rest: hirtelen megkapta a nagy gyerekeknek a kirugott lába fejét, s olyat rántott rajta, hogy egyszerre az ülő testrészére zuhant.

Akkor aztán ez is haragba jött: felszedte a tagjait a földről s elkezdte üldözni a testvérét hosszú lépésekkel. Az futott előle az apró lábacskaival, szaporán mint az eger; de a nagy kamasz mégis csak utolérte, ha egyszer nekivetemedett: mikor aztán azt látta a törpe, hogy a másik nekiszoritja a sárgarépa-ágynak (atyjuk, anyjuk kiabált rájuk: «rá ne gázoljatok a répára!»), akkor egyszerre lekuporodott a földre, s a belebotló gyerek keresztül bukott rajta hasra. A másik perczen már a törpe a nyakán ült az elhasalt fiúnak, s két marokkal megragadva annak az üstökét, beleverte neki az orrát a sárgarépaiba.

A hosszú gyerek nem szégyelt bömbölni. Káromkodni

már tudott, szidta az apja-anya lelkét a törpének s fenyegette, hogy megöli.

Ez meg gyorsan felmászott előle egy fiatal diófára, oda a hosszú nem tudott felmászni; csak úgy rázta a fát derekánál fogva dühösen: de nem bírta róla lerázni.

Utoljára az árvaleány járult közbe, csititgatva a nagy fiút, s egy darab vajas kenyérral kiengesztelve a haragját.

De a kamasz még akkor is, mikor a szája tele volt, egyre fenyegetőzött: «Megállj, törpe! Nőjek csak meg! Legyek csak nagy legény! Majd eszedbe juttatom ezt.»

Ezalatt elkészült az uzsonna: mind hozzá ültünk. Az asszony és a fogadott lány felszolgáltak, a gazda a tehenek, ökrök után látott; a hosszú gyereket leültették a diófa alá, hogy tanulja a leczkét, s lehetett hallani a keserves bifflázását a hármás kis tükörből: «ne-fir-kálj-házak-fa-lá-ra-sem-ke-ri-tés-ol-da-lá-ra»: bizonyosan nem értett belőle semmit.

A kis törpe meg azzal mulattatott bennünket, hogy elprodukálta, a mit eltanult a minap látott szindarabból. Schiller «Haramiái» volt a színmű. De én soha életemben remekebbül nem láttam Moor Károlyt és Moor Ferenczet egy és ugyanazon színésztől eljátszani, mint a hogy ez a kis máknyi makk ember adta.

Hisz ebben egy nagy színész veszett el! De hátha nem is veszett el?

Valami hét esztendő mult el e látogatás óta. Egy szép reggel Budapest legélénkebb utcáján találkoztam az öreg Grollal. Nem magában volt, egy legény is volt mellette: mind a ketten az ismeretes budakeszi svábmagyar parasztöltözetben voltak, vasárnapiasan kicsipve.

— Hát magát, Groll szomszéd, mi hordja itt a szép Váczi-utczában?

Az öregnek ragyogott a két piros orczája az örömtől.

— Hát ezt a kis gyerekesét hoztam be magammal. Ön már nem is ismer rá, úgy-e bár?

Az a kis gyereke se olyan szál legény volt, hogy nekem

is úgy kellett rá felnézniem: öles ficzkó, széles vállakkal, domboru mellkassal, olyan egyenes, mint a fenyőszál, piros-barna arcszínü.

— Ez a kis Tonele, mondá az apja.

— Ejnye de megnőtt! mondám én, kezet szorítva az öreggel.

— Pedig még nőni fog, tevé hozzá az öreg.

— Gratulálok hozzá! s azzal a fiúval is kezet fogtam.

Az volt a legelső észrevételem, hogy az apának milyen kérges a tenyere, a fiúé pedig milyen sima és lágy: pedig akkora, hogy az én markomban alig fér el.

— Hát miben járnak itten a városban? kérdezém az öregtől.

— Az asszentáló komissziótól jövünk.

— Ah! No még egyszer gratulálok. Ugyan derék granátos lesz a Tóniból.

— Nem abból, mondá az öreg, hamisan hunyorítva, «untauglich»-nak találták a fiacskámát.

— Micsoda? Untauglichnak? Ezt a Sámson? Ugyan mije hibázik?

Az öreg egyre mosolygott.

— Hát a jobb kezének mutató-ujja úgy be van görbülve, hogy nem képes a puska ravaszát elrántani vele. Kipróbálták az urak a komissziónál: nem egyenesedett ki.

Csakugyan láttam a ficzkónak a mutató-ujját, hogy be van görbülve.

Az öregnek teljes bizodalma volt hozzám. Tudta, hogy én nem vagyok benfentes a katonáknál, a szája elé téve a tenyerét, súgott oda a fülembe:

— Ötszáz forintomba került, hogy azt a görbe ujjat ki ne tudja senki egyenesíteni az ujoncz-vizsgáló bizottságban.

— No az nagy hiba volt, szomszéd. Nem árt a legénynek egy kis katona-regulát tanulni.

— Hát mit tegyen az ember? Mikor az anyja úgy

bolondul érte? Aztán az idén meg akarjuk a Tónit házasítani.

— Az meg nagyon korán van még.

— Hát mi nálunk ez úgy szokás. Mentül hamarabb házasodik a legény, annál előbb megjön az esze: ennek pedig nagy szüksége van rá. Aztán a Lizi is arravaló már, hogy férjhez menjen. Ha tovább tartogatjuk, vén leány lesz, s rajtunk marad.

— Hát a kis Lizit veszi el a Tóni?

— Jaj, de az is megnőtt ám azóta! Félfejjel nagyobb, mint a nevelő anyja. Majd meglátja ön! Csak eljön a fiam lakodalmára?

— Ha szívesen látnak, s ha a dolgom vissza nem tart.

— No hogy szívesen látjuk, az bizonyos, a tensasszony-nyal együtt. Szüret után lesz a lakzi: akkor önök is odakinn vannak még a Svábhegyen, s aztán ott tartjuk a lakodalmat a «Parizer»-nél. Az ott van az önök szomszédjában.

— Hogyan? A Pariser kocsmájában?

— Hát a mulatság kedvéért. Egyszer történik az életben: akkor hadd mulassa ki magát a legény. Elég sok ideje lesz még majd megbánni. Ott lesz a budakeszi banda.

No ez nagyon kecsegtető volt rám nézve. Budakeszi sváb paraszt művészek, csupa trombita, kis dob, meg öreg dob. Sátoros ünnepeken elég élvezetet szoktak szerezni nekem, mikor a szomszédomban jobb ügyhöz méltó kitarással negyvennyolcz óráig harsogtatják a Vagabundenpolkát, meg a Luiza-csárdást. Megígértem, hogy elmegyek.

— S megtánczoltatja a menyasszonyt?

— Az is kitelik tőlem. De hát a Jóska mit szól ehhez? Hisz ő volt szerelmes a Lizibe?

— Hja! a Jóskából nagy ember lett! mondá az öreg büszkén.

Én azt értettem a «nagy ember» alatt, hogy megnőtt s ahhoz is gratuláltam:

— Hát hol van most a Jóska? kérdezém tőle.

— Nem tetszik tudni? szólt az öreg neheztelésbe menő bámulattal. Hát nem tetszett látni? Nem is olvasta! Ah! Akkor kérem tessék velünk együtt a szögletig jönni, ott majd megmutatom.

Vajjon mit mutat nekem az öreg az utcaszögleten?

Elmentem velük együtt egész a piaczig, a hol a leégett német színház kormos előcsarnokának az oszlopai biztonság okáért deszkázattal valának elzárva. Ott pompázott egy ajtó nagyságu hirdetmény, melyen három törpe alak volt látható fantasztikus jelmezekben; alatta óriás betűkkel veresben, zöldben nyomatva: «Die Liliputaner! Prinzess Lilli, Jean Piccolo, und Kiss Josi: Brillante Vorstellung!»

Az öreg odamutatott a mogyorófacsejéjével a huszáros alakra a három között s büszkén mondá: «Az ott az én fiam!»

— Ah önnek a fia a híres Kiss Józsi?

— No hát tetszett róla már olvasni?

— Óh igen! Hisz az már világhírű művész. No ma este elmegyünk a színházba feleségestől, megnézzük a kis pályatársat.

— No annak nagyon fog örülni! Aztán a Tóni lakodalmáról meg ne feledkezzenek.

Hát biz' én csak nem tartottam meg a szavamat. Német színházba menni! Magyar írónak! Az ötvenes években! Az lett volna a «baleves.»

Meg más egyéb dolog is volt.

Én bizony soha sem szerettem a természet csodáit a művészi világban. Miattam itt járhatott Tom Pouce: a törpe admirális; Donato, a féllábu táncművész; miss Pastrana, a szőrös ábrázatu primadonna: én egyikre sem voltam kíváncsi.

Hanem a helyett meglátogatott engem maga Kiss Józsi.

A parányi művész igen komoly férfiú volt. Mikor felültem az íróasztalomra, (hogy szemtől-szembe értekezhesünk egymással: különben nekem kellett volna a földre

leülnöm) engedelmet kért, hogy szivarra gyujthasson. A havanna úgy illett a szájába, mintha én a bambusz pálczámat venném a fogaim közé.

A szokásos gratulációk után, a mikkel régi ismerősök szokták egymást üdvözölni, én a legközelebb szőnyegen levő tárgyra tereltem át a beszélgetést.

— Hát ön itt lesz-e az «öcsésének» a lakodalmán?

A mire a parányi ember szomorú mosolylyal felelt:

— Az rám nézve nagyon kínos jelenet volna. Hisz ön nagyon jól tudja, hogy egykor minő gyöngéd érzelmek kötöttek engemet a Lizéhez.

— Sejtettem legalább.

— Mi egymásnak voltunk szánva. És valóban találkoztak is mind a jellemeink, mind a hajlamaink egymással. Ő épen oly érzékeny, jószívű, mint én: én épen olyan gyöngéd, mint ő; hanem hát a végzet másképp rendelkezett fölöttünk. Ön látja, hogy én belőlem mi lett. Tulajdonképen, hogy mi «nem» lett? Maradtam öt esztendősi fiúnak. Pedig bajuszom, szakállam volna, ha nem borotválnam. A szívem most is hevesen dobog. De hát mit használ? Törpe vagyok. Játékbáb vagyok. Nincs helyem ezen az egész planétán. Nekem talán valami most felfedezett asteroidba kellene átköltözni, a hol hozzám hasonló emberek laknak. Itt pénzért mutogatnak.

Rá kellett hagynom, hogy ez bizony különös sorscsapás.

— Hát én a Lizit nem hibáztatom, hogy a Tónihoz megy férjhez. Az jobban hozzá illik: csak megbecsülje. De tartok tőle, hogy nem lesz vele boldog. A Tóni durva ficzkó. Nem arra való, hogy egy érző szívet kielégítsen. De hát az apám, anyám így akarja. Legyen meg. Én beleegyezem. A Lizi kelengyjét én szereztem be a művészi kerestetemből. De a lakodalmára nem megyek el. Az nagyon furcsa lenne. Kitelnék a Tónitól, hogy részeg kompaniába felhozatna egy tráncsértálat s azt mondaná, hogy én azon tánczoljak a menyasszonynyal. Én megyek egy várossal odább.

Mindezt olyan komoly arccal mondta el, mint egy igazi férfikorban levő ember.

Én kellemesebb tárgyra igyekeztem átvinni a beszélgetést.

— De hisz önnek most már hozzáillő társai akadtak: Miss Lilli és Jean Piccolo.

— A bizony! Most már hárman vagyunk: apró holdbeli emberek. De az még tetézi a boldogtalanságomat. Láttá ön a miss Lillit?

— Csak arcképben.

— Kár, hogy nem látta. Az a tökéletes mintaképe egy leánynak, negyvenöt centiméternyi nagyságban. Soha én tökéletesebb idomokat kifaragva nem láttam, se Thorwaldsentől, se Pradiertől s más modern és antik szobrászoktól. A feje sem olyan idomtalan nagy a testéhez képest, mint más törpéknél szokott lenni. Szája, szemei, orra mind arányban vannak tartva a természetéhez. És a mellett egy tökéletes kifejlett nyílady. Eszes és kedélyes, olvasott, szellemdús. Ötletei esipősek. Valódi előkelő dáma, költői hajlamokkal.

— Ön úgy látszik, hogy belé szeretett.

— Természetes. A kerek földön ez az egyetlen lény volt, a ki hozzám illett. Az óriási nők után én épen úgy nem epedezhetek, mint Gulliver a királyleány után, a ki őt a mutató ujján lovagoltatta. És ő is látszott velem rokonszenvezni. Már tervben volt a végrehajtandó menyegzőnk. Párisban kellett volna annak végbemenni. Maga Eugenia császárné lett volna az örömanya, a ki bennünket kiházasít. A Saint Germain L'Auxerroi templomban lett volna a szertartásunk. Már be volt szerezve a parányi hintó, a két kis kutyányi lovacskával, mely bennünket a menyegzőre szállít, a mikor a fátum odahoz egy harmadikat, egy új törpét, a ki nálamnál még két centiméterrel kisebb.

— Ez a Jean Piccolo.

— Ez az, az átkozott! A ki még kisebb törpe, mint én!

Könnyü a nagy embereknek, ha maguknál nagyobb emberre találhatnak, azzal biztathatják magukat, hogy utolérhetik, túl nőhetnek rajta, de hogy nőjjen én lefelé? Hogy hagyjam el visszafelé kisebbedve a versenytársamat.

— És így még a szerelemben is legyőzte a kisebb törpe a nagyobbat.

— Mindenben, uram! A művészetben is. A míg csak én magam vagyok a szinpadon, addig tapsol a közönség, de a mint ez a másik megjelen, ezentul övé minden tettség. Kiadhatom én már a lelkeimet is! Lehetek akármi-lyen hős! Ha legyőzöm is ellenfelemet, azt mondják: «Könnyü neki: hisz ez a kisebb.» Ha az embernek az ellenfele egy óriás: azzal szembeszállni, megbirkózni dicsőség: de hogy győzzön le egy törpe egy magánál kisebb törpét? Lefelé csak nem nőhetek. Meglássza ön, hogy ez még kényszeríteni fog, hogy a művészi pályáról lelépjek. Ámbár szép fizetésem van. Én azt nem költöm el. Mire is költeném? Ha nekem egy verebet sütnek meg, az nekem annyi, mint másnak egy kappan. S ha egy tele pohár bort tesznek elem, azt mondom, nem akarok én megfürödni, hozzák ezt nekem gyűszüben! Asszony miatt sem ruínálhatom magamat. Az az egy módom lett volna, ha még Lizit nőül veszem. De hát azt már elütötték a kezemről.

— Nyugodjék meg a sorsában, művész barátom, vigasztalám. Hát nem jegyezte fel magának, a mi a házuk falára belül van felírva, azt a régi írást, a hajdani refectóriumban?

— De láttam sokszor; azt mondják: barát-regula; de senki sem tudta megmagyarázni, mi az?

— Hát majd én feljegyzem önnek és megmagyarázom.

«Qui ca $\frac{\text{pit}}{\text{ret}}$ uxor $\frac{\text{em}}{\text{e}}$ lit $\frac{\text{em}}{\text{e}}$ ca $\frac{\text{pit}}{\text{ret}}$ atque dolo $\frac{\text{rem}}{\text{re}}$.»

Hát ezt kétféleképen lehet olvasni: a szerint, a hogy az alsó, vagy a felső szótagot szúrja közbe az ember.

Megmagyarítva pedig annyit tesz, hogy: «Ki feleséget vesz, perpatvart és bajokat vesz» az első szórakás szerint; a második szerint pedig: «Ki feleség nélkül él, nincs baja, sem galibája».

— Ejnye de jó volna, ha valaki ezt a mi házunk falára írt mondást még meg is svábosítaná, hogy a Tonele is megérthesse, mert annak ugyan úgy nem való a feleség, mint a medve kezébe a harmónika.

— Ilyen véleménnyel van ön a bátyja felől?

— Nem bátyám az nekem, hanem öcsém, azért, hogy akkora óriássá megnőtt. Azért még sem vált be katonának. Lettem volna csak én az ő helyén! Engem most is úgy hínak, hogy: a kis huszárcapitány. S mikor én a hozzámvaló kis paripámra felülök, nem félek a tüzes tatártól sem. Ez meg a hórihorgas nagy figurájával elbujik az anyámasszony köténye mögé. Guzsaly kellene az ilyen gyáva ficzkónak, nem feleség.

— Az apja akarta, mondan, mentve a dolgot, hogy otthon maradjon a gazdaságnál.

— No iszen szépen fog az, gazdalkodni! A kocsmában! Ugyan kár volt az öregnek azt a sok pénzt kidobálni, hogy kivágja a katonáskodás alól. Előbb-utóbb koldusbotra fogja juttatni a szülőimet. Nem tanult az egyebet, mint inni, meg kártyázni. De bizony kuglizni is tud.

— E szerint ön nem fog elmenni a Tóni lakodalmára.

— Nem biz én. Azt meg épen nem tudnám elnézni, hogy teszi szerencsétlenné az én szegény jó Lizikémet ez a mihaszna ficzkó. Meglássa ön, hogy utóbb is nekem kell visszatérnem a művészi pályámról, hogy rendbehozzam az öregeim gazdaságát. Ezekkel az én parányi kezeimmel.

Maga is nevetett ezen a nagy mondáson.

Igazán nevetni való is volt! Mikor a markával félig sem érte át egy becsületes szénahányó villának a nyelét.

Eszembe jutott a hüvelycsik Palkó népmeséje, a miben a kis fiú az ökörnek a fülébe ül bele, s onnan pattogatja a hosszú ostort.

A szüret után csakugyan meglett a «Makkos Máriai» párnak a lakodalma. Egész nap és éjjel szólt a dob és a trombita a Parisernél. Mi természetesen nem vettünk benne részt. Volt egy kis friss verekedés is. A nélkül nem is volna igazi lakodalom. Annak csak kell lenni, mikor a «Stockhohe Toni» tartja a lakzóját.

Ez volt a népies neve: «emeletes Tóni».

Másnap már kidült a sváb zenekar a mulatságból, akkor cigányokat hozattak, azokkal folytatták. Este felé aztán a cigányokkal is összeverekedtek; utóljára a csendöröknek kellett a násznépet kiakolbólítani a kocsmából.

Láttam, a mint az «emeletes Tónit» támogatta az utcán a menyasszonya. Véres volt a félpofája, s az egyik szeme kéken, zölden körül dagadva.

Rettentően fenyegetőzött, az öklét emelgetve egy pajtása felé, a kinek szintén csupa yer volt a képe; de ez mindig visszariasztotta azzal a szóval, hogy «megállj! feladlak, hogy nem görbe az ujjad! Beasszentáltatlak!»

Hanem azért még mindig tartotta a lakodalmát. Innen kikergetve, bevonult a násznép a zugligetbe a «Fácán»-hoz. Nem kaptak már se cigányt, se klarinétost, egy sváblegény muzsikált nekik húzóharmonikával, a kinek egy másik kontrázott két papiros közé szorított fésűvel.

Mikor ötödnap bementem a városba, már akkor odalenn a Tabánban találtam Tóniékát a három hollónál; egy kintornás muzsikált nekik. Még ekkor is tartották a lakodalmat.

Ez már csak elég a boldogságra!

Több év mult el. Azokkal együtt az én kóborlási kedvem is elmult. A nyarat nem is töltöttük többé a Svábhegyen, hanem Balaton-Füreden, csak szüretre kerültünk haza.

Ilyenkor első gond volt tüzelő fát szereznii, a mit még mindig Grolléknál rendeltem meg, a kiknek szép nagy erdejük volt. Rendesen maga hozta az öreg a fiát.

Olyankor aztán, egy pohár bor mellett, megkérdeztem

tőle, hogy vannak az otthonvalói? «Hát csak csendesen», szokta volt mondani. Egy szüreti napon megint hozta a szekér a felvágott «pirtli»-ket. Mikor a kocsi bedöcögött a hársfa-sétányunk alatt, azt hittem, hogy nini! a lovak magukban jönnek!» Aztán mikor odaért a kocsi a ház elé, akkor láttam, hogy «hohó! ember hajtja azokat.»

De micsoda ember!

A «Kis Jóska». A hirhedett törpe. Az apró művész, a ki Európa minden fővárosát bejárta, terjesztve a magyarok dicsőségét babszemnyi kiadásban. Úgy ült ott a bakon, mint a «hüvelycsik Palkó».

Mikor aztán az első üdvözléseket kieseréltük, én nem állhattam meg, hogy a fölötti csodálkozásomat ki ne fejezzem, hogyan lehet az, hogy ez a kis jószág szállítja ezúttal a szekér fát.

— Hát most a gazdaságnál vagyok, felelt röviden a csepp ember.

S aztán felszökve a farakás tetejére, elkezdte a guzszsál összekötött hasogatott facsomókat a szekérről lehajigálni. A faköteg nagyobb volt, mint az ember. De ennek, úgy látszik, a természetéhez képest olyan izmai voltak, mint a hangyának, mely magánál négyszerre nagyobb terhet elcipel. Azokkal az apró kezeivel csak úgy dobálta le egymás után a nehéz hasábokat is. Még csak ki sem fáradt bele. S a mint elvégezte a munkát, egy ugrással lenn termett a szekérről, mint a macska.

— Talán beteg az öreg, hogy nem maga jött a szekérral? kérdezém tőle, a mint a fa árát átadtam neki.

— Igen. Fekszik, felelt a törpe.

— Csak nem veszélyes beteg?

— Csak a feje van betörve.

— Mi? Ki törte be?

— Hát ki törte volna be más, mint a fia: a Tóni? Nem új dolog ez már.

— Hát olyan ember volna a Tóni?

— Olyan biz az. Egész nap a kocsmában ül, iszik, kár-

tyázik, kuglizik. Csak akkor jön haza, a mikor már a pénzből kifogyott. Akkor aztán végig veri az egész háznépet, apám sem bir vele, mert nagyon erős.

— Hát a felesége, a Lizi?

— Hát arra már nem ösmerne ön rá. Az kész öreg asszonyná lett a sok lelki nyomorgatástól, a mit el kell neki szenvedni. Megesik az embernek a szíve rajta. Azért is hagytam oda a művészi pályát, hogy a családonkon segítsek. Az a nagy kamasz tönkre tette az apámat. Nekem kellett őt a nagy bajaiból kiségitenem. A mi kis pénzt szereztem a művészetemmel, azt mind az ő adósságainak a törlesztésére adtam oda.

— Az öreg Groll adósságaira? Hisz önnek az atyja abban a hírben állt, hogy mindig van aládájában egy ezer forint készpénz.

— Úgy is volt az. Az öreg még csak takarékpénztárba sem tette a pénzt, mikor summásan kapott a boraiért, vagy a buzájáért. A Tóni ugyan mindenféle csinálta a sok adósságot. Legtöbb volt neki a «Kék kakas» kocsmárosnál. Az öreg hallani sem akart a fia adósságairól. Azt mondta, vegyék meg rajta. Hát egyszer azt a furfangot találta ki a Tóni az apám rászédésére, hogy összebeszél egy országháborítóval. Valami kicsapott nótárius van ott a faluban, a ki a parasztok egymás közötti perlekedéseiből élösködik. Ez oda ment a «Kék kakas» kocsmárossal együtt az apámhoz, s rábeszélte, hogy adja ki kölcsön a heverő pénzt a kocsmárosnak. Elmondták neki, hogy a ládába zárt pénz olyan tehén, mely se nem tejel, se nem ellik. Ellenben ha váltóra kiadja az ezer forintját, abból három hónap mulva ezerszáz forint lesz. Akkor visszafizeti a kocsmáros. Az öreg elhagyta magát tántoritani. Ki hagyta muzsikáltatni a ládájból az élire vert tallérjait. Adtak neki róla váltót. A kocsmáros aláírta, a nótárius is. Az egyik elől, a másik hátul. Az öreg soha életében nem látott még váltót. Csak annyit tudott paraszt észszel, hogy a kapott pénzről szóló írást az adósnak alá kell írni. Az

megtörtént. Akkor aztán azt kérdezte a nótárius az apától, hogy «no hát kegyelemed Groll uram elfogadja-e a váltót?» «El bizon! Hogyne fogadnám el?»

— «No, hát akkor írja rá rézsut a váltóra, hogy : elfogadom Groll József. Az öreg nagy bölesen azt is megtette. Örült aztán nagyon, hogy az ezer forintja helyett ezerszáz forintos váltója van aládájában. A kicsalt ezer forinton aztán megosztozott a Tóni a másik két czimborával. Mikor aztán eljött a fizetés napja, a «Kék kakas» csak nem jelentkezett. Az öreg megunta a várást, rajta hajtott, követelte a pénzét. A «Kék kakas» szóba sem állt vele : azt mondta, ha baja van, menjen perelni. Még akkor is az öregem nem hogy valami becsületes ügyvédhez ment volna a váltójával, a ki felvilágosította volna felőle, hogy a pénzére keresztet vethet, hanem odaadta a váltót annak az országkerülő kicsapott notárnusnak, hogy az hajtsa be : hisz ő van rá írva tanunak. Az meg aztán szaladt vele rögtön a törvényszékhez : az apámat a tulajdon váltójával beperelték, a melyen ő volt felírva «elfogadónak», három nap alatt el is ítélték, meg is exequáltak, még ő fizetett az adósának ezerszáz forintot. A Tóni azt is megosztotta a két czinkostársával. Azóta istentagadóvá lett, szidja az országot, a kormányt, a bíróságot, az egész világot ; pedig tulajképen csak a saját tudatlanságát szidhatná. A ki paraszt, az ne értesse a tintás ujját a váltóhoz ; mert az harap !

Nagyon szomorú vége lett ennek a történetnek.

Egy reggel, átdözsölt éj után, mámorosan tért haza a faluból a Tóni. Minden pénzét elvesztette a «Sipi» játékon. Aztán azt hitte, mint minden szenvedélyes játékos, hogy ha ő neki most pénze volna, hogy folytathatná a játékot, hát minden veszteségét helyreütné.

Az atyját épen az udvaron találta, munkában.

— Adj pénzt öreg! kiálta rá rekedt hangon.

— Hiszen csak tegnapelőtt adtam oda a tinónak az árát.

— Azt már elvitte az ördög.

— Hát keresd az ördögön, a ki elvitte.

— Keresem. Neked kell ide adnod. Vagy felgyujtom az asztagodat.

— Nekem már nincs se égen, se padláson egy árva forintom sem.

— Van a törpének.

— Az a törpéé. Azt az kereste.

— Világcsalással kereste! Komédiás volt! Az szégyenpénz.

— Ne szöld meg! Ha ő nem segített volna rajtunk, most házról-házra járhatnánk koldulni.

— Te vén salabakter, mehetsz koldulni, de én nem megyek.

— Hát talán zsákot fogsz hordani a Dunaparton, mi?

— Nem hordok én. Hanem agyonütök egy zsidót s mindjárt lesz pénzem.

— Hát még zsvány is telik ki belőled? Te istentelen.

Erre a szóra elkezdett cizfrán káromkodni a Tóni. (Azt az egyet megtanulta a magyarból.)

— Engem zsványnak mertél nevezni! Ezért kitaposom a lelkedet! Hol az a vasvilla?

A szegény apa, látva, hogy a fia egészen meg van dühödve, beszaladt a házba s magára zárta az ajtót.

Az pedig oly dühbe jött, hogy se Istent, se embert nem ismert többé. Felkapta a vásvillát, s rohant az ajtónak, esküdözve, hogy ma véget vet a göthös öreg nyomorult életének.

Az anyja meg a felesége oda rohantak hozzá, hogy kiengezteljék: attól még dühösebb lett. Az anyját úgy meglökte, hogy az elterült a földön, a feleségének pedig megfogta a haját, annálfogva hurezolta az ajtóig, s annak a fejével kezdte az ajtót döngetni.

Ekkor odaugrott hozzá a kis törpe s megkapta a kezét, melylyel a Lizi hajfonadékait tépászta a Tóni.

— Bocsásd el ezt a szegény asszonyt, Tóni!

— Te is itt vagy? Te lidércz! Te milling! Azt akarod, hogy a holdba rugjalak fel?

A törpe birokra nem kelhetett az óriással; hanem arra képes volt, a mit egy vadállat meg tud tenni, hogy a Tóni kezét úgy megharapta, hogy az fájdalomában felordított s eleresztette a felesége haját.

Ekkor aztán az egész haragja a törpe ellen fordult; hirtelen torkon ragadta azt s felkapta a levegőbe.

— Hát megharaptál? Te macska! Te denevér! Most az egyszer nem szabadulsz ki élve a kezem közül! Ide szegezlek az ajtóhoz, mint a bőregeret!

S felemelte a jobb kezével a vasvillát, hogy fenyegetését végrehajtsa.

Abban a perczben felnyilt az ajtó, s kilépett rajta az öreg Groll. Pisztoly volt a kezében.

— Bocsásd el rögtön a bátyádat, vagy agyonlőlek! kiáltá a fiára.

— Majd csak előbb felnyársalom erre a vasvillára, mint a békát.

A törpének az arcza már szederjes volt a fojtogatástól, kezei, lábai vonaglottak.

A lövés eldőrdült. A nagy erős fiú szíven találva esett arczra az apja lábához.

E szörny-tett után egyenesen hozzám jött az öreg Groll, ezzel a szóval:

«Megöltem a fiamat! Már most engem is felakasztanak!»

Elmondta, hogyan történt.

Én aztán leírtam ezt az egész történetet s elküldtem azt a törvényszék elnökének.

A törvényszék a fiúgyilkos apát «egy évi» fogságra ítélte: a legmagasabb kegyelem azt is elengedte neki.

. . . . Egy tavaszi napon a svábhegyi kertemben egy szép spanyol meggyfát találtam hirem nélkül elültetve. Az öreg Groll hozta azt oda maga a villán, s ültette el — emlékül a megölt fiára. Azóta nagyot nőtt ez a fa; de gyümölcsöt nem hozott soha.

BASSZISTA ÉS SZABADSÁGHŐS.

(Egy hajdani karnagy elbeszélése után.)

Nem rég halt meg a derék Müller: — valahol Braziliában.

Sokan fognak még a budapestiek közül emlékezni az alakjára, a kik a hetvenes években a «Blumenstöckl»-ben vacsoráltak. Hatalmas kövér Falstaffi termete volt, gömbölyű, simára borotvált orcája háromszoros tokában végződött, a mit a természeti adományon kívül tartós gyakorlat hozhatott létre: neki volt a legnagyobb kaliberű torka, mindkét tekintetben mind arra nézve, a mi rajta lemegy, mind arra, a mi rajta kijön. Ő volt a kerek világ legelső és leghírhedtebb basszistája.

A negyvenes években a bécsi karinthy kapui operaház közönsége gyönyörködött paratlanul tiszta zöngésű mély hangjában. Azt regélik róla, hogy egyszer a schönbrunni állatkert himoroszlánját legdühösebb ordítása közepett elnémitá egy hangfutamával. De a miért különösen kegyében állott a bécsi közönségnek, az a gyönyörúséges lerchenfeldi dialektusa volt, a mit egész hamisítatlan mivoltában érvényesített minden szerepében. Akár Sarastro, akár Bartolo, akár Oroveso, akár Don Sylva került a keze alá, annak mind szépen fiakkeresen kellett a recitativoját elmondani.

Kár, hogy a szónoki tehetségével visszaélt. Ezt énekesnek soha sem kellene tennie. Az énekes daloljon; de ne deklamáljon.

A negyvennyolczas mozgalmak alatt Müller felesapott népszónoknak. Lehetett látni azon napokban az arczképét a külvárosi boltablakokba kitéve, a mint a barrikád tetején állt, fején strucztoallas kalabriai kalap, jobbában hosszú,

kosármarkolatú schläger, baljában háromszinű zászló. Akkor bajuszt és szakállt is eresztett.

Ezt a vendégszereplését természetesen rossz néven vette az intendatura, s mikor Windischgrätz visszakerült, a hős Müllert ugyancsak kerestették mindenfelé. Müller azonban sejtette, hogy a torkáról van szó. S mint afféle énekes, a ki félti a hangját, melegebb klíma után látott. Szerencsére Németországban van operaház elég. Egy kisebb teriméjű reichsunmittelbar fejedelemség rezidenciájának udvari színházánál föllépett mint vendég. A hangja és az éneke nagyon tetszett, hanem a kiejtésén folyvást nevetett a közönség.

Az előadás után az uralkodó fejedelem odaküldte a szárnysegédjét a vendégművészhez, legmagasabb megelégedésének tolmácsolása végett. Igen szép volt mind a játék, mind az ének; csupán azt, az egyet óhajtaná a Durchlaucht, ha a művész úr a tájzolás dolgában valamivel közelebb jönne az igazi nemethez.

Az Achilles-sarkát pedig senki sem engedi sértegetni.

Az önérzetes művész valódi basszista-flegmával válaszolta a körmönfont izenetet:

«Wensz eam máj lerchenfeldrs ned schneidi gnuia isz, szo kann er szi den Kraxeldorn von májn Puckel holn; werd i mi vor so an Firstn schenirn, ter szi von an Mili-mari a Rosz auszlájgn thuad, wenn er af a Wachtparad will.» *

A flügeladjudant nagyot nézett: — egy szót sem értett abból, a mit mondtak neki. «Nem fogom elmulasztani serenissimének uraságod legalázatosabb válaszát általadni.»

A fejedelem azonban szerződtette Müllert a színházhoz,

* Magyarul körülbelül szabad fordítással: «ha nem tetszik neki az én lerchenfeldi kiejtésem, elmehet zabot hegyezni. Majd én zsenirozom magam egy olyan herezegtől, a ki a millimáritól kér kölesön egy lovat, mikor wachparádéra akar menni.

kitörülte a szerepeiből saját legáthagymázottabb* kezeivel a recitativokat s ez által élvezhetővé tette az előadását nyelvkényes fülek számára is.

Azonban Müllert nem sokáig hagyták a duodez uralkodói udvarnál; a berlini intendatura híret vette és elszerződteté. Kifizették érte a bánatpénzt. Mikor búcsút vett, azt mondta neki a potentátja: «no majd aztán Müller, ha elesapják Berlinből, én megint visszafogodom.»

«Kellene bánatpénz megint, úgye?»

Berlinből azonban nemcsak, hogy el nem csapták, sőt nagyon is megmarasztották. Kedvence lett az udvarnak és a közönségnek. Szeszélyei, rigolyái olyan nagy mértékben voltak, akár egy primadonnának. De azokat az igazgatóság türte kifogyhatatlan nagylelkűséggel. Utóljára, hogy a többi énekesekkel ne legyen kénytelen a szinpadon kívül összejönni, külön bejáratot csináltattak neki az öltözőszobájához, a mihez csak neki volt kulcsa: másnak nem volt szabad a küszöbén át lépni.

Egy titka volt, a mit nem engedett lámpafény elé hozatni. S ez az volt, hogy lány pohár sört iszik meg egy előadás alatt?

Mikor pohárról van szó, érteni kell alatta azt a torony alakú pintes edényt, a minek sarkas czink födele van; mint egy valóságos toronykupola. Ennek a tartalmát egy hajtókára leöblíteni nem utolsó virtus.

Müllernek extra mondvacsinált serlege volt, abból merítette a szerepeihez szükséges lelkesedést.

Egyszer Makbethet adták. Müller játszotta Banquot. Meg volt már ölje rendén; csak a lelkének kellett még feljárni a földre. Utasításához képest a harmadik felvonás elején már be kell ülni a léleknek a karszékbe, a szinpad alatti sülyesztöben s várni, míg az ügyelő jelt ad a csengetyűvel a gépmesternek, hogy no most iszik áldomást

* Uj szó. «Durch» = «át» — «Lauch» = «hagyma» — «Durchlaucht» = «áthagymázott.»

Macbeth a távollevő Banquora. Akkor aztán egyszerre feltolják őt székestül együtt.

— Iszik-e már az a Macheth? — kérdezé türelmetlenül a földalatti lélek.

— Dehogyan iszik! Még egy ária van közben.

— No ha az nem iszik, hát iszom én. Szaladj a poharamért az öltözőmbe.

A gépész gyors lábbal futotta meg a pályát; s jött vissza tele billikommal.

Az elkárhozott léleknek jól esett ez a vigasztalás.

Azt azonban tudhatják sokan tapasztalatból, hogy a meghalt embernek nagy hajlandósága van elaludni, kivált ha a pokolban egy nagy pohár sört kaphat a markába.

A gépmester a masinájához sietett. Banquo a közben elszunnyadt, az ügyelő csepetyűje jelt adott: Macbeth toasztja hangzik.

Képzeltetni Macbeth király-extra-rémülését, mikor egyszerre csak a pokol torkából kiemelkedik eléje meggyilkolt áldozatának rémalakja, egy nagy bolond sörös kancsóval a két ölelő karja között.

Müller csak akkor ébredt fel, mikor már a szinpadon volt.

Azonban egy cseppet sem jött zavarba; szép csendesén bedugta a sörös kancsót a trónusa alá. Szokták ezt az elkárhozott lelkek tenni.

Még ezt is javára irták fel.

Egyszer azonban az történt, hogy az orosz trónörökös (később II. Sándor czár) a berlini királyi udvart örvendezteté meg legmagasabb látogatásával. Tiszteletére az operaházban diszeloadást rendeztek: «Hugonották» volt ki-tüzve.

Müllernek egyik bravour szerepe volt Marcel.

Mikor reggel meglátja a szinlapot, odaizen az igazgatóhoz.

— Ma nem énekelek.

Az igazgató kétségbeesetten fut hozzá:

— Mi baja van, Müller?

— Semmi bajom sincs.

— Hát miért nem akar énekelni?

— Mert nem tudok.

— Nem tud?

— Igen is: a muszkának nem tudok énekelni.

Az igazgató elővette minden ékesszólását, biztatott, fenyegetőzött: mind sikertelen fáradság volt. Müller állt rendületlenül a mellett, hogy a muszkának nem énekel.

Az igazgató nagy zavarban volt: a darab hirdetve van, az előadás megváltoztatása nagy botrány lesz; utoljára ahhoz a kisegítő eszközhöz folyamodott, hogy hirtelen előrántja a második basszistát s azt lépteti föl Marcel szerepében. Ötven tallér extra játékdíj ígérete mellett az ifjú énekes vállalkozott a feladatra, s a «Hugonották» szerencsésen mehetett a diszelőadásra.

Estenden azonban a jó Müller megtalálta a jobbik eszét s meggondolva, hogy az mégis furcsa komédia lesz, ha az orosz trónörökös megtudja, hogy Müller megszakította a diplomáciai összeköttetést Oroszországgal, rászánta magát, hogy áldozatot hoz az elveiből az európai béke fentartása érdekében — ez egyszer. Senkinek sem szólt: szépen felment a kellő órában a színházhoz; a külön bejáratán át beosont az öltözőjébe; feljelmezte magát s aztán várta a jelenését az ismeretes áriák során.

Egyszer aztán jön a Marcel jelenése s arra a két szemközti színfal közül betoppan két Marcel a színpadra, s mind a kettő elkezd énekelni az ismeretes áriát — duóban.

A t. cz. publikum, a legmagasabb uraságok csak nézik, csak hallgatják, hogy mi lesz már ebből? Utoljára a fiatal basszista átlátta, hogy az okosabbnak kell engedni, kivált ha gyöngébb a hangja; — s elpárolgott a színpadról. Müller aztán végig énekelte nagy bravourral a Hugonottákat.

Hanem ezt a tréfát már csakugyan megsokalta a burkus. Müllernek kiadták az úti levelét.

Ekkor aztán megharagudott, elcsapta magától az egész korhadt ó-világot, s átvtorlázott Amerikába.

Mikor visszakerült, esodadolgokat tudott az újvilági művész-pártolásról itthoni ismerőseinek elmondani. Például egy a leghihetőbbek közül.

— Chicagóban voltam, hat előadásra szerződtetve. Óriási színház. Rengeteg közönség. Roppant bevétel. Pénzt nem számlálják, hanem mázsával mérik. «Varázsfuvolat» adtuk. Mikor kilépek a szinpadra s rákezem «In diesen heiligen Hallen» . . . egyszer csak egy lövés hangzik s egy golyó füttyül el a fülem mellett; arra egy másik lövés durranik el a tulsó oldalon, s a golyó a sugólyuk kalapjáról ricochettoz a szinpadra, aztán két, három lövés egyszerre innen is onnan is! — No de én sem jöttem zavarba. Kirántom a zsebemből a revolveremet s «piff-paff» visszalövök egy párt a közönség közé, s azzal folytatom az áriámat . . . Kennt man die Rache nicht! — De azt az applausust hallották volna! — Szerencsére a chicagói revolverekben a golyók papir-machééból vannak.

Úgy látszik azonban, hogy a derék Müller még is csak megunta a dollárözönt s partra kívánczozott ugyanazon németországi apró birodalomhoz, amely már egyszer szigeteket képezett művész-oczeánján.

A fejedelem még mindig ugyanazon műpártoló maece-nás volt; csakhogy most már parókat viselt s a páholyát megcserélte. Hajdan az első emeleten volt az udvari páholy; évek sorának leteltével a fejedelem a szinpad közvetlen közelébe établirozta magát, olyan formán, hogy akkurát a szinpadra könyökölhetett ki, a mi igen előnyös helyzet, kivált ballet-előadások alatt.

Itt aztán nagyon megbecsülték a ritka művészt: a sör is rendkívül jó volt. Mindenképen meg lehetett elégedve.

Egy este a budapesti Blumenstöckliben kedélyesen mulatott egy művész-társaság: köztük egy hajdani kar-

nagy, a ki sok külföldi színpadot ismert. Ebben a vendéglőben népénekesek szokták magukat produkálni. — Vasora közepén a törzsvendégek között élénk mozgás támad: «Ő jön!» — S azzal betoporzékolt az ajtón egy sylenusi alak, a hátán óriási nagy bőgővel. — Azon kezdi, hogy milyen átkozott meleg van! a szegény brugósnak majd kiszakad a lelke, a mig ennyi garádicson felmászik! Egy pinczér rögtön szolgál neki egy pohár sörrel. A pohár kététezés. A brugós fogja a kancsót a fülénél s egy húzomban kiüssza léleketvétel nélkül. A publikum «da capot» rivall: arra a pinczér második kancsót hoz. A virtuoz azt is üresen adja vissza.

— Erről a vonásról ismerek önre! hisz ön a derék Müller.

— Hát persze, hogy én vagyok! Miért ne volnék, ha ki nem cseréltek.

— Az x-hauseni nagyhercegi kamara-énekes?

— Csak volt az! Tempi passati! Elesaptak.

— Mi okból?

— Hát azért, mert az orra köptem a nagyherceznek.

— Ne mondja már.

— A biz úgy van: — ön tudja, hogy nekünk énekeseknek szokásunk, mikor valami nagy áriánk közeledik, elébb a torkunkat kiköszörülni, s ha valami reszeli a gégenket, hátra fordulunk és kiköpjük. Hát én a nagy buzgóságomban elfelejtettem, hogy a nagyherceznek a páholya a színpadra nyílik, s ő herczegsege odakönyököl. Jön az áriám, érzem, hogy valami «fetzli» van a torkomon. Egyet krakogok, hátrafordulok, «pfthü» s megtörtént a szerencsétlenség. Másnap kiebrudaltak.

— És most itt helyezte ön el magát.

— Higyje el, hogy soha sem volt olyan jó dolgom, mint most. Enni inni kapok, a mennyi kell, s hozzá tiz forintot egy estére. Soha se volt annyi fölösleges pénzem, a mióta élek.

S azzal elkezdett énekelni mindenféle tréfás kupletteket, azzal a fenomenális harangzöngésű mély hangjával, a mihez hasonlóra sokáig lehet várni, maga kísérte a dalait a brügóval.

De azért, hogy olyan sok fölösleges pénze volt, *soha* sem vitte annyira a derék Müller, hogy több kabátja legyen annál a mi a testén van.

Egy este nagy szomorúságban találta leghűségesebb patronusát, a Blumenstöckl vendéglőst. Kérdi tőle, hogy mi baja?

— Meghalt a szegény jó feleségem.

— Áldott jó asszony volt: Isten nyugtassa meg. Ki eónál nekem már ezután olyan jó sonkás omelettet!

— Lássá ön, ön is eljöhetne holnap a temetésére.

— Szívesen megtenném, nagy élvezet volna rám nézve. De lássa ön, minosen ilyen gyászeshoz való fekete kabátom.

— Van én nekem kettő, az egyiket oda adom kölcsön.

— Mar úgy jó lesz. Holnap lesz szerencsém.

— Enyim a szerencse.

A vendéglős épen olyan bőven megáldott termettel bírt, mint a művész; a fekete kabátot mintha csak rászabták volna Müllerre.

Hanem a temetés után nem jött vissza Müller a kabáttal.

Sőt énekelni sem jött el többet, hanem elszegődött valamelyik orpheumba.

Az emberséges vendéglősnek több heti várakozás után végre elfogyott a türelme s egy este utána ment az énekesnek, s megkapta azt a kedvenc kocsmájában, a mint épen a tarokkozásnál ült.

— Jó estét, Müller úr!

— Csitt! Egy szót se, ha az élete kedves! Tíz tarokk tous les trois, pagat ultimo.

S csak azután, hogy az utolsó ökölesapás elhangzott a kártyaasztalon, fordult hozzá.

— Most deklamáljon már! Mi a Schlagwortja?

— Hát a kabátom! A fekete kabátom, a mit három hete van már, hogy az úrnak kölcsön adtam gyászruhának, s még sem hozta vissza.

— Mert ismerem a magasabb etikettet. Az udvari gyász hat hétig tart. Még nem telt le, csak három.

S azzal békében osztott tovább.

Aztán megint csak visszakiváncozott a szép Amerikába. Keresztül énekelte magát az oczeánon. — De már vissza nem tudta énekelni.

Soha életében nem volt olyan kemény sorscsapás, a mi megrendítette volna; hanem a mint egyszer legjobb játék közben a böggjéről az öreg húr lepattant, abban a perczen megütötte a guta. Ezt nem bírta elviselni.

Mi az a Hortobágyi puszta?

Egy ismeretlen sziget a szárazföldön.

«Sziget», mert körül van véve a civilizált világ tengere által: partjai népes városok, tanyákkal megrakott, jól mivelt gabonaosztó földek, dohánytelepek, ültetett erdők, kertek; maga pedig egy őpuszta, a mit ekevas föl nem hasogatott soha. «Ismeretlennek» is méltán nevezhetem; mert a kik a hire végett ide jönnek mulatni, mind ott telepesznek meg a hortobágyi vendéglőben, onnan visszatérnek, az évenkénti két nagy marhavásárt is ott tartják meg a Hortobágyparti nagy hid előtti síkságon; de bele a puszta végtelen labirintjába ritkán vetődik el valaki: jártas kalauz nélkül meg se is próbálja; — azon a kétszáz hatvan pásztoron, a három állatorvoson, a pusztai biztoson és az ő mező-biráin kívül alig járja be valaki magát az igazi hortobágyi pusztát.

Ennyiből áll a lelkes lakossága egy ötvenkétezer holdnyi területnek: kétszázhatvan ember. Hanem aztán a lábas jószág, a mely ezeknek a felügyeletére van bízva, megy ötvenezerre.

Az egész terület nem való másnak, mint legelőnek: tavasszal sok a víz, nyáron kevés, a hol nem «totyogós», ott szikkadt: amannak a növényzete buja, emezé kúszó porcsfűvön és szé kifűvön kívül semmi.

A régi leírásokban nádasokat, tavakat találunk: azoknak most már hire sincsen; elvitte a Tiszaszabályozás. Nagy áradáskor csónakkal járták e pusztát: a Hortobágyon két kerekű malom volt, mely a város számára őrölt. Kuthy Lajos leírásában még vadkanok jelennek meg. Régente híres volt a vidéken a kócsag vadászat: most már csodának ha látni egyet. Előzőt negyven esztendővel, mikor a muszkák elől menekültem, a fegyverlerakás után, a Hortobágyon át egy csikós bojtár vezette a szekerünket fél napi járó nádason keresztül, tengelyig érő vízben; a nádas közepén volt egy tó, annak a partját körülszegélyezték a gémek, kócsagok. Ma már se nádas, se tó nincs. Legelő az egész terület három óra járásnyira szélében, hosszában.

És ebben a látszatos egyhanguságban mennyi csodaváltozatosság van! A betyárromantika is kipusztult végkép; de azért mennyi ösköltészet maradt még itt a természetben, úgy, mint a népeletben!

Tavasszal legérdekesebb a Hortobágyot megtekinteni, a mikor még minden üdezőld, s még nem vették át az uralkodást a legyek, bögölyök, szunyogok és musliczák billiói.

A debreczeni városi tanács vendégszeretete fejedelmi kényelemben részesíti a szívesen látott népisme buvárt, utazót, festőt, kül- és belföldi nevezetességet. Minden jóra való ember, a ki a hortobágyi pusztát be akarja járni, szíves vendégszeretetre talál, s ugyan még egy pálczát se hozzon magával védelmi szerül, csupán a pihenési igényeit szállítsa le a legkevesebbre.

A mint a város pompás ötös fogatán, (a mely maga is festőnek való tanulmány, eredeti magyar arczu kocsisával s a «Lajos» hajduval a bakon) az ötven méter széles országuton a két oldalt elterülő tanyákat elhagyjuk, melyeknek legutolsóján épen akkor ültetik nagy gonddal és fáradsággal a dohány-rászákat, míg a buzaföldek mentén egész hosszú sor asszony-cseléd virit, piros ruháival, a kik a konkolyt irtják a vetés közül: átvágunk az emlékezetes «Vérvölgyön», kihagyjuk a lovaknak magukat fujtatni a Kadarecsi csárdánál; azután következik a «Kő-út». Ez már a kezdete a Hortobágnak. Itt vannak a birkanyirók. A juhnyájákat, melyeket előtte való nap a Hortobágy vizébe épített mesterséges usztatón megmostak, ide terelik fel, s aztán az asszonyok roppant nagy pajtákban szabadítják meg hegyes ollóikkal gazdag bundáiktól. Az egyik pajta körül a nemes merino birkákat látjuk, a másik mellett az őseredeti magyar juhót, mely hosszú fürtös fehér, vagy fekete gyapjával, vadkecske fejével, kacsaringósan megtekert felálló szarvaival valóságos vadállatot mutat.

Ha akad a látogatók között naiv kedély, a ki kíváncsi rá, hogyan támadhat a birkáknak, (kosnak, nőténynek egyaránt) ilyen csodálatos csavarforma szarva? annak a juhász megmagyarázza szépen, hogy annak a szarvára mindennap egy forró czipót húznak s annál fogva csavargatják meg ilyen czifrára; s azt olyan komoly ábrázattal mondja, hogy sértés volna benne kételkedni.

Jó szerencsére ott van a kalauzoló urak között a Hortobágy legkedveltebb alakja, doktor Deli Mátyás, a ki valamikor barát volt, de ott hagyta a reverendát, és most kitünő derék állatorvos: tréfás alak azoknak, a kik a tréfát értik; de a kik a tréfa mögött megtalálják a komoly értelmet, azokra nézve megbecsülhetetlen utbaigazító. Valamenyi pusztákfiának ő a keresztapja, násznagya, birája, papja, tanítója, és orákuluma: nem is hívják más-ként, csak «apánknak».

Doktor Deli Mátyás mingyárt jó eleve megismertet bennünket az itteni társadalmi állapotokkal. — Még a pásztornép között sincsen egyenlőség: itt is rangosztályok vannak. Legfelül áll a gulyás: ezek a Hortobágy grófjai; azután jön a csikós: ez a köznemesség, a pusztai gentry. Gulyás és csikós barátkozik egymással; de már a másik kettővel nem örömet keveredik, a kik között rangban előbb áll a «kondás» (a mi jellemző a sertéstenyésztésére büszke Debreczenben), legutoljára jön a juhász. És még ezek között is elébb való a magyar juhok pásztora, legvégül marad a nemesített birkák öre. A debreczeni régi civis gazda ma is jobb szereti a magyar birkát, mint a merino juhot; amazt így hja: «ezek az ártatlan jószágok»; emennek a neve nála: «ez a csunya féreg».

Oka a haragnak az, hogy a magyar juh egyenesen előre legel, az utána jövő nyájnak is hagy valamit, de a merino juh jobbra balra legel, egész kopaszra nyirja a legelőt.

«A juhász soha sem mond igazat; a kondás megmondja az igazat, de goromba és rútul káromkodik; a csikós makacs és nem engedi magát kikerdeztetni; a gulyás becsülettudó, kevés beszédű, de a mit mond, az helyén van.»

«Mikor a juhász a csárdába letelepedik, a mint a boros palaczkot eléje teszik, azonnal elkezd dalolni. S abban nem hagyja, a mig a borban tart; a kondás szitkozódik, káromkodik ivás közben; ha aztán jön a csikós, elkezd legénykedni, hetykén beszél és kötekedő; mikor pedig a gulyás kerül az ivóasztalhoz, az respectust tart a többi fölött, nagyot hallgat, lassan beszél, s csak a vége felé áll elő, hogy «no hát én is tudok egy új nótát!» akkor aztán mulat.»

Mind a négy fajtaival nagy hamar módunk lett megismerkedni, s igaza volt a doktornak!

Még egy csárdát érünk útközben, a hortobágyi pusztán végig vágatva a gyors öt lóval, miközben a láthatáron folyvást kísér bennünket az újvárosi templom tornya. Két nagy tehén csorda marad el mellettünk, mindegyik ezere

feljül álló gyönyörű ezimeres szarvú állatok! Birkanyájak, sertéskondák, de még semmi ménes. Azok túl vannak nagyobb részt a Hortobágy folyón.

Azt mondja a csikós: «Az Ur Isten is azért teremtette a Hortobágy vizét, hogy elválassza a derék állatot a birkától!» Túl a Hortobágy vizén már nem szabad birkának, juhásznak a pofáját mutatni, disznóról pedig szó se lehet! Az csak a karám mellett húzhatja meg magát, mint halálra ítélt gonosztevő.

Egyszer aztán csak elmarad nyugatnak az ujjvárosi torony s csak hébehóba bukkanik fel megint, mikor a déli-báb felkapja a levegőbe. Előttünk áll a hirhedett hortobágyi csárda. Derék kőépület, künn az országuton, soha kerítéssel körül nem volt véve. Mellette egy rengeteg kocsiszin. Jó bora, jó konyhája, kényelmes vendégszobái, uraknak való étterme s a pásztorok, kocsisok számára tágas ivószobája. Valamikor nevezetes szállás, mikor ezen az úton jártak a kalmarok Budapestre s talán megint az lesz, ha a debreczen-füzes Abonyi vasut megvalósul, s gőzmozdony fűjtat végig a Hortobágyon. Most csak hívott vendégek által népesült meg.

A vendéglőnek most már kertje is van, annak a tövében folydogál nagy lassusággal a Hortobágy folyó, szélességre olyan, mint a Garam rendes időben. A vidék nevezetessége a rajta átvezető roppant nagy kőhid, kilencz boltozatos oszlopszaton nyugvó. Az a monda róla, hogy építésekor a hozzá való meszet tejjel ójtották meg, azért olyan tartós.

E hid képezi a pusztán a legnagyobb magaslatot. Innen látjuk közeledni a több oldalról előterelt méneseket.

II.

A regényes látványok, a zajos jelenetek nincsenek ott mindig. A városi tanács intézkedései folytán lettek a Hortobágy mellé, túl a vizen felterelve a szabad mé-

nések, festőnek, írónak, fényképésznek tanulmányozás végett.

Itt mutatták be a vad mén elfogását pányvával a szabad ménes közül. Két délczeg csikós legény volt kiszemelve a feladathoz, az egyik a «Pákozdi,» a másik a «Pecze»; igazi mintaképei a hortobágyi csikósnak, büszke rátartó fej, nemes arcvonások, naptól barnapirosra zománczolva, napbanézó szemek, sugár szemöldökök és hozzá délczeg termet kálvinista nyakkal. Egyszer már láttam a fiatalabbat, a Peczét, a mint a város czifra méneséből kifogott egy kiszemelt lovat a pányvával, az is festői jelenet volt, a csikós legény egymagában fogta el a paripát a pányvával, mozdulatlanul állva a helyében. Karjain duzzadó izmairól alácsúszott a lobogós ingújj: olyan volt, mint egy antik görög szobor; — csendesesen odavonta a lovat magához, masnak segítségével nélkül.

Ezuttal azonban az elfogott paripa nem adta meg magát olyan könnyen rúgott, székelt, felhányta magát a levegőbe, csavarta a nyakát, s a másik csikósnak is be kellett kapaszkodni a pányvába, hogy világgá ne szaladjon a mén.

Megértettem aztán később a két jelenet közötti különbséget. Ez az utóbbi próba a «szilaj ménessel» lett megkísértve, az előbbi pedig a «czifra ménes» közepett. Amazt, ha megriasztják, Nádudvarig elszalad; emez már istállót is ismer. Mikor délután a városi nemes fajménest felkerestük, nem kellett azokat pányvával fogni: odajöttek maguktól hozzánk, oda álltak a festő háta mögé s a vállán keresztül nézték, hogy mit rajzol. Egy vad paripa, mely soha kötőféket nem látott, meg hagyta a fejét simogatni, s olyan udvarias volt, hogy elvette a kínáló hölgy kezéből az ákácvirág bokrétát és szépen megette.

A nemes fajménés számadó csikósgazdája rakott házban lakik. Fecskerakás a fal, vert agyag, szalmával keverve; nád a födele. Ha belépünk, a fejünket le kell hajtani, hogy bele ne üssük a gerendába. Nyáron nem látja

ez a szoba a gazdát, mert annak az ágya (két szál deszka) ott van a kinyuló eresz alatt; egy bundadarab a fejevénkos, fölötte a polczon a domború hátú rengeteg nagy kenyerek, meg a fabödön, melyben a heti étele áll. A hátulsó félszerben elég hely van három kuczorgó süldőnek.

Csikós, gulyás szereti a jó konyhát. Konyhája ugyan nincs; de étele van. Azt a felesége készíti el, a ki odabenn lakik a városban, s egyszer egy héten, vasárnap kijön a pusztára s hozza magával tele bödönben az egész hétre való eleséget.

«Fehér eczetes», — «Kaszás lé», — «Kálvinista menyország», — «Töltött káposzta», «Espékes», — «Savanyú paszuly». — Ez a változatos szakácskönyv. Egyik héten az egyik, másikon a másik. — Csupa savanyú lére készült ételek: ezt az életmód kívánja. A magyarok ismerik valamennyit; csak az «espékes» kíván magyarázatot. Ez áll friss disznóhúsból, a melyre bőven leszeletelt vereshagyma van tetézve s eczetes tejszelettel beöntve, egész borssal behintve. — Ha eltalál fogyni az étel, ha rossz időjárás gátolja az asszonyt a kijövetelben, a puszták embere maga is kész szakács: ott a tarisznyában a lebbencs, meg a kása: készít «tésztás kását». Magam is kóstoltam: pompás reggeli volt.

Azt mondtam odafent, hogy nincsen konyhája. Dehogyan nincs. Csakhogy azt itt «vasaló»-nak hívják. Minden karám mellett ott áll a vasaló. Ez egy ölnyi átmérőjű kerek, kunyhóforma, felül nyitott nádsövénnyel, melynek a fenekét téglával van kirakva: középett a tüzhely, a mellett a forgatható «szolgafa», a minek a végére a bográcsot ráakasztják, s alatta tüzet raknak. A tüzelőszer a legfinomabb hortobágyi koks, a mi ott szárad a karám végében halomra felrakva; bányája a sik mező: úgy hívják pásztornyelven, hogy «árva trágya». Ezt összegyűjteni a «taligás» hivatala; azután a bográcsban megfőzni az ebédet, az is a taligás hivatala; s végül a kész ebédet bográcsostul tanyáról tanyára elhordani a bojtárok után, ismét a tali-

gás hivatala. Taligás a czime a csikós-tanonecznak. Tizenkét éves korában jön ki a fiú (a pásztor fia) a pusztára s beszegődik a karámba. Odáig iskolába járt, írni, olvasni, számolni tanult: a nélkül nem lehetne «szamadó». Ott aztán addig szolgál, — fizetés nélkül — míg megnő, s bojtárrá emelkedik s az ő kötelessége a tüzelő gyűjtés, főzés, takarítás s hajdan az esett barom lenyuzása is az volt, de ez alól már felmentette az új rend a pusztán.

A karámon és a vasalón kívül még ott látjuk a hármasszárnyú szélfogót: a mi a juhászoknál nádból készült cserény; a birkának az is jó védelem; de a gulyának, ménesnek erős deszka palánkból készült az, mely a pusztán végig seprő zivatartól megóvjá az odaterelt állatcsoportot.

Kiegészíti a képet a nagy csordakút. Egy három öl hosszú, két öl széles mély medence, melybe négy oldalról buzog fel a földfuróval előcsált friss víz. Az egész nagy architecturái remekeléssel kifalazva, keresztkötéssel kiczövekelve vastag fölgyfa gerendákkal, s összekötve a roppant hosszú tölgyfa itató vályuval. Két-három kankalikos kútgém jár fel s alá déltájt, estenden a kútba, s az sem gyerek munka: öt, hatszáz, sőt ezer darab állat számára vizet meríteni. — Egyszer már a tanács hozatott külföldről egy merítő gépet, mely két ló erejével könnyen elvégezte a munkát; de nagyhamar túl kellett rajta adni; mert a pásztoember inkább maga fáradt a vízmerítéssel, mint hogy a kedves jó háttas lovát kinozza meg a göppöly keringetésével.

A juhász karámja megint másforma: annak már belül van a tüzhelye, s a belsejében vetett ágy van és tulipántos láda, a falakon főzőeszközök, czintálak, a gerendákról gomolyás zacskók lógnak alá. Ennek már kinn lakik a felesége a pusztán, télen nyáron. Apró gyerekek játszanak a szalma között, kis csibe, kis kácsa szaladgál a ház körül. Olyan juhász karám is látható, mely szigetmódra körül van árkolva; az árok vízzel tele s a vizen át hid vezet a kunyhó udvarára, mint egy kulcsos várba.

De kertet nem látni sehol. Csak a csalán, meg a papsajt, az emberi lakásnak ez két hű kísérője, veszi körül buján a karámot.

— — — — —
 — — — — —

Az idő kitisztul, a felhők eloszolnak, semmi szél nem leng már; s ekkor egyszerre elkezd a délibáb a maga tündérjátékait. A láthatáron tenger terül szélyel, mely sebesen futó hullámokat látszik hányni s a futó hab tetejéből sötétzöld erdők, szigetek emelkednek elő. Az elhagyott karám, melyet az imént meglátogatunk, egyszerre emeletes palotává magasodik fel, s az újavárosi templom felkap az égbe s bazilikává nő meg. Majd egy szép hosszú várost látunk, fehér házak soraival: nem város ez, hanem legelésző ökrök. A tenger lassankint elnyeli a távot; úgy hogy az ökrök a láthatáron látszanak állani, s a látlani csalódás mammuthokká nagyítja az alakjaikat. Az optikának minden szabálya fel van forgatva. A távol álló tárgy lesz nagyobb, a közelebb álló kisebb. Elénk támad egy emberi óriás a láthatáron, a ki úgy látszik, hogy apró sertéseket hajt maga előtt: mikor közelebb érnek, akkor látjuk, hogy az óriás egy simpla gulyásbojtár, az apró állatsereg pedig kétszáz fiatal bika egy csoportban. Majd megint egy gályából álló flotta látszik a tengeren át felénk vitorlázni: rájövünk, hogy azok legelésző lovak. Mikor közelebb megyünk hozzájuk, hogy kijönnek a délibábból, egyszerre úgy eltörpülnek, hogy alig látjuk őket. Néha a délibáb felkapja a láthatár alatt mélyen fekvő helységek ábráit a szemünk elé s olyan közel hozza, hogy az utczákon szaladgáló ebeket ki lehet venni; a Hortobágy egyszerre tele lesz városokkal. Ezt különösen reggelenként látni. Az sem tart sokáig. Máskor meg azt látjuk, hogy két ménes legel egymás fölött, az egyik a földön, a másik a levegőben. A háznak, tornyoknak visszképe úgy látszik meg a délibábban, mintha csendes tó tükréből verődnek vissza, de azt

is megteszi a délibáb, mikor jó kedve van, hogy a házat és a visszképét a tetejével, a tornyot a hegyével megfordítva ragasztja össze.

S ez a tündéri játék így folyik napestig: mentül égetőbb a napsütés, annál tüneményesebben.

Azt hiszem, hogy ha ide a Hortobágyra egy várost építenének, ott senki sem dolgoznék soha: minden ember az ablakában ülne, s a délibábot nézné egész nap, mint a hogy nézi most a puszták pásztor népe.

Harangszó nem hangzik a pusztán: csak a nap állása tudatja velünk, hogy ebéd ideje van.

A hortobágyi csárdában vár bennünket a jó magyaros ebéd.

A behívott csikósok számára is fel van hordva a lakoma a nagy ivó szobában.

Azonban a nap egyik hőst, a Pákozdit hasztalan hívogatják: nem akar bemenni, nem akar a lakomához ülni. Tanácsbeli urak, vendégek, festők, magam is eleget invitáljuk: de csak nem jön: nem kell neki se étel, se ital, s az okát sem mondja meg, miért nem? . . . Hát csak nem!

Végre aztán kivallja, hogy van a csárdásnak egy szép leánya, a kit ő nem akar többé látni. Két éve már, hogy felfogadta: s állja ma is a fogadását. — A régi pusztai regény. — Szép volna leírva: de az egész történet a csikós titka, s mikor azt nekünk elbeszélte, a becsületünkre bizta, hogy nem adjuk tovább.

Mit lehetett tenni. Ha a csikós nem akart az ivóasztalhoz bejönni, ki kellett vinni az ivóasztalt a szabadba; ott azután hozzá ült a csikós, s az ő kedvéért a többi pásztorok is odatelepedtek. A nagy ivószobában nem maradt más, mint a sorozásra gyülekező legények Balmaz-Ujvárosból.

— Hát ilyen a csikós adott szava: bizonyítá doktor Deli Mátyás, a ki jól ismerte a csikós történetét. Van itt

egy öreg csikós, a kivel meg az történt, hogy ezelőtt husz esztendővel, egy vásár alkalmával, mikor a konvenciós lovát eladta, erősen betalált venni az áldomásból, s széles jó kedvében egyszer csak berontott az úri étkező szobába. Én épen ott ültem az asztalnál, s mellettem egy számadó juhász, csendesen poharazgatva. «Ejnye te szentelen juhász! rivalt fel a csikós; még te a tekintetes úr mellé mersz ülni! Te juhász!» s azzal úgy csapta pofon a jámbort, hogy az asztal alá fordult szegény. Én lehordtam a garázdálkodót, hogy mer ide betörni? «Hát csak táncolni akarok, tánczosnét keresek.» — «Eredj a pokolba! nincs itten neked való tánczosné!» — «Dehogyan nincs, deb'zon van!» s azzal nyalábra kapta ezt a nagy öntött vas kemenczét s ezzel kezdte járni a kuferczest, s addig járta, míg össze nem rogyott. Kétszázötven forint volt a bugyilárísában, azt reggelre elloptak a vásári tolvajok. — Helybeli nem tette. — Másnap aztán odajött hozzám nagy töredelmesen: «éj be nagyon bánom, a mit tegnap tettem! Hogy a kétszázötven forintomat elvesztettem, azon nem búsulok; de hogy a tekintetes urat megbántottam, azt átallom nagyon. Már most büntetésül felfogadom, hogy husz álló esztendeig nem iszom se bort, se pálinkát.» — S megállta, hogy husz esztendeig nem ivott mást, csak vizet. Ilyen a csikós adott szava, hát még a gulyásé?

Fülöp János uram igazi diszpeldánya az alföldi gulyásoknak. Lóháton a nyeregben ülve is athletai alak, szép szabályos, értelmes arc; s ha leugrik a lóról, megreng a föld alatta. Öles a termete. Ez tartott hozzám felköszöntőt a többi pásztorok nevében: rövid talpraesett mondásokban. A pusztai gulyásnak harmincz kötetből álló könyvtára van a vályog falu karámjában s ismeri azokat a magyar költöket, a kik a magyar nép számára irtak, jobban, mint — majd megmondtam, hogy kicsodák?

Becsüli is valamennyi pásztor ember.

Később a másik Fülöp is oda jött, az öregebb, öcscsénél

alacsonyabb. De valóságos érzelmes, nemes vonású magyar arcz: ez is számadó gazda; mind a ketten világot láttak már s tekintélylyel bírnak az urak előtt is.

III.

Aztán akad egy magyar parasztleány (nem cigány), a kinek hegedüje van. De bizony olyan szépen el tudta húzni a legkedveltebb csárdásokat; pedig soha se tanulta senkitől a hegedülést. Ez alatt odavetődött egy juhász gazda is. Ősz haja volt már, s az göndör fürtökben borult a vállaira; de fiatal arcza s pompás villogó ép fogsorai, mikor megszólalt.

«Ha megengednétek, édes fiaim, hogy egy szegény juhász is közéték ülhessen», mondá nagy szerényen.

«Üljön közénk, apám uram», mondának a fiatalok, helyet szorítva a számára a közös padon, s megadták neki a becsületet, azért mert öreg ember, daczára annak, hogy juhász.

S a hogy a doktor Déli Máttyás mondá: a mint a boros palaczkot a juhász elé tették, ez rögtön rákezde a dalolást; s aztán folyt belőle a dal vége szakadatlan.

Festő művészeink a borozó társaságot siettek rajzolni, én pedig a juhász mellé telepedtem poezist tanulni.

Olyan nóták azok, a miknek a verse és dallama együtt születik a pusztán, s mind a pásztor életet jellemzi. Egy pár szakaszt elfogtam az emlékezetemmel.

«Két hete már, ha nem három,
Mindig a gazdámát várom:
Ahol jön már számárháton,
Mi felénk tart, a hogy látom.»

«Jó napot, édes bojtárom!
Van e hiba? van-e károm?
Ninesen hiba; de nem is lesz;
Még ez a nyáj kezemen lesz.»

«Esteledik, alkonyodik,
Gulya, ménes takarodik,
A számadó káromkodik,
Három bojtárja bort iszik.

Egyik iszik a Kadaresba,
A másik a Hortobágyba,
A harmadik a Megyesbe,
Hej keringős teremtette!»

«Mikor a juhász bort iszik:
Szőlke számár szomorkodik.
Ne szomorkodj szőlke számár:
Majd elmegyünk a nyáj után.»

«Hat jó kutyám farkas nyomán,
Két bojtárom két oldalán,
Magam megyek a derekán,
Szőlke számár a hátulján.»

Ez mind a boldog pásztoréletből; végül aztán a betyár-
életből is:

«Vizen sáron az állásom:
Még ott sincsen maradásom.
Ha szaladok, megkergetnek.
Ha megállok, megdöngetnek.»

Utoljára aztán a zene és dal mellett a csikós, a gulyás tánczra kerekednek, s eljárják azt az igazi pusztában született friss magyart, a mit hiába utánoznak az urak a fényes parketten: tégláspadló kell ahhoz, meg csikóslegény.

S ez így megy változatosan késő estig. Az író és művész vendégek kedvéért vasárnap van ma az egész pusztán.

S az egész multság alatt egy durva, egy csintalan szót, egy sértő mondást, egy kötekedést nem hallani. A ki meg akarja ismerni az igazi «elegáns» magyar embert, az menjen ki a Hortobágyra.

Magam is, meg a művésztársaim mind együtt üldögélünk a pásztor gazdákkal a borozó asztal mellett, odajött a doktor Deli Mátyás is s ő is koczingatott velünk: «Én vagyok ám ezeknek az apjuk valamennyinek, s elmondhatom, hogy az én fiaim között egy rossz ember sincsen.» A számadó gulyás rámondá, hogy «igaz! Nem túrnénk el magunk között a rossz embert: elüznénk a pusztáról.»

— — — — —

— — — — —

Egy debreczeni jó barátomtól hallottam, hogy nem régebben két csikós legény között egész lovagias természetű párbaj folyt le a pusztán.

A kihívás becsületkérdés miatt történt, farkos botra, lóháton: egész szabályszerűleg, párbajtanuk segédkezése mellett. A farkos bot komoly fegyver. A vivók egyike bezuzott fejjel hullott le a nyergéből, keményen helybenhagyva.

A magyar csikós nem ront egymásra orozva; nem késsel; nem rálesve; nem is a harag első dühében, vagy a bor mámorában: megvárja, míg a düh és a mámor elpárolog, s akkor gyürkőzik neki; találkozást ad: «gyepre bajszos!»

Ez is egyike a faj nemes vonásainak.

— — — — —

— — — — —

A míg a multság tartott, a festő művészek az érdekes népalakokat rajzolták, a mit azok büszkén türtek. Hatalmasan tudtak pozírozni! Kivált a fiatal Pecze.

Egyszer azt kérdi az egyik a rajzoló művésztől, hogy mi az a jószág, a mivel most azt a papirost esiszolja?

— Ez magyarul gumilásztikum: pogány nyelven «rugyanta».

— Mire jó az?

— Hát ha az ember valamit elhibázott a plajbászszal, ezzel kitörülheti.

— Mi lehet annak az ára?

- Tíz, húsz krajczár : a nagysága szerint.
- Hol lehet azt kapni?
- Minden papirkereskedésben.
- A volna nekünk jó.

A festő azzal felajánlotta nekik, hogy ezt a drága kincset kétfelé vágva, megosztja közöttük.

Mély hálájukat fejezték ki érte.

Ne tessék rosszat gondolni!

Nem «számokat» kiigazítani való a gumilásztí a számadó csikós kezében; hanem csak neveket. Mert ezeket adja vissza olyan nehezen az engedetlen plajbász, kivált mióta sok idegen hangzású is keveredett a gazdák közé. Például a Schweiczer Nepomuk nevét a világért sem tudja másként leírni a számadó, mint úgy, hogy «Váczi Pamuk» s e miatt újra kell írnia a számadó levelét. Most már ezen a bajon segítve lesz a gumilásztíval. Csak a nevet kell kitörölni, újra írni: a többi megmaradhat.

Igy hatolt be ismét egy darab civilizatio a pusztába.

S tovább folyt a táncz, a nótá:

«Hej hűj! Gondör a babám:
Szeret is az engem igazán.»

Estére egy kis halászat is lett rendezve a Hortobágy folyamában. Két példánya a pákászok kiveszőben levő fajának egy hálövetésre egész tele kassal húzta ki a széles, nagy pikkelyű kárászt, a miből jóízű vacsoraszaporító lett hamarjában. Az alatt mi «festő-kagylókat» szedegettünk a folyam sárlepte iszapjában. A pusztának még halai és hüllői is vannak.

Hajdanában még hires madarai is voltak: a sasok és dögkeselyük. Mikor még az elesett lovat ott hagyták a pusztán — saharai módon — a hol elhullott, s annak az elfogyasztására más világrészből is eljöttek a levegőég nagy ragadozói. A népajk emleget egy csikós legényt, a

kinek az volt a furfangja, hogy egy lenyúzott állatbőr alá elbujt, lyukat vágva annak a hátán, s mikor arra leszállt valami keselyű, hirtelen kinyult a kezével a nyíláson, s megkapta a nagy madarat a lábánál fogva s lerántva a lábait, ott tartotta addig, míg a lesben álló társai odarohantak s a keselyűt agyonverték; de már ennek a nemes mulatságnak vége, a mióta az elhullott állatoknak eltemetése törvény szerint meg van parancsolva.

Az állathulláknak körül korlátozott temetője van a legterméketlenebb szikes pusztán: valamennyit odaviszik, ott fejtik le, s aztán mély gödrökbe elhantolják.

Nem igen étvágyingerlő tárgy biz ez; de jellemző adat a hortobágyi életről, hogy az elhullott állatokat még nem rég is felhasználták. A pásztor ember nem hiszi azt, hogy a magától meghalt állat húsa nem olyan használatos, mint a leölté. Mikor a mi csikósunkat magasztaltuk, hogy milyen derék egy legény, közbeszólt a hortobágyi korcsmáros. «Az bizony, mert ez még dögluson növekedett fel! De a mióta a kaormány betiltotta az esett marhát, azóta a fiatalság mind elaljasodik».

Az volt ugyanis a szokás, hogy ha tulok esett el, azt nem hagyták a keselyűknek; hanem a husát felapritották, bográcsra hányták, megabálták, s azután gyékényre kiterítették, a napon megsikkasztották. Ezt a «szikkasztott hust» aztán, zsákra rakva, aként használta fel a gazda, hogy mikor bocskoros levest (eczetes hagymás lé rántással) főztek, annyi marokkal dobott bele, a hány vendég számára készült a vacsora.

Tiltva van már! Nem engedi a miniszter!

Mondják is zúgolódva, hogy mi baja a miniszternek azzal, hogy mi fő a szegény pásztor bográcsában?

— — — — —
— — — — —

IV.

A pusztai élet azt kívánja, hogy korán fekjüdjünk, mert korán kel a nap. Pedig a mit meg kell látni, az a napfelkölte a hortobágyi pusztán.

A legelső kakas-szóra, éjfélt után két órakor felébredtnek bennünket: «reggeledik» már.

A hortobágyi pusztán a legelső szürkületet úgy hívják, hogy «hajnalpercezenés.»

A derült ég tele van még csillagokkal: ottan ragyog a «kaszás csillag», az «Isten szemével». A csoportos «fiastyúk», a lefelé forduló «gönczöl szekere» a «bújdosók lámpása», — a «tengerbekacsintó», — a «menyország ablaka», hanyatlóban már a «kereszt csillag», melyhez hajdanában a «szegény legény» fel szokott pillantani, mikor lovat lopni indult, s ha akkor azt sohajta «Isten segíts!» soha meg nem fogták (a hogy tudós Lugossynk feljegyzé); a csillagsereg között a fogytan levő hold ezüst sarlója világít; a keleti láthatáron pedig már világosodik az ég.

A sápadt hold és a sápadt hajnal kettős derűjében minden emberalak valami tündéres megvilágítást nyer, minden alakot két árnyék követ keresztben. A sikságot még sötétség lepi. — Nagy távolban csillámlik egy pásztortűz a mezőn.

A csárdában kész már kora hajnalban a jó meleg reggeli; mire az elköl, előállnak a fogatok; elől a pusztai biztos könnyű két lovas eszáján, utána az ötös és négyes fogatokon a művész had, a közkedveltségü és nagymiveltségü városi tanácsos, Nánássy Ferencz (nekem különösen régi jó barátom) kalauzolása mellett, a nagy gulya látogatására.

Letérünk az országútról délirányba, s benne vagyunk az igazi pusztában, a «zámi» határban. A csárda, a mátai dombos liget, a Hortobágy fűzfái lassankint elmaradoznak mögöttünk, s fél órai vágatás után sik mezőkön át, siskás

tocsogókat keresztül vágva, ott vagyunk hajnali három óra tájon a pusztá közepén. Itt van az igazi pusztá.

A végtelen messzeségben, a mennyire szem lát, nincs egy halom, egy élő fa, egy karám, egy nádkúp, még egy kútgém sincs, mely irányt adhatna: nincs semmi más, mint a két «kiterjesztett erősség»; fenn a még mindig csillagos ég, alant a síma bársonyzölddel bevont föld, a mit egy vakandturás se zavar meg. Az ember úgy érzi magát itt, mint a széles tenger közepén. Semmi élő állat, se távol, se közel; se repülő madár, se dongó bogár, se futó nyúl, se fonó ürge, se békászó gólya. A teljhatalmu «semmi» uralkodik itten.

De még is van egy hang, mely életet hirdet. Ez a légtelen járó pacsirták éneke. Szemmel feltalálhatatlan kísér bennünket a magasban végtül végig ez a száz meg száz égi énekes, a kinek zengő kardála a pusztá közepén, e felséges templomban dicséri az Istent. És e pillanatban valami földöntúli kéjteljes nyugalomérzet fogja el idegeinket. Azt érezzük, hogy kívül vagyunk a világon, megszabadulva a civilizált élet minden szabályaitól, nyomorúságától. A végtelen kerek síkságon nem vezet egy ösvény, nem egy kocsinyom: a ki itt járatlan, eltévedhet benne, mint egy őserdőben, köröskörül nem lát semmit, a mi tájékozná, a mi barangolásának előre vagy hátra irányt adna. Mikor köd van a pusztán, maguk az ittlakók is elbódulnak benne.

Órahosszant, vágatató futamban eltart e felséges kép: az égre már feljött a nap kengyelfutója, a hajnalcsillag, a harmatos fűben együtt fut velünk valami messze nyuló szivárványos dicsfény a sík földön, s csak ekkor tűnik fel előttünk a látó határon valami sötét folt: az első ültetett erdő a zámi pusztán, melynek akáczfái között rejtőzik a csikós karám, s ezzel egyidejűleg kezdenek kiemelkedni a föld hátáról egyes púpok: egy magasabb domb, három alacsonyabb: tatárhalmok a nép nyelvén, irtó csaták emlékei; a hol megbontják a domb zöld pázsitját, mindenütt

csontok jönnek a napfényre. Egész helység volt itt hajdan. Most úgy híják, hogy a «zámi pusztá». A csonthalmokon kívül egy templom kőmaradványai beszélnek a rég elmúlt életről. Egy sárfalból készült karám, egy nádból épült vasaló, egy deszka szélfogó, és egy csordakút a hajdani piac egész ékessége. A három kútgém, keresztbe álló gerendáival úgy tűnik fel a távolból, mint a valóságos Golgotha.

A mi a pusztá nevezetességét képezi, az a «nagy gulya». Ezerötszáz tehén, idei borjuval, nagy számú bikákkal egy tömegben.

Mikor megérkezünk, még alszik az egész tábor; nem a zöld mezőn hevernek: szeretik a kényelmet, van egy fekete-re lehevert nagy szérü, a hová éjszakázni járnak. Még valamennyi fekszik; az ezernyi czimeres nagy szarvak erdőként magasra emelve, csak a legvénebb bika, egy elefántnyi állat, fekete kormos fejével, pupotvető nyakával áll magasan a csorda között. Még sem mozdul egy is, mikor kocsijainkkal körül hájtatunk az alvó helyük mellett. És ezek teljesen szilaj állatok, a mik télen-nyáron kinn vannak a pusztán, a szabad ég alatt. A teheneket nem fejik, tejgazdaság nincsen: azok csak borjútenyésztésért vannak. Eladni csak falkánként lehet belőlük, s elégszer megesik, hogy mikor az eladott falkát már beterték a Tiszaparton a hidasba, akkor egyszerre előveszi őket a pusztá utáni vágy: keresztül ugrálnak a komp szélén, kiúsznak a Tiszából s visszavágtatnak a zámi karámhoz: az eladó visszafizetheti a pénzt a vevőnek.

Ezt a tréfát a lovak is megteszik. Sok hortobágyi mén visszaszökik a «két viz» közül az új gazdájától a régi szabadságba, s magával hoz hámot, kötőféket. A mult télen a város méneséből hatvan darab beszélt össze s tél utóján kitortek a debreczeni istállóból s meg sem álltak a négy óra járásnyi mátai pusztáig: ott pihentek meg a jól ismert szénakazlaknál.

Napfelkölte előtt megtekintjük még a karámot, melynek

belsejében szép sorban vannak felakasztva a bojtárok összegöngyölt bundái, aztán meg a «magyar wertheimcassa». Ez egy fiatal borjúnak a bőre, melynek mind a négy lába meg van hagyva körmöstül; a nyakán a nyílás, a mi lakatra jár: ebben tartja a bojtár a maga kincseit, pipáját, dohányát, só-paprikatartóját, meg az igazságát. Pénz, az nincsen benne. Mire való volna a pénz itt a pusztán?

Ez alatt a talyigás, egy értelmes okos beszédű legényke, kék ingben, gatyában, az ing pirossal kihimezve tarkán, megfőzi bográcsban a reggelire való «tésztás kását», legelőbb minket kínál meg vele: jó izü eledel; többet ér a kávénál meg a pálinkánál; aztán a bojtárok ülik körül a bográcsot, hozzálátva hosszunyelű gömbölyű czinkanaikkal. Lassan esznek, látva, hogy két piktor rajzolja a csoportjukat vázlatos könyvébe.

«Most kél a nap!»

A naptár szerint ugyan öt perczzel későbbre tette az astronomus a nap keltét; de hiszen azt minden ember tudja, a ki nem az iskola mellé járt, hogy a mit most látunk, az nem a naptest maga, hanem csak annak a csalképe, a melyet a légkör a láthatár alul kiemel, mielőtt a nap valósággal feljött volna.

Az itt látott csudálatos optikai képet, melyet még eddig semmi természettudós művében leírva nem találtam, csak is az itteni légrétegek különössége szerint lehet ki-magyarázni. Ugyanazok a különböző sűrűségű, egymás fölött fekvő légrétegek, melyek a délibáb csalképeit elő-idézik, működnek a nap feljövetelénél a zámi pusztán. — Meleg reggel van, a lég ózonnal tele. — A nap képe, mint egy csoda nagy tűzhalom tolakodik elő az égtől élesen elvált földhatár mögül. Fél első percz mulva a domborulat kiesücsösodik s a napkép gúla alakot vesz föl; — másik fél perczben a nap ötszögletűvé lesz; — azután elhagyja a látóhatárt s félperczig olyan lesz, mint egy oldalt fekvő tojás. Akkor el kezd alul összeszűkülni, felül

domborulni, míg egy tökéletes gomba alakját veszi föl. Az ember kaczagni szeretne rajta, ha olyan fenséges tünemény nem volna. A gomba nyele lassankint össze-
csüesörödik, úgy hogy a napábra alul czitromot mimel,
— majd elmulik az alsó csücske; de helyette a napábra
felső részén támad összeszükülés, úgy hogy az egy római
urna alakot vesz föl. S az alatt nincs semmi fénye, pusztá
szemmel lehet bele nézni: mintha valami istenrokon tün-
dér csinálna játékot a felséges tüzgolyóval a halandók
gyönyörködtetésére. A «hajnal délibábjának» lehetne ezt
nevezni.

A debreczeni urak azt mondák, hogy ez rendes látvány
itt a zámi pusztán.

De ez a tünemény maga megérdemelné, hogy a világ
minden természettudósai ide vándoroljanak és ennek a
titkát találgassák.

Egyszerre aztán véget vet az isteni játéknak az igazi
nap, szerteszt lövellő fény-mindenségével.

Eddig csak a pacsirták éneke zengett; de a mint a fő-
nyes napsugár szétlövell a pusztán, egyszerre felzendül a
barmok zenéje. Egy tömegben feláll a tábornyi, szarv-
emelő sokaság s a maga hangjával üdvözli a hajnalt s in-
dul a zöld mezőnek a kolompos vezetése mellett.

Ez aztán a kardal! Ezer bömbölő mély hang szakadat-
lan egymásba kapó zenéje, melynek disharmoniája maga
a leghatalmasabb symphonia. Valamennyi tehén mind
bögve hívogatja a fiát s így vonul végig előttünk, folyvást
riadozó, bömbölő chorusban az impozans tömeg, mely,
hogy ha felbőszül, nincs az a fegyveres hadsor, a mit ke-
resztül ne törjön.

Jaj volna annak az idegen embernek, a ki csak egy
borjut is megpróbálna ebből a gulyából elvinni! Hanem
az ismerős bojtárok biztosan járnak keresztül-kasul az
állattömegben s igazságot szolgáltatnak közte. Arra nagy
szükség van. Mivelhogy vannak a négylábuak között is
olyan lelketlen anyák, a kik a kisdedeikről nem akarnak

gondoskodni. Ezeknek kötelet kötnek a szarvára, odavon-
szolják a karámhoz: annak erős korlátja van tölgyfából.
Az engedetlen tehén fejét hozzá kötik egy duczhoz, s aztán
odaviszik alája a szegény kis sovány, pálczalábu bornyues-
kát s brachialis hatalommal megszoptatják. Ha pedig a
borju már tinónyi nagyságra megnőtt s még mindig szopni
akar, fatáblát kötnek az orrára, a melytől legelhet, de
nem szophat többé.

Kiegészíti a puszták rendőrségét a három hatalmas,
fehér bundás komondor. Kutyákat csak a gulyás és a
juhász tart; a kondás és a csikós soha. A sertések szét-
tépnék, a lovak agyon rugdálnák a kutyát.

A pásztorok viselete ma is az, a mi régen volt. Pörge
kalap, lobogós bő ingujj, derékban oly kurta, hogy a mez-
telen has télen-nyáron kilátszik alóla munka közben,
-azon felül pitykés pruszlik, félyállra vetve csattos szijon
a tulipános szür, bevarrott ujjakkal, a derékra kötött
szíjba dugva a sallangos kostók, aczélostul, meg a tarka
kendő; bő gatyá, ránczos torjú csizma, a melyekre «egy»
sarkantyú van ütve, csak az egyik lábára, vagy ha kettő,
akkor pengős. Kiegészíti a viseletet a felül keresztül
vetett karikás ostor, a mit minden pásztor maga fon ma-
gának nagy művészettel, s a nyelét kiveri réz és ezüst
sodronnyal, vagy beönti ólom ezifrázattal.

A csikós lószerszáma különbözik a gulyásétól. Mind a
kettő huszáros nyergét tart: de a csikós nyergének nin-
csen terhelője. Csak úgy van az a ló hátán, szabadon oda-
dobva. Megbámolni való ügyesség, a hogy a Pákozdi ebbe
a le nem kötött nyeregbe fel tud szökni, jobb kezével oda-
szorítva azt a ló hátához. Urlovar, de még katona is, a
legelső vágatásnál lefordulna nyergestől együtt. Szőrén
könnyebb megülni a lovat. Azt mondják, hogy így terhelő
nélkül nem fárad ki olyan hamar a paripa. A szerszámon
kívül oda van vetve a mén nyakába a huszonnégy mé-
ternyi pányvakötél, tekeresben. — Mikor lefekszik aludni a
csikós, ennek a pányvának a végét odaköti a keze csuk-

lójára: úgy ereszti a lovát legelni. Az okos állatjól vigyáz, hogy meg ne rántsa az alvó gazdáját, de ha gyanus alakot lát közeledni, hangos nyerítéssel költi fel az alvót.

A gulyásnak ellenben diszes, sallangos szerszám van a lován: magas tatárnyergét széles heveder szoritja a ló derekához, melynek drága rézcsattjai remekbe készültek. Hajdan e csattokat ezüsből is csinálták. A nyeregképán pedig van egy szijkarika a rézfokos számára. Ez a csikós-nak és gulyásnak egyetlen fegyvere. Lőfegyvere nincsen.

A juhászt déczbunda takarja, nyáron kiforditva. A kondás bocskort visel és fekete gubát.

Kifogyhatatlan a hortobágyi pusztá költészete, de érdekes annak a prózája is.

Az ingó vagyon, a mely a pusztán gyarapszik, közel öt millió forintot képvisel, s felülmúlja a földterület értékét. Ha barázdákra hasogatnák, gabonával bevetnék az egész Hortobágyot, nem hozna oly jövedelmet, mint a baromtenyésztés által. Az is bizonytalan jövedelem volna: a «sziket» meg nem hódítja semmi tudomány. Így is azt mondja a hortobágyi gazda, hogy «két uristen kék ide: az egyik a ki öntözze a pusztát, a másik, a ki felszárítsa.»

S ennek a sajátságos, helyi viszonyokhoz kötött gazdálkodásnak meg van a maga értelmi apparatusa, mely a tapasztalat százados hagyományaiból kifejlődve, az új kor észszerű javításaival párosult.

Az ohati pusztát kivéve, mely egy ötezer holdból álló terület, s mely két bécsi vállalkozónak van bérbe adva, a kik ott már közel ezer embert telepítettek meg, s azok gyermekei számára iskolát állítottak fel, melyet száznegyven gyermek látogat, a többi egész Hortobágyon maga a városi tanács gazdálkodik.

A jószágigazgatást egy városi tanácsos viszi, a közbecsülésben álló, széles ismeretű, derék Rab László; ki maga ott tartja a főhadiszállását a hortobágyi csárdában; az egész gazdaságra felügyel. A gazdaság egész statisztikáját, a puszták történetét a kis ujjában hordja, s a ven-

dégek, a pusztalátogatók számára még házi patikát is tart.

A nagy csárdától óranegyednyi távolban, túl a hidon, a folyam mentében látjuk emelkedni a mátai pusztá halmát. Egy termékeny fensík, melynek televényes talaján már szántott dülöket is találunk s egy gazdag kaszálót, mely a nemes fajménesek és gulyák ellátására szolgál.

E rendszeren művelt fensíkon találjuk a tiszt lakok csoportját. Biztosi lak, orvosok háza, állatgyógyintézet, mind szilárd téглаépületek; körülöttük ültetett park, gyümölcsös kert, rózsaliget, konyhakert, minden ház számára külön jégpincze; művelt emberek igényeinek megfelelő kényelem mindenütt.

A főbiztos, két «mezőbíró»-jával képezi a közigazgatást, a rendfenntartás közegét. Fegyveres csendőröknek itten tanyájuk nincs. — És öt év óta nem volt egyetlen egy tolvajlási eset sem a hortobágyi pusztán, a hol ötvenezer darab állat legel.

Ellenben számtalan eset, hogy másunnan futnak ide bitang állatok. Azokat rögtön elfogják, összekeveredni nem engedik; hanem elkülönítik egy körülkerített legelön, míg a gazdájuk értük jön. Vérengzés, gyilkosság híreből sem ismerős itten.

Az állategészségügyről három veterinarius orvos gondoskodik. Kettő folyton a pusztát járja, a főorvos az állatgyógyintézetet kezeli. Az is egy szabályszerűleg alkotott épület, külön kórházakkal a külsőleg megsérült és a belbajban, meg a bőrbajokban szenvedő állatok számára. Most is tele vannak a kórházak. Ott láttam, a mit eddig kivilhetetlennek hittem, egy meggyógyult csikót, melynek lába ketté törött s szerencsésen összeforrasztották.

A főorvos kezelése alatt van az állatgyógyászati patika is, teljesen felszerelve s ugyan ő kezeli az elővigyázati intézkedéseket.

Az a rengeteg nagy számú állat, a mely kora tavasszal a Hortobágyra kijön, mind egyenként ő általa vizsgáltatik

meg s csak az ő általa kiadott bizonyítvány mellett lesz befogadva a legelőre. Beteg állatot rögtön fel kell hajtani a kórházba; elhullottat azonnal feljelenteni s csak a kiküldött orvos bonczlelete után szabad eltemetni a marhatemetőbe. Ezzel lehetetlenné van téve, hogy valamelyik pásztor a gazdájának az állat bőrével számoljon be, a minek a husát maga használta fel, a hogy hajdan divott, a mikor megtörtént, hogy az egész Hortobágyon sehol sem volt marhadög, csak a Markovics görögnek a marhái hullottak egyre-másra. Ez most lehetetlen.

A mátai pusztán van végül Debreczen városnak két legnagyobb kincse: a törzsgulyája és a törzsménesé. Amannak a tehenei igazán akkorák, mint egy bölény; emez most legujabban gazdagítva lett két pompás «Nonius» esődörrel a kisbéri állami méntelepből. Ezek tartják fel és nemesítik az országos hírből álló debreczeni ló- és marha-állományt. A gulyát is, a ménest is télire behajtják a városi istállóba; de itt is el vannak látva tágas, szilárd szárnyékokkal.

A hortobágyi pusztán, mondhatom, olyan rend és ügyelet van, hogy tanulhatna belőle egynémely vármegye.

— — — — —
 — — — — —

A mi nagyrabecsült gazdáink, Nánássy Ferencz és Rab László tanácsosok, meg a derék főbiztosunk olyan jól beosztották, a számukra röviden kimért napok minden óráit, hogy mindent megismerhettünk, a mi csak a Hortobágy különlegessége.

Csak egy volt még hátra, egy forgószeles zivatar a pusztán. Ez a kívánságunk is be lett töltve.

Megmondta azt már a zámi pusztán a számadó gulyás, mikor a napfelkeltét néztük, hogy «a mikor a fölkelő nap így változtatja az orezáját, az nap délután mindig zivatart várhatni; a gulyát nem szabad a szélfogótól messze eresztetni». — És csakugyan megjött. A pásztorok időjósolata nem csal.

Ebéd után, három óra tájon, a mint a nagy hidról néztük a fenséges tájképet, egyszerre csak összepakolta a sátorát a délibáb s ügyes színigazgató módjára, bucsuelődás nélkül eltűnt. Nádudvar felől bakaecin-sötét kárpit vonult fel az égbe; — nem sokára valami fehér oszlop kezdte a fejét felemelni e sötétkék felhő alatt, mely egyre magasabbra tolakodott fel, lába alatt csak úgy porzott a talaj, mintha lángolt volna. Ott jön a szél menyasszonya! Nap süt és eső esik. «Az ördög most veri a feleségét!»

A nagy hidtól a vendéglőig alig több kétszáz lépésnél, de mire bejutottunk, már ott volt a fergeteg. Olyan gyorsan tud az végig táncolni ezen a sima parketten. A felkavart szikpor fellege egymás után takarta el a karáموkat s szűkebbre vonta a látkört.

És ekkor, a hidon keresztül jött sebesen ügetve egy csikós. Meg sem állt a csárda előtt, pedig látta a közelgő fergeteget; szemére nyomta a kalapját, két vállára vetette a tulipános szürét s neki vágatott a mennydörgő zivatar-nak. Gyönyörű látvány volt, a mint ezt a viharral daczoló lovast eltakarta a szembejövő porfelleg és zápor kárpitja.

Az volt a szélvész! A debreczeni uton sorszámra tördelte ki az akáczfákat. De nem tartott tovább félóránál. A mint kitombolta magát, megint csendes idő lett, kisütött a nap, millió esőcsepp ragyogott faleveleken, fűszálakon.

Kerestük a lovast, kit a zivatar eltakart. Az már akkor hetedhét országon túl járt.

— — — — —
— — — — —

Az alatt, míg a vihar tartott, a bennünket szívesen fogadott városi urakkal, ősi szokás szerint adomázzgattunk.

Két adomát, a mit itt hallottam, feljegyzék magamnak.

A hortobágyi pusztát sok hirhedett férfiú meglátogatta már. Járt itt József főherczeg, a zámi pusztán is volt; az ifju Bismarck; — Wagner Sándor, a híres hazai festő; — és De Gubernatis gróf, a nagytudományu olasz író.

Ezzel történt az, hogy mikor a Hortobágyon lakomát adtak tiszteletére: legelőször is egy debreczeni lakos felköszöntötte olasz nyelven, azután egy másik debreczeni úr francziául; egy harmadik áldomást mondott rá angol nyelven, egy negyedik német üdvözlettel emelt rá poharat, végre egy ötödik debreczeni hazafi tartott neki egy ékes dictiót, classicus latin nyelven.

De Gubernatis gróf csak hüledezett. S engedelmet instált, hogy ő ennyiféle nyelven nem tud megfelelni. Csodálkozását fejezé ki a fölött, hogy itt, a puszták városában, az ősmagyarok igaz törzse között, ennyiféle nyelvet értenek correctül!

«Hja! Minálunk a ki «akar» előre menni, az mehet előre.»

Ez az első anekdota.

Ez meg a második:

Volt Debreczenben egy hivatalánál fogva nagy tiszteletű alak, a kire, bár a nevét nem mondom meg, mégis mindenki rá fog ismerni. Ez egyszer elment a diákok examenére, mikor éppen a német grammatikából nyakgatták őket. Egy diákról azt mondta a tanár: «ez a korhely egy szót sem tud németül.» — «Dehogyan nem tud», — mondá a nagyérdemű vizitátor: «gyere ide csak fiam, majd én examinállak meg.»

Maga a főtisztelendő úr tudott németül; t. i. hogy két szót tudott: az egyik az volt, hogy «Pferd», a másik meg az, hogy «Mensch.»

«Hát mondd csak fiam, mit tesz az magyarul, hogy «Pferd»? A diák bátran felelé: «Lú!» — Nagyon jól van! Hát azt megtudnád-e mondani, hogyan mondja a német, hogy «ember»? — A diák tudta: «Mensch!» — Nagyon jól van fiam, Szekeres! tudsz te jól németül! Eminentíát kell neki adni.»

«Hja! Minálunk a ki pedig «hátra» akar menni, az pedig mehet hátra.»

Alá is ut, fel is ut! Ebben nekünk senki nem parancsol.

Az az Isten, a ki a szabadságot adta az embernek, észt is adott hozzá, hogy tudjon vele élni s jutott ebből a magyarnak is bőven. — S a kinek nem jutott, arra azt mondja a magyar, hogy «annál jobb, mert nem vesződik vele».

VÖLEGÉNY-VERSENY.

Tizenhét éves korában hagyta el a zárdát Arzinoë kisasszony, hogy atyja palotáiban elfoglalja a helyét.

Az atyjának három palotája volt: egy a Chaussée d'Antinon, másik Nizzában, a harmadik Biarritzban.

Arzinoë kisasszony tizenhét éves koráig nem látott más férfit, mint az atyját a ki minden születésnapján meglátogatta a zárdában öt perczre. Születésnapja épen karácsony szombatjára esett. A keresztnéve pedig sehol sem volt följegyezve a naptárban. Más uri gyermeknek évenként háromszor szokás találkozni az atyjával: a Jézuska születésnapján, a saját születésnapján, aztán meg a nevenapján. — Az előre bocsátott körülmények indokolják a helyzetet, hogy ez a három találkozás egyetlen egyre redukálódott.

Arzinoë kisasszony mindig prémes pelisseben látta az atyját. Egyik évben tengeri vidra prémje volt, másikkban fekete róka. És Arzinoë meg volt arról győződve, hogy az a prém épen olyan kiegészítő része a férfiúi nyaknak, mint az oroszlánnak a sörénye, a kondor keselyűnek a tollbodra, s a pongó majomnak a szörgallérja, melyeket a természetrajzi diszmunkákban lefestve láthatott.

Hogy a férfiaknak egy pápaszem is van oda növe az orrukhoz, az iránt sem lehetett semmi kétsége.

Mikor aztán a zárdából kikerült, akkor még egy évet otthon kellett töltenie, gyakorlati utónevelés végett.

Kapott saját udvartartást: hajlottkorú társalkodónöt, britt születésű misst, schweiczi komornát a legerényesebb cantonból, svéd ének mesternöt; lovagolni is tanították:

madame Ciniselli oktatása szerint. Nagy gond volt rá, hogy semmi férfi és semmi francia nő ne közelítsen hozzá, — a míg a tizennyolezadik évét be nem tölti. Nem azért, mintha a férfiak és a francziák iránti ellenszenvet akarták volna a szívébe oltani: au contraire! azért, hogy a mint azután a világba kilép, egyszerre varázsszerűen tűnjék eléje az eddig nem sejtett valódi, igazi magas társaság. Színházban is csak a balletot volt neki szabad megnézni. Regényféléit természetesen nem adtak a kezébe mást, mint a Contes Bleues-t.

Mikor Arzinoë kisasszony a tizennyolezadik évét betöltötte, monsieur Cascador megvesztegetett egy kalendárium-esinálót, hogy jan. 5-ére tegye be «Arzinoë»-t, «Telesphor» helyébe. Ezt a nevet úgy sem viseli senki; mert ha valakit Telesphornak keresztelnének, minden ember okvetlenül Telescopinak, meg Telephonnak hiná. És így Arzinoë tizennyolezadik évében hozzájutott, hogy a nevenapját megünnepeljék.

Azon az éjszakan a Chaussée D'Antin makadámján végtül-végig álltak az urasági fogatok. A mi csak bel- és külföldi celebritás volt Párisban, az mind hivatalos volt a Cascador-palotába.

Monsieur Cascador neve nagyon jó hangzásu volt. Francia orthographiával írva még jobb: «Cascade d'or» (Arany zuhatag!). Miként a zuhatag kifogyhatatlan, azonképen az ő milliói is.

Monsieur Cascador az amerikai petroleum-királyokat csak nevette, s a Rothschildeket csak türte maga mellett. Egy tollvonása biztosította az orosz államkölcson fényes sikerét s egy kézmozdulata lecsillapítá a börzén a deroutot. Azt mondják, hogy még a politikai mozgalmakra is nagy befolyása volt.

Arzinoë kisasszony ezen a napon kapott először kivággott ruhát, s a füleibe boutonokat. A Figaróban két hasáb volt írva ez estélyről, s abból háromnegyedrész hasábot foglalt el magának a házi kisasszonynak szentelt eloge.

Ha szabad hinni a reportereknek: az új jelenség minden eddigi szépséget elhalaványított, bájainak orkánszerű hatalmával. Ha maga Aphrodite istennő jelen lett volna az estélyen, nem tehetett volna egyebet, mint hogy kiszálljon galambok által vontatott hintójából s azt mondja az est csillagának: «tessék a helyembe ülni; én megyek nyugdíjba!» Valóságos csillagfutást idézett elő. Értve alatta a minden országból idesereglett diplomatai ügynökök és attachék melleiken és gomblyukaikban levő csillagokat, a kik mind utána futottak. Az angyaloknak el kellett hagyni a helyeiket a mennyországban hogy erre a specialis alkalomra mind átköltözzenek Arzinoë kisasszony szemének kék egébe.

Valóban merész gondolat volt, nem is mindenkinek van megengedve: a haját hosszan leeresztve viselni — (az első estélyen!) De a siker mindent kiment. Az ilyen hullámzó arany előtt el kell némuíni minden törvénynek, még a divat törvényének is. Hozzágondolva még, hogy ennek a hullámzó aranynak még folytatása is van: tizenkét millió frank hozományban.

A hódítás hévmérőjeül az estélyre következett hét nap szolgálhatott.

Ezen napok alatt szokták (és kell) megtenni a reconnaissance viziteket. Mentül későbbi napon, annál elegánsabb; de az oktáván túl már menthetetlen etiquette-sértés.

A látogatást tevők (a férfi nemből) rövid üdvözlés és eszmecsere után a kisasszony elfogadó termében, átmentek a házi úr appartementjába is s ott hosszabb időt töltöttek. Visszajövet bizonyos emótiót constatált rajtuk a kabátjaikat felsegítő komornyik. Ha ketten összetalálkoztak az előszobában, egymást nagyon haragos szemmel nézték végig.

A hetedik nap leteltével monsieur Cascador színház után értesíté Arzinoë kisasszonyt, hogy az ő boudoirjában kívánja a theát élvezni; Arzinoë visszaizent, hogy nagy öröme fog szolgálni.

Cascador úr volt már hetven éves; de hogyha jól összeszedte magát, fekete frakkban, fehér mellényben, nem látszott többnek hatvannyolcznál. Finom, sima modora elfeledteté az életkorát, s a hölgyek, a kik vele beszéltek, valóságos charmeurnek nyivániták. Arczkifejezését bizonyos világismerő, kritikus mosolygás tette érdekessé.

Saját leánya irányában is az volt a modora, a mely más hölgyekkel szemben: gyöngéd, figyelmes, lekötelező.

— Kedves Arzinoë. — Megbocsát ezért a szivarért? — Ha nem tűrheti: kioltom. — No hát nagyon köszönöm. Hát hogy tetszett önnek a mai előadáson Mirczvinszky?

— Mirczvinszky? szólt Arzinoë. Hát «az» énekelt?

— Nagyon szeretem, ha ön úgy hallgatta végig az előadást, hogy észre sem vette, hogy a világhírű lengyel művész énekelt. Önnek a figyelme másfelé volt lekötve.

Arzinoë kisasszony elpirult: védtelen volt.

— Egészen rendben van. Minden látszó ön felé volt fordulva. Nem csoda, ha ebben a keresztútban nem vette észre, a mi a szinpadon történik. Latta ön lord Girlsbyt? Ott volt a parquett-páholyban. Hát herczeg Taskendievicset? Az idegenek páholyában? — Azzal a nagy körszakállal? Chassepoul barátom (ott ült két hölgy között) egy percze se tette le a kezéből a látszóvet: úgy könyökölt ki a támlányra, hogy a két hölgye az ő hátán keresztül volt kénytelen egymással fecsegni. A kopasz fejről észre vehette: úgy világolt, mint a hold. A mi tábornokunk is egyre pödörgette fölfelé a bajusza hegyét, s insultálta a mellette elhaladókat, a kik a helyéből fölkeltek s megzavarták az önre bámulásában. A kis Nerion meg azzal akarta önnek a figyelmét magára vonni, hogy folyvást fenhangon fecsegett s a közönséggel lepiszszegtetete magát. Nem tettek önnél látogatást a páholyban, az alatt, a mig én felvonás közben az elnöknénél tettem udvarlásomat?

— De igen: mind az öten.

— Egyszerre? Ez alkalmatlan. Nálam külön-külön voltak.

— Mindegyik hozott a számomra egy gyöngyvirág-csokrot.

— Nálam is hagytak hátra valamit; de nem gyöngyvirágot. Mind az öten házassági ajánlatot tettek.

— Hogyan? Mind az öten engem kértek meg? Az sok.

— No nem úgy, hogy mind az öthöz férjhez menjen; hanem csak egyet kiválaszson közülök.

— Hogy is híják őket?

— Nálam jegyzékben vannak: Girlsby Henry lord, Taskendievics Sergius herceg, — Chassepoule Alfonz bankár, — Le Rongeur Achille colonel, — meg a kis Jules Nerion, a jó fiú. Igen jól ismerem valamennyit.

— Nekem is vannak róluk jegyzeteim.

— Már vannak?

— Hogy ne! Háromszor találkoztam már mindegyikkel. Egyszer az estélyünkön, másodszer a látogatásuk alkalmával, harmadszor a páholyban. Három találkozás csak elég arra, hogy valakit az ember megismerjen?

— Tökéletesen. No, és mik önének a jegyzetei mindezekről a versenyző — urakról? (Majd paripákat mondtam.) Csak azért vagyok erre kíváncsi, hogy azután magam is kiegészíthessem a kegyed észleleteit a saját adataimmal, hogy azokat egybevetve, kegyed aztán a legkedvezőbbet választhassa ki jövődöbéli élettársul. Hát kezdjük a mylordnál: Girlsby Henry.

— Valódi gentleman. Finom előkelő modora mindenki irányában egyformán lekötelező. Hanem azért az egész társalgásán keresztül érzik valami irónia, mely soha sem sért, csak figyelmeztet; csak ha saját magáról van szó, akkor élesedik csipős öngúnynya. Komolysága imponál. Keveset fecseg közönséges szólásmódokkal; de ha valami tárgyba belemelegsik, akkor költői lelkesedés gyujtja fel az arcát és ékesenszólóvá lesz. Szeretném őt egyszer, mint parlamenti szónokot hallani.

— No azt az egyet nem tanácsolom. Az rendes dolog, hogy a legműveltebb emberek, ha a parlamentben discúrálják, olyan gorombák lesznek, mint a rhinoceros. Higyje el, kedves Arzinoë, hogy a legpsüttebb gentlemaneket kidobálnák a legutolsó korcsmából, ha úgy viselnék magukat ott, a hogy a parlamentben szokták. Azonkívül is a mylordnak van egy kis oka nem találni egészségesnek a parlament-ház levegőjét.

— Ah, van ok rá? Ez még érdekesebbé teszi. Mi az?

— Majd később megismertetem önt vele. Most csak a kegyed följegyzéseit vegyük számba.

— Én már készen vagyok.

— No hát ehhez még én hozzátehetem, hogy lord Girlsby Henry valóban igen előkelő aristokrata-sarj, a ki ha egy kissé megterhelte is a vagyonát játék, lóversenyek s más egyéb nemes szenvedélyek által követelt tartozásokkal: azokat könnyen rendbe hozhatja. Azt is tudom, hogy adott szavát — férfiakkal szemben, — fanatikus pontossággal meg szokta tartani.

— És nőkkel szemben?

— Arról majd beszéljünk később. Most térjünk át a második számra. Mi van önnél feljegyezve Taskendievics herczegről?

— Az orosz lovagnál különösen megigéz az a bizonyos búskomorság, a méla tekintet, mely csak koronkint enged meg egyes felvillanásokat a kedély világának; s ezek is egyszerre félbeszakadnak. És a mellett igen jó szívének kell lenni. Nem régiben közös jó baráténk, marquise De Saulne, elvitt magával «quetteuse»-nek. Sorra jártuk adakozás végett az ismerős világot, úgy hiszem chinai gyermekek megmentése volt a dicséretes cél. Mikor Taskendievics herczegnél is bekopogtattunk: ő a szokott mélabús tekintetével olvasá végig a gyűjtő-ivünk felhívó szózatát, s nagyot sóhajta: «szegény gyermekek!» Aztán fogta aranyfogantyús irónját, összeadta az eddigi gyűjtésünk számszerinti eredményét, s akkor maga ugyanakkora összeget

írt alá, mint a többi társaság összevéve. Aztán kezünkbe adta a bankárjának szóló utalványt; s még csak a hálálkodásunkat sem várta be, úgy elmenekült előlünk.

— Ehhez még hozzátehetem a saját észlelésemet. A hercegnek az egyedüli fényüzése a jótékonyság. Ő nem kártyázik, nem lóversenyez. Semmi gyönyört nem szerez meg magának, a mi aránytalan nagy áldozatba kerül. Csak az a nagy búskomorsága a megdöbbentő.

— Talán titkos nihilista.

— Nem! Nem. Ezt az ábrándot ne fűzze ön a herceg alakjához. Ő igazi telivér orosz főnemes, minden rangjával együtt járó előítéletekkel. Azt láthatja mindenki, hogy a ki a tenyerét azért nyújtja feléje, hogy valamit akar kapni, üres kézzel nem távozik el tőle, hanem a ki azért nyújtja neki a kezét, hogy egy parolát kapjon tőle, az ugyan számot vessen magával, hogy hány öse van a családfán feljegyezve?

— Hát én nekem hány ösöm van a családfámon? Cascador úr nagyot nevetett a találó észrevételre.

— Kedves Arzinoë: a leány-kérésnél a férfi keze van tenyérrel fölfelé fordítva.

— De vajjon alamizsnát vár-e, vagy kézzsoritást?

— Az elsőt semmi esetre sem. A herceg olyan dúsgazdag, hogy a jövedelmeinek felét elengedi lopni. Üldözni látszik őt a szerencse. Nagybátyjai halnak meg, a kik rengeteg birtokaikat ráhagyják; a kormány vasutakat víz keresztül az erdőjein, a mik eddig semmit sem jövedelmeztek s egyszerre kincses tárházzá válnak. Német bérlők czukorgyárakat építenek a pusztáira, s legközelebb egy petroleum-forrást nyitottak meg a Fekete-tenger melletti birtokán, mely azóta az amerikai petroleumnak csinál diadalmas versenyt. És minden jövedelme oly biztos a hercegnek, hogy arra se politikai rázkódások, se mostoha időjárás, se pénzügyi válság, krach s más efféle befolyással nem bír.

— És mégis olyan mélabús.

— Az ám. Majd megmondom az okát később. Most térjünk a harmadik versenyzőre. Mit szól az én kedves barátomhoz, Chassepoule bankárhoz? Hogy kopasz a feje teteje, az nem titok. Ha maszkolni akarná, parókát viselhetne. De a kopaszság bizonyos nyílt jellemet árul el. Én is kopasz vagyok. Ez azt mutatja, hogy tud az ember élni. A sátoros cigánynak nem hull ki a haja soha. Egyébiránt milyen embernek találja ön az én barátomat?

— Már aztán az én kedves barátom Chassepoule egészen másforma ficzkó. Annak nem igen szántottak barázdát az arczára a bajok és gondok.

— Az igaz, hogy mikor beszél, olyan életvidám, hogy az ember egészen elfelejti. . .

— Hogy a homloka kilátszik a kalapja alól hátul.

— Úgy röppentyűzik az élezzel, mint egy tűzijátékos.

— Hát még ha értené ön azokat az élezzeket?

— Többféle értelme is van az élezzeknek?

— Van bizony. Ez a «szellem».

— Hát én azt mikor értem meg?

— Majd ha egyszer asszony lesz.

— De annyit még is megértetek belőlük, hogy Chassepoule úr nagy hódításokhoz szokott a hölgyeknél.

— Egész fel Fortuna istenasszonyig.

— És a mellett jó szive van. Szereti segélyezni az inségeseket.

— És felruházni a rosszul öltözötteket. Hozzá teszem, hogy elég gazdag is hozzá, hogy ezt a nemes szenvedélyét kielégítse. Vannak neki még jobb élczei is, mint a minöket a salonokban elosztogat: hanem azokat nagyon drágán fizetteti meg a börzén.

— Ezt meg már épen nem értem.

— Bár én se érteném.

— Azt csodálom, hogy eddig meg nem nősült.

— Én sokszor biztattam, hogy tegye meg. Azt mondta, hogy akkor nősül meg, a mikor az én leányom férjhez menő lesz.

— Ah! Tehát itt is «spekulált»? Hát azok a hölgyek, a kik ott voltak vele a páholyban, talán rokonai. Én azt gondoltam, hogy az egyik felesége.

— No csak olyan «mostoha» felesége.

— Hát az megint micsoda?

— Hogyan magyarázzam ezt meg önnek, kis leány? Hát ezek olyan válfajai a hölgyeknek, a kik a megfordított hűtelenséget képviselik.

— Megfordított hűtelenség? Hogyan érthető ez?

— Ejh! Kis feledékeny! Hát nem tanították önnek a nevelő-intézetben a thesiseket, synthesiseket és antithesiseket?

— De igen.

— No hát a thesis: «mi a hűtelenség?»

— Hűtelenség az, ha valaki nem szereti azt, a kinek tartozik vele.

— Tehát az antithesis: a megfordított hűtelenség...?

— Ha valaki szereti azt, a kinek nem tartozik vele.

— Helyes a megoldás.

— Én azonban még így sem értem.

— Lesz alkalma empirice megérteni, ha a barátomhoz talál nőül menni. No de még többen is vannak. Mit szól ön a tábornokhoz?

— Az már aztán az igazi férfi! Egész megjelenése imponál. Csupa erőnyilatkozat minden szava.

— S annak megfelelnek a tettei is. Hirt, nevet szerzett magának Tonkingban, mikor a «fekete zászlósok» ellen harczolt. Akkor kikiáltotta a közvélemény a jövő hadjárat praesumtiv fővezérének. Nem gazdag ember: a fizetése nem több tizenhatezer franknál; de el tud belőle költeni nyoleczvanezret.

— Hogyan? Csak nem kártyás talán?

— Azt mondják, hogy valami politikai párt poussirozza. Nagy jövendő vár reá. Ha bizonyos párt kerül a kormányra, hadügyminiszter lesz; s mikor az ágyuk mennydörögnek, akkor aranyeső esik. Nem megvetendő kilátás: egy historiai nevű férfit hitvesévé lenni.

— Én még is valamennyi között legkedvesebb alaknak találom a kis Neriont.

— No lássa! Egészen egy véleményen vagyunk. Ez a legszelidebb fiatal ember a világon. Csupa kedélyesség. Mindenkinek megengedi, hogy a rovására tréfáljon, s semmiért meg nem haragszik. Ez igazán az a férfi, a kire az asszonyok azt mondják, hogy az ujja körül csavarhatja az ember.

— Azt szeretem benne, hogy egészen ideálista. Meg, hogy mindenben egy nézeten van velem. A míg mások tánczolniak, mulatnak, ő leül mellém és beszél művészet-ről, irodalomról, utazásairól.

— Egész éjfélig.

— Igen. Akkor bucsút vesz és eltűnik. Megmondja őszintén, hogy ő éjféli után már nem társaságba való. Igen rendes életet él.

— Valóban nagyon rendes életű ifju. Szabad öntől még egy csésze theát kérem?

A míg Arzinoë e kívánságának eleget tett: Cascador úr a zenélő burnótszelencéjét muzsikáltatá az asztalon, melyből egy rugó megnyomására egy pompás kis kolibri ugrott elő, s az csicseregte el, tolláskodva, berzenkedve az egész bordalt «Borgia Lucrecia»-ból. Arzinoë nagyon gyönyörködött a kis bohókás madárban: Droz testvérek remekművében.

— Ha tetszik, önnek adom. Mondá Cascador úr.

— Minek? Hisz a mi az öné, az az enyém is.

— Helyesen van mondva. No hát térjünk a felvetett témánkra. Talált ön valami választást a versenyző kérői között?

— Igazán nehéz az elhatározás.

— Hát én majd segítek önnek azt megkönnyíteni. Lásuk az éremnek a sasos oldalát. Tudva van, hogy a férfi medaillonjának az egyik felén ott van a kép, a másik felén meg a sas.

Ilyen sasunk mindnyájunknak van. Némelyiknek egy

fejü, másiknak kétféjü; de mindenesetre ragadozó madár. Tehát vegyük őket sorba.

— A kis Nerionra vagyok a legkiváncsibb: ugyan miféle sas lehet annak a hátán?

— De csak tartsunk rendet: a hogy startolnak az úrlovasok. Első a sorban Girlsby lord. Ennek a paripájára, mint többször nyertes telivérre, legtöbb teher rakható. Tavaly nyáron ennek a gentlemannak a neve nagyon sűrűn volt a hirlapokban olvasható.

— Az akkor lehetett, mikor a nevelőzárda fejedelemnöje a hirlapokból (pedig oda igen kegyes lapok járnak) ollóval rendesen kivágott valamit, mielőtt a kezünkbe adta.

— Azt nagyon helyesen is tette. Tanult kegyed obabenn görög mythológiát?

— A mennyi épen a nevelési rendszerrel összefér.

— Ismeri talán a «minotaurus» regéjét?

— Azt igen jól. A minotaurus egy ökörfejű szörnyeteg volt, a kit Minos király bezáratott a Daedalus által épített labyrinthba, s a kinek az athenaiek tributumképen évenként tizenkét szüzet tartoztak áldozatul küldeni; miglen Theseus, Ariadne fonálgombolyagának segélyével a szörnyeteget a labyrinthban felkereste és megölte.

— No hát erről a minotaurusról volt szó a lapok kiolózott hasábjain.

— A ki a krétai labyrinthban lakott?

— Nem. Ez a londoni labyrinthban üzte kegyetlenkedéseit; de még nagyobb mérvekben, mint a krétai: mert ez minden héten követelt egy új áldozatot; tehát évenként ötvenkét szüzet.

— De csak nem ette meg őket?

— Au contraire! Inkább megtraktálta őket pezsgővel és lüdmáj-pástétommal.

— Hát hisz az nem is olyan nagy bün.

— Hiszen semmi sem bün addig, a míg valami ujságíró meg nem tudja. De hát egy ilyen modern Theseus utána járt e titkos gonosztetteknek s azután irtóztató lármát

csapott a londoni szüzáldozatok miatt az új minotaurus ellen, a ki senki sem más, mint a mi szeretetreméltó lordunk. Az ügy utóljára a parlament elé került, ott is nagy port vert föl; utóljára is a parlament kénytelen volt egy új billt hozni, melyben kimondatik, hogy a londoni leányokat elesábitani tizennyolcz éves korukon alól nem szabad.

— Hát tizennyolcz éven túl szabad?

— Akkor sem szabad, csakhogy a tény nem kerül a bünügyi codex, hanem csak a polgári codex ítélete alá.

— Ezért kellett a lordnak Angliát elhagyni?

— Ezért is.

— Hát bizony elég nagy hiba, ha egy férfinak a hajlandósága minden héten megváltozik.

— De annál még nagyobb hiba is van.

— Én ezt tartom a legnagyobbnak. Ha valaki képtelen állhatatosnak lenni.

— És még annál is van nagyobb hiba. Ha valaki nagyon is állhatatos olyan szerelemben, a mely minden isteni és emberi törvény szerint meg van tiltva. Ezen népiesen hirhedetté lett kicsapongásain kívül van még a mi ifjú lordunknak egy sokkal vétkesebb szenvedélye, a melyről csak az előkelő körökben suttognak. Évek óta él tilos viszonyban az ángyával: a bátyjának a feleségével. A bátyja ellen-tengernagy. Ezért lett a királynő által minden britt területről kitiltva.

— Akkor legyen egygyel több britt terület rá nézve a mi házunk is.

— Most következik hát az orosz herczeg. Taskendievics özvegy. A mit tud felöle a világ, mind ajánlatos az egész jellemére nézve. Csupán csak egy kis fekete pont van az életében. Ez a feleségének a meghalálózási módja. Együtt utaztak a Schweiczba. Naponkint tettek gyalog kirándulásokat a havasokra: egyedül, kíséző nélkül. Egy este a herczeg egyedül magában tért haza. Azt mondta, hogy a felesége, a mint egy nemesgyopár-virágot le akart

szakítani a szikláról, hirtelen elszédült s lebukott az ezer lábnyi mélységbe. Az összezúzott nőt feltalálták a hegyszakadékban. A hullát bebalzsamozottan ólomkoporsóba zárva küldte haza Oroszországba Taskendievics: ott nagy pompával temetteté el a családi sirboltban. Azonban ezen balesetnek véletlen tanúi is voltak: egy kecskepásztor, ki a hegyoldalban heverészett és egy német turista, ki egy távoli hegytetőről távcsővel kísérte a sétáló párt. A hercegről azt beszélik, hogy ő maga taszította le a feleségét a meredélyről.

— Hisz akkor az egy daemoni jellem.

— Tanúk vannak ellene, a kik hallották, hogy heves czivakodása volt az asszonyával a megelőző napokon. A baleset napján a megszokott havasi vezetőt hamis ürügyek alatt távolította el magától. Legsúlyosabb rá nézve a két szemtanu vallomása. Az orosz hatóságok vizsgálatot indítottak ellene. És most csak az a kérdés, hogy a herceg pénze nyomja-e le a serpenyőt, vagy az igazság? Ha nem sikerül a kecskepásztorra kisütni, hogy idiota, s a német turistát a vallomása visszavonására rábírni, a mi szép hercegünk aligha el nem sétál a Koliván tóhoz, ólmot bányászni.

— Hát ez az ő búskomorságának az alapja? No, a kit ilyen öntudat terhel, annak nem szeretnék a második felesége lenni.

— Chassepoule bankár barátunkról már nem mondhatnám, hogy az álmát nagyon zavarnák az áldozatainak kísértő szellemei.

— Vannak ilyen áldozatai?

— Maga sem tudja a számát. Az ő mestersége az ilyesmit megengedi. Egy börzei deroute, a mit az ő genialis feje hozott színre, rendesen tragikus következményekkel jár. Hanem az emberélettel ő olyan könnyen bánik, mint egy drámairó. E tekintetben ő nagyobb Shakespearenél. Aztán az eszközökben sem igen válogatós. Gyémántvidéket, petrolumtájat «megsózni» épen olyan könnyen

megy nála, mint a «tatárkaesákkal» — hamis táviratokkal — felforgatni az üzletvilágot, vagy mesterséges «Ring»-ekkel egy egész világrész szegényeinek a szájából kiszedni a betevő falatot; államhivatalnokokat megvesztegetni, államtitkokat ellopatni, az ő különös erényei közé tartozik.

— Hisz akkor ez egy gazember!

— Hogy volna gazember? Hiszen mindig nyer.

— Hát csak az a gazember, a ki vesz?

— A játékban mindig. Aztán ugyanazokat az eszközöket másnak is szabad használni. Ha neki szabad csalafintáskodni, másnak is keze ügyében van ugyanaz a tréfa. Ő is folyvást az életével játszik. Húsz milliója van; de az mindennap kockára van téve. Vagy hatot, vagy vakot! Ha egyszer vakot talál mutatni a kocka, akkor neki sincs más teendője, mint a zsebébe nyulni, nem abba, a melyikben a tárczája van: abba majd belenyulnak mások; hanem abba, a hol a cyankali van. Azt mindig magával hordja, készen áll minden eshetőségre. Egyszer egy jó barátja a tönkrejutás szelén állt, odament hozzá könyörögni, hogy segítsen rajta, különben kénytelen lesz öngyilkossá lenni.

«— — — Barátom, mondá Chassepoule; pénzt nem adhatok; hanem itt van a zsebemben a cyankali: ezt megoszthatom veled.»

— Csaknem hihetetlen! Hisz a bankár minden jótékonyági intézménynél ott szerepel, mint jóltevő.

— Hja: az neki reklám.

— Nem gondolok rá többet. Hát a tábornok?

— Ennek csak az az egy hibája van, hogy nagyon szeret verekedni.

— Hát hisz az egy katonánál erény.

— Az ám. Csakhogy nem a poroszokkal szeret verekedni; hanem fiatal petit crevéekkel, a kikre féltékeny.

— Hát féltékeny?

— Borzasztó módon! Othello hozzá képest valóságos

methodista prédikátor. Ha az ő imádotója egy oldalpillantást mer vetni valami csinos dandyre: az a gavallér másnap holt ember. A tábornok úgy szurkálja fel a kard hegyére a vetélytársait, mint a lepkegyűjtő diák a pillangókat a gombostűre. Egész gyűjteménye lehetne belőle. Azonban megeshetik, hogy egyszer majd ő is emberére talál, a ki őt spékeli fel.

— No én miattam ne öljön meg senkit; maga se haljon meg. És így szerencsésen eljutottunk az utolsóhoz: az én kedvenczemhez, a kis Nerionhoz. Ennek a jó, szelid, rendes fiúnak csak nincs semmi bűne.

— Igazán nincsen. Ez nem vét senkinek: saját magát kivéve. Mint tapasztalható ön: éjfélkor rendesen eltűnik a társaságból. És akkor rendesen haza megy. Egyedül marad, bezárkózik a szobájába. És akkor elkezd egymagában inni. Minden reggel úgy feszítik fel az ajtaját az inasai s előkeresik egy alól, asztal alól holt részegen. Az orvosok lemondtak róla. Rövid időn delirium tremenst fog kapni.

— Mi az a delirium tremens?

— Szó szerint «reszkető hagymaz», különben «iszákos düh». Az örvongó mindig szomjas, mindig kábitóbb italokra vágyik: bor után cognacot, absynthot, siberiai galóczapálínkát kíván inni, utoljára csak az aether elégíti ki a vágyait. Ha nem ihatik, rossz kedvű, szeszélyes, a fejét nem bírja, minden tagja reszket, üldözési mániában szenved, aludni nem tud; mihelyt lefekszik, egereket, patkányokat lát maga körül futkosni, azok után kapkod dühösen; ha aztán megint hozzájutott a szomjazott méregitalhoz, akkor tréfás lesz, felvidul, bohóságokat beszél és cselekszik; utoljára lefekszik, mint egy darab fa s néz ragyogó szemekkel a magasba, és beszél víziókról; a mik majd rémületesek, majd érzékhevítők s ez nála az álom. Mikor egyszer-egyszer abbahagy minden ivást, akkor igen kedves ember; de nagyhamar visszaesik megint.

— S ezek az én kérőim?

— De vannak még többen is: ezek csak a kiválogatottak. A többieket be sem mutattam önnek: azoknak csak hibáik vannak, kárpótló előnyök nélkül. Most már választhat ön e közül az öt közül, a melyik legjobban tetszik. Annyit biztosan mondhatok önnek, hogy ilyen az egész társadalom, a mit én ismerek.

Arzinoë fölkelt a kerevetről s odalépve Cascador úr elé, azt kérdezé tőle:

— Ugyan mondja ön meg: miért világosított fel engem ezekről a körülményekről? Hiszen ha ilyen az egész társadalom; ha a házasulandó férfiak között az az öt, a kit ön a bandából kiválasztott, még a diszpédányok közé tartozik, akkor lehetetlen volna, hogy egyetlen egy házasság létrejöjjön a civilizált világban. Én azt hiszem, hogy a férjhez menendő leányok bekötött szemmel nyujtják a kezeiket. A vőlegényeik jellemének árnyoldalaírói nem beszél nekik senki: talán nem is ismerik meg azokat soha; maradnak boldog tudatlanságban. Vagy ha megtudják is a hibákat, mint asszonyok, akkor már kötelességük azokat eltérni: talán feladatuk azokat megjavítani. Szokása talán más szülőknek is a férjhezmenendő leányukkal ilyen modorban ismertetni meg a kérőket?

— Nem szokása az senkinek. Legalább én nem tudok rá analog esetet.

— Hát akkor miért kellett épen én nekem abban a kivételes szerencsében részesülnöm, hogy azokat, a kik a kezemért versenyeznek, a legsötétebb árnyoldalaikról ismerjem meg? Azt akarta ön, hogy egyikhez se menjek nőül?

— Azt.

— Megengedi ön, hogy találgassam ennek az ön különös gondoskodásának az okát?

-- Szabadságában áll.

— Ön úgy látszik, hogy gyűlöli a magasabb körök társaságát?

— Nem jobban, mint a többit.

— Talán arra a világra akar ön figyelmessé tenni, a hol az emberek munkával töltik el az életüket?

— Bizonyosan mondhatom önnek, hogy még eddigelé minden úgynevezett szorgalmatos ember, a ki egyszerre valami gazdag házasság által nagy uraságra tett szert, még több bünt és bolondságot tudott elkövetni, mint a kik abba beleszülettek.

— Hát a megfordított eszmejárásra nincs eset, hogy a gazdag leány osztotta meg a szegénységet azzal, a kit megszeretett?

— Oh igen sok eset van rá. Százat tudnék önnek elmondani. Herczegkisasszonyok, myladyk, bankárok leányai, az előkelő világ «star»-jai szereztek ilyen meglepetéseket a családjaiknak; az egyik elutazott az apjának a lovászával, a másik egy czirkuszbeli clownnal kötötte össze az életét; tudok olyat, a ki egy cigánynak a sátorát választá otthonának, sőt olyan is akadt, a ki egy versfaragóhoz ment nőül (sátor nélküli cigány!). De mindannyinak siralmas vége lett. A nyomor nem jó társalkodó. Száz eset közül kilenczvenkilenczben a hímest pillangó visszaváltozik csunya hernyóvá: a férj halálra kínozza a miatta magasból leszállt nőt.

— És a századikban?

— Az asszony ölte meg a férjet. Az esküdtszék fölmentette.

— E szerint tehát nekem nincs más választásom, mint visszamenni a zárdába s felvenni a fátyolt.

— Még van önnek egy kéréje, a ki méltó arra, hogy kezét és szívét neki adja.

— Egy kéröm, a kit nem ismerek?

— Nagyon jól ismeri őt.

Arzinoë nagyot bámult e szóra. Sok férfit látott már, a mióta a világba bevezették: egy-kettőnek az arczat meg is jegyzé emlékében; de ismeretségnak az nem nevezhető. Hasztalan keresgélt, nem talált semmit.

— Osztályunkhoz tartozik? Kérdezé Cascador úrtól.

— A legismertebb név az országban és a külföldön; a legion d'honneur, és számos külföldi rendjel tulajdonosa; tagja a senátusnak.

— És vagyonos?

— Olyan vagyonos, hogy önnek mindazt a pompát és kényelmet megszerezheti, a mihez itthon hozzászokott. A kinek nem kell az ön hozománya: egyedül ön maga.

— Annyira szeret?

— És nagyon régen. Biztosan mondhatom, hogy senkit mást önön kívül nem szeret. Hü rabszolgája fog önnek lenni, a ki türni fogja a szeszélyeit: a mik okvetlenül lesznek, mihelyt férjhez megy.

— S mi hibája van?

— Egyetlen egy hibája van: az, hogy már nem fiatal. Hanem azért beválik férjnek, jobban, mint sok huszon-négy éves ifjonez, a ki nagyon sietett élni, s a milyenekből áll a mi «arany fiatalságunk». Özvegy ember, a kit az első felesége is, mint a férjek mintaképét, híresztelt el az ismerőseinek, s a kihez repülve sienne Páris bármelyik hirhedett szépsége, ha a kezét nyújtaná neki; de a ki a felesége halála óta senkivel sem kezdett liaisont, azért, mert önt tartotta szem előtt.

— Ki lehet ez a ritka derék ember? Beszéltem én czzel valaha?

— . . . Most is vele beszél ön

— Kegyed? Cascador úr? Hisz kegyed az atyám.

— Én nem vagyok kegyednek az atyja, s a megholt feleségem nem volt kegyednek az anyja. A feleségem szerencsétlen volt legmagasabb női hivatásának elkövetkeztek: gyermeke holtan jött a világra. Az orvos nagyon sok chloroformot talált vele felszívatni. A míg aztán az accoucheur azzal volt elfoglalva, hogy a tetszhalott anyát életre hozza: én összebeszéltem a sage femmeal — ugyanabban az órában jött egy fölösleges gyermek a világra, a kinek az anyja pinczérnő volt egy café chantantban. Az eladta

az anyai jogát ezer frankért. Mire a nőm életre tért, már akkor egy szép kis eleven leánygyermek sirt mellette az elefántcsont bölcsőben, valenciai csipkékbe pólálva. Ő soha sem tudta meg a kegyes csalást. Abban a hitben élt és halt meg, hogy az a szép gyermek, a ki az ő gondjai alatt felnevekedik, az ő szülőtte. Én azonban évről-évre láttam azt fejlődni, s megerősödött bennem az elhatározás, hogy a midőn abba a korba fog ön jutni, a melyben a férjhezmenetelre kell gondolni, fel fogom önnek fedezni születésének a titkát s saját kezébe teszem le sorsának elintézését.

Arzinoë azt hitte, hogy álmodik.

Cascador úr minden intézkedést megtett, hogy őt ébrenlétéről meggyőzze.

— Itt vannak, kedvesem, az ön dolgára vonatkozó mindenféle bizonyítványok. Először is az orvosi jelentés arról, hogy nőmnek holt gyermeke született; ez a Nr. 1. Azután a Nr. 2. a szülésznőnek a bizonyítványa, miszerint mademoiselle Sally Japonnak újszülött leánya az én házamhoz lett becsempészve. A 3. alatt megtalálja ön az igazi anyjának, Sally Japon kisasszonynak az elismervényét, mely szerint az újszülött leányát ezer frankért nekem átengedi s szülői jogairól lemond. Még egy negyedik irat is van. Ez pedig a Salpêtriere gondnokának a hivatalos schédája, szabályszerűen rovasolva: azon tartalommal, hogy ezelőtt két évvel az ott gyógykezelés alá került Sally Japon diphtheritisben meghalt. A schéda hátlapjára fel van jegyezve, hogy a montmartrei temetőnek hányadik táblája, sora és száma alatt lett elhantolva. Mindezekből meggyőződhetik kegyed, hogy én kegyedre nézve egy tökéletesen idegen férfi vagyok. Jogom van ugyanazzal a kérdéssel közelíteni kegyedhez, a mivel a többinek: «akar-e hitvestársam lenni?» Ha akar, akkor az öné a millióim, a palotáim, az uradalmaim, egész a muzsikáló szelenczémig, minden. Ez előmutatott iratokat nyilvánosságra hozzuk. Az anyakönyvi adatokat kiigazítatjuk s semmi akadály nem áll

közöttünk. Én semmi erőszakolást nem használok ön elhatározására. Kezébe adtam a bizonyítványait: ha tetszik önnek, a tűzbe dobhatja. Akkor én nem fogom bebizonyíthatni, hogy ön nem az én leányom. Láthatja ön, hogy nem fenyegetem azzal, hogy tagadó válasz esetére kiteszem önt az utcára. Ön elhatározhatja magát tetszése szerint, akár arra, hogy az öt kérőjének a neveit egy kalapba dobja, s a melyiket kihúzza, annak adja a kezét, akár arra, hogy itt marad a házamnál s együtt lakik velem, azt tudva, hogy ön itt senki más, mint Sally Japonnak a szép hajadon leánya. Ön senki mással, mint saját magával, nem fog vitába kerülni, erről az egyről biztosítom.

Ezzel Cascador úr magára hagyta Arzinoét.

A leány sorra vette, átolvasta újra meg újra a kezében hagyott iratokat. Meggyőződhetett belőlük, hogy a mit Cascador úr mondott, való.

Azután végig gondolt mind azon a mit az öt kérője felől hallott a hatodiktól — és arra a vég meggyőződésre jutott, hogy ez a hatodik a legfélelmezőbb: a ki tútesz a többiekén.

A «Hôtel de Ville»-el szemközti palotának a kapuja fölé van kitűzve egy háromszinű zászló, melynek fehér sávján ez a felirat olvasható: «Bureau du Paradis».

«A paradicsom irodája!» Ez már csak eléggé érdekes ezim arra, hogy a kinek a szemébe ötlött, megálljon a kapu két oldalán óriási betűkkel nyomtatott prospectus előtt, és olvassa, hogy mit árulnak a paradicsomban, és mi áron?

«A köztársaság oltalma alatt!»

Ez a sor ezinoberveressel van nyomtatva.

«A hadügyminiszterium pártfogása mellett.»

Ez meg ultramarinkékkal.

Következik fehér betűkkel fekete alapon.

«Menyasszonyok kiházásítása!»

Aztán mind a négy szélén a placardnak arany betűkkel:

«500 frank kelengye!»

Az apróbb betűkkel nyomtatott sorok aztán elmondják a feltételeket.

A kamara felhatalmazta a hadügyminisztert, hogy az új-caledoniai francia telep férfi tagjai számára határozatlan számú, férjhezmenésre alkalmas, hölgyeket toborozon össze s azokat államköltségen rendeltetésük helyére elszállítsa.

Következik a természetrajzi indokolása annak, hogy miért legyen Új-Caledonia a paradicsom?

Terem kókuszt, tengerit és dohányt. Sport tengeri kutyákra. Pénzérték: egy kókusz = tíz tengerikutya-fog; — tíz tengerikutya-fog = egy rúd dohány; tíz rúd dohány = egy «isa» (eszményi pénz) tíz isa = egy minőségű asszony-személy; — árak fokozatosan a minőség szerint fölfelé, egész száz isaig. E szerint átlagos árt véve, lehet mondani, hogy egy férjhez menendő hölgynek az értéke az új paradicsomban: = 50 isa; = 500 rúd dohány; = 5000 tengerikutya-fog = 50,000 kókuszdió: ami nem megvetendő egyenérték.

Völegény van elég. Jön még több is. Új-Caledonia Franciaországnak a fegyverkolóniája. Oda szállítják azokat a válogatott gonosztevőket, a kik élethosszigan való deportáltatásra szereztek érdemeket: ide számítva a gyujtogatásért elítélt communard urakat is.

Mint hogy azonban Új-Caledoniában ilyen exorbitans nagy ára van a szép nem képviselőinek: a francia kormány kész az itthon constatált fölösleget az új világrésznek átengedni. Vállalkozók ingyen elszállítást és ellátást nyernek, s partra szálláskor ötszáz frank kiházásítási összeget kapnak.

Nagyobb biztatás okaért előlhátul ujjmutató jegyekkel odaszegezve, olvasható e megnyugtató záradék:

☛ Hölgyeknek, a kiknek valami multjuk van: a szerződés aláírásakor, teljes amnestia biztosittatik. ☛

Nappal nagy csoportokban szokták olvasni ezeket a fényes hirdetményeket; s kiki aztán megtéve rájuk a maga

tréfás észrevételét, megy odább: a bureau ajtaján senki be nem lép. Este hét órakor meggyújtják a villanylámpásokat, melyek verőfényükkel megvilágítják a két nagy placardot: egész éjfélig. Akkor még többen olvassák, még nagyobbakat nevetnek rajtuk; de a bureau ajtaját még akkor sem nyikorgatja senki. Éjfél után eloltják a villanyt; a kapu alja sötét lesz; akkor aztán kinyílik a bureau du paradis ajtaja; s nem hiányzanak az alakok, a kik besuhannak rajta: némelyiknek selyemruhája van. A ki bement, vissza nem jön: még sötéttel szállítják zárt kocsiban Toulonba, a hajóhoz.

A bureau főnöke egy derék, becsületes kiszolgált tengerész, a ki több ízben megtette az utat Új-Caledoniáig, míg a szemei meg nem romlottak, s a kormánypadot a bureau-paddal nem lett kénytelen fölváltani. Egyenes lelkű jámbor ember, a ki nem árul zsákban macskát. Elmondja egész őszintén a vállalkozónak, hogy miféle körülmények várnak rá a paradicsomban, s minthogy a szemei rosszak, tökéletesen közönyös eset rá nézve, hogy a berovancsolt hölgyecske szép-e, vagy kevesbe szép? s hogy az életkora csakugyan nem haladta-e még a 29 esztendőöt; a mennyit be szokás vallani hivatalosan.

— Szabad önnek a nevét kérdezni, madame?

(A vállalkozókat kivétel nélkül «madame»-nak szokás titulálni.)

— Nevem Arsinoë Japon.

— Ar—si—noë? Bizonyos ön felőle, hogy csakugyan ez a keresztneve?

— Itt van a keresztlevelem.

— Nagyon különös. De egészen rendben van. A keresztlevele szerint éppen 18 éves. Első qualitàs. Ötezer tengerikutya-fog értékű. Szőke ön, vagy barna? Nem igen jól látok.

— A hajam veresbe játszó aranyszőke.

— Veresbe játszó aranyszőke! S ön nem talált Párisban foglalkozást? Jól van. Nem az én feladatom. Van önnek valami multja?

— Van.

— Példának okáért.

— A gyámatyámnak elloptam egy burnótszelencéjét, egy zenélő kolibrivel a tetején s azt zálogba vágtam 500 frankért.

— Ellopta. Zálogba vágta. Éjjel?

— Az alatt, a míg aludt.

— Házi tolvajlás. Büntetése másfél esztendő. Mikor történt ez?

— Ma.

— És a pénz, a mi e vállalkozásból származott?

— Már nincs meg.

— Már nincs meg? Hová tette ön azt?

— Egy sírkövet rendeltem meg az anyám számára. Az anyám neve Sally Japon. Meghalt két év előtt a Salpetrierben; el van temetve a Montmartreban.

— S nincs önnek senkiye, a ki a sorsa felett rendelkezik?

— Atyám nincs. Azt nem ismertem soha. Gyámatyát a törvényes hatóság nem nevezett ki a számomra. Fogadott atyám, a kinek a nevét mondom meg, ma felfedezte előttem, hogy ő nem igazi atyám, s mint kéröm lépett fel hatodiknak öt más kérő sorában, a kik közül az egyik egy kéjencz, a másik egy tolvaj, a harmadik egy nőgyilkos, a negyedik egy spadassin, az ötödik egy részeges; én a hirlapok hirdetményei között olvastam, hogy a francia kormány az elítélt gonosztevők számára toborz menyasszonyokat, ezeknek adom az elsőbbséget: megyek Új-Caledoniába.

— Madame. Én önnek igazat adok. Az új-caledoniai völegények igen honett ficzkók az itthoniakhoz képest. Legyen ön megnyugtatta az amnestia iránt. Az ellopott arany kolibri, meg a szelencze, — megy a többiek után. A gyámatya tubákoljon más pixisből.

— Egyébiránt, a mint Új-Caledoniába megérkezem, azonnal el fogom küldeni a nekem járó ötszáz frankot a

Mont de Pietébe, hogy az ellopott szelenczét adják vissza a gyámatyámnak.

— Az igen dicséretes szándék.

— Nem vállalná el monsieur ezt a megbizást a részemről?

— Igen szívesen; hanem akkor mégis meg kell önnek mondania a meglopott úrnak a nevét.

— Talán hallott ön már Cascador bankárról?

— Oh, hogy Cascador bankárról hallottam-e? Azt még Új-Caledoniában is ismerik. Van ott nagyszámú ficzkó, a kik neki köszönhetik, hogy a paradicsomba jutottak. Tetszik tudni: holmi lázadó bányamunkások, kik a vizműveket szétrombolták. Olvasta ön a prospectusunkat?

— Nagy figyelemmel tanulmányoztam.

— És így egészen a helyzet magaslatán áll kegyed? Tudja jól, hogy az új paradicsomban versenyző völegények egytől-egyig az akasztófától megmenekült félkézkalmárok?

— Tudom.

— Azt is sejtí kegyed, hogy a hol a kókuszdió terem, meg a hol tengerikutyákra vadásznak, ott a paloták sövényből vannak készítve, s pálmalevelekkel betetözve?

— De vannak ott kukoriczaszárból készült kioszkok is, főkabórral behúzva.

— Ah, ez már a renaissance korból való építkezés. Aztán ért kegyed valami házimunkához? Teszem föl a főzéshez?

— Tanultam valamit a zárdában.

— A zárdában? No ez rendkívüli.

— Volt ott egy oláh kisasszony nevelőben, az megtanított pattogatott kukoriczát készíteni.

— Nem értem. Mi lehet az?

— Egyszerű mesterség; csak lobogó tűz kell hozzá meg egy rosta, s öt percz alatt a málészemekből izletes csemege válik, a mit az ember tarisznyában elvihet magával, és meg nem romlik soha.

— Sapristi! Hisz ez egy nevezetes találmány. Ezzel kegyed még egy új korszakot fog inaugurálni Új-Caledoniában! Az ottani lakosoknak épen az a bajuk, hogy nem tudnak mit csinálni a kukoriczájukkal. Ha megörölik, keserű lesz; ha dohot kap, kiütéseket kapnak tőle a bőrükön. Kegyed ott egy ország jóltevőjévé fog lenni. Hogyan mondják? «Pattogatott kukoricza!» Elég! Nem kell több. Úgy fogom önt előjegyezni, mint praeferentissimét. Legelsőnek fog kiszállíttatni a hajóból. Fel tudja fogni ennek az értelmét?

— Nem én.

— Az a menyasszony, a ki legelsőnek szállíttatik ki, kapja a legderekkabb völegényt. Fogadok rá, hogy egy hétszeres gyilkost fog ön kapni!

— Az nekem nagyon fog tetszeni.

— Elhiszem! A ki legtöbb embert megölt, az ott a legnagyobb tekintély. Az a dictator! Ott van az igazi világ! Köztársaság parlament nélkül. «A ki bírja, az marja!» Ez az egész «Code Napoleon». A szigeten laknak tigrisek is. Aztán meg vad emberek. Ezek mind hússal élnek; s különösen elsőbbséget adnak az emberhúsnak. Az ilyen környezetben vajmi sokat ér egy olyan férfiú, a kinek a keze gyorsabb, mint az ellenfeléé.

— Még fogom tudni becsülni, a kit a sors számomra rendel.

— Még egyet. Tud kegyed úszni?

— A mult évben tanultam. Trouvilleben általános bámulatot vívott ki az ügyességem.

— Az nagyon jó. Mert még azt is kötelességem kegyeddal tudatni, hogy az új paradicsom menyasszonyainak az eljegyzése némi formalitásokkal jár, a minők a mi világ-részünk ethnographiájában nem ismeretesek.

— Tán a hullámok között történik meg az eljegyzés?

— Bámulatos találékonyság! Azt tetszik tudni, hogy az új-caledoniai kikötők mind el vannak zárva korallzátonyokkal, melyek hosszú vonalakban, néha félkörökben

akadékoskodnak az öblök előtt. E miatt a hajók kénytelenek a nyílt tengeren horgonyt vetni. Sőt maguk a dereglyék is csak a zátonyokig képesek elhatolni s ott laviroznak addig, míg a telepítvényesek a zátonyszorosokon át begázolnak a tengerbe a dereglyéig, a fejükön hozva a csomagokat, melyek az általuk termelt dohányt s a zsákmányolt kutyafogakat tartalmazzák, s melyekért viszont cserébe olyan küldeményeket vesznek át, mikre nekik van szükségük. No hát, ha ezt tudja kegyed, akkor igen természetesnek fogja találni, hogy az élő szállítmánnyal, teszem föl a menyasszonyokkal, ezt a hosszadalmas eljárást nem foganatosítjuk: azokat egyszerűen beledobáljuk a hajóból a tengerbe. Az illetékes vőlegények ott állnak sorban a korallzátonyon: azok beúsznak értük s kifogják őket. Ki melyiket kihalásztta, az az övé. Nem fulladhatnak a vízbe, mert a derekukra kapnak egy mentőövet. A ki azonban úszni is tud közülök, abban az előnyben részesül, hogy szabadon választhat: azon férfiú felé úszva, a ki által hihalásztatni kíván. Tetszik kegyednek ez az eljegyzési methodus?

— Jobban minden eddig ismert házasságszerzési szokásnál.

— Akkor aláírhatjuk a szerződést.

Hat hét mulva megérkezett a «Formidable» hadigőzös a Szent-Vincze kikötő elé. Az új paradicsom kissé megszecske esik Páristól. Az ottani emberek a talpukkal állnak felénk. Szerencse, hogy a föld nincsen üvegből.

A nagy hadihajó megérkeztét az egész francia telep népessége várta a parton.

A szigeten van optikai telegráf és observatorium. A hajó távirati készüléke előre tudatta, hogy minő édes terhet hoz magával. Menyasszonyokat az áldott Európából! A házasulandó ifjúság mind a zátonyok szélén állt, úszáshoz való jelmezben: az öve mellé dugva — nem a vőlegényi bokréta, hanem egy méternyi hosszú kemény faczövek, mind a két végén szigonyos hegygyel ellátva; a

szájában pedig, a fogai közé szorítva, tartott mindegyik egy öreg kést.

Mikor a legelső menyasszonyt a hajópárkányról a tengerbe ledobták, a korallsziklán álló férfisereg közül egy hatalmas athletai alak útat tört magának az ökleivel s fejtetőre beleugrott a tengerbe.

Azonban nem csak a caledoniai vőlegények vártak nagy epedve a menyasszonyokra; hanem a tengeri angyalok is: a hogy hosszú úszószárnyaik miatt a czápákat nevezik.

Egy diszpéldánya ez emberevő szörnyeknek szintén a menyasszony felé tartott.

Az úszó hölgy láthatta mind a két kérészt a mély kék víz alatt maga felé tartani. Szép állat volt mind a kettő. Rettenetes szép. Mind a kettőnek nagy merev karikaszemei voltak.

Mikor a czápa el akarja kapni a prédáját, akkor egyszerre hanyatt fordul; minthogy a nagy, három fogsorral ellátott szája alól van a hasa fölött. Abban a veszélyes pillanatban, a midőn a tengeri szörny alteste megvillant, a férfi oda lökte magát hozzá a víz alatt, s a baljába kapott szigonyos czöveket a torkába dugta. Az összecsukódó rettenetes állkapczák fennakadtak a kéthegyű botban, s a szigonyba verődve, többet szét sem tudtak nyilni. A férfi pedig, baljával az erősen tartott karón csüggve, jobbába kapta a nagy éles kést, s azt a czápa hasába taszítva, végig hasítá annak az altestét egész a szájáig. A halálra sebzett, tehetetlenné tett szörnyeteg ficzánkolván úszott tova, véresre festve maga körül a hullámokat, a férfi pedig felbukott a felszínre, megrázta a fejét és nevetett. Csak egy karhosszára volt már a menyasszonyától. Nem is sokat udvarolt neki; megkapta az övénel fogva, s magasra kiemelve a vízből, úgy vitte magával, hogy a koralléleken meg ne sértse a lábait. Úgy érkezett meg vele, társainak üdvivallása mellett. Akkor aztán kivette a fogai közül az öreg kést.

— Hát tetszem-e neked, babám?

— Nagyon.

— Te is nekem! Becsületedre! Hogy hinak?

— «Arsinoë».

— Hosszú név. Az enyém csak «Tom». Menjünk a mairehez: írja be a neveinket. Teringettét! Ma egy kängurut lőttem; pompás lakodalmat csapunk.

Az a névbeírás pedig abból áll, hogy túszurásokkal beletetovirozzák a völegény és menyasszony neveit mind a kettőnek a balkarjába. Onnan aztán nem veszhet el.

Hogy milyen boldog életet éltek? azt megtudjuk talán még időjártával.

KASSÁRI DÁNIEL.

A KINEK NEM ELÉG EGY SÜTÉSBŐL EGY LEPÉNY.

Egyikébe Budapest legfényesebb divatárkereskedéseinek egy elegáns külsejű úri ember lépett be. Olyan jó magyar arca volt, hogy a czég-főnöke magyarul üdvözölte, a mire ő azonban németül felelte azt, hogy nem tud magyarul.

Pedig egy valóságos Hunyady János-arcz volt: szépen kétszer is megcsavargatott bajuszszal, a minőt senki más nem visel, csak az igaz szittyai vadék. Viselete is magyaros prémes kabát volt, általvető zsinórokkal s a fején felhajtott karimájú, igazi somogyi kalap.

És azért mégis németül beszélt.

Az igaz, hogy olyan akcentussal, mintha Debreczenben tanulta volna nagytiszteletű Kerekes professzor úr alatt a német szót: a derdidasszal megvetően bánt el; hanem a mellett egész folyékonyan beszélt: meg lehetett érteni.

— Mit tetszik parancsolni, méltóságos úr?

— Ruhát a feleségemnek, bársonyból, zöldből.

(Már az is rendkívüli állapot, hogy egy méltóságos úr rendeljen a maga méltóságos asszonya számára valami öltözetet: ezt a méltóságos asszonyok maguk szokták elvégezni).

— Szabad lesz oda küldenem — mértéket venni a méltóságos asszonyról ?

— Nem szabad. Nincs itt. Messze van.

— Tehát kegyeskedjék méltóságod körvonalozni a méltóságos asszony természetét.

— Nekem idáig ér! — mutatta a méltóságos úr, a két szemöldökén végighuzva.

— Igen is. 168 centiméter. Szabad a «taille»-ja után kérdezősködnünk ?

(A czégvezető plurálisban beszél, mint egy lapszerkesztő.)

— Okvetlenül.

Azzal a megrendelő úr leoldta derekáról a szíjat s oda mutatott, a hol azt a csat megfeküdté.

— Épen ennyi!

Derék természet! Épen 94 centiméter.

— És a «büste» is megfelelő a «taille»-nak ?

— No de még!

— Parancsolja méltóságod, hogy csipkéekkel legyen diszítve a derék ?

— Igen. Aranycsipkéekkel és aranyzsinórokkal.

A chef a mutatójja körmével megvakargatta a füle tövét.

— Ezt most nem igen viselik.

— Majd fogják.

— Uszályos ruha legyen ?

— Két méternyire huzzon a földön. Körül aranypaszománttal szegélyezve.

— Nagyon jól van. Parancsolni méltóztatik méltóságodnak ő méltósága számára megfelelő coiffuret is ?

— Majd rátérek. Előbb még egy öltözetet kérek a feleségemnek. Égszinkék selyemből. Mértéke . . .

— 168 centimeter magasság.

— Óh nem! Csak idáig ér nekem.

A méltóságos úr a vállán huzta meg a keze élet.

— Az elébb azt méltóztatott mondani . . .

— Az nem az ön baja. Csak csináltassa a ruhát úgy, a hogy én rendelem.

— Derékban 94 cm!

— Ah, dehogy! Két araszszal át lehet érni. Nem kell elől kivágva lenni. Nincs semmi értelme. Végig fehér gyönggyel legyen kihimezve. Ennek is épen két méter hosszúságu sleppje legyen. Már most lássuk a coiffureöket.

A boltossegédek egész halmazát összehordták a legújabb párisi divatszerinti fejdíszeknek. A méltóságos úrnak egy sem volt elég szép.

— Szabad kérdezmem, bátorokodék a chef, milyen színű a méltóságos asszonynak a haja?

— Fekete.

Akkor aztán egyesült erővel kombináltak egy új fejdíszet, melyhez arany csipkebodor, császárpiros bársonyszalag, szürke strucz-, vörös marabut- és fehér kócsagtoll lett hatásteljesen összeválogatva.

— Még egy másikat. Van paradicsommadár?

— Hogy ne volna! Van sárga is, van sötét színű is. Fekete hajhoz kedvező a sötét színű; szökéhez pedig a sárga.

— No hát akkor ezt a sárgát a feleségemnek.

— Hisz az elébb azt méltóztatott mondani, hogy ő méltóságának a haja. . .

— Ne legyen önnek azzal baja. Maradok a sárgánál. Kaphatnék itt keztyüt is a feleségemnek?

— A milyent parancsolni méltóztatik. Zergebőr? tizenkét gombra? A la Sarah Bernhard? Rococo? Directoir? Renaissance?

— Mindenikből egy tuczatot.

— Szabad a kéz számát kérnem?

— Körülbelül akkora, mint az enyém.

— Tehát 8 és fél. Ezt elébb meg kell rendelnem. Mert 8-as számon túl nincsenek hölgyi keztyük.

— Hát kisebbek nincsenek?

— Oh igen! 7, 6 és fél, 6, 5 és fél.

— Még kisebb nincsen?

— Azok már gyermekkeztyük.

— No hát csináltasson ön egy tuczatot mindenféleből a feleségemnek 5-ös számmal.

A megrendeléseket pontosan följegyezte a nagy könyvbe az ügyvezető.

A méltóságos úr ez alatt körülnézegetett a pompás üzlethelyiségben. Meglátta azt a diszes hölgyalakot, a ki művészi mintázatu viaszbab személyében a legujabb divatot képviseli a kapunagyságu tüköruvegtábla alatt a kirakatban.

Tetsző mosoly vonult el ajkain. A bajusza szárnyait végigsodorintotta.

— Hallja az úr! Nekem ez a ruha tetszik nagyon. Ezt szeretném megvenni a feleségemnek.

— Ezt is a feleségemnek?

— Igen, a feleségemnek.

— De már most zavarban vagyok. Nem tudom, hogy milyen mértékü termetre igazítsam át?

— Hagyja így, a hogy van. Épen ilyen illik rá. Megtartom az egész öltözetet így, a hogy van: ha eladó.

Azt sem kérdezte, hogy mi az ára?

A boltossegédek egymás szeme közé néztek: «ez valami bolond ember!»

A méltóságos úr pedig grand seigneuri fummával nézett el valamennyinek a feje fölött.

— És már most kérem a számlámat összeállíttatni: előre fizetek; mert nem tudom, hogy meddig maradok Budapesten.

A számla elkészült; a méltóságos úr egy futó pillantást vetett bele. Azzal kivett a kabátja zsebéből egy degez

pénztárczát s abból kiválasztott két darab ezrest s odaveté a pénztárnok támlányára. A visszajáró pénzből a kisebb bankókat visszaseperte : azok csak ízék ; nem terheli vele a zsebét.

Ez még sem bolond ember.

A czégvezető hármast bókot csinált a méltóságos úr előtt s kérte, hogy máskor is parancsoljon vele.

— Hm! dünnyögé a méltóságos úr, borotvált állát körülsimogatva. Pedig még kellene a feleségemnek valami. De itt nem látok olyat.

— Óh, mi előteremtjük akárhonnán! Csak méltóztassék meghatározni a kívánságát.

— Hát hogyan is mondjam? Volt az úr már az orfeumban?

— Jótékony czéllal összekötött ünnepélyes alkalmakon.

— Látta ott «la mouche d'or»-t. (Arany légy.)

— Oh igen.

— Hát egy olyan öltözetet szeretnék én a feleségemnek.

— A feleségének?

— Kérem: ne mondja utánam! Az csak az enyém. Önnek semmi köze hozzá. Tehát egy épen olyan costumeöt, mint a milyen annak van.

— Rózsaszín selyemmaillot, aranybarna topánkák, aranypikkelyes tricot-taille és corsette.

— Nem! corsette nem kell.

— De az szükséges.

— Nem szabad: mert czethal csontja van benne. Jó lesz a nélkül; ha mondom.

— És aztán arany ceinture.

— Az van otthon igazi aranyból, igazi smaragddal és saphirral: nem pierre de strassból.

— És végül arany casquette.

— Az is van a feleségemnek. Keleti gyöngyökkel.

— Elő fogjuk teremteni holnapig.

— Akkor még itt leszek. Lakom a Grand-hotelban. Ezt az utolsót szeretném mindjárt átvenni: a többit utánam

küldhetik. Délig otthon vagyok a hotelben: az ebédet csinálom.

— Ebédelni méltóztatik.

— Ne igazítson ki. Én tudom, hogy mit beszélek. Az ebédet csinálom. Azért odajöhetnek. A mi készen van, azt pakolják jól be: magammal viszem. A mouche d'or costumért küldjenek számlát. Itt a czimem.

Azzal átadta névjegyét az üzletfőnöknek s méltóságos léptekkel eltávozott.

A boltsegéd urak mind összedugták a fejeiket, a mig a chef a czikkerét kereste, s olvasták fennhangon a czimet.

«Alibegovich Kassári bég; a Ferencz József-rend lovagja, Dolni-Tuzlán, Boszniában».

Most támadt aztán világosság a rejtélyben. Ez egy új honpolgár; hajdani magyar nemes uraság, a ki mahomedi hiténél fogva fel van jogosítva három törvényes feleséget tartani; és a szerint kivétel képez ami büntető codexünk paragrafusai alól, melyek a többnéjüséget kegyetlenül sujtják. A boszniai polgártársnak ez nem csak szabad, hanem kötelesség.

Már most aztán a felől is meg lehetett nyugodni, hogy miért nem szabad halesontnak lenni a ruhaderékban? Mivel hogy a mohamedi hitünek tiltva van a czethalból, tekenősbékából és az elefántból valamit a testén viselni.

II.

ÖLTÖNYPRÓBA ÉS SZAKÁCSSÁG.

Leónak hitták azt a fiatal boltsegédet, a ki másnap a Grand Hotelbe elvitte a megrendelt «arany dongó» jelmezt Kassári Dániel urnak.

Ha hölgy lett volna a megrendelő, akkor kisasszony által küldték volna meg a czikket; de miután férfi volt, urat kellett ezzel megbizni. Természetesen — egy házi szolga vitte utána a dobozt.

Leó úr a legszelidebb és legudvariasabb fajtájához tartozott az oroszlanoknak, melyek Budapest sivatagain öze-
ket kergetnek.

A vendéglő portásától megkérdezte, hogy idehaza van-e
ő nagyméltósága Kassári Alibegovich Dániel úr?

— Oda fenn van . . . mondá a kapus igen furcsa hang-
lejtéssel. Első emelet 28—29.

Leó úr fellibegett az első emeletre. Ott találkozott a
szobapinczérrel a folyosón.

— Itthon van Kassári Alibegovich úr ő exczellenziája?

— Ott az ajtaja.

— Nem kegyeskednék bejelenteni nála? Itt a név-
jegyem.

— Nem lehet. Sietek.

Azzal felszaladt a pinczér a második emeletre, három
lépcsőt ugorva egyszerre. Meg volt az ijedve: de mitől?

— Akkor hát kénytelen vagyok ajtóstól berohanni!
mondá Leó úr, s azzal kivéve a bolti szolga kezéből a
dobozt, azt utasítá, hogy üljön le addig a váró-padra, míg
ő visszatér: lehet, hogy a dobozt vissza kell vinni, ha a
jelmezen valami igazítani való lesz.

Azzal benyitott az ajtón. Az előszoba-ajtón nem szokás
kopogtatni.

Az előszoba tele volt mindenféle alaku bőröndökkel,
dobozokkal, faládákkal és tehersomagokkal, a miket a
főúr összevásárolt. Volt ott még hintaló is kettő. A leg-
több ládára fel volt írva, hogy «nicht umstürzen». Három
feldöntött piramid alaku fakaliczkában pedig ugyanannyi
papagáj dolgozott erősen, vastag kampós csőreivel fesze-
getve a kijárást elzáró sodronyokat.

Leó úr a czilinderét a hóna alá szoritva, a dobozt pedig
a baltenyerén balanciroztatva, a jobb keze középujjának
bütykével illem szerint bekoczogott a szárnyajtón s miután
e jelzésre válaszadó hang nem érkezett, csendesen fel-
nyitá az ajtót.

Abban a perczen egy éles női sikoltás hangzott a szo-

bában. Leó úr egy hölgyet látott átfutni a benyiló szobába. A hölgy mind a két kezével az arcát takarta el. Leó úr előtt pedig egy marczona férfialak állt, könyökig felgyürt ingujjakban, véres kezekkel; az egyik kezében egy hegyes, éles kés: az is csupa vér.

Ő maga volt ez: Kassári Dániel bég. — De hogy forogtak a szemei!

Leó úr ijedtében elejté a dobozt is, a czilindert is. A czilinder kigurult az előszobába, a doboz begurult a lakóterembe s egész a tulsó ajtóig futott.

A bég pedig haragosan rivallt a látogatóra, — az egyik keze úgy állt, hogy most mindjárt torkon ragadja, a másikban meg úgy fogta azt a hegyes kést, mintha le akarná mészárolni.

— Megláttad az arcát?

— Nem en, kérem alássan! Semmit sem láttam! Esküszöm a prófétára, hogy közellátó vagyok.

— Az a szerencséd! No hát mit hoztál?

— Azt a «mouche d'or»-jelmezt, kérem alássan.

— No hát gyere beljebb. No ne félj semmit, nem eszlek meg. Látod: az ebédet készítem. S abban segített a feleségem, mikor ránk nyitottad az ajtót. Miért nem jelentkezél elébb?

— Hiszen kopogtattam kérem alássan.

— Kopogtattál! A «kmét»-nek az ajtaján szoktak kopogtatni. Máskor ha egy bég ajtaján akarsz bejelentkezni: elébb lehuzod a papucsodat, ennek a két talpát összevered, aztán elénekeled a bebocsátási «szúrá»-t s vársz, a míg azt nem mondják odabenn, hogy «ins-Allah!» Könnyen halálba rohanhattál volna, fiaeskám, ha megláttad volna a feleségemnek az arcát. Ennek a dija halál. Kénytelen lettem volna vele, hogy megöljelek.

Leó úr nem hagyta magát intimidálni: a két sarkára állt.

— Kérem: azt a mi törvényeink tiltják.

— Pipálok én a ti törvényeitekre! No hát szedd fel iziben azt a dobozt. Mi van benne?

Leó úr rettegve lépkedett a szomszéd szoba ajtajáig, a meddig a doboz elgurult; az az ajtó üveges: hátha madame épen ki talál rajta nézni? Allah kérim!

Sietett is mentül hamarább hátat fordítani az üveges ajtónak s visszatérni a felnyitott dobozzal.

Ekkor aztán szétnézhetett a szobában.

Dániel bég csakugyan szakácsművészettel foglalkozott. Egy asztalon volt a nagy hús-vágó fatábla: azon tráncsi-rozta ő méltósága sajátkezüleg a tulajdon maga által leölt bárány konczait, apró darabokra nyiszálva, szakértő figyelemmel. Az asztal mellett volt egyfelől egy nagy kosár mindenféle főzeléssel; a kályha előtt pedig állt egy remekművü keletindiai bronzkatlan, mely alá faszénnel fűtöttek; a füst, hajlítható csövön a kályhába lett átvezetve; a katlan üstjében rotyogott valami folyadék: valószínűleg rizskását főztek benne. Dániel bég, mint igazhitü müzümán, a más főztét meg nem izleli, hanem magával hordja a konyháját s a Grand Hotelben maga főz ebédet.

— No hát mutasd a portékádat, fiacskám! nyájaskodék Dániel bég, a mellett folytatva komoly munkáját.

Leó úr egyenkint kiszedegette a dobozból a holmit, először a gyönyörűen paszomántozott ruhaderekat.

— Nincs benne halsont?

— Világért sincs.

— Hát mi az, a mi összetartja?

— Kaucsuklemez.

— Hát az miből van?

— Az a kaucsukfának a mézgájából készül.

— Mézgából? Te ifju! Meg ne fertőztesd ajkaidat hazugsággal.

— Esküszöm Mohamed profétára.

— Csak esküdjél te a magad profétájára. Az enyém neked hátat fordít. Hát még mi van?

— Ez pedig a selyem-tricot. Ez itten meg annak a tetejébe jön.

Az egy bordeaux-vörös rövidke culotte volt.

— Helyes.

— Ezek pedig a topánkák.

— Szeretem, hogy arany czafrangot is tettetek rá.

— Ez pedig itten az árjegyzék.

— No csak ne siess.

— Látom, hogy exczellenziád most el van foglalva a folyó ügyekkel. Majd várok odakünn az előszobában, a mig toilettejével el méltóztatik készülni.

— De csak maradj itt. Azt gondolod, hogy én olyan hülye vagyok, hogy zsákban veszek macskát. Ne azt nézd, hogy mint vágom én most kockára a fodorháját; hanem láss a mesterséged után. Előbb fel kell próbálni azt a ruhát, hogy ráillik-e?

Azzal háromszor a tenyerébe tapsolt.

Erre a benyiló ajtaja megnyílt s kilépett rajta az imént elfutott úrhölgy.

Egész európai divát szerint volt öltözve, hosszú, felhasított ujjú fodros pongyolában, mely gyönyörű karjait egész vállig engedé láttatni. Hanem az arcza, török szokás szerint, el volt burkolva: valami lengeteg arany fátyol volt a fejére vetve s az álla alatt körülcavarva, mely csak a két szemének hagyott nyílást. Orgyilkos szemek voltak! Lesből lövöldöző banditaszemek!

— No hát, segíts neki felpróbálni «ezt» az öltözetet! mondá Dániel bég Leó úrnak.

Leó úrnak nyitva maradt ijedtében szeme-szája.

— Én segítek . . . ő kegyelmességének . . . felpróbálni . . . ezt . . . a kosztümöt?

— No hát ki más? Én csak nem segíthetek neki a fagyus kezemmel. Nem is az én tudományom, hanem a tied, ha szabólegény vagy. Láss hozzá!

S ezzel a nagy hegyes kést letéve a kezéből, két kisebb kést fogott mind a két kezébe; de nem azért, hogy azokat az ártatlan ifju oldalbordái közé furja, hanem hogy a birkamáját, tüdőt, vesét apróra összedarabolja vele.

De a paradicsom minden örömének a kilátásba helyezéseért sem hajtotta volna végre ezt a megbizást Leó úr. Azon gondolkozott, hogy merre lehetne most elillanni.

A deli úrnő aztán megszánta. Kivette a reszkető lovag kezéből az egész dobozt a benne levőkkel együtt s egy spanyol fal mögé eltünt velük.

Leó úr előtt táncolni kezdett a világ.

Ha ez most ezt a kosztümöt fölveszi és előjön benne? Akkor jaj ő neki! Ha már az arcának a meglátásáért is meg akarta ölni a kérlelhetlen nagy uraság!

Pedig hát előjött.

Hüh, milyen elmeháborító tünemény volt! Abban az áruló jelmezben! Minő idomok! Képfaragó nem álmodhat szebb mintát Diána szobrához. Csak az arca volt fátyollal letakarva.

Leó úr azt sem tudta, hova nézzen? Az eléje libbenő tüneményt nyelje-e el a szemével: vagy az asztal mellett husvagdaló bégre tekintgessen felre.

Az ugyan háttal volt feléjük fordulva; de szemben volt vele a nagy fali tükör, abból mindent megláthatott.

— No hát, mit bámulsz, mint egy sült hal? kiálta az ifjura. Nem tudsz neki segíteni? Nem látod, hogy a topánkát nem tudja maga begombolni?

Az igaz.

Leó úrnak le kellett térdelni a tündérnö elé. Ez azonban, tündérek szokása szerint, szánalommal viseltetett a halandókhöz s hogy megkönnyítse a munkáját: föl emelte a lábát Leó úr térdeig, úgy hogy az kényelmesen gombolhatta végig a topánkát. Tizenegy gomb volt azon. De Leó úrnak úgy tetszett, hogy a Jákob lajtorjáján halad végig, a míg azt elvégezte.

Dániel bég most zöld petrezselymet aprított a fatálon. Azért odanézett.

— No legénykém! Hát elaludtál vagy mi? Nem látod, hogy az asszonyság maga nem tudja a ruha derekát összekapcsolni hátul?

Hát még ezt is neki kellett elintézni? Kapocsról-kapocsra összeszorogatni a ropogó selyemderekat s a közben ég és pokol között lebegni egy czérnaszálon.

Dániel bég egy nagy fakanállal mindent összekevert a rézüstben.

— No hát jól illik-e minden? kérdezé Leó úrtól.

— Nagyon jól.

Dániel bég megkóstolta a piláfot egy főzőkanállal: még nem volt benne elég bors.

— Nem szorít sehol? Csipőben? Derékban? És egyébütt?

— Egészen ráillik.

— Jól van! De most már hadd látom: kiállja-e a próbát?

— A próbát?

— No igen! Hogy becsületesen van-e minden elkészítve? Nem valami férczmunka-e?

Ezzel valamit mondott idegen nyelven a bég a hölgynek. Az megértve a paránesszót, elébb azt a próbát tette, hogy jobb térdét meghajtva, a bal lábát mindig messzebbre nyújtá el magától s ez alatt a derekát hátrahajtva, a két karját a feje fölé emelve, a sarkat érte a leomló hajával.

Jaj neked Leó! Ha most valami czérna elszakad, a te életfonaladat vágta keresztül a Párka ollója.

De hát nem szakadt semmi. A hölgy kecsesen talpra állt s azután a nagy álló tükör előtt foglalva állást, kecseljes mozdulattal, fél lábát fölemelve, talppal az ég felé s a másikon körülfordulva, remekelt egy szabályszerű pirouetteben.

Ezt nevezik kosztüm-próbának.

— Meg vagyok elégedve! dörmögé Dániel bég.

— De még én is! sóhajtá magában Leó úr, s felhasználva a kedvező pillanatot, a midőn a szakácskodó főúr szenet rak a katlan tüzére, szépen az ajtó felé somfordált.

— Hohó! Legénykém! Hová szaladnál olyan sebtiben? kiáltá rá a bég. S egy ugrással utólérte és visszahozta a gallérjánál fogva. Hát nincs neked helyén az eszed?

— Nincs! rebegé az ártatlan, fogvaczogva.

— Hát a topánkákat kigombolni meg a ruhaderekat kikapcsolni, kinek a kötelessége?

Világos, hogy annak a kötelessége, a ki begombolta, bekapcsolta.

Még ennek is meg kellett történni.

Dániel bég ez alatt még egy pár zöld paprikát szeletelt karikákra s azt is a főzemény közé keverte.

Leó úr meg volt győződve, hogy egy ilyen megrablásért a paradicsomnak mulhatlanul halál a vezeklés.

Elfutni nem lehet; kiabálni hasztalan; nobel ember megadja magát az elfordíthatlan veszedelem előtt.

Mikor az úrhölgy ismét eltűnt a spanyol fal mögé, azt mondá egész rezignációval Dániel bégnek:

— Uram, tegyen velem, a mit akar. Csak arra kérem, hogy ne kinozzon soka. Vágja el egyszerre a torkomat.

Dániel bég nagyot nézett rá.

— Én? a te torkodat? Hát mi bajom nekem te veled?

— Az imént azzal tetszett fenyegetni, hogy ha megláttam volna ő nagyságának az arczatát, hát akkor halál fia lettem volna.

— Hát az természetes. Az asszonyembernek csak a feje ember: azt nem szabad meglátni, csak a férjnek.

Leó úr ujjászületve érzé magát e vigasztaló felfedezésre.

— Szabad tehát bucsut vennem?

— Előbb vedd át a pénzt az árjegyzékedért.

Dániel bég fizetett s a kontón felül egy huszfrankost nyomott Leó úr markába. A mit az büszkén utasított vissza.

— Uram! Én nem vagyok szolgálja. Nekem nem szokás ajándékokat adni.

— Ugy? Hát ebben az országban vannak emberek, a kiknek nem szokás ajándékot adni? Furcsa ország! No hát akkor ajánlok neked valami mást. Nekem van Szerajevóban egy üzlettársam. Nagykereskedő. Régi ház. Még a Kapetánovicsok idejéből való. A neve Hajdukovics Lója. Te

derék, okos fiúnak látszol. Én beajánlhatlak a barátomhoz üzletvezetőnek. Neki szüksége van egy tanult emberre. Ott egy ilyen ügyes ficzkó, mint te, még sok szerencsét csinálhat.

— Köszönöm, uram. Előbb beszélni fogok a főnökömmel, hogy mit tanácsol? S ha ő helyeselni fogja, akkor reflektálni fogok önnek a szives ajánlatára.

Azzal fölkereste az elgurult kalapját az uti dobozok közül és elzónázott.

Hanem ez a mai találkozás tüneménye nem ment ki a fejéből.

III.

PRIMA ÉS SECUNDA ASSZONYSÁGOK.

Leó úr pedig nem volt fejeire esett ember. Egy ilyen jó kilátást elszalasztani, egészen üzletellenes felfogás lett volna. Azonnal közölte a vele történeteket a főnökével. A főnök felhatalmazta, hogy írjon tudakozódó levelet Szerajevóba Hajdukovics úrnak, a level üzleti összekötésben áll a cég. Leó úr megírta a levelet: a főnök aláírta a nevét, ráütötte a stampigliát; a posta-portó feliratott Leó úr előlegszámlájára és nem telt bele nyolcz nap, a midőn a Hajdukovics-cég válasza visszaérkezett, melyet egész változatlan szövegében ide iktatunk, a dátum elhallgatásával.

«Szerajevó, a Hedzsira N. N. esztendejében, Ramadán hó XX. napján.

«Aleikum unallah!

«Szilva szilárd. Usancequalitás 100 darab per $\frac{1}{2}$ kilogramm = 7 f. 75. Lekvár emelkedő. Gyapju ingadozó. Bab, görög bőjt miatt, vidám. Kukoricza kedvetlen. Kézműárukban kínálat serény, kereslet lanyha.

«A mi a tudakozott Alibegovich Kassári Dániel bég firmát illeti, arról a következő referenciákat közölhetem:

«A firma főnöke Alibegovich Kassári Dániel bég «jó»

2 millió 2 százezer — egész 2 millió ötszázezer forintig. Birtoka: jól elhelyezett tőkepénzek; nagy kiterjedésű erdők, melyek folyam és vasut mentében fekszenek, kitűnő sintalpakat és dongákat szolgáltatnak; fűrészmal-mok; kőszénbánya, rendes fogyasztókkal; sófőző. Vállalatai szerencsések. Része van a dolnya-tuzlai vasut kiépítésében. A magas kormánynyal legjobb összeköttetésben áll: ezért legmagasabb kitüntetésben is részesült.

«Rangjára nézve legelőkelőbb «timár bég». Ősei kaptánok voltak. Apja «begler bég», Omér pasa kegyetlen uralma alatt kivándorolt Zimonyba; azalatt fekvő birtokai lefoglaltattak, csak pénzt vihetett magával. Ez idő alatt a fiát, Dánielt, kereskedelmi pályára nevelte; taníttatta németül is, a minek most hasznát veszi.

«Üzleti jellemét illetőleg Dániel bég a legszigorubb becsületességű ember, a ki pénzről irást se nem vesz, se nem ad. Elégnek tartja, ha kiki a saját jegyzőkönyvébe felírja, hogy kinek mivel tartozik. Az adós dolga a fizetés napjára vigyáznia.

«A mi a családi viszonyait illeti Dániel bégnek, erre a kérdésre sajnálattal kell kijelentennem, hogy választ nem adhatok; mi muzulmánok a feleségeinkről nem beszélünk soha. Hanem a fiam, az Achmed, a ki nagy naplopó, az megteheti, hogy ír erről a tárgyról az általad említett Leó urnak bővebben. Csak arra figyelmeztetem az illetőt, hogy válogatva higgye el neki, a mit előad, mert a fiam verseket is ír és így szeret hazudni.

«Selim aleikum.

Hajdukovics Ibrahim Lója.»

Nyomban követte az üzleti exact tudósítást pár nap mulva Achmed effendi levele Leó úrhoz. Ez már egész opus volt: német nyelven írva.

«Schmollis! Fiducit!

Az üdvözlésből láthatod, Bruder in absentia, hogy univerzitást végzett couleurbursch vagyok, a ki a «pauken»,

«pumpen», «salamander-reiben», «kneipen» és «brummen» tudományait abszolválta, mint illik ifju törököknek, a kik a jövő reményei vagyunk.

Magamról elég legyen annyit mondanom, hogy három univerzításban relegáltak.

Nagy előnyömre volt, hogy nekem két mamám van. Egy «szép» mamám, meg egy «kis» mamám. Mind a kettő az apámnak a törvényes felesége. A szép mama nem szép már, s a kis mama nem kicsiny, hanem gömbölyü már. Hogy melyiknek köszönhetem e földi életben részesülésemet? azt nem voltam eddig kíváncsi megkérdezni. A míg kicsiny voltam, mind a kettőtől egyenlő mennyiségben kaptam csókokat és virgácsokat; hol az egyik mosdatott, öltöztetett, hol a másik. Kamasz éveimben szintén feltaláltam mind a kettőnél az édes anyák kiváló két főerényét: a zsémbelést és a pénzküldést. Az is nagy élvezet, ha az embert kétfelől szidják; de még nagyobb, ha kétfelől pénzelik. Magam vagyok az egész család fenntartója: a többi mind elment Mahomedhez.

A szép mamámnak a neve Jélaicsa, a kis mamámé Habiba.

Mind ezt az exoziczió kedvéért kellett elmondanom, mivelhogy a szép mama és a kis mama, az általam megtudakolt Alibegovich Kassári Dániel bég két feleségének a nővére, a kik közül a primát hiják Vukoszavának, a secundát pedig Sefikának. Ezeknek azonban van összevissza valami tizenkét porontyuk, apróbb, nagyobb.

Az én apám meg a Dániel bég együtt kerültek haza Boszniába számkivetésükből s egyszerre házasodtak meg fokozatos progresszióban. Először elvették a Sheik-ul-Izlam két leányát; azután pedig egy évre mindjárt a kormányzó kiajájának a két kisasszonyát. Amazok török hölgyek, emezek pedig arabok, a kik más nyelven nem tudnak; bosnyákul csak nagyon töredezeve annyit, a menynyi a gyermekeik dajkáiról ragadt rájuk.

Ennélfogva a mi öregeink duplán sógorok.

Hát biz ez normális állapot, kedves barátom, s ehhez ti nektek ott a Duna mellett hozzá kell szoknotok. Mert ha ti egyszer minket annektálni fogtok, akkor a ti parlamentetek törvénybe fogja iktatni a mohamedán vallást is a hogy a Mózeshitet beiktatta. És akkor Alibegovich Kaszári Dániel, kinek magyar nemessége felmegy a hős Dojt-sin Petárig, ki Varadin bánja volt, Mátyás királynak kedves hű embere, a kiről a mi népdalaink azt éneklük, hogy egy éjjel beitta az arany buzogányát meg a fekete lovát is, a koresmában s mikor ezért megszidta a király, azt felelte neki vissza: «hej, ha te látnád azt a szép csaplárnét: beinnád érte magát Buda várát!» No hát ez a Dániel bég okvetlenül felsőházi tag lesz tinálatok a mágnások táblájánál. Sőt bizonyosan föl fogjátok őt küldeni Bécsbe is a delegációba. Az pedig magával fogja vinni mind a két feleségét. Aztán vakarhatja majd a füle tövét a főudvarmester, hogy a császári és királyi bálókhoz hogyan állítsa ki a meghívót? Meg kell neki hívni mind a kettőt. És Dániel bég el fogja vinni mind a kettőt: egyiket a jobb karjára, másikat a bal karjára tűzve, s úgy fogja őket bemutatni: ez a prima, ez a secunda! Ezzel az eszmével meg kell barátkoznotok. Tartok tőle, hogy nagyon is meg fogtok vele barátkozni.

A négy asszonyság gyakran szokott egymásnál látogatásokat tenni, minden héten hol az egyik, hol a másik rándul át. Most már vasut van közöttünk s családaink szabadjegyet élveznek.

Együtt szoktak járni mind a prima, mind a secunda asszonyságok. Pörölni szoktak ugyan utközben is: ez hölgyekre nézve életkérdés; csak hogy az egyik nem tud törökül, a másik meg nem tud arabul és így csak hanglejtésből és az arczkifejezésekből sejthetik, hogy a másik mit mondott?

Hanem aztán mikor mind a négyen együtt vannak: akkor Jelacsa a Vukoszavával, a Habiba a Sefikával megnyitják az ékesszólás zsilipeit: a két nővér egymást meg-

érti s aztán a másik két nővért szíve szerint lepocsékolja; a mellett pedig töltögetik egymásnak a kávé s rakják egymás tányérjára a «halvá»-t. S mikor elválnak, mind a négyen összecsókolóznak s azt mondják, hogy igen jól mulattak.

Nekem aztán mind a két mama elmondja azon frissiben, hogy mit beszélt a nővére a Jalaparti kastélyban történekről.

Ez az én történytartóm, a miből puskázok.

E nélkül soha egy teremtet lélek sem tudhat meg semmit azokról a dolgokról, a mik egy muzulmán háremében történnek.

Az én apámnak csak egy külön kastélya van (szép kert közepén), a miben a háremét tartja; hanem a Dániel bég két külön kastélyt tart a két neje számára. Ő teheti, mert nagyon hatalmas úr.

Jól lehet látni a Jala partjáról, mikor az ember a vasuton végighalad, a hajdani beglerbég fejedelmi lakását. Az a tulsó parton van. Török úr orszagut mentében nem építkezik. A paraszt meg kevésbé. Azok meg épen a hegyhátakon, az erdők között laknak.

Három épületet látni egymás közelében. A középső, a legnagyobb, a főúr lakása, a hol idegeneket fogad s dolgait végzi. Ez tekintélyes nagy épület, oszlopos verandákkal s nagy ablakokkal, a mik a Jalára nyílnak. A másik két épület a két asszonyság lakása. Ott van a hárem. Azok a keskeny végükkel vannak az Unna felé fordulva, a homlokzatuk egymással szemben. A házak magas tetőire köröskörül hatalmas, igaz gesztenyefák terebélyes koronái borulnak, a mik végtelen folytatást találnak egész fel a magas hegytetőig az ős tölgyfák rengetegében.

A három épület köröskörül van fogva magas kőfallal, mely lőréseivel védelemre is van számítva.

A két háremépület között van egy terjedelmes kert, a miben gyümölcsöt, főzeléket és virágot termesztenek. A kert kétfelé van osztva, rácschal, hogy az egyik asszony-

nak a tyukjai a másiknak a kertjébe át ne járhassanak. Ajtó azonban van rajta s miután tizenkét gyermek van a háznál, az első mindennapi veszekedés azon kezdődik, hogy ki hagyta nyitva a kertajtót? Az egyik asszony pulykát tart, a másik pávát: vajjon pulykanyom avagy pávanyom-e az, mely a salátás ágyat megbecsteleníté?

Mind a két asszonynak van három fia meg három leánya. Olyanok, mint valamennyi gyerek; pajkos, kényeskedő, pákosztos, árulkodó, hazudozó, czivakodó. Azok egész nap egymást ütik, verik, dobálják, csipkedik, csufolják s aztán szaladgálnak az anyjukhoz panaszra. Van mindenik családnak egy nevelő hodzsája, a kitől a gyerekeknek írni-olvasni kellene tanulni; de a kik a helyett, hogy a gyerekeket mivelnék üdvös nádpálczákkal, folyvást egymással feleselnek a próféta feleségeinek az elsőbsége fölött s a kiknek lecke alatt a tanítványaik telerakják a kaftánjukat koldusdióval. A szomszéd almája természetesen mindig edesebb, mint az otthon termő: a kölykek átmaszkálnak a közös kerítésen, s van aztán patália, mikor a megharapott almát megtalálják a fa alatt s nagy kriminalis inquisitio, hogy melyiknek a foga helye vall a gonosz tett elkövetőjére.

A két szultánának ez állandó themát szolgáltat pro és contra véleményeserekre.

Azután következik a cselédek fölötti veszekedés. Azok a kutnál megcsinálják minden nap a friss pletykát s aztán hordják haza az asszonyaiknak: mi történt tegnap a szomszéd háremben. Ennek sűrű izenetváltás a következése.

Legnagyobb parlamenti vitákat idéz elő a konyha.

Dániel bég ugyan nagyon egyszerű életmódhoz szokott: naponkint maga készíti el a rizskásás piláfját; de egy héten egyszer, török vasárnapon, mégis a háremben kell neki ebédelni. Olyankor felváltva, hol az egyik, hol a másik felesége hívja meg vendégül a kollegaasszonyságot. Beszélni ugyan nem tudnak egymással, de azért egymást boszantani tudják. Vannak bizonyos fitymálások, orrfin-

torgatások, foghegyen izlelgetések, a mikkel egyik házi-asszony a másikat vérig tudja boszantani. A vendéglátó asszony aztán dühében marokkal tömi a kedvencz ételét, az «ekmek kadaif»-ot (tejfeles laska) a jámbor Dániel bég szájába. Az nyeli, a hogy bírja. Ezért meg aztán a vendégasszony lesz dühös: «ugy-e, mikor nálam voltál ebéden, akkor csak szálankint eszegetted, pedig «szel kadaif» (mézes csikmák) volt.» Utoljára mind a kettő duzzogni kezd s görcsöket kap, ájudozik. A bég azt sem tudja, melyiket emelgesse, istápolja. A gyerekhad, felhasználva ezt az intermezzót, marokkal kap a czukorsütemények közé s ennek következtében egymás hajába. Csak a két hodzsa ül komolyan a «janje» mellett (sült bárány töltve), serényen falva, mint két éhes farkas.

Mind a két asszony muzsikális. Az egyiknek van egy kintornája, mely waltzereket nyekerget, a másiknak meg egy fiszharmónikája, mely Verdi-áriákat fuvoláz: természetesen, ha csavargatják. Hát ez külön-külön mind igen szép mulatság; de mikor mind a két asszony egyszerre neki ereszti a maga zeneokádo pokolgépét s az egyik a Kornevillei harangokat kalapálja, a másik a Trovatorét füttyöli egyszerre: akkor képzeld a szegény közbeszorult Dániel bégnek a pokolbeli gyönyörüségét! Azt pedig két törvényes feleségnek nem lehet megparancsolni, hogy egyszerre csak egyik muzsikáljon.

Aztán jön a legkényesebb pont: a pipere. Ebben mind a két asszony felülmulja maga-magát. Divatlapokat persze nem járatnak. Igazhivő müzülmannak festett emberi képet nem szabad a házába beereszteni. A két hölgy fantáziája azonban kifogyhatatlan az öltözetek formáinak és feldisztésének változatos csodáiban: a miknek már a ti boltotokban is szolgáltatta Dániel bég némi próbáját.

Hát hiszen a szép ruhában büszkélkedni igen ártatlan öröm s ez bizonyára Allahnak is tetszik, a ki a mezők liliomait ruhazza. Csakhogy ez az öröm nem tökéletes addig, a mig ki nem egészítik azzal a kellemetes érzéssel, hogy

az ember a szomszéd asszonynak az öltözetét csúfnak és nevetségesnek találja. S erre tág tért nyitott nekik a természet.

A Vukoszava asszonyság olyan természetes, hogy Hafiz a «fehér elefánt»-hoz hasonlítani; a Sefika ellenben olyan sovány, hogy a Gulisztán nem találta a számára más hasonlatot, mint az ibis madárét. Egyiknél a bájak fogyatkozása, másiknál a kecsék túlbősége a szembeötlő jelleg. Ezt azután mind a kettő kellőképen igyekszik felhasználni. A jó Dániel bégnek folyvást hallani kell a pikáns észrevételeket innen is, túl is.

S ha még csak a szóbeli sértegetéseknél maradnának. De mit gondoltak ki egyszer!

Vukoszava asszonyság a borsóágyai közepett egy madárijesztő vázat állított fel, mely öltözetében meglepően hasonlított Sefika asszonysághoz; még keztyü is volt huzva két kezére. Azt mondta, hogy ő ezzel a verebeket akarja elijeszteni a borsójáról. — Nőszá Sefika sem volt rest; ő meg szintén a maga kertjében egy roppant bálványt rakatott össze tökökből. A két lábat és a törzsököt óriási portiron tökök képezték; a két karját két hosszú jurgita-tök; a fejet pedig egy vörös, bibircsós képü, zöld turbános cucurbita verrucosa. A megtettesült Vukoszava asszonyság! Ez meg a nyulakat elijeszteni való a káposztás kertből.

Az embernek meg kell pukkadni mérgében az ilyen becsmérésekre.

Dániel béget majd széttepte a két asszony e halálos megsértés következtében.

«Megálljatok! Majd teszek én közöttetek igazságot!» monda erre Dániel bég, s azonnal hozatott magának Szerajevóból egy építész. A két kert közepébe a két háremépület közé fölemeltetett egy harmadik házat. Attól aztán a két asszony nem láthatott be többet egymásnak az ablakába, kertjébe, udvarába; nem pörölhetett, nem muzsikálhatott egymásnak a fülébe. Hogy pedig az új

ház üresen ne álljon, azt mondá Dániel bég: «majd hozok én hát ti közetek egy harmadik feleséget, akkor tudom, hogy kettőtök között békesség lesz!»

És úgy tön, a hogy mondá.

IV.

HOGYAN JUTOTT KASSÁRI DÁNIEL BÉG A «HARMADIKHOZ».

Leó úr közölte a fiatal mahomedán diák levelét a főnökével.

A főnök praktikus eszű kereskedő volt.

— Hja, fiatal barátom, én ebből a két levélből nem lettem okosabb, mint akkor voltam, mikor ön azt a nevezetes ruhafelpróbálást közölte velem. Reménylem, hogy nem szándéka önnek holmi ezeregyéjszakai kalandokba keveredni; hanem inkább hasznos üzletet kezdeni. Mert ha azt látnám, hogy ön ebből az incidensből valami regényt akar penderíteni, hát azt mondanám, hogy hagyja abba: vannak önnél nagyobb fökifókók, a kik azt önnél jobban elvégzik. Mert nem kell azt hinni, hogy minden bolond ember írhat regényt; — ahhoz speciális bolondság kell: — épen úgy, megfordítva: nem lehet minden okos ember kereskedő; mert ahhoz speciális okosság kell. A vén Hajdukovics effendi nekem küld üzleti értesítést aszalt szilváról, gyapjuról meg kukoriczáról. Azt gondolja, hogy Budapesten is úgy megy, mint Szerajevóban hogy ugyanazon boltban árulnak fűgét, selyemruhát, sőt, mézet, cserépedényt, sőt még cserekereskedést is üznek s zálogra is adnak. Nem értett meg bennünket. — Azt kell önnek kipuhatolni, hogy lehet-e a bosnyák földön abban a branchaban dolgozni — jó sikerrel, a melyet mi kultiválunk? a divatcikkekben? Eddig nem igen lehetett. A bosnyák hölgyek a maguk szőttét viselték; azt maguk himezték ki s megvarrták olyan divat szerint, mely azóta,

hogy Szokolovics bég Szerajevót megalapította, nem változott. — Most azonban, a hogy Kassári Dániel bég bevásárlásaiból sejteni lehet, beütött az európai divat a boszniai hölgyvilágba. Azt kellene hát megtudni, hogy vajjon ragályos-e ez a betegség? Vannak-e bacillusai? — Egy olyan delnő, a milyennek ön ezt a bizonyos harmadik feleséget leírta: nagy hódításokat tehetne ezen a téren. — Ön tudni fogja, hogy állandóan vannak a divat történetében meghaladott álláspontok. Ma az egész hölgyvilág lelkesül a zöldszinü kelmékért, tavaly a tarka-virágos járta: az idén a tarka-virágos senkinek sem kell; jövő évben a zöldet fogják eldöbni. Az ilyen divatból kimaradt czikkeknak milyen áldás volna, ha új piacot lehetne a számukra találni! Barátom! A ki ezt a világrészt fölfedezné, az nagyobb volna, mint Kolumbusz Kristóf. — De hát az a kérdés, hogy miféle minőségű hölgy ez a Dániel bég harmadik felesége? — Mert ha ez csak egy aféle Ronacher-birodalombeli cserkesznő, hát akkor az elég jó Dániel bégnek; de nem elég jó nekünk; mert a bosnyák asszonyságok nagy arisztokraták és még fanatikusabb mohamedánok; pedig ezeknél van a gazdagság, ezek a bégek és agák feleségei. Ezek be nem fogadják az importált új asszonyt, akármilyen czifrán legyen is az öltözve s nem csinálják utána a mi divatunkat. Tehát ezen pont felett szerezzen ön magának teljes körülményes értesítést: akkor fogjuk azután megítélhetni, hogy mennyiben léphetünk az akezió terére az «új hazában».

Leó úr követte a jó tanácsot s rövid időn megkapta a második levelet a fiatal effenditől.

«Kamerád!

Minden a legjobb rendben van. Alibegovics Kassári bég installálta az új háremépületében a harmadik asszonyt, a ki felől az én kis mamám, Habiba asszonyság, a következő értesítéseket nyerte a nővérétől, Dániel bég második feleségétől.

A harmadik feleség neve «Ajna», a mi törökül annyit

jelent, hogy «szemfény». Eredetére nézve se nem gyaur, se nem spanyol.* De a hogy a mi asszonyaink állítják, még azoknál is gyűlöletesebb: «bogumil» családból való.

Azt tudni fogod bizonyosan Bosznia történetéből (ugyan ki ne ismerné a mi birodalmunk történetét, a ki csak iskolába járt?), hogy a bogumilok egy istentagadó szekta hívei voltak, a kik még azt sem akarták megengedni, hogy ezt a világot az Isten teremtette: szerintük ezt az ördög teremtette; tudniillik mindazt, a mi ezen a földön «él»; az Isten csak azt teremtette, a mi «nem él». Azért a bogumilok nem ettek húst: mert az állatokat is az ördög alkotta. Ezt az istentelen fajt pusztította is aztán minden istenfélő nemzet: magyarok, törökök, bosnyákok egyformán. Most már csak az óriási nagy sirköveik mutogatják, hogy milyen nagy urak lehettek néha napján. — Hébe-hóba megesik, hogy itt amott a Narenta szakadécai között, uttalan, hozzájárulhatlan sziklavölgyek fenekén fölfedeznek egy névtelen falut, a melyben még egy pár száz bogumil lakik, a kiknél az ősi «amenet» firól-fira megmaradt. Templomuk nincsen: ő nekik a torony, a minaret mind egyformán a pokol kéménye, a harangszó, az imám éneklése, mind az «ördögök trombitája». Ezeket is a mi apáink gondosan kiirtogatták. Minálunk a mohamedán, pápista, rác, zsidó élhet egymás mellett; de a bogumil üldözött fenevad: annak a számára nincs más törvény, mint a kard.

Az okkupáció előtti esztendőben bukkantunk ismét ilyen titkos bogumilokra egy narentavölgyi rejtekben. Kassári Dániel akkoriban szandzsák bég volt ebben a kapitányságban. Ő lett megbizva a helytartó basa által, hogy az eretnek fajzatot kiirtsa. Hogy miként bánt el a bég a férfiakkal: azt nem firtatom; hanem annyit szabad róla elmondanom, hogy a nőnemen levő részét nem vágatta le. Azok között találtatott egy csodaszépségű nyolczesztent-

* Gyaur = keresztény; spanyol = zsidó.

dös leánya. Ezt Dániel bég maga fogadta örökbe. Ez a mi Ajnánk.

Dániel bégnek mind a két felesége tiltakozott az ellen, hogy egy bogumil leányt odahozzon a bég az ő háremükbe. Nálunk törököknél pedig nincsenek apáczakolostorok, a hol előkelő török kisasszonyokat geografiára tanítsanak.

Dániel bég aként gondoskodott a védenzéről, a hogy okos emberhez illik. Odaadta őt nevelőbe egy bécsi ezermesterhez, a ki bűvészzel és magasabb akrobáciával foglalkozik: azzal a föltétellel, hogy ő fizet a nevelőnek évenként háromezer forintot, a míg a leány a tizenhat évet betölti, akkor pedig tizenötezer forint lefizetése után elhozza tőle. Szigoruan ki volt kötve, hogy a leány ez alatt mohamedán erkölcsökben neveltessék, beleértve a szigorú étrendet is, a mi nálunk férfiaknál a földolog: a leányoknál azonban nem ez a földolog.

Ezt a methodust ti gyaurok kissé furcsának fogjátok találni; de a mi viszonyaink közt ez egészen észszerű fel-fogása a női hivatásnak. S in thesi nincs is közöttünk semmi különbség. Ti gyaurok szinten nagy előszeretettel viseltetek azon női erények irányában, melyek a kötélen tánczolás, lovon nyargalás s egyéb testgyakorlatok közben kifejlődnek; csak hogy ti mindezt a házon kívül keresitek, mi pedig mindezt akklimatizáljuk és otthon tartjuk.

Dániel bég nagyon helyesen okoskodott. Az új asszony holmi kényes, finnyás szenvelgéssel, zongorajátszással, franczia fecsegéssel, aquarell-pingálással nem fog imponálni a másik két asszonynak: azok lenyelvelik, agyonvexálják; hanem ha ügyesen tud előttük eszkamotálni: egy üres kalapból száz bukétot kiszedni; egy palaczkból tizenkétféle likört töltogetni; s szükség esetén az ellene támadó vetélytársnéjának egy ördögi tánczfigurában a turbánt a fejről a lábahegyével leütni: ezzel le lesznek főzve. Hogy ne is említsem azt a mindennapi kunststukot, mikor az ember a pörlekedő madamenak egyszerre

csak egy nagy lakatot akaszt a szájára, a mi azt rögtön megnémítja. A hypnotizálás, a double vue, a kísértetmegjelenés, a beszélő fej és a szíven keresztül szurt kard re-meklései, mint tudjuk, még az erősebb nem érzékeit is képesek felizgatni.

Te, ki olyan szerencsés voltál, hogy Ajna asszonyság csodaszép természetét közelről láthattad, nem szorulsz az én muzsámnak a guszliczapengetésére (a miben mi bosnyákok különben minden más nemzetek fölött állunk), hogy a harmadik feleség bájáról fogalmad legyen. Magát Kassári béget is meglepte ez a csodaszépség, mikor legelőször megpillantá.

Ez pedig akképen történt, hogy mikor Bécsbe felment a nemes bég, a nevelését befejezett aráját hazahozni: az ezermester, signore Spirifanti, egy teljesen sötét terembe vezette őt, melynek az előterében egy színpadforma emelvény volt látható gyenge világítás mellett.

— Tessék leülni ide erre a székre! — mondá a boszorkánymester: — azonnal elő fogom idézni önnek a menyasszonyát.

Dániel bég szót fogadott, leült.

Ekkor a bűbájoló valami német varázsmondatot darált el, a mire rögtön egy kerek fénytányér támadt a színpad hátulján, mely egyre tágult, úgy, hogy utoljára olyan volt, mint maga a csillagos ég. Lassankint egy nagy kék gömb ereszkedett alá e fénykörbe, mely maga volt a földgömb. Dániel bég ráismert, hogy ez ott Afrika, ez meg Európa! A földgömbön pedig állt egy gyönyörűsége szép női alak: ugyanabban a fentebb leírt jelmezben. Mikor egészen alászállt, akkor kirugta a lába alól a földtekét: az eltűnt a világűrben s a bájos tünemény ott maradt a semmiben lebegve.

— Nos, hát hogy tetszik önnek a szép ara? — kérdezé a szemfényvesztő.

— Nagyon szép! — mondá Dániel bég. — Hanem azért megölöm.

— Minő logikai causalis nexus nyomán?

— Azért, hogy az arczát megmutatta leplezetlenül egy idegen férfinak.

— S ez elég terhelő körülmény a bosnyák kriminál-kodex szerint?

Dániel bég nem keresett semmi paragrafust, hanem kirántotta az ezüstnyelű kését a csizmaszára mellől, egy ugrással ott termett a szinpadon s teljes erejével döfte a kését a tündérszép alaknak a szívébe.

Akkor látta, hogy a mit keresztül szurt, az a semmi.

A gyönyörű alak, a csillagos ég, a földgolyó mind egyszerre eltűnt előle, ő utána kapott, hogy megfogja; aztán a kezébe akadt egy sodrony, az olyan ütést adott a markába, hogy majd leszédült tőle.

Az ezermester lehuzta-vonta aztán a szinpadjáról. Dániel bég meg most azt akarta lekéselni; de a bűvész valamit fujt az arczába, a mitől a bég elkezdett prüszkölni, huszat is egymás után, a míg csak a bűvész el nem hagyatta vele.

— Legyen az urnak esze! — mondta a bűvész. — Hisz az, a mit most látott, az csak lelke volt a menyasszonynának.

— A lelke? Hisz nincs a mohamedán nőknek lelke.

— De van a bogumil nőknek. Hisz azt csak tudja az úr, hogy a bogumil nőknek a testét a sátán formálta agyagból (kitünő majolika-gyáros lehetett), azután a «második égből» való angyalt parancsolt bele léleknek.

— No ez igaz.

— Csak annyiban van meg a bogumil nőknél az inferioritás, hogy a férfialakú agyagmintába a «harmadik égből» lakó angyal van ideiglenesen bekaszárnázva.

— Szeretem, hogy ezt Bécsben is tudják már. No hát hadd lássam azt az agyagból készült alakját az arámnak.

Ekkor a bűvész megint elmondott egy hosszú német ritmust, a mint az véget ért: ismét megjelent a világosság a szinpad háttérében s előlépett belőle a valóságos

porzellánból készült menyasszony, kézzel megfogható minőségben. Csakugyan nagy ördög volt az az ördög, a ki a porzellánt olyan lágygyá tudta tenni!

Ez az alak aztán már a legszabályszerűbben volt felöltöztetve; a hogy illik az ördögök remekművét az emberi szemek elől elrejteni: bő salavári, még bővebb feredzse s átláthatatlan fátyol burkai alá.

Igy már tetszett Dániel bégnek a menyasszony: föltéve, hogy a «lelke» is ott rejtőzik a szemérmes burkolat alatt.

A bég kifizette a kialkudott díjat signore Spirifantinak; a miért aztán az olasz olyan nagylelkű volt, hogy kiszolgáltatta az általa nevelt tanítvány művészetéhez szükséges mindenféle bűvészeti szerszámokat: betanított házi nyulakat, kanárimadarakat és három beszélő papagályt.

Viszont Dániel bég is kitüntette a nagylelkűségét az által, hogy nem kívánta a menyasszonyától, hogy az török burkolatban kövesse őt egész Boszniáig, hanem megengedte neki, hogy a míg a gyaurok földén járnak, európai öltönyöket viselhessen: csupan a kalapjához kötött fátyol legyen valamivel sűrűbb, mint a hitetlenek asszonyai viselik.

A vasuton csalhatatlan jelét adta Ajna kisasszony (még ekkor kisasszony volt: Bécsben a hitetlenek hazájában nem kelhetek össze) az ő muzulmáni hitszigorának. Mikor az étkező kocsiban a pinczér sonkával kínálta meg: azt mondá neki, hogy «domusz-köpek», mely szép török szót egyedül a német nyelv képes visszaadni e kifejezésben: «Schweinehund». — Nem izlelt meg mást, mint halat és olajos salátát. Budapestre érkezve pedig maga segített az ő urának a piláfot elkészíteni. Itt aztán Dániel bég nőül vette Ajnát a hájdani «Dzsigerdilen» — Buda vára falai között. A bosnyák házassági szertartás abból áll, hogy a vőlegény ad a menyasszonyának egy arany köszöntyüt (annak a jeléül, hogy őt rabnőjéül fogadja), a menyasszony pedig ad a vőlegénynek egy jó hajlós nádpálczát (annak jeléül, hogy őt urának elismeri). Nagyon okos cze-

remónia. Végül meglátogatták Gül baba sirját. Ugy tértek haza Dolnya-Tuzlába: a magyarok hajdani «Só» tartományába.

V.

HOGY VEZETIK BE AZ ÚJ ASSZONYT A RÉGIEK KÖZÉ?

Hát hiszen, az igazat megvallva, ha Dániel bég előre beterjeszti a határozati javaslatot Vukoszava és Sefika asszonyságnak, hogy mit szólnak hozzá: nem jó lenne-e, ha ő még egy harmadik asszonyt is hozna a házhoz? hát akkor Allah lett légyen kegyelmes az ő két szemének! Hanem hát Dániel bégnek több esze volt, mint annak a négernek, a ki belemarkolt a forróvizés fazékba, hogy megtudja, mi az, a mi abban úgy bugyborékol? De-hogy mondta volna, hogy az a közbenső palota háremnek készül; azt hitette el a két hitvessel, hogy ő azt «medresz»-nek építteti. (Kérem, ne tessék e szót félreérteni: ez törökül van, annyit jelent, hogy magasabb nevelő-intézet).

Tizenkét gyerek van a háznál: azok egész nap alláhtalankodnak (magyarul «istentelenkednek»); a két bászli hodzsa egyébre sem tanítja őket, mint az alkoránra; mert maguk sem tudnak egyebet. Már pedig az újabb nemzedéknek tudományra van szüksége, különben az lesz, hogy kiszorítja a jafet-nemzedék a semitát a világból. (Az arab is semita faj). Világra való tudományt pedig csak iskolában lehet szerezni. A Hajdükovics sógor megpróbálta az Achmed fiával a külföldi akadémiát; no ugyan bele is nyert! A pribék úgy került haza, mint kicserzett mahomed-tagadó. Még bort is iszik s a sonkát is megeszi titokban; nem is mosdik naponta négyszer, sőt villával eszi a piláfot! De még a gyaur menyecskeknek is a szeme közé néz. Romlik a világ!

Azért Dániel bég a saját portáján építtet egy szép nagy medreszt s abba fog hozni egy minden világi tudományban

jártas softát, a kít a gyaur nyelv ugy hi, hogy «gouvernant» s ez aztán majd megtanítja a leányokat finom erkölcsökre, a fiukat pedig sublimior mathesisra.

Ebben a két urnő egészen megnyugodott.

Az ugyan kissé szemet szurt náluk, hogy ennek a medresznek a bebutorozása a megszokottnál nagyobb pompával dicsekedik: székek, asztalok kerülnek bele; de Dániel bég arról is felvilágosítá őket, hogy a gyermekeknek meg kell tanulni a széken ülést: mert a jövő században már nem lehet a keresztbe vetett lábain ülni tisztességes muzulmánoknak. A magyar országgyűlésen rossz néven vehetnék a bosnyák képviselőtől, ha az a terem közepén leguggolna, két kezét a két térde körül fonná, s ugy hallgatná, a mit a próféták beszélnek.

Végre eljött a kritikusz nap, melyre az időjós nagy zivartart helyezett kilátásba, sűrű könyzapporral, patvarjégesővel és findzsahullással vegyítve.

Megjött a bég a társzekerrel meg az üveges hintóval.

Nagy psycholog volt. A társzekeret bocsátá előre, mely a messze földről hozott ajándékokat szállítá: maga a hintóval jó hátul maradt. Helyesen kiszámítá, hogy a két asszony azonnal neki fog esni a málhás szekérnek: kinek mi vásárfia érkezett? A ládák tetejére fel van írva mindegyiknek a neve: az egyikre cyrill betűkkel, a másikkra arab írással. A melyiken német ákombák van: az a nevelő holmija. Ezeket felhordatják a medreszbe, a magukén pedig némi patvarkodás között megosztóznak s aztán czepletetik fel a cselédekkel a málhákat maguk után a saját háremépületeikbe, követve a lármázó gyermekhad kíséretétől.

Dániel bég nagyon jól számított. A két asszonynak első dolga lesz az ajándékba kapott ruhákat felvenni. Olyat ők soha sem láttak. Az egyik szaladni fog a másikhoz a maga öltözetével eldicsekedni: azon aztán összefeleselnek. Ez alatt Dániel bég szépen becsempészheti a harmadik feleséget a számára épített új hárembe.

Egészen a számítása szerint történt.

Mikor a hintó megérkezett az udvarra, egyik asszony sem volt odalenn. Ellenben a sok gyerek már ott zsvajgott s fujta, ütötte a vásárfiául kapott trombitát és dobot, úgy szaladt az apja elé. De a mint azt mondta nekik Dániel bég: «itt hozom az új nevelőt!» arra úgy haza szaladt mind valamennyi, hogy vasfogóval sem lehetett őket többé előhuzni.

Eként minden akadály nélkül fölvezethető az új asszonyt a maga külön házába. Azt azután a szolgálatára rendelt eselédséggel magára hagyta, hogy ő is rendezkedjék az otthonában; annak igazán sok elrakni valója volt: a sok bűvészi apparatus. Dániel bég pedig ment fölkeresni a másik két asszonyt.

A vén dajka értesíté, hogy mind a ketten együtt vannak a Vukoszava asszonyság háremében. Dániel bég fellátogatott hozzájuk.

Azok alig vették észre a megérkezést: olyan nagy vitában voltak.

Nevezetes kérdés volt az!

Hogyan kell viselni azt a csodálatos öltönyt, a minek olyan hosszú nyujtványa van afül: a gyaurok úgy nevezik, hogy «schlepp».

Ajánlok rá egy megfelelő magyar szót. («Uszály» nem jó, mert a bizony nem uszik). Ha «schleppen»-nek a gyöke «schlepp», akkor a «czepel»-nek a gyöke «czepp».

A Vukoszava asszony, a ki magas termetű volt, úgy találta, hogy annak a hosszú, paszományos nyujtványnak az a rendeltetése, hogy az elől legyen: mert ha hátul van, akkor a gyerekek rá fognak ülni s úgy szánkáztatják magukat; tehát azt okvetlenül elől kell viselni, a hol aztán a szélénél fogva fölemelve, igen diszesen beletűzhető a derékon levő övbe. S ebben van természetes ész. Persze, hogy elől kell viselni a czeppet.

De nagyon kinevette ezzel a felfogással a Vukoszavát a

Sefika asszony. Óh, micsoda együgyűség! Hisz azt a hosszú ruhát nem úgy viselik, hogy a pántjánál fogva a derékra kössék. Mikor az a pánt nem öv, hanem gallér. Ez a ruha nem a csipőnél kezdődik: hanem a vállnál.

Sefika asszony úgy is vette azt fel, mint egy dominót: a nyakától elkezdve beleburkolta magát; még úgy is sepert a földön.

S valljuk meg az igazat, hogy neki is tökéletes igaza volt. Ez a legczélszerűbb methodusa a czeppviselésnek.

Mind a ketten Dániel bégét hívták fel ítélőbirónak. Ez volt a «hozott Isten!», a «Selim Aleikum!»

— Ugy-e, hogy én rajtam áll jól a kantus?

Dániel bég pedig mind a kettőnek megveregeté az orcáját a tenyere hegyével s azt mondá:

— Te is szép vagy benne, Vukoszava; te is szép vagy benne Sefika! Egyébiránt én nem tudom, hogyan viselik ezt a kantust. Majd megmondja nektek a guvernánt. Most pedig adjatok nekem íziben valami harapni valót, mert a vasuton Banyalukától Tuzlaig csibuknál egyéb nem volt a számban. Aztán a guvernántnak is küldjeteek ebédet, mert az is éhes.

A Vukoszava szolgálói e szóra hirtelen letették a földre a nagy bőrvánkost, a min a bég ebédelni szokott s arra felrakták a készen tartott szukbureket, jalani dalmát és szakz kabagit, a miről mai napság Asbóth János kitünő irótársunk hirhedett monografiája nyomán minden ember tudja, hogy azok «husos bélest», «töltött káposztát» és «fokhagymával főtt tököt» jelentenek. Ezek pedig Dániel bégnek kedves eledelei.

Étkezés közben tisztességes asszony békét hágy az urának s nem háborgatja kérdezősködéssel.

Ellenben a gyermekhad, mindkét fajzataból együtt lévén, egyre ott csivelgett a nyakán, unszolva az apát tökéletlen kérdezősködésekkel: hogy mire való ez meg az a furesa játékszer, a mi neki vásárfiába jutott.

— Hogyan kell ezen a hárfán muzsikálni, Dani baba?

kérdézé a pisze Amhát. Nézd csak, tiz hurja van, azután mindegyiken tiz fehér, meg tiz fekete dió.

— Nem hárfa az, te csirkincsirlek ; hanem számoló gép. Majd megtanít arra téged a guvernánt, csak várj !

Majd meg a pajkos Feridun csimpajkozott a nyakába.

— Nézd csak, Dani baba, de bolond nagy golyóbis ez itt ! Hogyan kell ezzel gurigázni ?

— Meg ne próbálj gurigázni vele, joldás ! Ez nem kuglizó golyó, hanem földgömb. Erről tanulsz te majd geográfiát. Majd beléd veri ezt a guvernánt !

Az a guvernánt kezdett boszorkánymesei alakká meg-nőni.

Ebéd után hozták a fekete kávé. Dániel baba (apa) rágyújtott az illatos bogesa tütünre (dohány) s miután a kávé is eléje lett téve ezüst findzsában, most már az asszonyoknak is lehetett vele beszélni.

Azok nagy kinban voltak. Sehogy sem tudták kitalálni, hogy annak az átkozott kalodának, a minek vállfüző a neve, merre van a bejárata. Már pedig olyat is készítettett mind a kettő számára Dániel bég, miután megértette Leo urtól, hogy lehet azt halcsont nélkül is előállítani, gutta percha-lemezekkel.

— Hogy kell ebbe a pánczélba belebujni ? kérdezé Vukoszava, odatartva a bég elé a miedert.

— Nem tudom én, édes mézem, mert én soha sem tanultam a szabómesterséget ; hanem beleszorít ebbe titeket a guvernánt ; mert az érti.

— A guvernánt ? kiáltá egyszerre mind a két asszony elförmedve. Már hogy öltöztetne bennünket a guvernánt ?

— Hát mért ne öltöztethetne titeket a guvernánt ?

— Hisz az egy softa.

— Igen. De nem férfi-softa ; hanem asszony-softa.

— Asszony-softa ? kiáltá, összecsapva a kezeit Vukoszava. Allah buffáj ! Ilyet sem hallottam, hogy asszony-softák legyenek a világon.

— De hát akkor hogy lesz, mint lesz a világ sorja? kelepelt Sefika asszony. Ha a guvernánt asszony-softa, akkor hogy tanítsa az a fiugyermekeket? Ezek ő rá nézve idegen férfiak.

— Hum! Dörmögé Dániel baba. De furcsa beszéd! Hát Amhátnak nem Vukoszava az anyja? azért mégis hányszor az öledbe veszed, megfésülöd, megmosdatod; pedig az rád nézve idegen férfi; viszont a Vukoszava nem minden nap sajátkezüleg felfenekeli-e a Feridunt? pedig az a te fiad, s így rá nézve idegen férfi.

— De ők azért 'mégis a mi gyermekeink, mert mi ketten az ő apjuknak a feleségei vagyunk.

— No hát azon módon majd a guvernántnak is gyermekeivé lesznek az Amhát is, meg a Feridun is.

A két asszonynak csak erre a szóra esett ki a kezéből a kávé ibrik meg a csésze.

— Hiszen te egy új asszonyt hoztál a házhoz; te Allahtól elrugaszkodott vén gonosztevő?

Akkor aztán volt drága dolga a Dániel baba üstökének!

Az pedig azzal a nekiduralással fogadta azt a tépászást és dögönyözést, a minővel szokta kiállani az igazhitű müzülmán a török fürdőben a fürdőlegény dömöczkölését. Fáj az; de használ.

A mig az asszony pofoz, addig jó a dolog!

Hanem mikor már a szakállát is kezdték tépni, akkor ő is azt mondá, hogy: «térjünk már most át más matériára!»

S azzal kihuzott a kabátzsebéből valami összecsavartottat.

— Kedveskéim, angyalkáim, még egy ajándékot hoztam a számotokra. Látjátok, mi ez? Egy korbács: szarvorrúnak a bőréből. Most szereztem Bécsben. Csalhatatlan gyógyszer minden asszonyi bajok ellen. Hát már most én azt meg nem magyarázhatom nektek, hogyan kell viselni az új szalüppöt; hanem hogy hogyan kell elszakgatni: azt majd megmutatom, ha úgy kívánjátok.

Erre semmi sem természetesebb, mint hogy mind a két

feleség egyszerre leveté magáról a most kapott új ruhát s oda dobta a férj lábaihoz: «no hát itt van! Süsd meg! Add ezt is a guvernátnak!»

Vukoszava asszony kiölté rá a nyelvét. Sefika pedig fujt rá, mint a macska a kutyára.

A bég pedig kedélyesen pattogott a korbácscsal.

— No no! Asszonyok! Eszeteken járjatok!

Erre aztán megindult a záporosó. Mind a kettő el kezdett sirni, jajveszékelni.

— Ha mi neked nem tetszünk többet, akkor küldj bennünket haza az apáinkhoz! zokogá Sefika.

— Nekem add ki a hozományomat. Én megyek a bátyámhoz Szerajevóba! mondá fuldokló szóval Vukoszava.

— Hát aztán ezt a tizenkét gyermeket én fésüljem naponkint? förmedt fel Dániel baba.

— Fésülje őket a guvernánt! Mosdassa is a guvernánt! kiabált egyszerre mind a két asszony.

— De bizony minkét ne fésüljön, ne mosdasson a guvernánt! visított egyértelműen a gyermekhad s mindannyi belekapaszkodott az anyja sokrácza bugyogójába (török nők viselete ez) s lehetetlenne tette rájuk nézve az elfutást. Mind a ketten sirva ölelték nyalábra a nyakukba csimpajkodó gyermekeket; elsiratva őket: «óh ti szegény elhagyott árvák!»

«No már micsoda ostoba beszéd ez? Eddig volt nekik két anyjuk; most lesz nekik három.»

Tudja jól Dániel baba, hogy a záporosőre következik a szivárvány. Csak egy kis napsugár kell hozzá. Az is készletben volt. Mikor már az egész familia belefáradt a sirásba, akkor elővett a két oldalzsebéből két ékszerdobozt. Azokat felnyitotta.

— No nézzétek; mit hoztam még nektek?

Egy-egy széles arany karperecz volt, gyémántos patkóval a közepén.

Erre rögtön megjelent a szivárvány; még a könnyecsepeken keresztül.

— Hadd lám! Hadd lám! Melyik az enyém?

Dániel baba aztán sajátkezüleg kapcsolta a kösöntyüket az egyiknek is, a másiknak is a kézsuklójára.

— No hát nem feledkeztem meg rólatok, ugy-e?

Ezek csakugyan «élő» tanubizonyságok voltak.

— Már most hát mondjunk egymásnak egy «csak ja sá»-t! Aztán ma estére eljövök hozzád sakkozni, kecsteljes Vukoszavám, holnap este pedig te nálad ostáblázok, bájos Sefikám!

Azzal egyiknek is, másiknak is odanyujtott egy selyem zsebkendőt, a hitvesi szeretet jelvényét.

Igy már aztán minden jól van.

Becsületes müzölmán férjnek az a jelszava hogy «ne csalj igazán!» És azt meg is tartja.

Azzal aztán a békecsókokat kiváltva, eltávozott Dániel bég a dolgára.

Mikor visszanézett az elhagyott háremre, mind a két asszonyt ott látta az ablakban. De nem azért, hogy Dániel baba után üdvesókot hánnyanak, hanem hogy az ablaküvegen megpróbálják, hogy csakugyan igazi gyémánt-e az a kapott karpereczen? Mert holmi talmi arannyal, strassburgi gyémánttal még a bosnyák hölgyeket sem lehet már rászedni. Tartanak próbakövet is otthon.

*

Ezeket tartalmazá Achmed effendi harmadik levele Leó úrhoz.

VI.

A BÜVÉSZNŐ LAKOMÁJA.

— Vajjon milyen lehet az új asszony? Mondá Vukoszava.

— Bizonyosan csuf kövér debella. Véleményezé Sefika.

— Inkább azt hiszem, hogy utálatos sovány törpe. — Ellenzé meg Vukoszava.

(Csodálatos, hogy egyik sem tudott a másiknak a nyelven, hanem azért mikor egy harmadikat meg kellett szólni, akkor megértették egymást. Ez különben könnyen is ment. Vukoszava kövér és magas volt, Sefika sovány és nyápicz természetű; csak egymásra kellett mutatniok.)

«De hátha fertelmes szép az átkozott? Aféle bajrám-ünnepi odalik? No majd meglátjuk, ha ő rá kerül a sor a lakomaadásban!» Ezt mind a kettő mondá.

— Én kikaparom a szemét, ha szebb az enyémnél! szólt az egyik.

— Én levágom a haját, ha dusabb, mint az enyém! mondá a másik.

«Azt még se tegyük», mondák ismét mind a ketten, «mert akkor majd nagy szerepe lesz a rinoczerószkorbácsnak».

— Én «dur»-port keverek a kávéjába, a mitől megdühödik! fenyegetőzék Vukoszava.

— Én szerencsikát keverek a sorbethjébe, a mitől utóléri a Mohamed áldása estétől reggelig! böstörködék Sefika.

«Ilyet ne tegyünk még se!» mondának mind a ketten, «mert akkor zsákba kötnek bennünket, úgy dobnak a Jalába.»

— Hanem azt megteszem, fogadkozék Vukoszava, hogy mikor legelőször összetalálkozunk s kezet nyújtunk egymásnak, úgy összeszorítom ezzel az én hatalmas tenyermel a pratzliját, hogy a vér kijön a körme alól.

— Én pedig az összecsókolózáskor olyat harapok az orczájába, hogy ott marad a fogam helye.

Mind a két hölgynek meg voltak az eszközei a fenyegetés végrehajtásához. Vukoszava asszonynak a Nro 8^{1/2} keptyühöz termett öklei, Sefika asszonynak pedig hosszú fogai, a mik fölött soha sem tudta az ajkait összehuzni, annyira előre álltak.

Ebben állapotának meg egyelőre. A többi majd jön

magától. Hogy két asszony hogyan folytasson egy boszantásból, vekszálásból, szekirozásból álló hangversenyt egy harmadikkal: ahhoz nem kell programm. Megy az próba nélkül.

A hazaérkezés utáni harmadnap estéjén csakugyan elkövetkezett a bemutatási lakoma, melyre az új asszony hívta meg a saját háremébe a másik két asszonyságot: még pedig előkelő szokás szerint franczia meghívó-jegyekkel. A két hodzsa ugyan nem tudott a meghívón eligazodni; hanem Dániel bég megmagyarázá azt az asszonyoknak. «Avec famille» annyit jelent, hogy egész családotól.

Így még jobb lesz. A gyermekhad is informálva lett, hogy mentől több gonosz incselkedést kövessen el az új mamánál. Ha hozzáférnek, csipjenek, egyet rajta.

A látogatáshoz mind a két hölgy az új ruháját vette fel; még pedig mindegyik a saját meggyőződése szerint: egyik az öltöny hosszú nyújtványát elől az övébe feltűzve, a másik az egészet dominónak felöltve. Eként vonulának be, követve a gyerekek Siserahadától, az új hárembe.

Ajna asszonyság az elfogadó teremben várt a vendégeire.

Azok csakugyan utálatosan szépnek találták! Micsoda mosolygó fehér-piros arcz! Minő karsú derék! Milyen csipők! Hát még ezek a vállak! Gyalázat!

No de majd a kézzszorítás után lássuk, hogy milyen lesz a mosolygó arcz?

A mint azonban Vukoszava asszony izmos tenyerét Ajna szép fehér kezével érintkezésbe hozta, valami olyan titokzatos ütést kapott az egész karjába, mint mikor az embernek a könyökén találták el a sajgató ideget. Az egész teste összerezzen bele. Sietett félreállni.

Ekkor a Sefika járult a fenyegető csókkal üdvözölni az új asszonyhoz; de a mint annak az arczához ért, úgy megégette a száját, mintha tüzes vasat csókoltna volna meg. A két fiucska meg, a ki meg akarta csipni az új mamát, a

hol csak hozzá ért, mindenütt szikrák pattogtak az újja hegyére. Nem asszony ez, hanem tündér.

Hej, de elkotródtak mellőle.

Ekkor aztán Ajna asszony a legbájosabb nevetéssel lépett le a villanyos szigetről s maga járult a megriadt vendégek elé: a legékesebb német szóval üdvözölte őket s megcsókolta a Vukoszavát is, meg a Sefikát is, a nélkül, hogy az ajkai égettek volna. Azután a két kamaszt, az Achmedet meg a Feridunt felkapta az övénél fogva, egyiket a jobb, másikat a bal kezével; úgy emelte fel magához, megcsókolva az orczáikat; azután fölemelte őket kinyújtott karral a feje fölé; «gyönyörű két fucska!» úgy tette le a földre.

Azok megrökönyödve oldalogtak odább. Az ördög látott ilyen «kis mamát».

Hanem hát ez csak goromba bűvészet. Értett az új asszony a finomabb varázslathoz is.

— Hát ti rajtatok hogy áll ez az új öltöny? Hogy vettétek azt fel? kiálta, nagyot nevetve a feleségkollégák öltözetén.

Azok most látták, hogy csakugyan úgy szép ez az öltözet, a hogy azt a harmadik viseli.

— Hisz ez így csupa maskara! No jöjjetek velem, majd én újra öltöztetek; s azzal karjára öltve a két asszonyt, bevitte az öltöző szobájába. Ott már készen állt számukra a vállfüző is, meg a ruhaderék is. Ajna asszony szakértő kézzel hüvelykezé be a teremtés remekeit helyreigazító kérgekbe, a Vukoszavát elébb, azután a Sefikát. Az által az előbbi karcsuvá lett, az utóbbi pedig telt idomokat kapott. Mikor készen voltak, akkor a nagy álló tükör elé vezeté őket. Azok el voltak ragadtatva. Százszorta szebbnek találta magát mind a kettő, mint eddig volt. Mit nem tesz a civilizáció!

Ettől a pillanattól fogva meg volt nyerve a vetélytársának szíve a harmadik nő iránt.

Hisz egy ilyen harmadik asszony valóságos életszükség a háznál!

Az ember egész más embernek érzi magát, mikor a miedert fölvette.

Mikor Dániel bég maga is megérkezett a lakomához, már akkor egymást ölelve jöttek eléje mind a hárman: a hogy a grációkat festik.

Dániel bég alig ismert rájuk.

— Hisz ti nagyon szépek vagytok!

Sorba is csókolta mind a hármat.

— Ejh, de karesú vagy! mondá Vukoszavának. Ejh, de gömbölyű vagy! magasztalá Sefikát. S azok már megtanulták, hogyan kell hátrafordított fejjel az utána vonuló czeppre visszanézni s a közben a legyezővel a corsette csipkefodrait lebegtetni.

— Mindig így kell járatok ezentúl!

Ez a nap arany betűkkel lesz följegyezve a család évkönyveiben.

— Csak az az egy baj van ezzel az izével, hogy nagyon szoritja az embernek a gyomrát, s ez akadályozni fog bennünket a jóllakásban! mondá Vukoszava asszony.

— Én szeretném, ha akadályozna már! dörögé Sefika; de én itt nem látok semmi előkészületet a lakomához.

A nagy asztal ugyan ott volt az étkező közepén, veres posztó-terítővel letakarva; de azon semmiféle olyan edény nem látszott, a melyből enni vagy inni szokás.

A kandalló előtt is ott állt a piláf-főző üst; de amabban még tűz sem volt.

Ezt a megjegyzését érthető jelekkel közlé is Sefika a háziasszonnyal.

— Nincs itt semmi findzsa?

— Hogy ne volna itten findzsa?

Ajna egyet koppantott a legyezőjével az asztalra s abban a perczen ott állt a kávé csésze.

— De ez csak egy csésze! Hát nekem? Neked? Meg a Dániel babának?

— Van itt elég csésze! mondá Ajna s azzal elvette az asztalról a csészét s azt Sefikának adta: a másik csésze

már akkor ott állt az első helyén. És aztán folyvást osztotta a csészét, a míg mindenkinek jutott: még a gyerekeknek is.

— De hát mit igyunk mi ebből a csészéből?

— A mit parancsoltok.

Azzal ismét koppantott az asztalra, s egyszerre ott termett annak közepén egy öblös ezüstkancsó.

Azt fölvette Ajna s legelőször Dániel bégnek a csészéjébe töltött belőle. Pompás illatú mokka volt.

Azután Vukoszava csészéjébe töltött.

— Én tejjel szeretem a kávé! nehézkedett Vukoszava.

— Tessék! Tessék! mondá Ajna s ugyanabból a kancsóból töltött neki a kávéjába pompás sűrű bivalytejet.

— Én nem szeretem a kávé: nekem csokoládé kell! finnyáskodék Sefika.

— Parancsolj, édesem! nyájaskodék Ajna s töltött neki csokoládét ugyanabból a kancsóból. Aztán sorba járta vele a gyermekeket, a kik keresztbevetett lábakon ültek a kerevet mellett, s azokat is megtraktálta. Végre visszajött az asztalhoz, a hol a saját csészéje állt. «En pedig a theát szeretem.» S akkor illatos pécco csordult ki a bűvös kancsó csövéből.

— De hát ehhez valami mártogatni való is kellene! sürgetőzék Sefika asszony.

— Hüh! arról bizony megfeledeztem! Szereted-e a bécsi kuglófot?

— Szeretném, csak volna.

— No majd mindjárt készíték.

— Miből? Miben? Mivel?

Hát biz erre mind nehéz volt megfelelni.

Ajna asszony az asztal alatt kotorászott s talált egy pár tojást.

— No ez szépen kezdi! Rántottát akar csinálni.

De hol a serpenyő hozzá?

Ajna asszony zavart színelve tekingetett szélylyel. Meglátott valamit. Az volt Dániel bég czilinderkalapja.

Hohó! Czilinderkalap egy muzulmán bégnél!

«Hübnere» van a dolognak.

Bécsben meghívást kapott Dániel bég a közös miniszter estélyére: erre az alkalomra vett teljes divatszerű öltözéket. Most abban mutatta be magát az asszonyainak, a frakk gomblyukában a piros szalagos érdemrend.

Így került Ajna kezébe a köcsögkalap.

A többit aztán tudjuk könyv nélkül. A két tojást fel-törték, a czilinderbe belesorgatták; akkor a czilindert néhány perczig meghordozták a petróleumlámpa fölött, akkor lefelé fordították s kihibbant belőle a legtökéletesebb formájú bécsi kuglóf, azon melegen.

No ez jó volt kóstolónak. De nem csak kuglóffel él az ember!

— Lássuk, hogy tudsz főzni?

— Mindjárt meglátjátok, édeseim. Nálam az gyorsan megy.

Azzal Ajna asszony ismét az asztal alá nyult s előhúzott a fülénél fogva egy hófehér házi nyulat.

— Hát ezzel mi lesz?

— Ebből lesz a vacsora.

— Mash-Allah! «Egy» házi nyul tizenhat gyomornak!

— Nem egy nyul ez; hanem kettő! mondá Ajna, s azzal megfogta a házi nyul két fülét, hirtelen kétfelé repeszté azt, s azzal mind a két kezében ficzkándozott egy házi nyul.

— De ha kettő, sem kell nekem! tiltakozék Vukoszava; mert én a nyulat meg nem eszem.

— Majd meglátod, ha elkészül!

Azzal Ajna odavitte a réz főzőkatlanhoz a két házi nyulat, fölemelte a katlan födelét: a nyulakat beledobta, azután három kártyából tüzet rakott a katlan alatti üstbe; mire a papirtüz ellobogott, egy kissé körülkopogtatta a rézkatlant.

— Készen van már.

Azzal levette a katlan födelét s kiemelt belőle egy

bográcsot, telides-tele színültig berbécshusos piláffal, a minőről csak muzulmán gyomor álmodhatik.

Mindenkinek el kellett ismernie, hogy annál tökéletesebb piláf még konyhaművész kezéből ki nem került.

Sefika nagyon is sokat talált belőle enni. A mider is szorította. Nyafogott, hogy ő megbetegszik, ha most fagyaltot nem kaphat.

— Fagyaltot! kiáltott fel Dániel bég. Télen lehet azt csinálni, a mikor jég van. Ki ácsingózna nyáron fagyaltra?

— Mindjárt lesz! mondá készséggel Ajna. Szereted a czitromfagyaltot?

Azzal kettévágott egy czitromot: odafutott vele a katlanhoz, belefacsarta, tüzet rakott alá és két percz múlva előjött egy nagy tálban a dinnye-alakú fagyalt, a melynek a hány gerezdje, annyiféle gyümölcsből volt készítve.

A két asszony oda volt a bámulattól. Ehhez hasonlót ők nem tudnak.

Maga Dániel bég is azt mondá: hogy ez nem megy tündérek segítsége nélkül.

Hja! A ki jó nevelést kapott!

Még molnárostya is került elő. A katlan mindent kiád.

Utóljára gyümölcs, czukorsütemény; csak úgy szórta, hogy a gyerekek kapkodhassák.

És végre egy csinosan font kosár: abból meg egyre-másra hullott a virágbokréta.

S a meglepetések netovábbjával egyszer csak ott termett Dániel bég frakkjának a baloldalán egy tenyéryi nagy érdemrendcsillag; olyan, a milyent Bécsben az exczellenziás urak viselnek. Dániel baba tudta, hogy ez is csak szemfényvesztő varázslat; de azért hagyta ott ragyogni a csillagot. Hisz előbb-utóbb meg lesz az érdemelve. Lehet még egy tizedik bársonyszék is a magyar képviselőházban!

Dániel bég nagyon meg volt elégedve a lakomával, s a jóllakás után azt mondá:

— Hátha innánk?

Tudva van, hogy a törökök evés közben nem isznak,

hanem csak jóllakás után. Ezt nem Schweningertől tanulták; hanem Mohamed prófétától. Akkor is pedig nem bort isznak; hanem csak vizet. A szeszes italoktól eltiltja őket az alkorán.

A vizet azonban szabad keverni nádmézzel, gyümölcs-izzel, narancslével, mandulafejettel, rózsavizzel, ámbrával, a mit aztán úgy hínak, hogy «sorbet».

Ismét előkerült a csodakancsó. Ajna sorba töltögette mindenkinek a talpatlan poharába, a mit kiki megkívánt, s a mit mindjárt ki kell inni, mert ha leteszik, elfordul.

«Pompás sorbet! Nagyon jó sorbet!» dicsérték a vendég-asszonyok.

— Hejh! Csak én olyan sorbetet ihatnám, a milyent Bécsben a miniszter úrnál töltögettek! mondá Dániel bég. Az úgy habzott, maga is igyekezett ki a pohár szélén, mintha siettetné az embert, hogy «igyál már!»

— Ha az én uram úgy kívánja mondá Ajna, s aztán töltött neki a kancsóból olyan sorbetet, a mely pezseg.

— Ez az! Ilyen volt az! mondá a nyelvvel csettentve Dániel bég. Ebből ti is ihattok, asszonyok. Ezt nem tiltja az alkorán. Ez nem bor: ez csak sorbet.

Azok is kaptak belőle.

Általános volt az elismerés, hogy ez tökéletesített faja a sorbetnek.

Nem sokára olyan jó kedve lett a két hajdani asszonyságnak, hogy el kezdtek dalolni.

A gyermekeket hazaküldték aludni. A ki akaratoskodott annál rögtön megjelent az ördög a falon s ráijesztett.

A Vukoszava bosnyák balladákat énekelt, a Sefika pedig arab stanczákat.

Ajna tapsolt mind a kettőnek. Dániel bég pedig sorba ölegette mind a hármat s ivott az egészségükre.

— Hejh! De csak az volt ám az igazi sorbet, a mit én a magyarok fővárosában ittam, a Dzsigerdilenben: herczeg

Prugnájernál, az orfeumi helytartó basánál. Az forró volt, csak úgy lobogott: mikor itta az ember, az orrán jött ki a lángja, mint a sárkánynak. Hát még az a hűri, a ki töltögette!

— Ha az én uram úgy kívánja, mondá Ajna, kezeit keresztbetéve a keblén s alázatosan meghajolva: s azzal eltűnt a mellékszobába.

A mint eltávozott, rögtön odatelepedék Vukoszava és Sefika Dániel bég mellé két felől, s elkezdtek őt a legyezőikkel hüselni, a mit ő azzal a gyöngédséggel viszonzott, hogy a csibukjából a füstöt az arcaikba fujta. Majdan előhozták a szolgálók a nargiléket, s akkor aztán a két asszonyság versenyt pipázott az urával.

Egyszer aztán előttük termett a harmadik.

A hogy a tündérek szoktak megjelenni: pókhálóból szőtt öltözetben, hosszan leeresztett hajjal, mely térdhajlásáig takarta; fején világító csillaggal; karja körül egy eleven kigyó tekergőzött, fején taréjjal, két szemén pápaszemmel. A másik karját fölemelve tartá, egy vállára emelt kancsót a fogantyujánál markolva.

A két asszonyságnak szemé-szája tátva maradt a nagy bámulattól.

— Ez egy «péri!»

— Nem. Ez egy «abelére!»

— Vagy maga az «iblisz!»

A tündéralak leemelte a válláról a karesúnyakú rézkancsót, s sorba töltögetett a poharakba az illatos párolgó punchból. Ez sem bor: ezt sem tiltja a próféta.

A pákosztos kigyó mindegyik pohárba belekóstolt a kiöltött kettős nyelvével.

— Ez aztán az ital! Ilyet isznak a paradicsomban, a Túbafa alatt, magasztalá a punchot Dániel bég, s összekocczintá a poharát mind a három hölgygyel. Csak a fertelmes kigyó ne kóstolgatna bele!

— Kigyó? szolt csodálkozva Ajna. Hiszen nem kigyó az, hanem pálcza.

S azzal megfogva a cobra fejét, az egyszerre megmerevült, egyenes lett, mint a Mózes botja.

— Fogd a kezedbe! mondá Dániel bégnek.

A bég azonban, a mint a pálcának a fejét a kezébe vette, egyszerre sajgató ütést érzett a tenyerében, s a mellett a marka úgy összeszorult, hogy nem tudta a boszorkányos jószágot eldobni.

— Jekdür Allah! Jobb szeretném, ha kígyó volna. Vedd el a kezemből ezt a verekedő pálcát.

Ajna aztán elvette a varázsbót a bég kezéből s ledobta a földre; a mire az ismét megelevenült, kígyóvá lett, össztekergőzött.

Ekkor azután az Ajna felkapta a rézkancsót s elkezdett annak az oldalán az öt ujjával dobolni, valami bajadértánczot járva hozzá s egy varázsdalt énekelve; közben teletölté a bég és a két úrnő poharát a tündéri itallal.

A cobra a dobolásra, meg az énekhangra felemelte a fejét rétesalakjából, egyre jobban felegyenesedett, s elkezdett maga körül forogni, míg az utolsó gyűrűjén állt meg, a mit a farka alakított.

A rézkancsó egyre jobban kiürült, a dobolás annál hangosabb lett rajta. A bajadértáncznak a sebese járta. A tánczűh nem csak a kígyóra ragadt el, hanem a két asszonyra is. Egymás után felugráltak a bőrpárnáikról, s igyekeztek, tőlük telhetőleg utána csinálni Ajnának a tánczot. A Vukoszava felkapta a piláffőző rézkondért, azon produkálta a tamburint; a Sefika pedig a palacsintasütőt püfölte a nagy keringelésben, míg a többféle jótékony italok hatása miatt mind a két úrnő, ki erre, ki amarra, eldőlt s nem tudott e világon létéről többet. Azokat a szolgálók szépen a vállaikra emelték s hazavitték a saját háremeikbe.

Az egyedül maradt tündér még folytatta lassudó tempóban a csábtánczot: a kígyó azonban azt is abba hagyatta vele, a lábai körül tekergőzve s azokat egymáshoz szorítva: egyre mindig feljebb csavargózott, míg utóljára átszorítá

a derekát, s ott a fejét átöltve, maga magán csomót kötött. A bajadér epedő mosolylyal tekintte a gyönyör-ittas Dániel bégre.

— Alláh ekber! Nagyon szép vagy. Mohamed ugyse! Gyönyörű vagy. Csak az a fertelmes kígyó ne volna a derekadon.

— Kígyó? szolt Ajna, gyönyörű igazgyöngy fogsorát megmutatva nevető ajkai között. Hiszen nem kígyó az; hanem selyemöv. Próbáld meg leoldani.

*

Így írta le ezt a jelenetet Achmed effendi, Leó úrhoz küldött negyedik levelében. Ő maga az egészet a két mamájától hallá, a kiknek mindezt a legközelebbi látogatás alkalmával Vukoszava és Sefka asszonyságok elbeszélték; az utólját a saját képzeletéből adta hozzá.

Mind a két nő el volt varázsolva a harmadik asszony estélyén élvezett gyönyörűségektől.

S ez a varázs a másik két asszonyságot is büvkörébe ragadta.

Jelacsa mama, meg Habiba mama rajta estek Ibrahim papán.

— Nekünk is hozz ilyen harmadik asszonyt! Te is szerezz ilyen tündérnőt a házhoz, a milyent Dániel bég hozott a Vukoszavának, meg a Sefikának.

— Mit? Mit? varázslónőt? mondá Ibrahim baba. Az kell nektek? Ha csak az a bajotok: én bizony hozok. Kell guvernánt az Achmed gyereknek? Dehogy nem hozok.

Aztán felment a «csarziába»: ott kikeresett egy fekete pofájú ötvenéves czigányasszonyt; azt hazavitte.

«Itt van a varázslónő».

«Jaj! Nem ilyen kell nekünk. Ezt add vissza, a hol vitted. Szép, fiatal varázslónő kell nekünk, a milyent a Dániel bég hozott. Megengedi azt a próféta.

Ibrahim baba pedig igen praktikus eszü kalmár volt.

«Jajh, kedveseim, arra, hogy egy olyan bűbajos tündérnőt szerezzen az ember a házhoz, a minő «állítólag» a Dániel bégé, nem elég egy próféta: ahhoz Mohameden kívül még Krisztus is kell: nagyon sok Krisztus».

Tudniillik, hogy a gyaurok így hívják egymás között a «pénzt». Persze: ők azt is imádják.

VII.

AZ ÉDES ERETNEKSÉG.

Hogy Mohamed próféta az asszonyoknak nem adott lelket; hogy nem nyitotta meg számukra a paradicsom ajtaját: az még csak elviselhető sérelem; de sokkal nagyobb figyelmetlenség volt a prófétától az az intézkedés, hogy az asszonyok kezébe nem adott pénzt, s ezzel bezárt előttük minden boltajtót. A kasszakules a férjnél áll: az vásárol be mindent. A mit az asszony megkíván, azt a férj megveszi a számára: elhialmozza ékszerekkel, selyemruhákkal; de pénzt nem ad a kezébe: az nem való asszonyoknak.

Kassári Dániel bég hazánál ennek az előítéletnek is meg kellett szünni. Ajna asszonyság ezermesternő volt. Mikor neki tetszett, tallérokat, aranyakat szedett ki a Vukoszava asszony turbánja alól, a Sefika haja közül s rakta a markába jobbra-balra mindenkinek. (Igaz, hogy mikor kinyitották a markukat, akkor látták, hogy semmi sincs benne; de ott volt!)

Dániel bég nagyon szeretett volna játszani. Sakkozni szabad a muzulmánoknak is; de kártyát nem vehet a kezébe: mert az az ördög bibliája, azon emberi alakok vannak festve, az alkorán tilalma ellenére. Mikor a tuzlai kávéházba beült, elnézte, hogy játszanak whisztet, kalábert, faramuczit a rácz notabilitások, a kik a carreaut «buntevicz»-nek, a coeurt «paprikicz»-nek mondják. Tetszett neki az a játék nagyon. De csak mint «kibicz» vett részt benne.

Egyszer aztán rá hagyta magát beszéltetni Ajnától, hogy odahaza, zárt ajtók mögött, mikor nem látják a hodzsák, leüljön a három asszonyával whisztezni. Oh be hamar megtanulták! Mire nem jó még a három feleség! Kész whisztpartie kitelik belőle.

Eleinte csak babra játszottak. Később aztán krajezárokban. Ajna egy zacskó ujdonatuj veretű rézkrajezárt osztott ki az asszonyok között; később pedig fényes uj piczulákat. Ezeket ő még Bécsből hozta; signore Spirifanti ajándékából: kellett azok a bűvészi előadásokhoz. Hetenként egyszer, pénteken, tallérok kerültek a játékasztalra, szintén Ajna requisitumaiból.

Dániel béget rendkívül mulattatá a kártya. Rájött, hogy ő nagyon jól tud whisztezni s meseszerencsével játszik. A hétnek hat napján minden aprópénzüket elnyeri az asszonyainak, csak a hetedikén fordul ellene a szerencse. Hanem az az egy volt a különös, hogy azok a napok, a melyeken diadalmas nyereségeket sepiert be az erszényébe: rendszeren a krajezáros és piczulás napok voltak, a melyeken pedig vereséggel vonult vissza, azok a talléros napok valának: úgy, hogy a mely mértékben duzzadtak a réz- és nikkeltartalmú zacskói, ugyanabban fogyatkozott a talléros táskája.

No de hát «prætor non curat minima!» Dániel bég más asztaloknál kincseket tudott nyerni: engedte magát gavallérosan kifosztatni az asszonyai által.

S ez az eretnokség gyorsan terjedt. A bégek és agák a környékben és fővárosban egyszer csak azt vették észre, hogy megtanultak whisztezni. A kinek pedig csak egy felesége volt: az pikétbe keveredett.

Volt tehát már költőpénz az asszonyok kezében. Egy paradicsom ajtaja megnyílt előttük: a boltajtó.

Mit vásárolhatna egy paradicsomba jutott hölgy egyebet, mint piperét: szép ruhákat.

Achmed effendi tudósítá barátját, Leó urat: «jöhetsz már a kimustrált cifraságaidal.»

Leó úr egyelőre csak mint «repülő kalmár» csinálta meg az első felfedezési kirándulást az ismeretlen világ-részbe. Ideiglenes boltot nyitott a szerajevói bazárban. Mind, a legutolsó fichuig elkelt, a mit magával hozott.

A szép ruha azonban azt kívánja, hogy lássák; a pipere dicsekedni szeret.

Hogy lehessen ennek a követelménynek eleget tenni, a mohamedán törvények mellett? Utcán a török hölgy tetőtől talpig fátyolba és bő köpenyegbe burkolva jelenhet csak meg s annak mindegy, hogy csipke és selyem van-e alatta?

A tuzlai tündér ennek a hitvallásnak is ki tudta találni a schismáját.

A hölgyek, ha természetben nem is, de képmásban mutogathatják magukat.

Ennek ismét egy másik «canon» állja útját. Mohamed-hitű emberalakot nem szabad embernek lefesteni vagy kifaragni.

De a napnak szabad! S a fényképet nem ember rajzolja, hanem a napsugar. Tiltott-e meg valamit Mohamed próféta a napnak? Nem is tilthatott meg. Tehát fényképezni szabad.

Ajna asszony fényképező készletet is hozott magával Bécsből: pillanatnyi fölvételre alkalmazottat.

Dániel bég dörgött-morgott, a mikor a legelső fényképét megmutatták. Boszorkányság ez! Hisz ő nem ült senkinek. Észre sem vette, a mikor lekapták, épen csibukozó poseban. Hanem aztán kiengesztelődött, mikor a Vukoszava meg a Sefika képmásait is megmutatta neki Ajna, aztán meg a kisebb-nagyobb porontyokét. Némelyik épen abban az állapotban volt levéve, a mikor ordít s a két kezével a megbünhödött testrészét tapogatja. Dániel bég engedte magát kapaczitáltatni: a mit a nap készít, az nem lehet Allah ellenére.

És így be lett fogadva a fényképészet. A trójai fa ló.

A hölgyek legujabb ruháikban, legszebb piperéikkel

fényképeztették le magukat, fátyol nélkül, a fényképező is nő volt: s küldözték egymásnak ajándékba az arczképeiket.

Leó úr táviratozott a budapesti chefnek, hogy küldjön le egy nőnemen levő photographot, több rendbeli retoucherökkel Szerajevóba. Igen jó vállalatnak ígérkezik.

Meglett. Az európai civilizáció újból egy étappe-ot foglalt.

Ez azonban ismét annyi, mint vért szagoltatni az orosz-lánnal.

Mi haszna az európai divat, ha nincs nyilvános hely, ahol azt mutogatni lehessen?

Leó úr nagy diplomata volt. Igazán konzulnak született. Egy napon azt írta a budapesti chefjének:

«Szerezzen ön a számunkra valami vándor operette-társaságot: kitűnő vállalatnak kínálkozik.»

Semmi sem könnyebb. Az impreszarió meg lett találva. A többi magától jön.

Az impreszarió megkapta az engedélyt a főpolgármestertől a színház építésére. Az olyan gyorsan föl lett állítva, mint egy kártyavár. Csak játszó társaság kellett még bele.

Ámde görbe szemmel nézett erre Mohamed. Nem Mohamed a próféta, hanem Mohamed Czikalovics, a Bend-basi kávéház tulajdonosa. Mivelhogy az ő kertje is szini előadásokra van berendezve, s annál fogva nagy látogatottságnak örvend. A szerajevói előkelő világ ott szokott mulatni éjfél után egy óráig: a mikor ágyuszó jelenti, hogy a korcsmák bezáratnak. Ott is van szinpad, s azon mindenféle tánczot produkálnak: csakhogy azok a bajadérek nem leányok, hanem leányruhába öltözött fiúk. Ha már most a Bend-basi-kerttel átellenben egy másik komédiás üti fel a bódéját, a kinek a szinpadján igazi leányok tánczolnak és dalolnak: akkor a közönség mind otthagya a Bend-basi kávéskertet s az új komédiás bódéjába tódul, melynek még páholyai is lesznek, a mikben

török asszonyok is megjelenhetnek. Erkölciség szempontjából is veszedelmes lesz ez új vállalat: mert abban németül fognak dalolni. Ha elgondolja az ember, hogy a Bend-basi énekesei, a kik bosnyák nyelven dalolnak, a melyet mindenki megért, mindamellett is mennyi szemtelenséget összegajdolnak: hát még azok a németek, a kiket senki sem ért, ebbeli biztokban micsoda fertelmes dolgokat fognak kalatyolni? Még ennél is nagyobb dolog a nemzetiségi veszedelem. A bosnyák asszonyok kíváncsiak. A német nótáknak a dallama fülökbe mászik: akkor meg fogják tanulni a szövegét is és így rövid idő alatt egész Szerajevó germanizálva lesz s maga után fogja rántani egész Bosnyákországot.

Nem lehetett kifogásolni az ellenvetések alaposságát.

Aztán a mohamedán népeességnek érületét is figyelembe kellett venni. A kávésnak sikerült egy tekintélyes csöcselékot megnyerni az igaz ügy számára: lehetett tartani a zendüléstől. A polgármester féltette a bezesztán lámpá-sait. Gondolkozott rajta, hogy betiltsa a gyaur szini előadásokat.

Ekkor nem várt oldalról jött segítség Thalia számára. Muszkaországból!

Ugyan ki hitte volna, hogy a német színigazgatót az orosz czár rántja ki a bajából?

Pedig valóban úgy történt.

Az orthodox keresztyének, mindjárt a párisi kongresszus után nagyszerű kathedrálét építettek Szerajevóban. Volt pénzük hozzá. A mohamedánok zúgolódva nézték, hogy a keresztes torony túlemelkedik a legmagasabb török minarén is: az aranyos kupolájú czarevna dzsamián; de csak türtöztették a haragjukat, mert muszaj volt. Azért az ő muezzinjeik mégis csak szépen énekelték meg a nap időszakait, míg a gyauroknak csak egy fatáblát volt szabad ütni két kalapácsal, mikor egymást a templomba hívogatták.

Ekkor az orosz czár kebléből túlömlött a nagylelkűség

s az idegen alattvalók boldogítása iránti hajlam: kapta magát, három nagy harangot ajándékozott a szerajevói rácz templomnak. Azokat a hivek fel is huzatták nagy ünnepélyességgel a maguk tornyába. De már ezt nem tűrhette el a mohamedán lakosság. Hogy abból a magas toronyból még a bimbám-zúgás is háborgassa az ő «Lá illah, il Allah!» kiáltásukat. Nagy lett a zendülés. Az utczák megteltek bucsujáró néppel: a főmufti, az imámokkal és a hodzsák seregével, teljes ornátusban vonult fel a főpolgármesteri palota elé. A kaszárnyákban a katonaság consignáltatott.

— No már most mit csináljak? mondá a polgármester. A főmufti azt mondja, hogy a nép fellázadt, mert nem akarja engedni, hogy a kathedrále tornyában meghuzzák a harangokat; a Mohamed Czikalovics meg azt állítja, hogy a nép azért lázadt fel, mert nem akarja megengedni, hogy az új komédiaházban meghuzzák a hegedűket. Vagy az egyik igaz, vagy a másik. Ha megtiltom a harangozást, akkor meg kell engednem a hegedülést; ha megtiltom a hegedülést, akkor meg kell engednem a harangozást. Végezzetek el a dolgot előbb egymás között: úgy jöjjetek vissza.

Az lett belőle, hogy «sok lúd disznót gyöz.» Az imámok s a hodzsák lekiabálták a kávést s a főpolgármester betiltotta a harangozást és megengedte a hegedülést.

Így segítette ki egyik európai nagyhatalom a másik nagyhatalmat a hinárból. (Mert hogy az «operette» nagyhatalom, azt úgy hiszem, senki sem vonja kétségbe.)

S így lett a harmadik étappeja a civilizációnak meghódítva az új hazában.

VIII.

A NAGY CATASTROPHA.

Színházat tehát már kapott a bosnyák főváros. Azt ugyan eleinte csak a beköltözött idegenek látogatták:

hivatalnokok, katonatisztek, kereskedők. Aztán rákaptak a keresztyén uraságok, később a hölgyeket is el merték vinni. Látták, hogy semmi botrányos látványokat nem mutogatnak ezen a színpadon. Igaz, hogy valóságos nők játszanak; de azok sokkal illedelmesebben mozognak, mint a török színpadok nőruhás sihederei. Mikor végre megtörtént az a nagy eset, hogy egy estén maga a hírneves Kassári Alibegovich Dániel bég is megjelent egy páholyban, még pedig mind a három hitvesével (igaz, hogy mélyen le volt fátyolozva mind a három), akkor egyszerre bon tonná vált a színházba járás az effendikre nézve is. Az operettek dallamai hódítottak. S a ki azokat utána dalolta: a szöveget is szerette volna érteni.

Vukoszava és Sefika asszonyságok egyszer csak azt vetették észre, hogy németül beszélnek. Influenza van abban! Cseléd, gyerek, asszony mind beszélte a «wasz ist den das»-t. Ha ez soká így tartott volna, meggermanizáltak volna egész Boszniát.

Jó szerencse, hogy van gondoskodva róla, hogy a fák ne nőjenek az égbe.

Achmed effendi nagy kőpé volt: nem hiába járt a külföldi egyetemek körül.

Ő buzdította az asszonyságokat, a két mamája közvetítésével, a folyvást harapózó ujtásokra.

Eleinte az lett behozva, hogy az izlamita hölgyek is használhatnak színházi látcsöveket az előadások alkalmával. Ezzel pedig, jól tudjuk, hogy milyen közelségbe hozhatók az idegen férfialakok. Ajna asszony megkezdte; a többi utána csinálta. A férjek mit tehettek? Azt mondták rá: «Allah akarta így».

Azután meg a feredzsét levetették a páholyban; csak a fátyolt tartották meg az arcukon s fenhangu fecsegéssel vonták magukra a figyelmet. Fagyaltot ettek és sorbethet ittak felvonásközben. A férjek fizettek és felsóhajtottak: «Allah akarta így».

S ha ő akarta, akkor nagyon jóakarója volt Leó úrnak,

mert a toiletteek közszemlére hozatala által nőtt a kereslet a divatcikkék után: s Leó úr konfekceziós boltja pompás üzleteket csinált.

S ha Leó úr maradt volna az üzletesinálásnál, a hogy a hajdani chefje tanácsolá: igen jó utat követett volna; de ő rátévedt a regényesinálás utjára, a mit a chefje határozottan elítélt.

Pedig már annyira volt a dolog, hogy egy álarczos bál megtartására is meg volt adva az engedély, a mihez a színház nézőtere alakítottát által. Ez épen aratásszámba ment lészen.

Ekkor azonban a két ugrifüles azt a ravaszságot gondolta ki, hogy még egy társadalmi újítást hozzanak be a mohamedán szokások ellenére. Azt, hogy férfiak tehesse- nek látogatást hölgyeknél.

Hát hiszen ebben, a mi kerésztyén fogalmaink szerint, semmi erkölestelenség sincsen. E nélkül mi egy szin- darabot sem tudnánk írni. Mert ne szokhatnának hozzá a törökök is?

Találtak rá alkalmat, hogy ezt a tervüket közöljék Dániel bég asszonyságaival. Azoknál ez nagy tetszésre talált.

Kínálkozott a jó alkalom e terv végrehajtására. A bosz- niai miniszter körutazása volt közhírré téve az országban. A népszerű minisztert elfogadni, városról-városra kísérni volt a bosnyák notabilitások feladata. Ezek közül ki nem maradhatott Kassári Alibegovich bég.

A míg e magas körutazás tart, addig Dániel bég nem mehet haza a Jála-parti kastélyba. Azalatt megtörténhetik a látogatás.

Ajna asszony háreme lesz az elfogadás színhelye: ő adja a theaestélyt. Ő nála lesz Vukoszava és Sefika asszonyság. Három asszony és két férfi. No ez nem vesze- delmes dolog.

A megállapított nap estéjén a gyermekeket korán lefektették; a kutyákat becsukták a fáskamrába; a hod- sáknak ópiumot tettek a méhserébe; a kapustól elcsen-

ték a kertajtó kulcsait: a két lovag előtt nyitva volt az ut.

Hogy erre a cselszövényre Vukoszava és Sefika asszony olyan könnyen rá állt, annak valami erősebb oka is lehetett, mint az asszonyi kíváncsiság. Bizonyosan irigykedtek Ajna asszonyra s azt akarták megejteni. Ez a fiatal gyaur, a ki Budapestről került ide, bizonyosan szerelmes Ajnába, s ha megérthetik egymást: akkor ennek megszőktetés lesz a vége. Akkor aztán megint a két «hajdani» lesz a kegyben. Titkos kárörömmel segítették előmozdítani a veszedelmes vállalatot.

A két ifju hős pontosan megjelent a határozott órában s be lett vezetve a háremépületbe Ajna asszony bizalmas szolgálója által, kit Bécsből hozott magával. Ez volt segédkezője bűvészeti műtatványainál.

Ez alkalommal is volt valami szemfényvesztés. Ajna ködfátyolképeket mutatott.

A teremben gazdagon rakott asztal volt terítve a dagadó kerevetek szomszédságában, melyeken a két lovag kényelembe helyezé magát, egyelőre illatos mokkal, zamatos nargilével édelegve, s Vukoszava és Sefika asszonyságoknak legujabb bécsi anekdotákat mesélgetve, a melyekből azok annyit megértettek, a mennyit nem kellett volna megérteni s azt mondták rá: «Tasz iszt szehr kút!»

Maga a hárem gyöngye háziasszonyi kötelességével volt elfoglalva. Ő rendezte a ködfátyolképek tüneményes játékát.

A terem mélyében volt egy emelvény, a melyet egy sima fekete függöny takart el.

A teremben minden lámpást letakartak, egészen sötét lett. Valami magától zenélő gép elkezdett tündéri dallamokat hangicsálni. Akkor aztán egyszerre egy nagy fénykarika támadt a kárpit közepén s abban megjelent életnagyságban egy-egy sokat emlegetett világhírű alak. Egymás után jöttek: Bismarck herczeg, Patti Adelina, Ozman Gházi, a plevnai hős, Hadzsi Lója.

— Mit nekünk ezek a híres uraságok, asszonyságok, a kiket mi nem ismerünk? kiáltott fel Vukoszava. Lássunk valami ismeröst. Lássuk Achmed effendit!

S pár percz mulva ott termett a fénykörben Achmed, veres fezzel a fején, csibukkal a szájában.

— Nagyon jó! Tökéletes! sikongatott a két asszonyság. Lássuk hát Leó urat!

— Abban a pillanatban eltűnt a fénykörből Achmed s ott ált a helyén Leó úr, félrecsapott figaróval a fején, két keze a dzsekje oldalzsebébe dugva.

— Szakasztott olyan! Tökéletes Leó úr; volt a hálás közönség véleménye.

— De lássuk hát Vukoszavát! — Lássuk Sefika asszonyságot!

S azonnal elég lett téve a kívánságoknak.

Egymás után megjelent a két hölgy, pompás európai öltözeteikben.

— Együtt lássuk mind a kettőt! követelték az ifjú leventék.

Ahhoz már egy kis idő kellett, a míg összejött. De az is meg lett. A fénykörbe odapattant mind a két hölgy, abban a poziturában, a mely őket egymással pörölve mutatja be; az egyik két csipőre tett kézzel, a másik karmolásra görbitett ujjakkal.

Lett erre nagy sikongatás a hölgyek részéről; taps és kacaj az ifjakéről.

Ez «moment-felvétel» volt!

— Már most lássuk az Ajnát! praetendálta mind a két asszony revanchéból.

«Minő jelmezben?» hangzott a függöny mögötti titkos tündérszó.

— A «mouche d'or» jelmezében! kiálta Leó úr, felhörpintve a tele pohár mandarint.

Erre a panharmónium rákezdte a bűbajos Koldusdiák-keringőt, s az andalító zene mellett odalebbent a fénykör közepébe az a csábító tünemény, melyet Leó úr látott

maga előtt élő mivoltában ama végzetes ruhafelpróbálás alkalmával; de most már fátyolozatlan arczzal.

— Isteni! Fölséges! rebegették az ifjú úrak elragadtatással.

A két asszonyosság azonban azt mondá:

— No már ebből elég volt. Sok a mi sok!

Az aranydongó tovarepült.

«Kit lássunk még? Kit idézzünk ide?» kérdezteté a néző közönség.

— Ejh! Lássuk Dániel babát! kiáltá vakmerően Leó úr, a kinek már akkor a fejébe ment az erős khinai pálinka.

— Igen! Lássuk Dániel babát! ismétlé kaczagva az egész vidám társaság: s arra egyszerre ott termett előttük Dániel bég; de nem a fénykör közepén ködképben, hanem a függönyt félrehárítva, saját élő alakjában; s azzal egyszerre világos lett az egész terem.

Dániel bég ősi díszruhájában állt ott; övébe dugva a handzsárja és ezüsfogantyús pisztolyai.

Asszony, férfi, mind kővé mereedt e rémalak láttára.

A bég pedig legkisebb haragot, felindulást sem mutatott az arczán. A kezét sem tette a fegyverei markolatára. Szép csendesen odajött a lakomaasztalhoz.

— Szelim alejkum, uraim! mondá az agyonrémült ifjaknak. Úgy látom, hogy még jókor jöttem. Tessék folytatni a lakomát. Itt most minden a tietek. Igazhitű muzulmán nem eszik olyan ételből, melybe egy gyaur belekóstolt s nem iszik többet abból a pohárból, a miből az egyszer ivott. Azt mind elvihetitek magatokkal, a mikor innen elmentek.

(E' menni? Hiszen az volna jó! De egydarabban! Leó úrnak eszébe jutott az a scéna, mikor Dániel bég nyaklevágással biztatta arra az esetre, ha leplezetlenül találta meglátni a neje arczát. És most pláne mind a háromét!)

A bég szeliden folytatá:

— Hát ti fiacskáim azt tettétek, hogy leveleket irtatok

az én feleségeimhez, arra szólítva fel őket, hogy nyissák meg előttetek a háremajtót, olyan időben, a mikor engem a hivatalos kötelességem távol tart. A három asszony közül «egy» elküldte utánam a hozzá irt leveleteket.

Vukoszava és Sefika dühös tekintetet vetettek egymásra. Melyikök volt az áruló?

— Most ime a saját szemeim győznek meg a valóságról. Hát ugy-e bár, édes fiaim, ha egy keresztyén főúr, úgy véletlenül hazatérve, ott találna a felesége boudoirjában vigan lakomázó fiatal effendiket, hát véres bosszúval szerzne rögtön elégtételt megsértett férji becsületének? Jó szerencse, hogy én muzulmán vagyok. Mi nem gyilkolunk ilyen esetben; hanem egyszerűen elbocsátjuk a tetten kapott asszonyt. Én kiadom a válólevelet a hűtelen asszonynak s megengedem neki, hogy minden czókmókjával és egész pereputyijával együtt a saját szekereimre rakodva, elköltözhessék, a hová neki tetszik; még a szekereket is magának tarthatja, ökröstől, lovastól.

(Hisz ez igen derék, emberséges muzulmán!)

— Nem csak az, hogy elbocsátom, sőt az élelmezésére évi díjat is ajándékozok neki, holtáig fizetendő hatezer piasterben.

(Mintául szolgálendő példánya a muzulmán férjeknek.)

Most aztán szigorubb hangon kezdett el beszélni Dániel bég.

— A tetten kapott csábitókat azonban kényszeríteni fogom, hogy az elcsábitott asszonyokat, a kiket én magamtól elbocsátok, azonnal, ebben az órában feleségül vegyék.

A két fiatal ember egymás szeme közé nézett. Leó úr igen kellemesen volt megijedve, Achmed effendi ellenben igen kellemetlenül volt megörvendeztetve. Leó úr azt vette bizonyosra, hogy a kit ő elcsábitott, az a bájos Ajna; ellenben Achmed effendi sehogy sem volt tisztában az iránt, hogy a két hajdani közül melyik az ő választottja? mert neki egyik sem nyugtalanította a szívét.

A helyzet nagyon kritikus volt.

Ez a kimagyarázhatatlan quakkeri nyugodtság Dániel bég egész magaviseletében fölöttébb gyanus volt. Az atyáskodó biztatás mellé az a két pisztoly, meg a handzsár az övében! Ennek a háta mögött van valami!

Az ifjak háta mögött is volt valami: egy rejtek-ajtó, a mi arra szolgált, hogy a camera obscurát betolják rajta, a mely a ködfátyolképeket a vászonfalra vetette.

Azt a csodagépet most visszahúzták, s azzal a fénykör, mely a kárpiton világított, egyszerre eltűnt, s arra teljes sötétség támadt a szobában.

Leó úr, Achmed effendivel egyben, arra használta fel a kedvező sötétséget, hogy hirtelen a rejtek-ajtóhoz osonjon: a mint azonban azt felnyitá az egyik, onnan nagy világosság tört elő; a mellékszoba tele volt emberekkel, a kik mind ide igyekeztek. Először jött egy szolga két karos gyertyatartóval a két kezében; azután egy másik szolga egy nagy ezüst medenczével és kancsóval, törülköző is volt hozzá. (Kit mosdatnak itt meg?) Azután egy harmadik szolga egy porcellántállal: abban víz volt és szivacs. (Itt csakugyan univerzális mosdatás lesz!) Majd meg egy negyedik szolga, a ki nyalábbal hozott kis asztalt, nagy könyvet. Ezek mind sorba álltak egymás mellé.

De még ezzel nem volt vége a Macbethi szellemfelvonulásnak. Következett a szolgák után egy pópa, krucifixussal a kezében, azután meg egy török pap, nagy bolond turbánnal a fején. A pópa meg az imám eleinte véghetetlen nagy nyájassággal kínálgatá egymásnak az előre belépést, míg utóljára a török pap dühbe jött, s olyat ütött ököllel a kollegája hátára, hogy az egyszerre benn találta magát a szobában, eláldva a jelenlevőket a kirie eleizzonnal, mire aztán az imám is eldörmögte a Mohamed razul Allaht.

Dániel bég pedig ez alatt ott állt és a pisztolya agyával játszadozott.

— No látjátok, fiacskáim. Mindenről gondoskodtam szépen. Kettőtök közül az egyik keresztyén. Te vagy

az, te frakkos. Hogy egy muzulmán nőt feleségül vehess: arra kétféle mód van. Vagy keresztyén ritus szerint, vagy mohamedi szertartás szerint. Az első esetben a nő fog megkereszteltetni: a másodikban a vőlegény lesz muzulmánna. Az elsőnél a ceremónia könnyebb, azonban a házasság nehezebben felbontható; a másodiknál a házasság könnyen felbontható, ellenben a megelőző ceremónia körülményes. Elhoztam a szent atyát is a kolostorból, aztán meg az imámot is. Bizonyára mind a ketten jól értik a mesterségüket. Egészen a saját bölcs belátásodra bizom, fiacskám, hogy melyiket válaszd a kettő közül? Ne mondd, hogy én erőszakoskodtam fölötted. Fontold meg jól a dolgot.

Leó úrnak bizony nem kellett semmi hosszas magabeszállás az elhatározásra.

— Maradjunk a keresztyén szertartásnál.

— Jól van fiacskám. Dicsőrem benned, hogy hű maradsz atyáid hitéhez. Ugy is illik. Férfiak meg kell tartani a hitét, mert a szerint idvezül a más világon. Ellenben az asszonyféle cserélheti-berélheti a vallását; annak az se nem árt, se nem használ.

— De igenis használ! kiáltott bele a pogány beszédbe a pópa; a derék lelkipásztor nem hagyhatta azt ellenmondás nélkül.

— Használ-e? kérdé félbámulattal Dániel bég. Hát ti nálatok az asszonyok is bemennek a paradicsomba?

— Be hát!

— S mit csinálnak ottan örök időkig?

— Énekelnek.

— Tánczolnak is?

— Azt már nem teszik.

— Hát akkor csak hadd menjenek be. No hát terítsd fel az asztalodat, a hogy szokás: itt a medenceze, ott a kancsó, kezedben a kapcsos könyved, olvasd fel, a mi erre az alkalomra való. Hanem megállj! Előbb jön a muzulmán házasságkötés. Mohamed az első. No hát Achmed fiacskám.

Huzd le szépen a cipődet s fogd kézen a Vukoszavát és járulj az imám elé.

Achmed effendi tiltakozott ez összeköttetés ellen kézzel-lábbal.

— Az lehetetlen! Hisz a Vukoszava az anyámnak a nénje; a Jelacsáé.

— Hát a nénje az anyádnak? Nekem mindig azt mondta, hogy a huga. Melyik igaz?

— Ikrek vagyunk! kiáltá közbe Vukoszava, ki e mellett baziliskus szemeket vetett Sefikára. Azt hitte, hogy ez volt az áruló.

— Hát nekem így is jó, mondá Dániel bég. Akkor cseréltek a barátoddal. Te veszed el a Sefikát, a gyaur meg a Vukoszavát.

— Sefikát? — Vukoszavát? hebegé egyszerre a két ifjú elképedve.

— Hát bizony a Sefikát, meg a Vukoszavát. Mivelhogy a harmadik, az Ajna, az volt az egyedül hűséges asszony, a ki a hozzá küldött levelet azonnal kezemhez juttatá. Ezt magamnak tartom.

Most azután nem volt már egymástól mit irigyelniök az ifjaknak.

Sőt az iránt is tisztában lehettek, miért hogy a hatalmas török főúr, a ki a háremében két ifjú levontét talál éjnek idején, ezekhez olyan átkozottul nyájas, s még a hajuk szálát sem görbíti meg?

Nem csakhogy nem ontja vérüket, sőt mindegyiknek ad egy kész feleséget, s egy pénztárczát, tele bankóval: összeadja őket a hites társaikkal, rájuk adja az áldását s megígéri igaz hitére, hogy azt a tárczát minden évben újra meg fogja tölteni; s azzal engedi őket békén menni a a maguk utjára.

Maga pedig otthon marad a harmadikkal: a tündérszép Ajnával.

Ha az ember jól megfontolja, nem is olyan nagyon együgyü ember ez a Dániel bég!

Rövid időn az osztrák-magyar monarchia minden nyelven írott lapjaiban megtette a körutat az az érdekes hír Boszniából: miszerint egy fiatal budapesti kereskedő, ki csak nem rég nyitott üzletet Szerajevóban, a fővárosi calicobálokból dicséretesen ismeretes X. Leó, személyes előnyei által meghódítá a sheik-ul-Izlám leányának a szívét, ki a kedvéért kitért a keresztyén hitre s hozományul hatezer forintnyi évi jövedelmet hajtó fekvő birtokot hozott a férjéhez. Csábító példa vállalkozó szellemű fiatalainknak!

S Leó úrnak meg volt az a gyönyörösége, hogy Európa minden országából kapta egyre-másra üzletbarátaitól a gratuláló leveleket, s ha egyebet nem, valamennyi üzleti tudósítás végén találta a p. f.-et (pour féliciter).

A TALMI ASSZONY.

— Százötvenezer rubel¹⁰ évi jövedelem. Kilátás egy örökendő nagybátya millióra, a ki az urali aranymosókat bérli. Egy palota a Newski-prospekten. Egy bérház a gosztinnoi dwor közelében, a miben csupa aranyművesek laknak. Pompás nyaraló a Néwa-szigeten. Negyvenezer desjatin búzatermő föld a Volga mellett. Kétezer jobbágy. Mit mondtam? Százötvenezer? Ha férfi venné kezébe a dolgot: kétszázötvenezer rubelre mehetne az évi jövedelem. Magam átvinném annyiban carte blanche.

— A bizony szép pénz.

— Aztán minő összeköttetések! Micsoda rokonság! Egy nagybátyja az összes transuráli vasutak vezérigazgatója. Az anyjának a bátyja a volhyniai hadsereg főszállítója. A nagynénje udvarhölgy a czárné oldalánál, s a czarewnák énektanitónője.

A bizony elég szép társaság.

— Aztán micsoda szemek! Kékek, mint egy jégbarlang, a mely belülről magnéziummal van kivilágítva, s fölöttük

sűrű fekete szemöldök, mint egy dauriai őserdő. Arcza olyan ragyogó, mint az északfény; ijesztően szép. Hogy az ajkairól ne is beszéljünk: mert azoknak egy csókjáért még egy szibériai deportáltatás sem volna elég nagy ár. Hogy a fogai igaziak, azt az angol fogorvostól tudom, a ki egyszer egy fogát plombálta. De annak is nagyon kis hibája volt. A többi igazi. S hogy az a hosszú tömött haja, a mi a fejét, mint egy tündérnöi tiara veszi körül, egészen jogos sajátja: arra tárgyilagos bizonyítványom van. A fodrásznáját megvesztegettem, hogy húzza ki a számomra egy szál haját. Becsületesemre: rajta van a hajtöv.

— Hát a bizony elég szép hölgy.

— No de még csak az arczáról beszéltem. A termetéről nem is beszélek. Arról szóljon a fényképe. Akarja ön látni, a mint a douche alatt áll?

— A douche alatt?

— No igen: a zuhany alatt a gőzfürdőben.

— De hát hogy jöhöt létre egy ilyen fénykép?

— Óh be ártatlan ember ön! Látszik, hogy most jön a provinciáról. Hát hiszen tudnivaló, hogy van nekünk itt egy pompás gőzfürdők, kizárólag az elegáns világ számára. Odajár az arisztokrácia és a művészi celebritások. Hát a női bassinban van egy nagy fali óra à la regence: antik remekmű. Ennek a közepén van egy nagy lyuk, a melyben a percz-inga ketyeg erre-arra. Ennek az órának a háta mögött van egy camera obscura egy fotografgéppel. Az óra épen vis-à-vis áll a zuhannyal. A kellő pillanatban, a mikor egy védtelen szépség megjelenik a modell-állványon: az óraketyegő hirtelen fennakad; s azzal «egy, kettő, három», a moment-felvétel készen van. Másnap kapható a levonat belőle. Igaz, hogy drága. Száz rubelért vesztegetnek egy lapot, de azért rohamos kelete van.

— Ez ördögi praktika, hallja az ur!

— Legalább az ember nem vesz zsákban macskát. Akarja ön látni?

— Nem akarom látni. Félek, hogy elveszteném az eszemet.

— Hát ha az ember elveszti az eszt, s nyer a mellett egy kétszázezer rubeles feleséget: a bilance mégis az ő javára billen. Még egyet mondok. Ez a hölgy igen jó szemmel néz önre.

— Azt már tapasztaltam.

— A mióta önnel az udvari bálban tánczolt, más férfiről hallani sem akar. Ha ön megjelen előtte, elmondhatja, a mit Diebitsch Zabalkanszky tábornagy mondott: «veni, vidi, vici».

— Azt ugyan Julius Caesar mondta.

— Először! De azért ön is elmondhatja, s az sem lesz utólszor. No hát min gondolkozik még?

— Azon gondolkozom, hogy ennek az ön tervének egy igen lényeges akadálya is lehet.

— Mi lehetne az a lényeges akadály?

— Az, hogy nekem van már feleségem.

— Teringettét! Erről ön engem nem értesített.

— Mást sem. Rangomon alól hazasodtam. Szerелеmből. Egy pskowi kalmárnak a leányát vettem feleségül.

— Ez már öreg hiba. Mikortörtént ez a szerencsétlenség?

— Már két éve.

— Két éve! Hisz az tenger idő! Akkor bizonyosan van már valami ok, a miért a válópert meg lehet indítani.

— Nincs semmi. A feleségem valóságos bibliai szent.

— De ön nem az. S fogadni mernék, hogy ha ön lett volna Ábrahám, nem Hágárt kergette volna ki a pusztába; hanem Sárát.

Ezen aztán nevettek mind a ketten.

Az egyik volt Alexievics Prokop, pskowi bojár, a hajdani streliczek ivadéka: megrongált vagyoni állapotban levő földes úr; a másik pedig volt az ügyvivője Szamielics Zidor, a legravaszabb igazsághelgítő az orosz fővárosban.

— Sebaj. Láttam én már a kidőlt olajat kanál nélkül felszedni a földről.

— Meg hagyták fagyni?

— Igen is, meg hagyták előbb fagyni. Lássuk, hogyan lehetne az ön kidőlt olaját megfagyasztani. Akarja ön azt a fényképet látni?

— Akarom.

Zidor megmutatta, Prokop megnézte.

— No hát már most ahhoz tartsa ön magát, a mit én fogok utasításba adni.

★

Alexievics Prokopnak a zsebében volt a meghívó a fényes thée dansantra, melyett Jelenowna Anna rendezett pompás palotájában, mely híres volt a téli kertjéről.

A meghívóra ezt a választ küldte vissza:

«Madame. Én önt a legmélyebb hódolattal imádom. De a becsület előttem a minden uraknak ura. Nekem nőm van, a ki derék asszony és engemet szeret. Becsülete az parancsolja, hogy kerüljem azt a bűvkört, mely magával ragad; bárha a szívem utána szakad is. Stb.»

Erre a levélre a következő viszonzás érkezett:

«Monsieur. Eddig is magas véleményem volt az ön jelme felől; ezentúl még nagyobbra becsülöm önt. Sajnálom barátságát elveszíteni. Ismertesse ön meg velem a nejét; én hű barátneja fogok neki lenni, s boldog leszek, ha legalább azt szerethetem, a ki önt szereti.»

A mire aztán Prokop ezt a befejező izenetet küldé a delnőnek:

«Madame. Önnek lelki nemessége lesujt. Kivánságát parancsnak veszem. De méltán aggódok a fölött, hogy egy olyan egyszerű, világban járatlan teremtés, mint az én Katinkám, nem fog-e úgy járni az önnel való találkozásnál, mint a hogy az üveg jár a gyémánttal, hogy darabokra törik? Elhozom őt kegyedhez. Az ön nemes szive ki fogja menteni az ő hibáit; s nekem boldogságul fog szolgálni az a tudat, hogy az ön szeretetét legalább translatio útján birhatom. Stb.»

Mind a két levelet Szamielics Zidor diktálta Alexievics Prokopnak a tollába. Azért voltak olyan szépen kiczirkalmazva. Magától bizony nem telt volna ez ki.

*

Alexievics Prokop három nap mulva, épen a tánczesztély előtti délután bemutatta a feleségét Jelenowna Anna úrhölgynek.

Darinkowna Katinka szöke hajú szépség volt, gömbölyü piros arczczal, melyen szerelemgödröcskék támadnak, fitos orral, s hosszú szempillák alá rejtőző dióbarna szemekkel, finom állacskája kétfelé volt osztva, még az is segített az arcznak mosolyogni. Örök mosolygás volt az; kivált ha fecsegni kezdett. S arra nem kellett neki nagy biztatás. Az első bemutatásnál elmondta Jelenowna Annának az egész élettörténetét: ki volt az apja, anyja, a nevelő-anyja; hogy ismerkedett meg Alexievics Prokoppal; mennyire szeretik egymást; milyen fogadalmi gyertyákat ajándékozott már a csodatevő védszentnek, hogy bárcsak már egy gyermekük lenne! De hát egy rossz szemű asszony megbabonázta. Most aztán a kártyavetőnő azt tanácsolta neki, hogy jöjjön fel Szentpétervárra, járjon el délelőtt a Szent-András-templomba, délután a gőzfürdőbe, vegyen egy viasz-babát a gosztinói dworban, azt tegye a vánkosa alá s akkor a hön óhajtott esemény be fog következni.

Jelenowna Anna alig birta a nevetését visszafojtani, mig Alexievics Prokop egyre a bajuszát rágta, s alattomban egyet-egyed taszitott a lábával a felesége lábán, hogy ne beszéljen már ilyen ügyetlenségeket.

Miért ne? Egy másik nő és a saját férje előtt!

Bucsuvételkor azt sugá Anna Prokop fülébe: «Önnek a felesége valóságos gyémánt; csak a köszörülés hiányzik nála.»

No ilyen gyémántköszörű van Szentpéterváron elég.

Másnap este elhozta a feleségét magával Prokop Jelenowna tánczestélyére.

Katinkán meglátszott, hogy ezuttal van először párisi divatu ruhába öltözve: mindig az uszályát nézegette, hogy nem marad-e el a háta mögött s a vállán levő csokrot igazgatta, hogy le ne csúszszék; a cipője orrát alig merte a ruhája fodrai közül elődugni, s a legyezőjét arra használta, hogy a mit a kivágott ruhaderék fedetlen hagyott, takargatta vele. Ha aztán egy férfi megszólította, zavarba jött: francziául felelt, még pedig olyan modorban, mely rögtön elárulá, hogy az első leczkéknél jár, a szeméit lesüté, s ha bókot mondtak neki, ijedten tekintgetett széjjel, mintha a férjét keresné, hogy jöjjön a védelmezésére.

Annak pedig a kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a feleségét őrizze. Az bevette magát a buffetbe s értekezést tartott azon théma fölött, hogy cognac-kal jobb-e a thea, vagy rummal.

Jelenowna Annának volt egy unokabátyja, Ivanovics Tódor, császári szekeresz-kapitány.

Jellemzésére szolgáljon ez a bonmot.

— Ejnye te Ivanovics Tódor! mondá neki egy czimborája, te már tiz esztendeje szolgálsz, s még sincsen dekorációd.

— Nekem nincs; de van azoknak a férjeknek, a kiknek a feleségeikkel tánczolok.

Ivanovics Tódor felkérte amaz estélyen Katinkát egy walzerre.

Katinka azt felelte elpirulva, hogy ő nem tud walzert tánczolni: ő csak a sarabandeot tudja.

Ivanovics Tódor aztán felajánlá a szolgálatát, hogy majd megtanítja ő walzert tánczolni, csak támaszkodjék a vállára s aztán engedje egyik lábát a másik után esoszogni.

Egyszer csak azzal a hirrel rohan be a buffetbe egy czimborája Prokopnak:

— Ueczu Prokop! Épen most esett el a feleséged Ivanovics Tódorral a walzerben.

Prokopnak épen a szájánál volt a félig kiivott pezsgős pohár.

— Elesett? Hát majd fölkel. S azzal kiürítette a poharat fenéig.

*

Hát aztán csak köszörülték a gyémántot tovább.

Kezdte már a szöke asszonyka elveszteni természeti félénkségét, s abba a stádiumba lépett, a melyben a gyermek ügyletlenség a legfinomabb kaczárság szerepét veszi át. — Szeretett már bálba járni.

A férje pedig annál észrevehetőbbé tette azt a megváltozását, hogy mikor együtt mentek a bálba, ott ragadt a táncsteremben, a buffet örömeit többé nem kereste; hanem meghuzta magát egy podocarpus árnyékában, s onnan nézte a világot, a sarkantyujával nagy betűket rajzolva a csiszolt parkettre.

— Nézd csak, monda egyszer Jelenowna Anna az unokabátyjának, az a szegény Alexievis Prokop hogy elbusulta magát. Talán feltékeny?

— Bizonyosan az.

— Talán te rád?

— Nem én rám: hanem te rád.

— Hogyan, reám?

— Hisz azt régen tudod, hogy szerelmes beléd.

— Semmi kilátással. Neki felesége van.

— Az én barátom, Alexievis Prokop, egészen átlátszó kártyákkal játszik. Ide hozta az új Babylonba a maga falusi ártatlanságát, abban a biztos reményben, hogy itt majd el fogják tőle csábitani s akkor aztán elválhatik tőle.

— Hogy gondolsz ilyesmit? Eredj!

— Ejb, hiszen te is utána vagy bolondulva. Kedvem volna a vágyaitok utjából elseperni az akadályokat.

— Légy eszeden! Én ismerem Darinkowna Katinkát. Ő egy hozzájárulhatatlan hűséges teremtes.

— Hát hiszen minden vadkörte savanyú, a mig meg nem csipi a dér. Én azt hiszem, hogy le foglak benneteket kötelezni.

— Ne beszélj előttem istentelenségeket. Csak nem akarsz gonosztettet elkövetni?

— Hát gonosztett az, a minek sikerültével mind a négy ember meg van elégedve, a ki érdekelve van?

— De én azt tagadom.

— No hát fogadjunk.

— Mibe?

— Egy Rubinsteinos lakomába.

— Jól van.

Ezzel Ivanovics Tódor odament Alexievics Prokophoz.

— Hát te mit buslakodol itt magadban?

— Buta vagyok.

— Azért irsz hát a sarkantyúddal csupa öreg «Á»-kat a parketre.

— Átkozott szeméd van!

Prokop aztán elhagyta a düzzogő zugot s felkérte Jelenowna Annát a legközelebbi francia négyesre. Ivanovics Tódor vis-à-vis állt fel Darinkowna Katinkával. A tour de mains-nél Jelenowna Anna kezét egyszer csak rendkívüli forrósággal szorítá meg a kézcsere közben Darinkowna Katinka. Aztán ügyetlenül hebegett mentséget.

— Ah, bocsánat, azt gondoltam másnak a keze volt.

★

Rubinsteinos lakomának nevezték Szentpétervárott az olyan úri estélyt, melyen a világhírű művész is megjelent, s remek zongorajátékával rendkívüli élvezetet nyújtott az előkelő társaságnak.

A házi asszony nagyon szeretetreméltó volt; a nagy művész nem csak azt tette meg, hogy a programján túl még vacsora után játszott; sőt annyira vitte az udvariaságot, hogy mikor maga elvégezte a játékot, akkor addig

unszolta Jelenowna Annát, hogy ő is üljön le a zongorához, míg azt nagy vonakodás után rábirta, hogy eljátszson egy Chopin-tanulmányt, mely alkalommal maga a hirhedett művész forgatta a hangjegy-lapokat a bájos urhölgy előtt.

Az ilyen felfokozott műélvezet az egész úri társaság teljes figyelmét képes absorbeálni. Szemek, fülek nincsenek sehol másutt, mint azokon a varázsbillentyűkön s a rajtuk tánczó tündéri ujjakon.

Ha néhányan hiányoznak a társaságból, azt ilyenkor senki sem veszi észre. S ha észre veszi, hát nem jegyzi fel magának.

Hiszen bizony vannak olyan kicserzett lelkek nem csak az északi Párisban, de az igaziban is, a kik a baccarat-asztalt ott nem hagyják a világ minden húros szerszámaért. Az olyan urakat pedig, a kik a vacsora után az asztal végén ülve maradtak, s vége felé Ess-bouquet-val iszszak a pezsgőt, kár is volna az élvezetükből kizavarni.

Az előbbiek között volt Alexievics Prokop; az utóbbiakkal tartott Ivanovics Tódor. Amaz kártyázott, ez ivott.

Prokopnak rendkívüli szerencséje volt a baccaratban, A papir rubelek egész halommal álltak már előtte.

— A példabeszéd aggaszt, dörmögé Prokop. Soha sem volt nekem ilyen nagy szerencsém. Az ördög nem alszik. Hátha igaz volna? A ki nyertes a játékban, vesztes a szerelemben! Ezt meg kell tudnom.

Abbanhagyta a játékot, a kalpagjába gyürte a bankjegyeket: azt mondta, köszöni, nem kell több s azzal átment a terembe, a hol zongorán játszottak.

Kereste a feleségét; nem látta sehol.

A kitől kérdezősködött: «nem láttad a feleségemet?» az a szájára tette a tenyerét: «Csitt! Chopin!»

— Chopin ide, Chopin oda; én a feleségemet akarom látni.

Átrohant az étterembe. Ott hagyta volt a barátját, Ivanovics Tódort nemrégiben.

Annak üres volt a széke.

— Hová lett Ivanovics Tódor? a széke üres.

— Ha üres a széke, keresd az asztal alatt, s magad ülj a helyébe.

S mivel hogy nem akart leülni és a czimborasággal együtt poharazni, megfogták, beletöltették a gallérjába az egész palaczk pezsgőt, hogy a czamarkája ujjain jött ki a leve.

Ettől még dühösebb lett.

— Fel kell találnom az Ivanovics Tódort, ha a pokolban is!

S azzal rohant ki az előszobába, a hol a bundáját hagyta.

Egyike az ivó bajtársaknak utána rohant: ez volt Szamielics Zidor, a fiscus.

— Batyuskám! Ne a pokolban keresd Ivanovics Tódort, hanem a «jégparadicsom»-ban. Ott van.

— A feleségemmel együtt?

— Mind a ketten.

— Gyere velem.

Azzal felkapták a bundáikat, szánkóba vetették magukat s hajtattak lóhalálában a «jégparadicsom»-ba.

Ez olyan jótékony intézmény, a minő Párisban a Closerie de Lilas.

Ott csakugyan rátaláltak a szerelmes párra, a vétkes társalgás legcsalhatatlanabb jelenségei között, tanuk által konstatálva.

Fényes nagy botrány lett a vége. A két férfi birokra kelt, az asszony elszaladt.

Másnap megverekedett a férj és a csábító.

Alexievics Prokop kapott a mellére és a karjára egy vágást, az utóbbi harczképtelenné tette. Feküdt bele egy hétig, s az alatt mindennap meglátogatta egy sűrűen lefátyolozott hölgy, a kinek a beteg homlokára tett hosszú finom ujjairól könnyü volt kitalálni, hogy az nem más, mint Jelenowna Anna.

A hűtelen asszony nem merte mutatni magát a megsebesült férje ágyánál. Félhetett, hogy agyonlövi.

A mint felépült Prokop a sebéből, azonnal megindította a válópert Darinkowna Katinka ellen.

Ügyvédül nem választotta Szamielics Zidort, az Ivanovics Tódornak volt a védője.

A csábitóval igen szigorúan szoktak bánni.

Az esküdtszék tárgyalásán elegáns hallgatóközönség gyűlt össze. Csak nagy protekció mellett lehetett jegyeket kapni.

A hölgyek között ott volt látható az a bizonyos lefátyolozott nő is, a ki a megsebesültet ápolta.

A tárgyalásnál meglepő fordulatok jöttek elő.

Az első vádlott, Ivanovics Tódor, azzal védte magát, hogy voltaképen ő nem volt csábitó, hanem elcsábitott. Neki esze ágában sem volt a felebarátja feleségét a bűn ösvényére vezetni; hanem az tántorította őt el kifinomított kaczérságával, az ragadta őt magával féktelen szenvedélyessége által.

Darinkowna Anna ez ideig szelíden lehajtott fővel, esedező arcczal nézett a büntársára; a midőn azonban Tódor, állításainak igazolására előszedte a szerelmes leveleket, miket a bukott nő küldözött hozzája, s azoknak csak a megszólítását és az aláírását olvasá fel, egyebet nem; az is elég volt: akkor lánggra gyulladt a büntársnak az arca, odavágta a legyezőjét a szeretője fejéhez: «ön gyáva!»

A közönség és az esküdtek rokonszenve még mindig a bűnös asszony felé hajlott.

Ekkor azonban előállt Szamielics Zidor; s egyenkint előhuzogatva a tárczájából az összegyűjtött okiratokat, világosságot szerzett az esküdteknek az iránt, hogy miféle nő ez a Darinkowna Katinka? Hisz ez az erkölcstelenségnek a mintaképe. Nem csak ez alkalommal, de számtalanszor megcsalta a férjét: minden férfival, a ki csak a keze ügyébe akadt. Végre egy teljesen megsemmisítő le-

velét produkálta Darinkowna Katinkának, melyet az egy
pskowi angyalcsináló nőhöz írt. És még leánykamaráját is
kelteztve.

Erre már az egész hallgatóság elszörnyedébe zúgott fel;
az esküdtek összecsapták a kozoikat, az unalomosságok ősz-
szesűgtak:

— S ez jött ide szentelt bambinót vásárolni vászkból?
Egetverő orezátlanság.

És a vádlott nő? Hát az, mikor az utolsó tromfot
kivágták ellene, elkezdett hahotával kacagni.

Az esküdtszék egyhangúlag mondta ki rá a *szétkeszt*-t.

És ekkor előállt a vádló, a halálra sértett férj, s így
szólt a bírákhoz:

— Uraim! Ne ítéljenek szigorúan a szerencsétlen nő
felett. Nevelői a bűnösök, kik rossz példájukkal megmér-
gezik a lelkét. Én őt igazán szerettem, s nem kívánom,
hogy bűnhődjön. Tudom, hogy ennyi terhelő tanubizony-
ság mellett a bíró nem ítélhet meg az elválasztott nőnek
férje által fizetendő tartásdíjat. En azonban a szívem sza-
vára hallgatok, s elveszett boldogságom emlékeül átadok
e nőnek húszezer rubelt. Eljen kedve szerint.

E nemes lelkű nyilatkozatra Darinkowna Katinka zoko-
gásnak indult s odarogyott Prokop lábaihoz, hogy azokat
átölelje.

Prokop azonban büszkén elutasítá őt magától.

— Ne közelítsen ön hozzám. Azt kívánom, hogy rö-
gön és azonnal hagyja el végkép Oroszországot.

Ezt a kívánságát a hatóság is előmozdítá; a törvé-
nyesen elválasztott nőt eltolonczoltatva a német hatá-
ron túl.

Még azon napon gyűrűt váltott a bájos és gazdag Jele-
nowna Anna Alexievics Prokoppal s ki lett tűzve az eskü-
vőjük vizkereszt utáni első vasárnapra.

*

— No hát, ugy-e hogy fel lehet szedni a kidőlt olajat

kanál nélkül is? mondá Szamielics Zidor Alexievis Prokopnak.

— Csak meg kell várni, a míg megfagy.

*

Az esküvő előtti napon, szombaton, szokás szerint minden barátnője, ismerőse eljött búcsút venni a menyasszonytól.

Némelyik maga jött, más csak a látogató jegyét adta át az ajtónállónak. A komornyik aztán behozta a jegyet ezüst tálcán az úrnőjéhez, a ki az emlékezetes jegyeket mind a trousseaujához tartozó arany japáni tálacskába helyezé el.

Egyszer csak ez a név akad a kezébe :

Anna haragtól elképedve kérdezé:

— Ki hozta ezt a jegyet ide?

— Egy nő, a ki odakinn van a váróteremben.

Anna kétfelé szakítá a névjegyet s odadobta a prezentáló tálczába.

— Vidd vissza neki s mondd meg, hogy az én szobám küszöbét olyan jellemű nők, mint e név viselője, nem szokták átlépni.

Az inas kis idő múlva visszajött; ezuttal egy fényképet hozott a tálcán.

— Az idegen nő kéreti a szudarinyát, hogy tekintse meg ez arczképet. Láttá-e őt valaha?

Az a fénykép egy fekete hajú, hosszukás arcú fiatal hölgy képmása volt.

— Soha sem láttam.

— Ez annak a hölgynek a képmása, a ki a látogató-jegyet beküldte.

— Vezesd be!

Jelenowna Anna egy teljesen idegen nőt látott maga elé jönni egészen feketében.

— Kicsoda ön?

— Én vagyok Darinkowna Katinka, Alexievics Prokop neje.

— Az lehetetlen!

A fekete nő azzal elővette a karmantyujából az útlevelet, meg a házasságlevelét s oda adta Annának, hogy győződjék meg belőle, miszerint a személyleírás azonos, s a házasság még fennáll.

— Most tudtam meg, szólt lassú hangon a nő, hogy engemet elválasztottak a férjemtől törvényesen, házasságtörés miatt, a miben én ártatlan vagyok.

— Hát akkor ki az a nő, a ki itt volt? a ki a botrányt elkövette? a kire minden bebizonyult? a ki el lett ítélve? ki az a nő?

— Az a nő: mademoiselle Fleur d'Orange, egy vándor operette-társaság chansonette-énekesnője, a ki igen jól tud játszani mindenféle szerepeket.

— De hát a párbaj? Egy talmi asszonyért csak nem verekedett meg, a ki nem férje?

— A párbaj is csak olyan volt, mint a nő. Köszörületlen kardokkal verekedtek. Nem kapott sebet, csak ütésfoltot.

— S én ott virrasztottam az ágya mellett éjeken át!

Jelenowna Anna nyugalmat parancsolt az arczának: elfojtotta keblében az indulatokat.

A fekete ruhás nő folytatá suttogó hangon a beszédet:

— Megtudtam, hogy Alexievics Prokop holnap akar önnel megesküdni. Siettem kegyed előtt felfedezni a szerencsétlenségét.

— Köszönöm. Holnap jöjjön el kegyed az Izsák-templomba az esküvőmre.

— Az ön esküvőjére? kiálta fel a nő megrettenve — ön mégis meg akar vele esküdni?

— Ne kérdezzen ön többet. Csak jöjjön oda. Déli tizenkét órakor lesz a szent czeremónia; az Izsák-templom keleti kápolnájában. Igazságot kell önnek kapni — de nekem is!

A gyászos nő menni akart.

— Várjon ön. Vigye magával ezt a meghívó jegyet; a nélkül nem eresztik oda.

S maga ráírta a meghívóra Darinkowna Katinka nevét.

*

Az Izsák-templom keleti kápolnája megtelt előkelő nászsereggel másnap délben.

Az orosz templomban ülőhely nincs. Ott állnak vagy térdepelnek.

A szertartás fényes volt: három pap működött közre.

A fényes vendégsereg között feltűnt egy fekete ruhába öltözött alak, a kinek az arczát is sűrű fátyol takarta; a mint ez hozzá tapadt, olyannak látszott ez arcz, mintha fényes vasból volna öntve.

A nő mozdulatlanul nézte végig az egész szertartást. A mint az arany koronákat az esketett pár fejére felteszik. A mint megitatják őket egy közös serlegből; a mint letakarják őket egy nagy világos selyem szőnyeggel.

Hagyott mindent megtörténni és hallgatott.

A papok, a kántorok énekeltek, az orgona dúdolt.

Azután kézen fogták az összeesketett párt, két pap kétfelől, a harmadik előttük ment: így kerülték körül a szent oltárt háromszor.

Ez az esketési czeremóniának utolsó fejezete. A főpap utoljára mondja: «*gospodi pomiluj!*»

A mint ez a szó elhangzott, a menyasszony kirántá a kezét a völegénye kezéből s még a fején levő koronával, oda fordulva a násznagya, herczeg **, szentpétervári kormányzó felé, így kiálta, arra a másik koronázott alakra mutatva:

— És most fogassa el uram ezt a csalót, a ki tudva szántszándékkal bigamiát követett el. Az első felesége él és nincs elválasztva. Ott áll azon rózsaszínű oszlop mellett: az a fekete ruhás nő.

E szókra, s a mint az igazi nő a fátyolt felveté az arczáról, a vőlegény végig vágta magát a márványpadlaton ájultan. Az arany korona messze gurult a fejről.

*

Az ilyen dolognál Oroszországban nem ismerik a tréfát. Tíz nap mulva Alexievics Prokop szánkázott Tobolszk felé; s azóta van módja a nyestvadászat közben a fölött elmélkedni, hogy nem jó tréfálni az asszonyokkal.

VANDERGULD UR.

Diomedé festő volt. Az impressionisták iskolájából. Azaz, hogy már maga ez a szó «iskola» is megbántás egy impressionistára nézve. Mert annak eo ipso nem szabad iskolájának lenni, nem szabad iskolához tartozni: nem szabad egyáltalában tanulni. Annak magától kell mindent kitalálni: rajzot, compositiót, coloritot, megvilágítást.

Diomedé a mellett szép fiú is volt és bonvivant.

Őt szerették a szép asszonyok, ő pedig szerette a tengeri halat, az osztrigát, a szalonkát kocsonyával, a pezsgőt meg a bordeauxt.

De mindezen szenvedélyeinél is nagyobb volt a dicsvágya. Ez nem ismert határt.

A régi mesterekre nem adott semmit. Az olaszokat egyszerűen ignorálta. Neki Rubens csak kártyafestő volt; Rembrandt mázoló; De La Croix festék-keverő; a kortársak közül Meissonier csak czukrász; Makart nem is festő, csak aszfaltozó.

Az mind schlendrian, a mit eddig vászonra kentek.

A poézis semmi! az ideál örültség! Az impressió, az a minden.

Dioméd képei mind rendkívüli felfogással voltak megteremtve.

Csodálni lehetett az alvó markotányosnőjét. Annak csak a két talpa látszott, azon módon, a hogy nem szokott lábvizet venni. A fejéből nem látszott semmi: mert az tulnan csüngött le a priescsről. A többi részét takarta a két föl-emelt térde; tudniillik, hogy a lábai a szalmaágy karjára voltak föltéve; hanem egy hosszú kar, mely végig nyult az egész képen, a markában szorított pálinkás üveggel, hirdeté, hogy az ott egy alvó markotányosné.

Még szebbek voltak az állatfestményei. «A tehénitatás». Volt egy nagy sajtár, abból kilátszott két szarv, meg két fül. A többi fej benn volt a sajtárban. Nagyon természetes. Ezek fölött kanyargott egy kígyóforma tekervény, a mi, ha jobban ki lett volna dolgozva, ki lehetett volna találni, hogy a tehének a farka, a mivel a légyeket hajtja magáról, a mig iszik.

Igen eredetiek voltak azután a tájfestményei is. Azok között a nap felkölte éjfélen, Ava Saxa szigetén, a melyre azt mondta neki egy barátja, hogy «te komám! nekem úgy tetszik, hogy a nagybátyádnak az arcza még sem ilyen nagyon veres». Azt gondolta, hogy arczkép. Pedig hát az a nap korongja volt, s a mit a két vállának nézett, az a két fekete szikla Ava Saxa szigetén s elől a fehérség nem a piquet-mellény, hanem a hómező.

A csendéletei pedig arról voltak hiresek, hogy azokat mind a négy oldalukról fel lehetett akasztani a falra, s egyformán tökéletesek voltak.

Különös sensatiot keltett egy képe, melyet ha tiz lépésről nézett az ember, hát látott a fölkelő hold tányérja előtt elcsónakázni egy ábrándozó gondolást; hanem mikor közel ment hozzá, akkor látta, hogy az egy kopott kalucsni, a miből egy patkány buvik elő, háttérben egy fel-fordított réz-casserol feneke.

Csataképekben is bemutatta a tehetségét. Azok között nevezetes volt a «kozák-roham» czimű képe. Száz ló egy sorban ugyanannyi kozákfej (a legszélsőnek dereka is volt) és megannyi dárda: egy vezényszóra ugrat neki egy ároknak, a melyiknek a tulsó partja olyan messze van, hogy a következő pillanatban valamennyi kozák lovastul öngyilkosságot fog elkövetni. De éppen ez a genialitás a fölfogásban. Mert a hátul jövő másik kozák-szotnya azután, önfeláldozó társai hulláin keresztül fog a betemetett árkon kényelmesen áthatolni.

Daczára e sokoldalúságának, még sem tudta annyira vinni, hogy egyetlen egy képét is elfogadják a szalonban. A vén festők szükkeblűek.

A «visszautasítottak kiállítása» azonban mindannyit befogadta. Itt azután sokkal nagyobb publikum bámulta őket, mint ha a «salon»-ban lettek volna kiállítva. Csak-hogy venni nem akart belőlük senki. Pedig elég drágán voltak hagyva. Tízezer frankon alul egyet sem vesztegettek. Az is hozzá tartozik az impressionistasághoz, hogy az ember olesóért ne árulja a képét.

Azok már egész kincstárt képeztek: csakhogy a műkereskedő, a ki azokra előleget adott, nagyon vakarta a fejét, mikor Diomede úr az eredmény után tudakozódott.

— Hallja ön, monsieur Diomede! mondá egy napon monsieur Luchs (a műkereskedő). Tudok én valakit, a ki ön után nagyon tudakozódik.

— Európai?

— Nem. Amerikai.

— No mert európaival nem is állnék szóba. Petroleumkirály?

— Nem. Királynő. Ezüsbánya-tulajdonos. Miss Debora Stopps.

— Ah, a miss Debora Stopps! A ki olyan hirhedett a gyémántjairól. Meg arról, hogy vasárnap nem főzet s nem megy színházba. Ez előtt kalapot emelek.

— Igen buzgó methodista. Saját papot tart, a kivel úrnapiján prédikáltat magának.

— No és mi tetszik neki a képeimen legjobban?

— Az aláírás.

— Parbleu!

— A képek szerzője tetszik neki. Kész volna önt a kezével és a millióival megajándékozni.

Diomede úr felcsapta a kalapját a fejére.

— Ön tréfál, uram.

— Soha! A hölgy igen szép.

— Annál rosszabb. Ha csúf volna, legalább érdekes tanulmány volna rám nézve.

— Hiszen nem kell önnek öt lefesteni, hanem elvenni.

— Azaz, hogy megfordítva. Nekem kell magamat eladnom ö neki. Tudja ön, monsieur Luchs, az ilyen dologhoz nincs nálam impressió. Egy fiatal ember, a ki elhagyja magát vetetni egy fiatal gazdag hölgy által s aztán a felesége fogatán kocsikazik. Ez «ezop». Ki nem állhatom ezt az édeskés stylt. Egy márvány-kandalló, a mellett selyemruhás hölgyek. Egy fiatal úr, a ki felolvast. Egy öreg úr, a ki kávét iszik; egy inas, a ki falczan szerviroz; egy öleb, a ki unja magát. Utálok az egész genret. Én csak akkor fogok megházasodni, ha egyszer a világ elismeri, hogy ki vagyok. Majd ha a képeimeit egymásra fogják liezitalni a műszeretők: majd ha egykor azon a fokon állok, hogy ha egy darab üres vászonnal idejövök önhöz, a mire nincs más odafestve, csak a névczikornyám s azt mondom önnek: «mit ér ez az üres vászon?» s ön azt mondja: «husz ezer frankot.» «Egy hét mulva meglesz.» No hát akkor majd megházasodom. De az önérzetem megkívánja, hogy én mondhassam miss Stopps Deborának, az ezüstkirálynénak: «én veszek el téged.»

— Derék ember! mondá Luchs úr. Igy szeretem a fiataliságot.

Pár nap mulva még reggel tizenegy órakor rángatták fel az ágyból Diomede urat, hogy siessen a műárushoz,

van vevő a képekre. Kicsoda? Egy amerikai. Micsoda? Egy gyapotkirály.

Sietett a műárushoz. Három óra múlva már ott volt nála.

Az amerikai várhatott addig.

Luchs úr bemutatá őket egymásnak.

— Monsieur Diomede, mister Vanderguld.

Vanderguld úr hosszú, szikár ősz férfiú volt; halavány arcu, mint a ki soha szeszes italokkal nem él.

— Eladók önnek a képei?

— Azért vannak közszemlére kitéve.

— Mi az áruk?

— Olvashatja ön. A markotányosnő 10000 frank; a tehénitálás 11000 frank; a napfelkelés 12000 frank; a csendélet 13000 frank; a csatakép 14000 frank; összesen — nem tudom én mennyi, számítsa ön össze.

Vanderguld úr tagadó mozdulatot tett a fejével.

— Uram, az én képtáramban, a hol Európa leghiresebb művészei vannak képviselve, tizenöt ezer frankon alul álló kép nincsen.

— Nohát ezen könnyen segíthetünk. Legyen hát mind az ötnek az ára tizenöt ezer frank.

— A csataképeket tehetjük huszezerre.

— Hogy kerek szám legyen, nyolczvanezer. Beleegyezem.

Mister Vanderguld úr kivette a checkes könyvét s átadta az árt Diomede úrnak. Aztán mind az öt kép rájába odatűzte a névjegyét annak a hitelességeül, hogy a képeket megvásárolta. A műárushoz utasításba adta, hogy igazítsa ki a ráják alá szegezett lapokon a vételárt, s aztán hagyja még egy hétig a képeket kiállítva, a mikor ő azokat magával fogja vinni az új világba.

Ennek a csodavásárnak rögtön híre futamodott az egész világvárosban. Most aztán tódult a közönség azokat a képeket megbámulni, a miket Amerika elhódított s most aztán mindenki feltalálta bennök mind azokat a rejtett

szépségeket, a miket eddig nem látott. S ettől a naptól kezdve Diomede úr egyike lett Európa leghíresebb művészeinek, a kinek a képeit külön belépti díj mellett mutogatják, fölemelt árakkal, villanyvilágítás mellett.

Most azután fölléphetett egész büszkeséggel a bájos ezüst-királyné kezét megkérni. Azt meg is kapta s lett belőle mindenkitől irigyelt férj.

Ezentul már a «Salon» sem utasította vissza műveit; s akárminő ár volt azok alá írva, az első hetében a kiállításnak már ott volt a rá mába tűzve: «Megvette Vander-guld úr.»

Volt hát már most Diomede úrnak világhíre, drágán fizetett ecsetje, szép, szeretetteljes, mivelte lelkű, jó kedélyű felesége, fényes palotája, s még fényesebb atelierje, kocsisa, lovásza és szakácsa.

Hanem a zseniknek az a szokásuk, hogy soha sincsenek megelégedve sorsukkal. Más embernél is megvan az különben, hogy mikor nagyon boldog a szerelemben, akkor megkívánja a feltékenységet.

Diomede úrnak sehogy sem ment az a fejébe, hogy mistress Debora vasárnap nem főzet a szakácsával, nem fogat be a kocsijába s nem megy a színházba.

Neje röviden kifizette azzal, hogy ő methodista, a ki szigorúan megtartja a szombatot.

De még jobban ösztökélte az a titkolózás, a mit a neje elkövetett egy szobájával, a minek az ajtaja mindig zárva volt s a hová a férjét soha be nem ereszté. Maga a nő vasárnaponkint rendesen ebbe a szobába vonult vissza s ott sokáig időzött. Hallgatkozó cselédfülek kilesték, hogy odabenn egy férfival beszél.

Mikor Diomede ezért kérdőre vonta, azt felelé neki, hogy vallása szokásai szerint ájtatoskodik a bezárt szobában, s a kinek a hangját a kettős ajtón át hallják, az egy methodista prédikátor.

— Szeretnék én egyszer annak a prédikátornak a szemé közé nézni.

— Azt ön nagyon megbánná.

— Olyan rettenetes tekintete van annak a prédikátornak?

— Olyan.

— És ön nem fél tőle?

— Nekem nem rettenetes.

— Ha ön ezt a titkot fentartja, én válópert indítok.

— Nincs rá önnek semmi, törvény előtt használható ürügye.

— Majd meg tudom én azt találni.

S ettől kezdve Diomede úr körülvette a palotáját kémekekkel, hogy ha megint jön az a rejtélyes látogató, neki rögtön hirül adják, hogy ő azután tanukkal és rendőri segélylyel törhessen a felesége titkos szobájába a hűtlenség bizonyítékait in flagranti megszerezni.

Épen egy nagy composition dolgozott, a mi a netovábbja volt az impressionista festészetnek. Egy gözhajó fődélzete, tele utasokkal, a kik mind tengeri betegek, mindenféle stádiumában és változataiban ennek, a czopfos æsthetika szabályával gúnyt űző nyavalyának. Leghívebb barátai is elismerték, hogy ez a lehetetlenség határait merészen áttörő vállalat. Már kész volt a kép, csak még egy kutya hiányzott róla, mely a padlót feltörlő matrónnak segít a munkájában.

Mister Vanderguld ismét megérkezett Amerikából.

Még a staffelájon megnézte a képet.

— Ennek már százötven ezer frank az ára, veté oda Diomede.

— Megadom.

Mikor egy festőnek az ecsetje százötven ezer frankot tud a semmiből megteremteni, akkor az büszkén dobhat el magától egy feleséget, a kinek milliói vannak.

Legjobb munkája közepett jöttek rohanva a kémei Diomedehez, hogy ismét ott van az a rejtélyes prédikátor a titkos teremben, egyedül mistress Deborával.

Rögtön rohant, a festékes kabátjában, két barátját is

magával hurezolva. Utközben az ateliertől a palotáig föl-
szedtek még egy rendőrbiztost is, meg egy lakatost. Egész
hajszával rohantak a palotába.

A rejtett szoba ajtaja most is zárva volt.

— A törvény nevében! zakatolt a rendőrbiztos.

Nem adtak rá választ.

Akkor a lakatossal felnyitatták az ajtót.

Azon túl következett még egy másik ajtó. Ezen már
Diomede úr maga dörömbözött.

— Bocsásson be asszonyom! Én vagyok itt! a férj.

Mistress Debora erre az ajtón keresztül felelt:

— Menjen ön innen! Ne jöjjön be! Rosszabbul fog
járni, mintha meghalna!

A belső ajtó zár nélküli csapóajtó volt. Diomede kívá-
natára azt úgy törték be erővel.

Akkor aztán beléptek a titkos szobába: Diomede, a két
barátja, a rendőrbiztos, a lakatos, meg a cselédek.

A kit maga előtt talált Diomede, az volt Vanderguld úr.

— «Mister Vanderguld?» hebegé elhülve.

— Én nem vagyok mister Vanderguld, hanem Elias
Stopp, mistress Deborahnak az atyja. Én vásároltam fel
önnek valamennyi képet. Itt láthatja köröskörül a falakon
felakasztva mind. A markotányosné, a napfelkölte, a
csatakép és a többi. Itt rejtve maradnak a világ előtt, nem
látja őket senki. Azon tanakodtam most a leánnyal,
hogy a tengeri betegséget hova akaszszuk fel? mert igen
nagy. Majd ha készen lesz, küldje el ön ide. Az árát
fizetem.

Diomede bálványnyá volt meredve. A jó pajtások félre-
fordultak, úgy nevettek. A rendőrtiszt följegyzé a tárczá-
jába a hivatalos előterjesztéshez való tényálladékokat.

Akkor aztán mistress Debora lépett oda Diomede úr-
hoz s azt mondá neki:

— Már most, uram, én fogom a válópört megindítani.
Egy férfinak, a ki nevetségessé tette magát, nincs felesége.

HOCH! HOCH! DREIMAL HOCH!

(Hadtechnikai értekezés.)

Sohasem birtam elképzelni, hogy mi a gutáért kiáltanak «hoch»-ot a magyar parlament jucundusabb ifjai, valahányszor a magyar kormányelnök, vagy valami oszlopzatos tagja a szabadelvű pártnak a beszédét végzi? Hisz maguk a németek az osztrák parlamentben, egyesegyedül a császárnak szoktak «hoch»-ot kiáltani, a minisztereknek vagy szónokaiknak, (már akár tetszésből, akár gunyból) csupán azt szokták kiáltani, hogy «bravo». A «hoch» csak a majestást illeti meg.

Mondom, hogy ezt hittem mind e mai napig; ma aztán megtudtam, hogy nem nekem van igazam, hanem azoknak a tüzes barátainknak, a mit sietek teljes elismeréssel illusztrálni.

Tehát a magyar delegátusoknak bemutatták a Korneuburgban hadgyakorló vasuti zászlóalj, arról lévén szó az idei költségvetésben, hogy az eddigi két vasuti zászlóalj mellé még egy harmadik is szerveztessék. Lássuk hát élő szemekkel, hogy mi az a vasuti zászlóalj; mert lehet ám odakivül olyan ember is, a ki azt hiszi, hogy mi három bataillon conductort neveltetünk itt, a kik mind azt tanulják, hogyan kell a bilétet átlyukasztani?

Hát mondhatom, hogy a mit ezek a vasuti katonák mivelnek, az a legkomolyabb munka a jövő hadjáratban.

Katonánk van: sok, jó, vitéz. Puskánk, ágyunk van elég; töltényünk roppant mennyiség. Élelmiszerünk készen: megsütve, dobozokban. De az a nagy kérdés, hogy hogyan megy utána annak a sok katonának az a sok ennivaló? Mert egy millió katonát harciba vinni könnyű dolog: de éhen hagyni még könnyebb. Aztán dicső fegy-

ver az a szaporázó puska: de ha eldurrogtatta az ember minden töltényét, akkor furulyálhat vele.

Tehát utána kell szállítani a hadseregnek az élelmet és a töltényt.

Csakhogy a csatatért nem választhatja ám az ember az ut mentében; a halál kaszáloi uttalan pusztákon vannak.

S hogyha ellenség földén folyik a háboru, az még a meglevő utakat is elrontja: a vasuti hidakat a háta mögött légbe röpíti, a folyamokon átvívó hidakat felégeti.

Ekkor áll elő a vasuti zászlóalj nehéz feladata: a lerombolt vasuti hidat helyreépítozni, a folyamon új hidat verni, sivatag pusztákon át mesegyorsasággal vasutat lerakni, táviró huzallal nagy messzeségeket rémhirtelen összekötni.

Mindezeket a feladatokat rövid három óra alatt, szemünk láttára hajtotta végre a Korneuburgban gyakorló vasuti zászlóalj egy companiaja, törzstiszteinek és altiszteinek intézkedése mellett.

Ez a compania magyar fiukból áll; minden vasuti zászlóaljnak egy negyedrésze = egy compania magyar.

Az «auf! «ab!», «vorwärts!», «zurück!» németül pattog, hanem aztán közbehangzik a: «Szedjétek össze magatokat, fiuk!»

Legelőször láttunk egy hidépitést fából. Egy szétrombolt vasuti hidnak két hidfője volt áthidalandó, tiz méternyi távolságban; minden gép nélkül, csupán kötelekkel, gerendákkal és ember erővel. Ilyen munkát végeznek erdő közepén, a hol fát kaphatni.

Egyik másik töltésen vashidat állítottak össze, a minek egyes összerakható alkatrészeit vasuton szállítják helybe. A fahid három óra alatt készen van, a vashid felállításához kell egy nap vagy másfél nap, akkor aztán roboghat át rajta egy egész vonat. (A vashid is magyar gyártmány.)

Ezzel betelve, aztán meglátjuk a rögtönzött vasutépitést. Van kétféle hirtelen vasut: egy tartósabb, széles vágányu, nehéz tehervonatok számára való, aztán meg egy keskeny

vágányu, melyen csak könnyebb szekereket szállítanak, ember vagy lóerővel. Az utóbbi olyan gyorsan megy, mint az álomban utazás. Egy óra alatt mintegy másfél kilométernyi vasut van a szemünk láttára lerakva. Egy nap alatt tizenkét kilométernyi kiépül. A korneuburgi gyakorló tér mintegy erre a kísérletre van teremtve: hepehupás, angyalbullásos sivár mező, dunai ártér. Alacsony waggonok vannak megterhelve, talpakhoz kötött sinekkel; minden kocsin 33 darab. Két sin, két talp egy katonának való, azokat sorba felöltik, egymás elé rakják, egyszerű kapcsaik összekattannak, s szilárdul áll a talp és sin; a waggon halad rajta odább: mikor mind leszedtek róla a sinpárokat, négy rudat dugnak alá, kiemelik s félreteszik a gyepra, jöhet a másik. Mikor aztán a vasut megtette a feladatát, épen olyan gyorsan megint felszedik s viszik odább egy csataterrel. S ez mind némán megy, egy szó nem hangzik el közben.

Ezalatt egy osztály a tabon táviró készüléket állítja fel. Ebből egy nap alatt huszonnégy kilométernyit tudnak rendbehozni. Itt azután bemutatják, hogyan szokás az ellenség táviratait elfogdosni. Két közvitéz letelepedik a táviró sodrony alá. Az egyik leszurja a földbe jó mélyen a fasina-vágó kését, annak a pengéjét vékony ércsodronnyal hozzáköti a távirathuzalhoz; a másik ugyanannak a sodronynak a másik végét összefüggésbe hozza kis, hordható ládában levő telephon villanygépével. A mint a földi összeköttetés helyre van állítva, a telegraph telephonná válik: az ebonit tülök elkezd hangosan peregni. Azt az egyik katona a füléhez tartja s a jól betanult hangok után dictálja a másiknak egymás után a betüket.

A tavalyi gyakorlatok alkalmával szintén magyar fiuk végezték ezt a műveletet, a király jelenlétében. A földön hasaló katona, a ki az ellesett német táviratot leírta, odavitte azt a királyhoz.

- Érti ön, mi van e táviratban? kérdé a fölség.
- Egy szót sem tudok németül fölséges uram.

S egy betű hiba sem volt az ellesett táviratban.

Azonban nemcsak az alkotás a vasuti vitézeknek a feladata, hanem a rombolás is. Minden zászlóaljnak van egy lovas csapatja is, melynek feladata, huszáros merészséggel bevágtatni azon területre, melyet az ellenség vasutja keresztül szel s mikor annak a szállító vonata közelit, hirtelen alápraktikázni a sineknek a magával hozott dynamit-pléhdobozt, meggyújtani a kanóczot s aztán vágtatni lóhalálába vissza. Gyalog nem lehetne a robbanás elől megmenekülniök.

Ezt a kísérletet is félig megláttuk, félig meghallottuk. A legvastagabb vasuti sinek alá lett elhelyezve a dynamit czilinder (akkora, mint egy parádi vizes palaczk); a kapitány meggyújtá a kanóczot. Mi szép csendesen félrehúzódtunk a mellvéd mögé. Pulszky Guszti még azt is megtette, hogy az égő kanócznál szivarra gyújtott. (Ezt csinálja utánna Fenyvessy Feri!) A miért szidva dicsértük. Egy első percz múlva aztán hangzott a fülsiketítő pukkanás, mely megrendíté a lábunk alatt a földet. Odasiettünk az elszálló füstfelleg közé: s bámulva láttuk, hogy az aczélsinből egy ölnyi fel volt hajtva a sánczra, az ott maradt csonk pedig kétfelé repesztve, mint egy szalmaszál: apró vasdarabok heverték szerteszét, a mik még egész izzók voltak.

De hát hol jönnek már azok a bizonyos «hoch»-ok?

Azt is elmondom: csak tessék várni egy kicsit.

Az egy közbeeső episod volt.

A gyakorló térről egy töltés vezet a közel Dunaáig, összekötve egy hiddal a holt Dunaág két partját s innen folytatva egész az igazi Dunáig.

Jobbról balról egy ingoványos csalit, azontul egy pagony, tele vad fácskányokkal.

Gyönyörű egy pocséta. Mit adna ezért a látványért az én festőfamiliám! A váltakozó tömpölyöket ezüstlevelű nyárfák veszik körül, melyeknek sűrűjéből kikandikál a piros bogyófürtös «kánya bangita»; királypálcza forma

rózsaszín fűzények, körüludvarolva kék nefelegtsekkal, s fölöttük bolyhos kalászu nád, magas sásfüvel, miket befutott a nagy, fehér virágu vizifolyondár, aztán a vizi pulykaorr, meg valami rőtveres szedernövény, olyan, mint egy ostor, a minek a nevét nem tudom. S egy ilyen tömpölynek a partján, a sűrű bozót közt kuporog két mezitlábos gyerek: az egyik horgászik, a másik fűzfa sipot farag; az egyiknek a nyakában, medaillon helyett, lóg egy madzagra kötött katonagomb. Nevetnek ránk a szemeikkel, nevetnek a fogaikkal. Mit törődnek ők a mi tábori vasutainkkal és emberölő tüzaknáinkkal!

A Dunaparton azután bemutatják előttünk a hidverést. Természetesen, csak a kezdőbetűjét.

Két kompra van felállítva a jól ismert verőgép, melynek öt mázsás kolonca alá éppen akkor helyezék el a leverendő hid-oszlopját.

Husz legény rántja egyszerre a kötelet a komp hidasán állva; egy altiszt vezényel a komp ellenkező részéről, súlyzó zsinórral figyelve meg, hogy a levert czölöp egyenesen száll-e a talajba. Az ötvenedik ütés után pihenőt vezényel az altiszt.

A pihenés után ismét int a munka folytatására, ezzel a szóval: «hoch!»

S ezt utána zengi az egész chorus.

«Hoch!»

A vaskolonez csattan: «zupp!»

«Einmal hoch!»

A kar énekli utána: «einmal hoch!»

És azután «Zweimal hoch! Dreimal hoch!» Egész sor verset énekelnek, a minek a refrainje mindig ez: «hoch! hoch! einmal hoch! zweimal hoch! dreimal hoch!» S a vassulyok annyit csattan.

«Mi a tatár? Mért hochoznak? hisz nincs itt most Tisza Kálmán!» kérdem a kíséző főtisztek egyikétől. Ő aztán megmagyarázza egész komolyan, hogy az a hidászoknak a szokott nótája.

Ahá! Most már értem! Tehát a hány hochot kiáltanak, annál szilárdabban áll meg az oszlop a mederben : annál mélyebben furja bele a hegyét a földbe. Akkor nagyon jól van.

Még azután a távolból is sokáig hangzott utánunk a «hoch! hoch! dreimal hoch!» Jól van fiaim! Isten éltesen sokáig.

A KAJMÁNOS HÖLGY.

Mister dr. O-Beaty irlandi eredetű orvos volt New-Yorkban.

Hogy melyik egyetemen szerezte a diplomáját? azt a kérdést nem szükség szellőztetni. Elég azt tudni, hogy volt neki. A legkeresettebb orvosok egyike volt a Washington-square-től az Union-square-ig, a hogy azt a napilapok hirdetményrovatai állandóan bizonyítják.

Csakhogy hát olyan orvos, a ki csodakurákat tud mivelni, van New-Yorkban egy egész regement s az mind kerüli a titokban rejtozést. Hypnotizálni, massirozni, vilanyozni, lesoványítani, elszunnyadt életerőket újra felserkenteni, vért átszivattyuzni, megifjítani, kihullott hajjat, ki nem nőtt szakállt megnövesztetni, szétdarabolt embert összerakni, halottat föltámasztani már mai nap-ság minden közönséges doktor tud. Ez mind elavult tudomány. De uj betegségeket kitalálni, azokat népszerűvé tenni, a szalonokkal elfogadtatni és azután azoknak speciális doctorává lenni : ez a tudomány! Ehez értett alaposan mr. O-Beaty.

Azt beszélük róla persze az irigyei, hogy mikor az apja, a ki becsületes farmer Connecticutban, felhozta a fiát az orvosi fakultáshoz, hogy tanítsák ki azt a doktorságra : a fakultás dékánja azt kérdé tőle, hogy hát mire kívánja a fiát kiképeztetni : a belgyógyászatra-e vagy a sebészetre? Mind a kettőre, mondá az öreg. De különösen melyik specialitásra fordítsák figyelmét? Talán a sárgalázra?

Áz nagyon jó lesz! Vagy a gyermekgyógyászatra? Az még jobb lesz. Vagy a női betegségekre? Az meg legjobb lesz. Hát aztán a szemészetet, fülészetet, fogászatot tanítsák-e az ifjunak? Azt mind sorba. Mikor aztán az öreg lefizette a didactrumot, a mi annyi tudományért ki volt szabva, a dékán asztalára: hozzá tett még egy tiz dolláros greenbackot ráadásul, ezzel a szóval: «és aztán még arra kérem az urakat, hogy tanítsák meg a gyereket egyuttal írni és olvasni is.»

Ha ez az adoma bir valami alappal, akkor csak annak a megvilágítására szolgál, hogy minő óriási szorgalomnak kellett az ifju O-Beaty tehetségeit működésbe hozni, hogy a tanfolyam lefolytával mint kitünő baccalaureus kerüljön ki az illető universitásból, a hol még írni is megtanítják az orvosokat, a mire a legtöbbnek igazán nagy szüksége volna.

Mr. dr. O-Beatynak volt egy szolid alapokon álló jó barátja, mr. Snopkins. Egy nagy üzletkörnek örvendő összeházasító intézet alapító tulajdonosa. Ők ketten, hivatásuk érdekeiben gyakran találkoznak egymással s egymásnak az üzletét (ha csak különös okuk nem volt rá) el nem rontották.

Mr. Snopkins gyakran meginterpellálta mr. O-Beatyt, hogy miért nem házasodik már meg? de mindannyiszor azt a választ nyerte, hogy fiatal gyakorló orvosra nézve hátrányos körülmény az, ha felesége van. A házasság rossz reklám.

Egy szép ködös napon aztán így szólt a doctor a jó barátjához:

— Most már volna okom megházasodni. Nem azt mondta, hogy: volna «kedvem», hanem: volna «okom».

— Megváltoztak a principiumok?

— Tetemesen.

— Hogy hívják a választottját?

— Miss Cleopatra Smith, a hogy sikerült kipuhatolnom.

Az igazgató azt a megjegyzést tev , hogy magában New-Yorkban, Brooklynt nem számítva, hatvanezer Smith kisasszony lakik s azok között hétszázötven Cleopatra.

— No erre az egyre mégis rá fog  n találni a jellemzés után.

— Kérem: a haj nak, a szemeinek a leirásával ne f raszsza  n magát; mert annak a szín t a saison szerint változtatják.

— Csak a lényeges jellegekre fogok szoritkozni. Tehát legelőször is, mikor ezt a hölgyet megláttam: az volt a metropolitan-house termében a Patti-előadás alatt, földszinti páholyban  lt, a fején gyémántos diad mmal; de senki sem a gyémántos fej ket bámulta rajta, hanem a derekán  tvont  vet. Az, barátom, nem volt más, mint egy eleven cs rg kigy . Azt hiszem, a m regfogai ki lehettek t rve. El l a feje, m g a cs rg s farka a kigyónak egy gyémántos fibul val v t összeszorítva, a miből az nem volt képes kicsuszni. A csodaszép hölgy napmad r farkából készült legyezővel h s t  a keblét, melyhez a derekára övezett szörnyeteg fel-fel emelő a kinyujtott fejét, szikrázó rubin szemc ivel s ful nkoz  kettős nyelvével. Elh heti  n, hogy senki sem mert ennek a hölgynek udvarolni.

— Meg vagyok fel le győződve.

— Azt mondják, hogy éjjel a vánkosa alatt alszik a szörnyeteg s reggelinél a miss a saját es sz j b l ad neki meleg tejet.

— Ez nagyon jellemző miss Cleopatr ra nézve.

— M sodizben pedig a jégpályán láttam e csodah lgyet, orosz t nd rekre emlekeztet  prémes öltözetben. Kísérője volt egy embernagys gu förtelmes p vi n. Eleintén azt hittem, hogy valami borotv lkozatlan gentleman; de aztán, mikor láttam, hogy a lábain is keztyűket visel, meggyőződtem róla, hogy valóságos Darwin-f le  sap mat van szerencsém benne tisztelhetni. Ez a vicsorgó fenevad csatolta fel a deli hölgy talpára a halifaxokat,

aztán maga is a két hátulsó markába szorítva egy pár korcsolyát, versenyt iszánkodott az urhölgygel a jégen; néha kezeiket nyújták egymásnak s olyankor a szörnyeteg olyan kecsesen vigyorgott, hogy mind a két fogsorát meg lehetett látni. Ennek nem szeretnék fogorvosa lenni!

— Ezuttal sem udvarolt senki az urhölgynek.

— Nem bizony: mert az a négykezü kutya harap. Azt mondják, hogy az asztalnál is az a majom szokott a missnek felszolgálni s per tu vannak egymással.

— Kezdem tájékozni magamat.

— Harmadszor és legközelebb pedig a Centralparkban találkoztam a missel. Onnan vettem észre a közeledtét, hogy a merre járt, mindenünnen riadva szaladt szét a sokaság előle s a nagy tóparton egyszerre tele lett minden csónak, minden sandolmá emberekkel, a kik teljes evezőcsapásokkal igyekeztek a szigetre menekülni. Képzeld ön: ezuttal a csodaszép tündernő egy öt láb hosszú krokodilust vezetett ezüst láncon; a hogy szokás bulldogot vezetni. A pikkelyes óriás gyík kedélyesen csapkodott a farkával maga körül, s kattogtatta a százfogú állkapczáját. A miss megállt egy pastétómos butik előtt s két dollár áru delikateszt vásárolt össze, a miket egyenkint a kajmán torkába hajigált. A jóllakott szörny aztán elfeküdt a parton a homokba, a hasát az ég felé fordítva, siestát tartott, a hölgy pedig ezalatt leült egy zsombikra s a zsebéből elővett egy könyvet és olvasott. Ahogy kitünő színházi távcsöveimmel kivehettem: Juvenal satyrái voltak.

— Már most tudom, hogy ki az a hölgy.

— Ismeri őt?

— Hogy ne? A kajmános hölgyet! Első osztályu helyen van nálam beírva. — S ön ezt nőül akarja venni?

— Minden bizonynyal.

— A csörgő kigyójával, a páviánjával, meg a kajmánjával együtt?

— Sőt még a Juvenáljával is.

— De hát minek ez a hölgy kegyednek? Épen a kajmános hölgy?

— Barátom! Ez lesz a leghatalmasabb reklám! Egy doktor, a kinek a felesége kajmánal jár sétálni! A ki csak meglátja a szép asszonyt a szárazon vezetett krokodilussal, az mind a férj után fog tudakozódni. Én megtakarítom a hirlapi hirdetményeket. Egész Newyork beteg lesz: csakhogy én velem gyógyíttathassa magát.

Mr. Snopkins csak egyre csóválta a fejét.

— Kedves doktorom! Tudja, hogy én önnek jó barátja vagyok. Kötelességem önt gyöngéden figyelmeztetni. Nem jó lesz önnek ezt a kajmános hölgyet feleségül venni.

— Talán az erkölesi reputációja szenved fogyatkozást?

— Óh nem! Az erénye minden kifogáson fölül áll! Mit gondol? A ki csörgő kigyót visel öv gyanánt!

— Hát talán a vagyoni helyzete homályos?

— Az meg épen fényes. Mr. Smith Nabukodonozor a leggazdagabb vállalkozók egyike. Padotája ott van a Madison-squaren. A leányával tüzpénzül ötszázezer dollárt fog adni. Évi jövedelme egy petroleumkirályéval fölér.

— No hát akkor mi a baj?

Mr. Snopkins csak vonogatta a vállát, végre kirukkolt vele.

— Tudja, tisztelt barátom, nekem családi titkokat elárulnom nem szabad. De annyit mégis meg kell mondanom őszintén, mint régi jó barátomnak, hogy mr. Smith jövedelmének a provenienciája olyan természetű, hogy az ellen önnek méltó skrupulusai lehetnek.

— Uram! Ha nem tisztességes eredetű mr. Smith Nabukodonozornak a jövedelme, akkor ünnepélyesen tiltakozom az ellen, hogy ön ezt előttem felfedezze! Ahoz semmi közük a vőknek, hogy az ipáik milyen uton szerezték a vagyont? Uzsoráskodtak? Tengeri rablók voltak? Hamis bukást csináltak háromszor egymás után? Vagy rabszolgákkal kereskedtek? A pénzmegszerzés módozatának szégyene csak az első izre nézve bir hatálylyal: a

másodizre már nem száll át. Én szemet tudok hunyni, ha mr. Smith Nabukodonozor mindjárt pokolgépkészítő gyár tulajdonosa is.

— No hát mindezekből semmi sines. A kajmános hölgy atyja igen derék, becsületes ember, a ki olyan áruczikkal kereskedik, a melynek használata minden emberre nézve kötelező, mely alól senki ki nem vonhatja magát, s a melynek keresete meg nem szűnik, a mig csak emberek laknak a földön. Arról is bizonyossá tehetem önt, hogy soha senki azok közül, a kik mr. Smith Nabukodonozor áruczikkeit használták, azok ellen panaszt nem emeltek, azokból egy darabot vissza nem hoztak s a számlákat sohasem kifogásolták. Mr. Smith Nabukodonozor az egyetlen egy nagyiparos, a kinek a készítményeiben a fogyasztói teljes megnyugvást találják.

(. . . Tudniillik, hogy mr. Smith Nabukodonozor egyik legtevékenyebb new-yorki «entreprise des pompes funèbres»-nek a főtulajdonosa. Az ő kúntsaftjai persze, hogy nem panaszkodnak a kapott portékáik ellen, azokat nem is hozzák vissza, s azokban teljes megnyugvást találják).

Csakhogy már ezt nem magyarázta meg mr. Snopkins az ő kedves barátjának, mister O-Beatynak, hanem a mint dr. O-Beaty elébb nyilvánított szándékát miss Cleopatrával összekelése tárgyában ujból és határozottan ismétlé, azt mondta neki: «legyen hát meg, én összebörönálom a házasságot: a hozományból kapok tíz perczen-tet, ez az én provizióm; hanem annyit a lelkem megnyugtatóására kimondok, hogy ez a házasság minden egyébre jó lesz: csak reklámnak nem lesz jó egy gyakorló orvos számára.»

II.

Minden a legpontosabban összecsapant. A leánykérés, a kölcsönös tudakozódások, a házassági szerződés föltételei, az esetleges válópör következményei:

mind hivatalos okiratokban lettek megállapítva. A férj és nő vagyona közötti kölcsönös vonatkozások; konyhapénz, equipage, divatkereskedői számla: mennyi terheli ebből a férj, mennyi az após üzleti könyvét? melyik eselédet fizeti a férj, melyiket az asszonyság? mennyi a számadás alá nem vonható rendelkezési alap? ez mind budgetszerűleg meg lett állapítva, s az appropriationalis vita az esküvő napjára kitüzve.

Az esküvő ugyanis, egyházi szertartás szerint, a hogy yankee arisztokratákhoz illik, a három mértföldnyi hosszúságú Broadway (sugarut) elején levő Szent-Háromság-templomban hajtatott végre.

De a milyen hosszú az ut a Smith-palotától a Szent-Háromság-templomáig, olyan hosszan volt az megrakva hintókkal a hirhedett esküvőnek napján. Az egész elegáns világ «tengelyen» volt. Gyalogjáró halandóknál azt mondanók, hogy «talpon» volt: itt nem fejezhetjük ki hivebben a helyzetet, mint hogy «tengelyen» volt.

A menyasszonynak az öltözete arról volt nevezetes, hogy annak a szövete a «pinna nobilis» nevű tengeri kagylónak a «byssus»-ából készült, mely, tenger alatt termő selyemből még eddigelé csak a római pápák számára készült egy-egy pár harisnya. Ez a legdrágább és legritkább selyemfonal a világon. Menyasszonyi koszoruját gyémántok képezték: de miféle gyémántok? Kék, sárga és rózsaszínű gyémántok: a miknek az ára meghatározhatlan.

Holmi csörgő kigyóról, páviánról és kajmánról természetesen szó nem volt többé. Azokat valami népkertnek ajándékozták. Elég csörgő kigyó és egyéb öldöklő szellem volt a menyasszony maga.

Hanem egy körülmény mégis föltűnt a vőlegénynek, a mi jobban elfoglalta a figyelmét a kék és rózsaszín gyémántokról, de még a menyasszony kék szemeinél és rózsaszín orozáinál is jobban. Ez az a látvány volt, hogy ebben a hosszú kocsisorban milyen tulnyomó nagy szám-

mal vannak jelen azok a sajátyszerű öblös járművek, melyek kívül-belül fekete posztóval vannak behuzva, széleiken zománccos párkányzattal szegélyezve s melyeknek a bakján elől-hátul fekete egyenruhás kocsisok és lakájok ülnek és állnak, félgörögdinnye alakú kalapokban, azok mellett nagy fekete strucz toll kokárdákkal, ezüst paszmánttal a hátukon és a mellükön, — s a templom előtti tér két oldalát szintén ilyen egyenruhás férfiak kettős lánczolata foglalja el, egész a templomajtóig: mintha csak egy köztársasági elnök requiemét celebrálnák.

Voltak azonban a násznép számára rendelve világoskék hintók is, buzavirágszín kocsisokkal és fehér tollforgókkal a lovak homlokán.

A zászlók is mind ki voltak rukkolva.

Ördögös mennykő! Hisz ez a valóságos temetkezési vállalat ármádiája!

Hanem hát azért minden a legszebb rendben ment végbe. A zenekar, orgonakísérettel, elzengedezé Mozart hirhedett requiemjét, s kijövet a Dom Sebastián halotti indulójával bocsátá el a boldog új part a szokásos nászutazásra a Pacificque vasúton, egész San Franciscóig.

Mikor onnan visszatértek, természetesen nagyon boldogok valának, hogy valahára véget ért a nászutazás.

Akkor aztán az új menyecskének bőséges alkalmá nyílt a szobáiból az ócska butorokat kidobáltatni, a szőnyeget letépetni s ujakat rakatni a helyükbe. A férj pedig láthatott a maga hivatása után. Mehetett a szokott pácienseit sorba látogatni.

Ennél a vállalatnál azonban sajátyszerű meglepetésekkel kellett leszámolnia.

Legelőször is egy éltés kisasszonynál tett látogatást, a ki mindig szívdobogásokról gyógyította magát. Az most bemutatta neki a völegényét. Egy nagyon gyanus kinézésű individuumot, a kiből mr. O-Beaty a hajdani házmestert vélte felismerni. — Hanem hát a szívbajok elmúltak . . .

Nem volt többé doktorra szükség.

Innen egy fölöttébb ideges, előkelő szabómesternéhez látogatott el, a kit sűrű migrainekből és gyomorasthmából masszírozással szokott kigyógyítani. Az most egész életvidáman futott eléje. Mintha csak az egész idegrendszer ki lett volna cserélve. Még szivarozott is! Ennek sem kell többet doktor!

Innen tovább haladva, felkereste dr. O-Beaty egy epilektikus betegét, a ki már évek óta karszékben ülő nyavalyás, se állni, se feküdni nem tud. — Hát, a mint ez meglátta, hogy az ajtón belép a doktor, egyszerre felugrott a székéből s elkezdett a gutaütött lábaival előrehátra rugdalózni. «Nézze ön, hogy lábrakaptam! Tánczolok is! Kutyabajom!» — Ez sem kíván több doktori segílyt.

Majd egy dús gazdag bankár patienséhez látogatott el, a kit évek óta gyógyít elhajasodás ellen. Annak az előszobájában éppen összeütközött az orrát a legdühösebb antagonistájával, mister dr. Brugssal; a ki az ő methodusának éppen az ellenkezőjét, a Schrott-kurát alkalmazta a betegek: naponkint félliter bort, még egy száraz zsemlyét. Az már be sem hagyta lépni a betegéhez: itt ő az úr! Kidobta mr. Beatyt az ajtón.

Mi történt itt az ő távolléte alatt? . . .

Akárhová csak ment, mindenütt zöldjében learatva találta a buzáját.

Utójára eszébe jutott, hogy van egy szegény betege, a ki már évek óta közadakozásból él, valami jótékony nőintézet elnöknőjének a pártfogoltja. Annak szokott ő orvoságokat hordani ingyen. Azt kereste fel. A hetedik emeleten lakott. — Mikor a ház elé hajtatott a hintájával, látta, hogy a patiensé éppen kinéz az ablakon.

Felmászott hozzá a hét lépcsősoron. Benyitott a szobájába. A szoba üres volt. Kereste, kutatta, nem találta a betegét. Utójára felnézett a kandalló kürtőjébe: hát a nyomorult éppen ott kuporgott dideregve. «Mit csinál ön ott?» — «Szabad levegőt szívok», volt a válasz.

Még ez is elbujik a doktor elől!

Legeslegutoljára maradt a leggazdagabban fizető betege, egy braziliai kávékirály, a ki már évek óta szenved abban a komplikált nyavalyában, hogy ha nem iszik, akkor nem tud aludni, ha pedig iszik, akkor nem tud ébren lenni.

De már ez revolvert fogott rá, mikor a szobájába lépni látta! S ettől aztán megtudta, a mit még eddig nem tudott.

— Eltakarodik ön innen! ördögök doktora! — Elvette ön a pompe funebre leányát ugy-e? Azért, hogy a patienteiket kiszolgáltassa az apósának kész ragadományul! A mennydörgős mennykőnek kell az olyan doktor, a kinek az ipa a temetkezési-egylet igazgatója! Ugorjon innen, mert lövök!

Most támadt aztán világosság mr. Beaty agyában. Megmondta a barátja előre, hogy rossz reklám lesz egy gyakorló-orvosnak a kajmános hölgyet feleségül venni! Kinek volna kedve olyan orvost hivatni, a kinek az apósa koporsókereskedő?

. . . No de sebjaj! Az 500 ezer dollár meg volt (leszámitva a Snopkins perzentjeit). Mr. Beaty nem volt fejére esett ember. Ha nem ment tovább a doktori praxis, tudott új reformot hozni be a temetkezési rendszerbe. Ő volt az, a ki gyakorlatba hozta azt a fölöttébb czélszerű szokást az amerikai temetkezéseknél, hogy a gyászszertartások alkalmával a gyászoló közönség között «antithanatin» czim alatt egy kupicza jó erős pálinkát osztanak ki. A hány kondoleáló fél jön, a névjegyét «p. c.» átadni: kap a bejárat alatt egy pohárka gint, s fizet érte tíz centimet.

Egyetlen temetésnél (mikor a szarvasvadászaton szerencsétlenül meglőtt Delmonicot eltakarították), a gyászoló közönség az első napon háromezer dollárnyi, a tisztességtétel napján pedig háromszor oly nagy összegre rugó — kondolenciális jegyeket hagyott hátra a «bar room»-nál.

S ez az üdvös reform doktor Beaty-nak köszönheti létrejöttét.

És így mégis igaz, hogy a házasságok égben köttenek még a kajmános hölgyekkel is.

GÚNYÁDAT, TARISZNYÁDAT EL NE HADD!

Hogy én babonás vagyok, az régi dolog.

Nem szeretek pénteken utazni.

Egyszer péntek napon indultam utnak Balaton-Füredről Siófokra. Gyönyörű, derült reggelünk volt, szeptember elején. A tó sima, mint a tükör. A «Kisfaludy» jól disponálva. A kapitányunk a legjobb launében. Az utazás a legkedvezőbb auspiciumok között vette kezdetét. (Rendesen egy óráig szokott tartani). Hát mikor a fele uton járunk, jön ránk szembe egy akkora kis ködfelhő, mint a kalapom. Az elkapja magával a hajónkat s mi annak a kis felhőnek a vezetése alatt belebódorodunk a Balatonba, járunk előre hátra, nem találunk száraz földet, míg végre nagy küzdelmek után, szerencsésen eljutunk a continensre — Számárdinal valahol. A gyorsvonat persze hogy az orrunk előtt rohogott el.

Most megint megtörtént rajtam ez az eset, csakhogy vastagabb kiadásban. Triesztbe voltunk meghíva, Hegedüs Sándor kedves öcsémmel együtt, az Assicurazioni Generali évi közgyűlésére. A gyűlés ideje szombaton 11 órakor volt. E szerint pénteken kell utra kelni. Én már a reggel 7 órai vonattal akartam elindulni, mely másnap 8-kor ért Triesztbe; de Sándor tapasztalt utazó; azután neki még az nap délelőtt warrantörvényt kellett nyélbe sütni, azt mondta, elég lesz az esti 8 órai gyorsvonattal is pályázni: az is megérkezik reggel 9-re. Még megmosdani és csizmát tisztíttatni is marad idő.

Hogy le ne maradjak a vasutról, már 6 órakor elküldtem Gábor diákot, az én spiritus familiarisomat, hogy beszéljen rá valami módon egy fiakkert, hogy vigyen engem át Budára. A derék fiu azonban jó gazda s csak egy félfiak-

kert hozott: egylovast. A hidig elmentünk szerencsésen, a nélkül, hogy valakit elgázoltattunk volna, hanem a mint a lánczhidat meglátta a ló, azt mondta, hogy semmit sem mondott; hanem elkezdte a bárkát hátrafelé tolni, neki faroltatva az utána csörtető omnibusnak. Hasztalan biztatta constábler, jegyszedő, közszolga: a paripa nem állt el a véleményétől. Ez már valóságos indignatio volt a részéről.

Egy római ilyenkor visszafordult volna az utjából.

Nem maradt hátra más, mint nekem kiszállni a hintóból, a kocsisnak meg leszállni a bakról, így aztán az egyikünk a lovat huzva, a másikunk a kocsit tolva, szerencsésen átjutottunk Budára.

Nem is történt azután velünk semmi baj egész Zagorjeig, a mely tudvalevőleg a Karsthegy tetején levő állomás a Dráva partján. Van-e hozzá falu? azt nem tudom, mert nem láttam.

A hogy illet, pontosan megerkeztünk az állomásra, reggel hat órára. Innen azonban semmi áron nem akart a vonat tovább mozdulni. Sándor hozott magával egy pár statistikai könyvet, a mikben le van írva, hogy Berlin másfél millió lakossága közül, hánynak nincs mit enni, nincs hol hálni? s ezek közül hányat lát el a város ingyen levessel és lakóhelylyel.

Először Sándor öcsém olvasta el, azután meg én. A vonat még sem mozdult. Kezdtém a berlini intézményeket nagyrabecsülni.

De hát mért fagyott be a conductoroknak a trombitája? Kiváncsiak voltunk megkérdezni.

— Mikor indulunk tovább?

— Majd ugy tizenkét óra tájon.

Hát az történt, hogy a reggel hét órakor indult személyvonatot az a baleset érte, hogy Zagorje és Száva között, a meredek Karszt ormáról egy óriási sziklatömeg gördült le eléje s a vonatnak a gőzmozdonyát és szenes kocsiját összetörte: a sinek természetesen fel lettek dülva.

Az állomásfőnök megbízott bennünket, hogy rögtön táviratozott Laibachba, hogy onnan küldjenek egy segélyvonatot, mely a pesti vonatok utasait felszedje. Hanem az természetesen csak a baleset színhelyéig jöhet elénk. Egy darabot gyalog kell megtenni a társaságnak.

Hát a gyalogolás nem baj; de hol lehet itt reggelizni?

Mutatták, hogy amoda van egy parasztház, annak az asszonya tud kávéfőzni. Olyan szép, karesu házikó, a melyeknek az ajtaján fejleajtva kell bebujni. Az már akkor tele volt szénhordással foglalkozó polgártársakkal, kik készségesen engedtek helyet az uri pasasiroknak.

— Lehet-e itt kávéfőzni?

— Hogy ne lehetne? Csak itt lehet kávéfőzni az egész Zagorián.

Mikor megláttam azt a kávéfőzést, azt mondtam Sándornak:

— Hallod-e? legyünk udvariasak. Itt asszonyságok is vannak. Engedjük át nekik ezt a kávéfőzést.

Így megszabadultunk tőle.

— Hát mást nem kaphatni?

— De igen: tojást.

Egy alacsony, füstös padmalyu oduban főzte a menyecske (egy foga sem volt már) a tojásokat s osztogatta csak úgy a markával az uraságoknak.

— Sándor, ez jó neked! de ha én tojást eszem reggelire, még rossz híremet költik.

Ekkor jutott eszembe, hogy hiszen pakolt nekem az én leányom egy nagy darab borjuczombot az utitáskámba, meg egy palaczk visontait is hozzá: mit küzdök én itt a hajótöröttekkel az utolsó zivbackért. Azzal visszamentem a kupéba, elővettem a táskámat, s unalmamban megettem fél kiló borjusültet. Ha otthon tenném ezt, mindjárt elővenne a prűszkölés.

A derék állomásfőnök aztán megbízott bennünket, hogy ő táviratozott Laibachba az állomási vendéglősnek, hogy kész ebéddel várja az egész kényes társaságot.

Így aztán hol kocsin, hol gyalog eljutottunk a szeren-

csétlenség színhelyéig, mely épen egy veszedelmes kanyarodónál van, a hol a vasut szorosán a Dráva partján fut körül: alig két lábnyi kőmellvéd választja el tőle. A kocsik el voltak már hordva, új sítalpakra új sinek felrakva, hanem a nehéz szenes kocsi ott feküdt a pályatesten. Annak egy kereke sem látszott, mellette felhalmozva a gőzmozdony finom aczél- és messing-géprészei, összetörve, a nagy colossalis gép maga pedig féloldalt hevert a sinek között: egész sereg munkás igyekezett emelő-gépekkel, vasrudakkal új kerekekre állítani. Ezer szerencse, hogy a helyről legördülő szikla a gépnek és a szenes szekérnek ment neki, azokat csak össze tudta törni, de ha a kocsikra zuhan, azokat mind letaszítja a mély Száva-mederbe.

Milyen erő van még a holt természetben is!

Innen aztán a segítségünkre érkezett laibachi vonatra felkapaszkodva, valahogy mégis kiszabadultunk.

Délre megérkeztünk a laibachi állomásra s az étteremben letelepedtünk a ránk váró ebédhez. Azaz, hogy csak az asztalhoz. Először jött a kiszolgáló pinczér, elmondta könyv nélkül az egész étlapot. «Hozzon, a mi legjobb». Azután jött a főpinczér, elmondta az egész étlapot hosszú sorban. «Akármit, de gyorsan», azután eljött maga a vendéglős, az is elmondta az egész étlapot. «Adasson, a mi van». Akkor aztán eljött a portás a csengetyűvel. «Második csengetés, tessék beszállni Trieszt felé», akkor aztán szaladt minden ember, be nem teljesült reményeit porba dőltni látva.

De hát mit lamentálok én, mikor nekem még van egy nagy darab borjusültem. Gyere elő czubák.

S aztán szépen elfogyasztottam az utolsó befaló falásig a borjuczombot.

Mire Triesztbe megérkeztünk, három óra volt délután. Az évi közgyűlésnek régen vége volt.

Este nyolcz órakor aztán megint felülhettem a gyorsvonatra s jöhettem hazafelé.

És így megtettem egy két napig tartó utat, jártam gyalog a Karszton keresztül, nem aludtam két éjszaka, csak azért, hogy egy fél borjuczombot elfogyasszak, a mit otthon süttetett a leányom s a mit szépen schlafrokkba bújva is elfogyaszthattam volna otthon. Még salátát is kaptam volna hozzá.

Aztán ne legyen az ember péntekes!

A KOBLERÉK TÁNCZOLÓ BABÁI.

(Igaz mese.)

Az ötvenes években volt a nemzeti színházhoz szerződ-
tetve egy ballettánczos család, a Koblerék: apa, két leány
és egy fiú. Az apa volt a balletmester, ki maga ritkán pro-
dukálta a művészetét, a két leánya elsőrendű solotánczosnő
volt, a fia pedig solotánczos.

A két leány fiatal volt és szép, egymáshoz arczban,
termetben meglepően hasonlított, sylphidi megjelenések a
színpadon; a fiú pedig endymioni alak, a legclassikusabb
szépségű arczczal, valódi eszmenyképe a férfiúi szépség-
nek. Én nem igen szeretem a férfi-balletistákat, azt
hiszem, más nemembeli színházlátogató sem: van valami
babaszerű az ugrádozásaikban, a túlkifejlett lábizmaik-
ban, lárvaszerű, mozdulatlan arczuk inkább elijesztő,
mint megigéző. Hanem a Kobler-fiú kivételt képezett.
Annak az egész megjelenése, minden lebbenése csupa
keresetlen báj volt, mozdulatai classikus szoborminták,
mintha a lég vitte volna, olyanok voltak a merész szöké-
sei; néha féloldalt fekvé látszott repülni a levegőben;
ilyen lehetett Ariel alakja.

És azért a közönség még sem volt fellelkesülve a Kob-
ler-család iránt.

A leányokról azt lehetett megjegyezni, hogy táncz köz-
ben soha sem lehetett meglátni a térdeiket, a mit az első

Taglioniról is híresztelnek, a ki azt mondá: «nem csak férfiak előtt tánczolok, hanem leányok előtt is». S aztán az egész Kobler-család nem volt a szinpadon kívül megközelíthető.

Együtt laktak egy kis józsefkülvárosi házban, melynek ők voltak az egyedüli bérlői, ott nem fogadtak el senkit; nem jártak el sem bálba, sem vendéglőbe, sem semmiféle mulatságba: még a színésztársaikkal sem volt semmi ismerkedésük.

Egy napon meghívót kaptunk Kobleréktől «tánczestélyre» a nőm és én, meg a velünk legbensőbb barátságban levő Szigligetiék.

Vajjon hol lesz a táncz? Ez tett bennünket kíváncsivá. De még jobban az a talány, a midőn összejöttünk a kis szűk szobában s aztán láttuk, hogy kettőnk családján kívül senki sincs más hivatalos, én pedig Szigligetivel együtt nem vagyok valami nagy tánczos: hogy ki fog itt tánczolni?

A szobának, melyben fogadtak bennünket, alkovenje is volt s az függönnyel letakarva.

Az öreg Kobler és a fia igen szívélyesen fogadtak bennünket, rövid perczekre a leányok is megjelentek a hölgyeket üdvözölni, azután visszavonultak a konyhába az ozsonnát elkészíteni.

Kobleréknek a lakása egész muzeum volt a legértékesebb chinai és japáni ritkaságokból. Az apa és fiú anyyi érdekes élményt tudtak elbeszélni exotikus országokban tett utazásaikról, hogy az minket jobban mulattatott minden táncznál.

Azután felhordták a leányok a pompás ozsonnát, különösen meglepve a női vendégeket olyan soha nem ízlelt csemegékkal és süteményekkel, a miknek készitési titkát csak a keleti szakácművészekről lehet eltanulni. Az ita-laikban is volt valami rendkívüli íz, zamat, bouquet, a mi az embert kíváncsivá tette megtudni, hogy mi annak a neve, a mit ivott?

Mikor aztán az özsonna be lett fejezve, akkor azt mondá az öreg Kobler: «most kezdődik a táncelőadás».

Erre a két leány és a fiu eltávozott az alcoven függönye mögé.

Ahán! Gondolám: ők fogják hárman a táncelőadást tartani.

De nagyon szűk helyük lesz hozzá!

Nemsokára lebetett a függönyön keresztül látni, hogy lámpásokat gyújtottak meg odabenn s hangzott az első csemetyűszó.

Az apa Kobler helyet foglalt a függöny előtt s elkezdett hegedülni. A második csemetyűszóra aztán kétfelé húzódott a kárpit s elénk tűnt a gazdagon díszített szinpad, melynek közepét elfoglalá egy kötél-tánczos állvány, kifeszített sodronykötéllal. A szinpad hátulját második, kétfelé nyíló függöny takarta.

Az első zenehangok után szétnyílt a függöny s előjött a sötét háttérből egy csupa aranyhímzéstől és zománczos skofiumtól ragyogó öltözötű indus bajadér; két kezében a hosszú egyensúlyozó rudat, annak a végén két gomb. Az övéről lecsüggő szírnokokon apró csergetyűk voltak. Előbb óvatosan megkísérelte az egyik lábával a kifeszített sodronykötelet, hogy elég megfeszült-e? s aztán keces fejbőlintással üdvözlé a néző közönséget s azzal gyorsan egymást váltogató lábakkal előre szaladt egész az állványig, onnan megint vissza, hátra felé.

Ah, azt el is felejtettem megmondani, hogy a szép bajadér — egy lábnyi magas volt.

Majd merész szökésekkel veté magát a kötéltre, hogy az csak úgy pattogott fel alatta, néha féloldalt, ülő helyzetben került a kötéltre, majd meg hanyatt vetve himbálta rajta magát, utoljára eldobta a kezéből a súlyegyenző rudat, de az sem esett le azért a kötélről, ott maradt és billegett, imbolygott tovább, míg a bajadér hátrafelé ugrálva, a kötélpattintásai által kényszeríté az eldobott rudat maga után szökellni, míg végre a közönségnek mind

a két kezével csókot vetve, eltünt a hátsó függönyök mögött rudastól együtt.

Nagy volt a tapsolás! El kellett ismernünk, hogy automattal emberi mozdulatokat ily bámulatos hiven utánoztatni már valódi művészet.

De az még semmi sem volt az utána következőhöz. Az öreg Kobler hegedűje most egy andalgó symphoniára zendült meg s erre a függöny mögül előlebbent egy eszményi szép sylphid, festői lenge öltözetben; ennek már a súlyegyentartó rud sem volt a kezében; egész szabadon tánczolt. És aztán a balletművészet minden mesterfogásait végigtánczolta azon az egy szál sodronyon, utoljára az egyik lábának az ujjhegyén állva, szökellt biztos merészséggel végig rajta.

— Nem tudom kivenni a fonalakat, a mik azt az alakot mozgatják, mondám Koblernek.

— Nem rángatja ezt semmi fonál, mondá az öreg. Nézze ön.

S azzal a nyirettyűjét félkörben körülforgatta a sylphid feje fölött és az egész alakja mellett; az tánczolt tovább.

— Akkor hát a lábai és a sodrony között kell valami villanydelejes összeköttetésnek lenni, a mi a benne elrejtett gépezetet mozgatja.

Az öreg nem felelt semmit, hanem odatartá a nyirettyűjét a sylphid elé s arra a tánczoló tündér átugrott a sodronykötélről a hegedűvonóra s azon szaladt végig egész a mæstro kezéig, mely a nyirettyűt tartá; akkor aztán Kobler megkapta a tündér derekát a bal keze két ujjával s oda tette azt a tenyerembe.

— Tessék megnézni, hol van benne a gép?

Nem volt abban semmi gép; közönséges játékbáb volt, a minővel a gyermekek mulatnak. Kézről-kézre adtuk, mindenki össze-vissza tapogatta; nem volt azon egyéb, mint gyapottal kitömött szattyán; nyaklott előre is, hátra is, a hogy az ilyen babák szoktak.

Akkor aztán visszaadtuk a babát az öreg Koblernek, ő

pedig odadobta azt a sodronykötélre s arra az egyszerre megint talpra ugrott és tánczolt tovább. Az öltözete az indiscret fürkészés alatt kissé zavarba jött; azt a tündér nagy decentiával helyreigazította.

— Hisz ez valóságos boszorkányság!

Harmadszor meg egy capriccióra két pojácza ugrott ki egyszerre a kötéltre; azok meg már aztán a leglehetetlenebb testgyakorlatokat követték el együtt. A vereshajú felugrott a feketehajúnak a fejére s tótágast állt annak a vállain, utoljára egysaltomortaléval keresztül ugrott a színpad lámpáin, egyenesen az én térdemre s ott kitörte a nyakát.

Oda voltunk a sajnálkozástól valamennyien. De kár a szép bajazzóért.

— Sebjaj! mondá az öreg Kobler. Úgy is jó az. S azzal visszadobta a kötéltre a kicsavart nyaku bajazzót s az tovább tánczolt hátrafelé fordult fejjel.

Soha életemben nem láttam ehhez fogható csodát!

Ezzel vége volt az előadásnak; a két Kobler kisasszony és a bátyjuk előjöttek a függöny mögül. Ők csinálták ezt az egész bűvészetet.

De hogyan? Ez a fejtörés.

Elővettük az öreg Koblert, hogy mi ennek a boszorkányságnak a titka? Ő csak mosolygott rá.

— Olyan egyszerű dolog ez, hogy ha megmondanám, mindenki nevetne rajta. Bemutattam én ezeket a bábokat a hollandi királynak is, az is követelte rajtam a titkot, de minden hódolatom mellett sem szolgálhattam vele. Híres impresariók ostromoltak érte, hogy engedjem át nekik, rengeteg nagy pénzt kínálva; de én pénzért sem mutogatom a találmányomat, sem el nem adom a titkát.

S maig is titok előttem, hogy mi volt az, a mit a Koblerék kis színpadján láttam.

Vajjon, mikor magukra maradtak ezek a művészi bábok, előadás után, úgy egy gyűszünyi sert iszogatva, egy kolibri-fertály mellett, mit beszélhettek egymás közt? Mert, hogy beszélni is tudtak, azt kétségbe sem vonom.

UTÓIRAT.

Azóta megtudtam ezt a titkot.

A mint ez a kis elbeszélésem megjelent, néhány hónap mulva meglátogatott egy erőteljes testalkatú, de már erősen szürkehajú férfi, a kinek az arcvonásaira vissza emlékeztem.

— Ön a fiatal Kobler?

— Igen, ezelőtt harmincz esztendővel.

Látogatóm elmondta, hogy ő most magyar állampolgár, kitünő állást foglal el egy közhasznú intézetnél. Olvasta a tánczoló babáiról szóló elbeszélésemet, s azért jött hozzám, hogy a rejtélyes szemfényvesztés megoldását közölje velem.

S azzal beavatott a bűvészet titkába.

Olyan egyszerű ötlet az, hogy csodálni lehet, miként nem jön rá az ember magától.

A discretio tiltja, hogy részletesen elmondjam az egész stratagemát, de annyit elárulhatok, hogy az egésznek a titka az optikán alapul; a néző közönség fényes világítás mellett csak a csillogó tánczbabákat látja: a szinpad fekete, a mozgó erő is fekete, s feketét a fehéren nem lehet meglátni. Mikor a titok fölfedezése után ismét megláttam e bűvészsproductiót, bár tudtam már a titkát, még is teljes volt a csalódásom.

TARTALOM.

	Lap
A világlátott fiu	1
A rosszul osztozott testvérek	30
Basszista és szabadsághős	56
A Hortobágy	64
Vőlegény-verseny	91
Kassári Dániel	118
A talmi asszony	180
Vanderguld úr	195
Hoch! hoch! dreimal hoch!	203
A kajmános hölgy	208
«Gúnyádat, tarisznyádat el ne hadd!»	218
A Koblerék tánczólabái	222

